

Diana Chibac

Portul popular din Bucovina

Diana Chibac

Portul popular din Bucovina

Editura Universității „Ștefan cel Mare”
Suceava, 2021

Referenți: Prof.univ.dr.Ion-Horia Bîrleanu
Prof.univ.dr.Rodica Nagy

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CHIBAC, DIANA

Portul popular din Bucovina / Chibac Diana. - Suceava : Editura
Universității "Ștefan cel Mare", 2021

Conține bibliografie

ISBN 978-973-666-691-9

Publicarea acestei lucrări a fost posibilă și datorită sprijinului acordat de către Domnul Prof. univ. dr. Ștefan Purici, prorector al Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, căruia îi mulțumim.

De asemenea, se cuvine să adresăm mulțumirile noastre și Domnului Prof. univ. dr. Ion-Horia Bîrleanu, conducătorul de doctorat sub îndrumarea și coordonarea căruia am realizat și susținut teza mea de doctorat în anul 2011.

Cuprins

Introducere. Portul popular al românilor din Valea Siretului ca semn al identității naționale	7
I. Coordonate istorico-geografice și demografice ale arealului cercetat	11
II. Comunitățile, toponimele, antroponimele, hidronimele și portul popular de pe Valea Siretului	31
II.1. Hidronime, toponime și antroponime	31
II.2. Portul popular de pe Valea Siretului.....	46
III. Terminologia portului popular românesc de pe Valea Siretului (Raionul Storojineț)	58
III.1. Terminologie de uz general.....	59
III.2. Termeni pentru piesele de îmbrăcăminte de la brâu în sus	62
III.2.1. Termeni pentru partea de la brâu în sus a cămășii.....	64
III.2.2. Termeni pentru partea de la brâu în jos a cămășii	65
III.3. Termeni pentru piesele de îmbrăcăminte de la brâu în jos	66
III.3.1. La bărbați.....	66
III.3.2. La femei.....	69
III.4. Termeni pentru piesele de îmbrăcăminte groasă	72
III.4.1. Haine din piele și blană	73
III.4.2. Haine din stofă	74
III.4.3. Haine împletite	76
III.5. Termeni pentru acoperământul capului	77
III.5.1. La bărbați.....	77
III.5.2. La femei.....	78
III.6. Termeni pentru pieptănături	81
III.6.1. La bărbați.....	81
III.6.2. La femei.....	82
III.7. Denumirile podoabelor.....	83
III.8. Denumirile accesoriilor vestimentare.....	85
III.9. Ornamente și decorațiuni.....	88
III.10. Realizarea și prelucrarea textilelor	93
III.11. Denumirile pieselor de încălțăminte.....	98
IV. Vitalitatea terminologiei portului popular	102
IV.1. Observații de natură fonetică, etimologică și semantică	102
IV.2. Etimologia termenilor portului popular.....	109
IV.2.1. Privire de ansamblu.....	109

IV.2.2. Constatări și observații	117
IV.3. Integrarea terminologiei portului popular în locuțiuni și expresii.....	125
Concluzii.....	141
Bibliografie.....	148
A. Volume.....	148
A.1. În limba română.....	148
A.2. În limbile ucraineană și rusă.....	153
A.3. În alte limbi	156
B. Articole	157
C. Dicționare	159
D. Atlase lingvistice	160
E. Izvoare	161
F. Surse on-line	162
ANEXE	163
Anexa 1. Expresii și locuțiuni bazate pe terminologia portului popular	164
Anexa 2. Hărți.....	171
Anexa 3. Lista informatorilor.....	181
Anexa 4. Fotografii.....	183

Introducere. Portul popular al românilor din Valea Siretului ca semn al identității naționale

Orice popor se definește pe baza coordonatelor reprezentate de teritoriul comun, de limba comună, de tradiția culturală și de aspirațiile comune.

Istoria vitregă a poporului român a făcut ca oamenii din anumite teritorii altădată românești, teritorii locuite până în ziua de astăzi de populații compacte de etnici români, să fie lăsați, în mod arbitrar, dincolo de frontierele patriei-mamă, în Basarabia (Republica Moldova), Bucovina de Nord (Ucraina), Cadrilater (Bulgaria) – însă ei nu și-au uitat niciodată limba maternă, româna, nici tradiția culturală și nici etnonimul „român”, pe care l-au păstrat cu sfințenie, știind că el reprezintă o componentă spirituală a identității lor naționale.

Astfel, în Valea Siretului din Bucovina de Nord, respectiv în zona orașului Storojineț, de care ne vom ocupa în cele ce urmează, populația românească și-a păstrat aproape întru totul specificul, chiar dacă acesta a suferit diverse influențe din partea celorlalte etnii cu care ea a conviețuit – în primul rând, după cum e și firesc, din partea populației majoritare ucrainene. Acest fapt este important deoarece, după cum remarcă Tancred Bănățeanu în studiul său dedicat artei populare bucovinene, în ciuda viețuirii în afara granițelor României, este vorba despre existența unei configurații specifice a culturii populare românești, „cu stilul ei etnic-artistic propriu și unitar în marea sa bogăție și varietate”¹. În opinia aceluiași autor, Bucovina, atât în partea ei de sud, cât și în cea de nord, este, „în ansamblul său, un imens atelier de creație, un depozitar al artei populare tradiționale de o valoare estetică majoră”².

Cercetările efectuate pe teren, în Raionul Storojineț, care cuprinde satele românești Budineț, Cireș, Ciudei, Crasna, Igești, Pătrăuții de Jos și Pătrăuții de Sus, precum și în Raionul Hliboca, în satul Ropcea, ne-au convins că aici se manifestă, pretutindeni, un interes deosebit pentru conservarea limbii române, a portului popular străvechi și a culturii române, în genere, prin păstrarea și promovarea tradițiilor și a credinței creștin-ortodoxe, componente majore ale identității spirituale, elemente ce definesc, în această zonă și pretutindeni, românismul.

¹ T. Bănățeanu, *Arta populară bucovineană*, p. 9.

² *Idem, ibidem.*

Lucrarea noastră, intitulată *Portul popular din Bucovina, raionul Storojineț, regiunea Cernăuți, Ucraina*, prezintă, în afara aspectului etnografic, de descriere a culturii materiale și spirituale, respectiv a portului popular și a particularităților de viață în cadrul relațiilor cultural-istorice cu alte etnii, și aspectul etnolingvistic, întrucât limba este un produs al societății și, deopotrivă, o funcțiune a culturii acesteia. Prin urmare, terminologia ține direct de limba vorbită, care constituie o dovadă vie a perpetuării unei anumite culturi materiale și spirituale legate de viața unei etnii, de portul acesteia și de vocabular, de puterea ei de conservare și de evoluție de-a lungul timpului: într-un cuvânt, de vitalitatea sa. De pildă, cămașa bătrânească, fota, ȋtarii, ia, sumanul, căciula, cojocul etc., ca piese de port moștenite de la geto-daci, demonstrează stabilitatea și continuitatea locuirii acestor zone românești. Cu atât mai mult, având în vedere denumirile lor, așadar terminologia specifică, avem argumente în plus pentru a susține stabilitatea și continuitatea lingvistică din teritoriul studiat, căci astfel de termeni țin de vocabularul fundamental, cel mai rezistent și cel mai productiv de-a lungul timpului.

În primul capitol prezentăm o serie de coordonate istorico-geografice și demografice ale Văii Siretului, regiune caracterizată printr-un cadru natural deosebit de frumos și de variat, locuită de douăzeci și șapte de comunități, dintre care optsprezece sunt curat românești. Se știe că, între anii 1774 și 1918, întreaga Bucovină a fost stăpânită de Imperiul Austro-Ungar, vechile sate răzeșești suferind o continuă modificare a structurii demografice, cauzată de colonizările inițiate de administrația imperială. Alături de români și de ucraineni au fost aduși germani, slovaci, lipoveni și polonezi, ceea ce a dus la sporirea caracterului eterogen al populației, respectiv la scăderea numerică a elementului românesc, fapt sesizat de intelectualii români ai vremii, care n-au încetat să lupte pentru drepturile social-politice și economice ale conaționalilor lor. Procesul de redeșteptare națională s-a întezit după înfăptuirea unirii cu patria-mamă, la 27 noiembrie 1918, căreia i-au urmat însă acte brutale de suprimare a elementului românesc, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, când activiștii NKVD au organizat deportări forțate și masacre pe care istoria nu le va uita niciodată. Chiar și în perioada postbelică au continuat deportările și au fost ruinați și persecutați oamenii înstăriți și intelectualii – o stare de fapt ce a durat oarecum până la declararea independenței Ucrainei (1991). Ulterior, lucrurile au revenit aproape la normal; în urma referendumurilor locale organizate în 1993, românii din Ucraina și-au recăstăgit drepturile fundamentale care garantau învățarea limbii române în școală, promovarea culturii românești, păstrarea religiei și, deci, a identității naționale.

În capitolul al doilea, intitulat „Comunitățile, toponimele, antroponimele, hidronimele și portul popular de pe Valea Siretului”,

demonstrăm că elementul lingvistic constituie dovada cea mai solidă a românismului de aici, atâta timp cât toate numele proprii întâlnite în zonă – fie ele nume de oameni, de sate ori de forme de relief – precum și denumirile pieselor portului popular³ sunt pur românești, așa cum au fost dintotdeauna: chiar și în situația în care „cineva” le-a schimbat, populația a continuat să folosească vechile nume românești. Exemplificăm printr-o serie de nume proprii culese din satul Crasna:

- toponime: Valea Runcului, Lunca Frumoasă, Trăgean, Laura, Slatina;
- hidronime: Pârâul Adânc, Pârâul Corbului, Pârâul lui Ștefănuță, Slatina, Surdul, Trăgeanul, Zănoaga;
- antroponime: Rahira, Anița, Crăciun, Vasile, Antonescu, Popescu. Interesantă este și prezența formelor scurte, tipice graiului maramureșean: Geo (George), Pe (Petre), Toa (Toader), Ște (Ștefan) etc.

Observăm că, în general, este vorba de nume proprii în care deosebim radicali și afixe latinești, mulțimea formelor derivate atestând vitalitatea elementului latinesc în Valea Siretului (vezi mai jos). Astfel de denumiri sunt specifice fiecărei așezări și comunități românești, fapt evidențiat atât de către noi, cât și de către oamenii de cultură ai locului, ale căror scrieri se regăsesc în lista bibliografică.

Capitolul al treilea, „Terminologia portului popular românesc de pe Valea Siretului (Raionul Storojineț)”, reprezintă un studiu, realizat din perspectiva vitalității, asupra fondului lexical ce ține de portul popular și de confecționarea acestuia. Totalul de 295 de termeni este clasificat în funcție de părțile componente și de accesoriile costumului popular pe care aceștia le denumesc. Capitolul își află completarea atât în cel următor, cât și în hărțile din Anexa 2, hărți în care am consemnat aria de răspândire, în zona Storojinețului, a diversilor termeni discutați.

Fiecare dintre acești termeni este descris în funcție de originea sa, de pronunție, de prima atestare, de aria de circulație etc., oferind totodată un minim de informație despre piesa de port popular pe care o denumesc. Am dat, în anumite cazuri, pentru comparație, și informații referitoare la statutul avut de cuvântul respectiv în România, în provincia sau provinciile unde se găsesc atestări similare. Termenii cu caracter strict dialectal, (cvasi)necunoscuți în alte regiuni, sunt explicați descriptiv și semantic, în funcție de variantele lor locale, indicându-se și satele în care circulă.

Trebuie să mai precizăm faptul că lexiconul studiat, specific nu doar

³ În privința portului popular, specialiștii sunt de acord că acesta s-a păstrat, în Valea Siretului, cel mai bine, autenticitatea rezultând din „croiul, cromatica, broderia, componența” sa. Vezi Victoria și Ștefan Costinean, *Valea Siretului – repere etnografice din zona Storojineț*, p. 69.

Văii Siretului, ci și întregii Bucovine și Moldovei, are un caracter conservator, stabil și majoritar latinesc (inclusiv pe filieră franceză), cu toate că a suferit, de-a lungul timpului, influențe turcești, maghiare, germane, grecești și slave (îndeosebi ucrainene). De aceste influențe ne ocupăm în capitolul ultim, „Vitalitatea terminologiei portului popular”, capitol care conține observații de natură fonetică, semantică și, în primul rând, etimologică, precum și un studiu asupra integrării terminologiei portului popular în locuțiuni și expresii.

I. Coordonate istorico-geografice și demografice ale arealului cercetat

Pornind din Carpații Păduroși, Siretul, care se prezintă, la izvoarele sale, sub forma unui pârliaș cu mai multe brațe, adună, în drumul său spre Dunăre, apele a numeroși afluenți, printre care Suceava, Moldova, Bistrița, Trotușul, Râmnicul și Bârladul, lărgindu-și și adâncindu-și albia, pentru a deveni astfel, pe cursul său inferior, navigabil.

Siretul este râul cu cel mai mare bazin hidrografic din România (43,9 mii kmp) și, din creierii Carpaților până la Dunăre, străbate o distanță de 740 de kilometri: 164 pe teritoriul de azi al Ucrainei și 576 pe teritoriul României⁴. Ajungând în localitatea nord-bucovineană Berehomet, Siretul devine un râuleț, care, de aici, nemaîntâlnind praguri aluviale și alte obstacole naturale, își continuă curgerea domoală, traversând sau atingând hotarele mai multor așezări din raioanele Vijnița, Storojineț și Hliboca din actuala Regiune Cernăuți, așezări ce fac parte dintr-o zonă premontană cu un relief de podiș puternic fragmentat de cele trei tipuri de văi (consecvente, subsecvente și obsecvente), relief ce are altitudini mijlocii.

Ca poziție geografică, această zonă este situată în nord-vestul Podișului Moldovenesc, fiind o unitate de relief extracarpatică, limitată de orogenul carpatic, frontiera actuală cu România a Regiunii Cernăuți și continuarea interfluviului Siret-Suceava.⁵ Zona adăpostește localitățile din sud-vestul Regiunii Cernăuți și este aflată la intersecția drumurilor europene de largă circulație, dinspre nordul spre sudul și dinspre centrul spre sud-estul continentului. Această zonă formează o regiune etnografică în ale cărei granițe intră nu numai localitățile de pe Siretul Superior propriu-zis, ci și de pe principalii săi afluenți pe dreapta: Sirețelul și Siretul Mic.

Evident, Siretul mai colectează, în această regiune, și apele unor pâraie, cum ar fi, de pildă, Cotovățul, care, în drumul lor spre matca râului, și-au creat propriile văi, mai mici, mai largi sau mai adânci, dominate de dealuri și coline cu pante în general line și doar arareori abrupte.

Ca zonă geografică, Valea Siretului Superior ocupă un spațiu mai extins decât regiunea etnografică astfel denumită. Zona respectivă începe de la Berehomet și Lucavăț, include Jadova Veche, Jadova Nouă, Comăreștii și

⁴ *Mic dicționar enciclopedic*, p. 1714.

⁵ Gheorghe Jarcău, *Studiul geografic al orașului și zonei Siret*, în: Ion Popescu-Sireteanu (coord.), *Siret – vatră de istorie și cultură românească*, p. 17.

Slobozia Comăreștilor, se extinde asupra majorității localităților din Raionul Storojineț, al localităților din sud-vestul Raionului Hliboca și se termină acolo unde Siretul intră în România.

Pe de altă parte, hotarele regiunii etnografice sunt, după cum spuneam, mai restrânse. Pe cursul Siretului propriu-zis, limita superioară a acestei regiuni trece prin extremitatea sudică a satului Panca, sat care în 1930, din totalul de 2.542 de locuitori, avea 1.215 români, 667 de ucraineni și 558 de polonezi, ceilalți fiind germani și evrei.⁶ În 1992 s-a constatat, în baza datelor statistice, că populația românească din Panca s-a împușinat catastrofal în cei cincizeci de ani de dominație sovietică. Din 2.361 de locuitori, doar 367 mai erau înregistrați ca români, în timp ce șaisprezece se considerau a fi „moldoveni”.⁷

Urmează, venind dinspre Panca, orașul Storojineț, fostă reședință de județ până în 1940 și din iulie 1941 până în martie 1944, și actual centru raional. Populația românească din orașul Storojineț este, în majoritate, concentrată pe malul drept al Siretului, în suburbiile Maidan și Plai, însă un număr însemnat de români locuiesc și în centrul orașului, în partea dinspre Panca și Zabahna. În 1992, populația Storojinețului era de 14.033 de persoane. Pe primul loc se situau ucrainenii, 8.539 la număr, urmați de români (3.245), la care se mai adăugau și 129 de „moldoveni”.⁸ Așadar, numărul total al românilor din acest oraș era de 3.344. Este interesant de menționat și faptul că, printre locuitorii acestui fost oraș românesc, se numărau și românii din garnizoana Storojineț, care deserviseră poligoanele de tancuri de zonă.

La sud de Storojineț, Siretul trece prin comune în totalitate românești, cum ar fi Ropcea, Iordănești, Carapciu și Prisecăreni. Între Suceveni și Petriceanca, el primește apele Sirețelului, afluent principal, contopit cu Siretul Mic, un alt afluent pe dreapta, mai sus de Pătrăuți.

Pe Siretul Mic, regiunea etnografică românească începea, până nu demult, la Banila Moldovenească (sau: Banila pe Siret). Apoi, datorită în primul rând deportărilor masive din anii 1940-1941 și 1944-1952, în Siberia și în Kazahstanul de Nord, precum și a refugierii în România, în primăvara anului 1944, a unui mare număr de banileni, românii de aici au scăzut considerabil sub raport numeric: dacă, spre exemplu, în 1930, din cei 6.854 de locuitori ai Banilei pe Siret, 3.640 erau români și numai 763 se considerau ucraineni, iar pe teritoriul acestei comune mai trăiau 377 de

⁶ Ion Popescu, Constantin Ungureanu, *Românii din Ucraina între trecut și viitor*, p. 143.

⁷ Ion Popescu, *Lista localităților din regiunea Cernăuți, în care românii (moldovenii) alcătuiesc un procent considerabil*, în: Almanahul cultural-literar al românilor nord-bucovineni *Țara Fagilor*, vol. II, p. 56.

⁸ *Idem*, p. 54.

germani, 687 de evrei, 1.162 de polonezi, 85 de lipoveni ș.a.,⁹ în 1992, din 3.711 locuitori, doar 449 erau înregistrați ca români și optsprezece – ca „moldoveni”.¹⁰

Și la Davideni, sat de pe Siretul Mic în care au fost colonizate, în perioada de dominație habsburgică, câteva zeci de familii de germani și de polonezi, numărul românilor era, în 1930, de 2.076, iar al ucrainenilor de numai 991.¹¹ În 1992, numărul românilor din Davideni era de 927, iar al ucrainenilor, de 1.783.¹²

Până la confluența sa cu Sirețelul, Siretul Mic mai traversează, de la nord la sud, satele cu populație românească majoritară Cireș și Budineț (vezi mai jos).

Sirețelul, celălalt afluent pe dreapta al Siretului Superior, mai mare decât primul, curge printr-o vale în care se află, chiar de la poalele Carpaților și până la Suceveni, localități românești: Crasna, Ciudei, Igești, Pătrăuții de Sus, Pătrăuții de Jos, Cupca și Suceveni, sat numit anterior Tomești. La Suceveni, mai jos de locul confluenței, albia Siretului se lărgeste; în dreptul satului Camenca, malul drept al râului devine brusc abrupt.

Siretul mai traversează, în continuare, satul Cerepcăuți, unde, pe malul stâng, se află Volcineții Noi, apoi taie lanurile cernoziomice ale Stârcei și, pe la Tereblecea, în preajma Vămii Porubne, trece pe teritoriul României.

Pe Valea Siretului Superior se mai află localitățile Volcineții Vechi, Slobozia, Oprișeni, Stănești, Sinăuții de Sus și Gârbăuți, toate făcând parte din Raionul Hliboca, precum și satul Poieni-Bucovina, ce ține de actualul Raion Herța.

*

Dacă regiunea geografică „Valea Siretului”, fiind mai întinsă, cuprinde, la nord-vest, Berehometul, Lucavățul de Sus și de Jos, Mihova, Hilcea etc., regiunea etnografică românească astfel denumită este cuprinsă între limitele Cireș – Tereblecea. Practic, pe linia Banila – Davideni – Panca trece, în prezent, hotarul dintre ucrainism și românism, iar ucrainismul, fiind în ofensivă, „a intrat ca o spadă în trupul românismului”¹³ și amenință existența etnică a satelor de pe Siretul Mic, Cireș și Budineț.

Regiunea de dincoace de această linie cuprinde între granițele ei un oraș, Storojinețul, o localitate de tip urban, Crasna, și douăzeci și cinci de așezări rurale: Ciudei, Budineț, Cireș, Igești, Pătrăuții de Sus, Pătrăuții de

⁹ Ion Popescu, Constantin Ungureanu, *Românii*, p. 143.

¹⁰ Ion Popescu, *Lista*, p. 54.

¹¹ Ion Popescu, Constantin Ungureanu, *Românii*, p. 143.

¹² Ion Popescu, *Lista*, p. 56.

¹³ Arcadie Opaț, *Să nu-mi uit limba, vorbeam cu brazii românește*, în: *Țara Fagilor*, vol. XVII, p. 136.

Jos, Cupca, Ropcea, Iordănești, Carapciu, Prisecăreni, Suceveni, Petriceanca, Camenca, Volcineții Vechi, Cerepcăuți, Volcineții Noi, Stârcea, Tereblecea, Sinăuții de Sus, Gârbăuți, Slobozia, Oprișeni, Stănești și Poieni-Bucovina. Din aceste douăzeci și șapte de localități, nouă fac actualmente parte din Raionul Storojineț (Storojineț, Crasna, Cireș, Budineț, Ciudei, Igești, Ropcea, Pătrăuții de Sus și Pătrăuții de Jos), iar celelalte, în afară de Poieni, unitate teritorial-administrativă din cadrul Raionului Herța¹⁴, țin de Raionul Hliboca.

Din aceste douăzeci și șapte de așezări nord-bucovinene de pe Valea Siretului Superior, optsprezece pot fi considerate curat românești: Crasna, Ciudei, Cireș, Budineț, Igești, Pătrăuții de Sus, Pătrăuții de Jos, Cupca, Ropcea, Iordănești, Carapciu, Prisecăreni, Suceveni, Tereblecea, Sinăuții de Sus, Oprișeni, Stănești și Poieni.

Curat ucrainene sunt două localități, Cerepcăuți și Volcineții Vechi, iar Camenca, Stârcea, Gârbăuți și Slobozia sunt localități cu populație mixtă, majoritatea constituind-o, totuși, elementul ucrainean.

Aproape toate localitățile de pe Valea Siretului Superior au o existență multiseculară, unele dintre ele, cum ar fi Oprișeni și Cupca, fiind atestate documentar încă din perioada domniei lui Alexandru cel Bun. În Evul Mediu, aceste așezări au făcut parte din Ținutul Sucevei, unul dintre cele douăzeci și patru de ținuturi în care era împărțită Moldova la mijlocul secolului al XVI-lea.¹⁵

După raptul de la 1775, austriei au păstrat un timp, în teritoriul ocupat, vechea administrație moldovenească. Ca și mai înainte, Ținutul Sucevei era condus de un ispravnic, iar în fruntea Ținutului Cernăuților se afla un staroste.

Vechiul Ocol al Berehometelor a fost menținut de stăpânirea austriacă până în 1786, anul în care s-a încheiat perioada de administrație militară, Bucovina fiind unită cu Galiția. În 1786, orașul Siret a fost ridicat la rangul de capitală de district. Nu toate așezările de pe Valea Siretului Superior care făcuseră parte din Ocolul Berehometelor au ajuns în componența acestui district. Dintre cele treizeci și șase de localități ale acestuia, doar nouă proveneau din fostul Ocol al Berehometelor: Cerepcăuți, Camenca, Volcineț, Tereblecea (română și germană), Stârcea, Oprișeni, Poieni, Stăneștii de Sus și Stăneștii de Jos. Celelalte au fost încorporate districtului Storojineț: Budineț, Carapciu, Cireș, Ciudei, Crasna Ilschi cu Crasna Putna, Cupca, Igești, Iordănești, Pătrăuții de Jos, Pătrăuții de Sus, Prisecăreni, Ropcea, Suceveni și Storojineț.¹⁶

¹⁴ Întemeiat pe baza majorității covârșitoare a localităților ce făcuseră parte din județul Dorohoi.

¹⁵ N. Grigoraș, *Instituții feudale din Moldova*, p. 277.

¹⁶ Constantin Ungureanu, *Învățămintul primar din Bucovina (1774-1918)*, p. 284-286.

În perioada moldovenească și în primul deceniu de stăpânire austriacă, proprietarii satelor de pe Valea Siretului Superior nu fuseseră numai boieri și mazili. Unele sate au continuat, în baza daniilor domnești făcute în diferite perioade, să fie proprietăți mănăstirești. Astfel, Mănăstirii Putna îi aparțineau satele Cupca, Ciudei, Camenca, Suceveni și Tereblecea, al Mănăstirii Barnovschi era Volcinețul, al Mănăstirii Slatina era Cerepcăuțiul, iar Oprișenii țineau, încă din 1418, de Mănăstirea Moldovița.¹⁷

La 21 august 1781, la puțin timp după moartea Mariei Tereza, din porunca succesorului la tron al acesteia, Iosif al II-lea, a fost creată așa-numita „Comisie imperială de delimitare a proprietăților funciare din Bucovina”, condusă de colonelul Metzeger, comisie din care făceau parte, ca asesori, mazilii Ioan Kalmuțchi și Alexandru Ilschi, căpitanul de cavalerie Pitzelli, locotenentul auditor Harsani, grefierul Eiggelet și tălmăciul Petru Aron, cunoscător al limbilor română și germană.¹⁸ Această comisie avea misiunea să cerceteze drepturile de proprietate din provincia răpită Moldovei, să constate hotarele și proprietatea fiecărei comune rurale și urbane, întinderea hotarelor și titlurile în baza cărora fiecare proprietar se afla în posesia moșiei respective.

Peste un an, la 3 august 1782, printr-un patent imperial, au fost desființate paisprezece mănăstiri și schituri din Bucovina, fiind menținute doar mănăstirile Putna, Sucevița și Dragomirna.¹⁹ Pe baza averilor mănăstirești, secularizate, a fost pusă temelia unui fond misionar pentru păstrarea religiei. Acest fond s-a înființat, sub denumirea de „Fondul bisericesc greco-oriental din Bucovina”, prin rezoluția imperială din 19 iunie 1783, cuprinzând toate averile mobile și imobile ale fostei Episcopii a Rădăuților, respectiv ale mănăstirilor și schiturilor bucovinene desființate.²⁰ Situația proprietarilor funciari din localitățile de pe Valea Siretului Superior a rămas aproape neschimbată.

La începutul secolului al XIX-lea, nicio moșie din satele de pe Valea Siretului Superior nu încăpuse încă în mâinile arendașilor străini – armeni, polonezi sau evrei – și niciun străin nu deținea acolo vreo proprietate funciară. Majoritatea covârșitoare a proprietarilor mari, mijlocii și mici o constituiau românii – fapt care vine să reliefeze, încă o dată, caracterul istoric românesc al Bucovinei, să confirme cu pregnanță marele adevăr că în fostul ținut de margine al Moldovei, răpit la 1775 de către Austria, populația băștinașă era cea românească și că abia mai târziu, prin imigrările și

¹⁷ P. G. Dimitriev, *Moldova în epoca feudalizmului*, p. 53-54.

¹⁸ Dumitru Covalciuc, *Comisia de delimitare și... toponimia*, în: *Codrul Cosminului*, publicație trimestrială a cercului cultural „Arboroasa” din Cernăuți, anul III, nr. 7, p. 1.

¹⁹ Ștefan Purici, *Mișcarea național-românească din Bucovina între anii 1775-1918*, p. 6.

²⁰ Cătălin Hutu, *Pagubele provocate de trupele sovietice Fondului Bisericesc Ortodox din Bucovina*, în: *Codrul Cosminului. Analele științifice de istorie*, Serie nouă, nr. I (II), p. 307.

colonizările favorizate de stăpânirea habsburgică, s-au produs, în detrimentul elementului autohton, schimbări esențiale în structura demografică a Bucovinei.

După anexare, timp de doisprezece ani, din 1774 și până în 1786, Bucovina s-a aflat sub administrație militară. În această perioadă s-a produs o creștere însemnată a numărului de locuitori. În 1774, populația totală a Bucovinei era în jur de 75.000 de oameni, dintre care 63.700 erau români, 8.400 – ruteni și 2.900 – de alte origini etnice.²¹ În 1786, populația atinsese cifra de 135.000 de persoane,²² ceea ce însemna că, într-un deceniu și ceva, se dublase.

În unele zone, această creștere a fost mai lentă, în altele – bruscă, fiind deci neuniformă. Fenomenul poate fi explicat prin deschiderea graniței cu Galiția, o dată cu intrarea trupelor austriece în nord-vestul Moldovei, ceea ce a dus la sosirea în nordul Bucovinei a unui mare număr de imigranți ruteni și la exodul unei părți a populației românești din sudul Bucovinei în Moldova. Creșterea a fost bruscă în centrul Bucovinei, anume în fostul Ocol al Berehometelor, adică pe cursul superior al Siretului.

La începutul perioadei de administrație habsburgică în Bucovina, populația Ocolului Berehomet era aproape în întregime românească, numai în unele așezări din nordul ocolului locuind răzleț și țărani ruteni sau huțuli. În perioada administrației militare, tocmai în această zonă din centrul Bucovinei s-a produs cea mai bruscă creștere a populației. Aici au fost imediat întemeiate sau repopulate mai multe sate, îndeosebi în împrejurimile orașului Siret, în care rutenii, cu timpul, aveau să devină majoritari. Mai multe localități din zonă s-au „ucrainizat” treptat, emigrările de mari proporții din 1814-1816 influențând cu precădere acest proces.

Valul emigrărilor dintre 1814 și 1816 s-a rostogolit nemilos peste localitățile Berehomet, Mihova, Lucavăț, Jadova, Comărești, Slobozia Comăreștilor, Panca, Davideni, Banila, Storojineț, Ropcea, Igești, Cireș și Budineț. Ca rezultat al acestui proces, populația acestor sate s-a redus, în medie, cu 29,5 la sută, deci aproape cu o treime.²³ Toate aceste sate de pe cursul superior al Siretului erau, la acea vreme, sate răzeșești; aproape toate s-au lăsat înstrăinate și numai Igeștii, Ropcea, Cireșul, Budinețul și, într-o oarecare măsură, Maidanul, o suburbie a Storojinețului, și-au păstrat până în prezent caracterul românesc.

Schimbări esențiale în structura populației Bucovinei, în general, și a populației din zona Siretului Superior, în particular, au provocat și colonizările unor localități cu germani, slovaci, lipoveni și polonezi – proces dirijat direct de către Curtea imperială de la Viena. Colonizarea, mai întâi de

²¹ Dr. Aurel Morariu, *Bucovina (1774-1918)*, p. 47.

²² Constantin Ungureanu, *Bucovina*, p. 61.

²³ Constantin Ungureanu, *Bucovina*, p. 88.

toate cu germani, a reprezentat o acțiune organizată, sistematică, politică, în care germanii, care dețineau puterea în statul habsburgic multinațional, au format, după cum era și firesc, unul dintre primele detașamente naționale din care s-au recrutat coloniștii.

Primii slovaci s-au stabilit pe Valea Siretului Superior către sfârșitul secolului al XVIII-lea, imigrarea lor fiind legată de întemeierea, în anul 1793, a sticlăriei de la Huta Veche. Astfel, în 1803, la Crasna au sosit câteva sute de slovaci, care au fost angajați, în principal, ca tăietori de lemne pentru fabrica de sticlă. Când, pe la 1817, această fabrică a fost închisă, munca lor nemaifiind necesară, slovacii s-au mutat la Huta Nouă, aflată pe teritoriul satului vecin, Ciudei. Astfel, în 1840, la Huta Nouă locuiau 51 de familii de slovaci.²⁴

Pe cursul superior al Siretului nu a fost întemeiată nicio colonie maghiară, ca în zona Rădăuților; însă, pe baza contractului cu Iordachi Vasilco, proprietarul satului Berehomet, încheiat la 10 martie 1837, în această zonă a luat ființă, pe teritoriul satului Mihodra, o colonie lipovenească.²⁵ În 1844, la Mihodra locuiau 161 de lipoveni.²⁶ Pe la mijlocul secolului al XIX-lea, o a doua colonie lipovenească a apărut pe teritoriul satului Lucavăț, la Cosovanca.²⁷

Spre deosebire de ceilalți coloniști, polonezii nu au întemeiat sate aparte și nici nu au locuit compact în vreo așezare. Au început să sosească în Bucovina după ce fostul ținut moldovenesc a trecut sub administrația Galiției. Erau funcționari, preoți, negustori, meșteșugari, militari și se stabileau, de regulă, în orașe și în târguri și doar răzleț în satele din nord-vestul Bucovinei. Dacă, în 1850, numărul polonezilor stabiliți în Bucovina era de 4.008, în 1910, vorbitori de limba polonă s-au declarat 36.217 oameni, sau 4,5% din totalul populației provinciei.²⁸ Pe Valea Siretului Superior, polonezii locuiau în Banila Moldovenească, Huta Veche, Cireș, Panca, Davideni, Jadova, Pătrăuții de Jos, Storojineț și Oprișeni.²⁹ Încercări de colonizare a satelor de pe Valea Siretului Superior cu elemente polono-galițiene s-au făcut și după 1900, faptul stârnind, pe alocuri, protestul energetic al românilor băștinași.

Evident, în toate localitățile de pe Valea Siretului Superior s-au așezat și evrei, veniți din Boemia sau din Galiția. Ca și în alte provincii, evreii se ocupau mai puțin cu agricultura, însă practicau comerțul, erau

²⁴ Ion Nistor, *Cehoslovacii și românii*, în: *Codrul Cosminului*, nr. 6, p. 300.

²⁵ Constantin Ungureanu, *Bucovina*, p. 104.

²⁶ *Idem*, p. 105.

²⁷ *Idem, ibidem*.

²⁸ Constantin Ungureanu, *Bucovina*, p. 158.

²⁹ *Idem, ibidem*.

cămătarii satelor, arendau și cumpărau moșii, înființau diferite fabrici. În 1850, din totalul de 379.179 de locuitori ai Bucovinei, 14.618 erau evrei.³⁰

În perioada administrației militare, primii doi guvernatori ai Bucovinei, generalii Spleny și Enzenberg, au reușit să atragă în Bucovina și numeroși bejenari din Transilvania și din Moldova. Într-un raport înaintat Consiliului Aulic de Război de la Viena, generalul Enzenberg menționa că, din 1776 și până în 1779, populația Bucovinei crescuse, sub raport numeric, de la 71.750 la 116.925 de locuitori. Generalul sublinia că, în afara sporului natural, creșterea se datora atât bejenarilor ardeleni, cât și zilierilor veniți din sudul Galiției.

Din Transilvania și Ungaria veniseră 5.018 oameni, dintre care 4.587 erau români, iar 431, secui, în timp ce din Galiția se mutaseră în Bucovina 14.114 ruteni.³¹ La 1778, bejenari ardeleni se aflau în șaptezeci și nouă de sate bucovinene.³² Familii de bejenari erau așezate și în mai multe sate de pe Valea Siretului Superior, mai ales în Crasna, Ciudei, Cupca și Carapciu pe Siret.³³

În anii 1781-1782, în Bucovina au mai venit, aducând cu ei însemnate averi, și 3.209 locuitori din Moldova.³⁴ În așezările de pe Siretul Superior nu au existat armeni, iar ȣiganii, care fuseseră robi pe lângă mănăstiri și pe la curțile boierilor, au devenit liberi în 1783, când a avut loc secularizarea moșiilor mănăstirești. Unii ȣigani au emigrat, după acea dată, în Moldova, iar ceilalți s-au împrăștiat prin sate. Pe Valea Siretului, ȣiganii care s-au deprins cu viața statornică și s-au ocupat cu agricultura și cu meșteșugurile s-au așezat în Crasna, în Pătrăuții de Sus, în Vulva Pătrăuților de Jos, în Davideni, în Criva și în Hliboca, unde trăiesc și în prezent.

*

Ce a urmărit stăpânirea austriacă prin colonizarea Bucovinei cu germani, slovaci, polonezi și lipoveni? Răspunsul este evident: interese economice și financiare, respectiv a scoate cât mai mult profit din provincia răpită Moldovei. Astfel, Bucovina a fost transformată în patria unui amalgam de popoare. Micșorarea ponderii populației autohtone românești și diminuarea rolului ei politic, promovarea unei politici de germanizare în învățământ, administrație și cultură coincidea cu interesele habsburgilor de integrare economică, politică, națională, confesională și culturală a Bucovinei în sistemul Imperiului.

Când, pe la mijlocul secolului al XIX-lea, a început să se închege lupta de emancipare națională a neamului românesc din Bucovina, și

³⁰ Cf. Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți (ASRC), fond 3, inventar I, dosar 68.

³¹ Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774-1862), p. 158.

³² Ion Nistor, *Bejenarii ardeleni în Bucovina*, p. 15.

³³ *Idem*, p. 35.

³⁴ Dragoș Luchian, *Un sat de pe Valea Siretului: Frătăuții Vechi*, p. 67.

reprezentanții populației românești de pe Valea Siretului Superior au fost pătrunși de adevărul că naționalitatea română putea fi conservată, mai întâi de toate, prin separarea Bucovinei de Galiția și prin constituirea ei într-un ducat autonom, prin crearea de școli naționale, prin introducerea limbii române în învățământul secundar, în administrație și în instituțiile judiciare.

Aceste deziderate majore – și nu numai – au fost incluse în *Petiția Țării*, document adoptat de către Marea Adunare Națională, care a avut loc la Cernăuți pe 20 mai 1848 și la care au participat reprezentanți ai tuturor claselor și stărilor sociale. Documentul a fost înmănat, de către o delegație, împăratului Austriei, fiind apoi supus dezbaterii în cadrul Parlamentului de la Viena. Pentru separarea Bucovinei de Galiția și pentru dezrobirea țăranilor prin desființarea clăcii și a dijmei a votat și Gheorghe Timiș, un țăran român din Cupca, unul dintre cei opt deputați bucovineni aleși, în iunie 1848, pentru Parlamentul din Viena.³⁵

Din elita politică românească de la finele secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea a făcut parte și Modest Grigorcea. Se născuse în 1847, în Carapciu pe Siret, iar dreptul îl studiasse la Viena și Graz. A fost, o vreme, funcționar în administrația Bucovinei, a înființat instituții de credit pentru țărani la Storojineț și Cernăuți, a fost deputat în Dieta provincială și a editat *Gazeta Bucovinei*, susținând cu entuziasm toate revendicările românilor.³⁶ Din 1891 și până în 1896 a fost vicepreședintele Societății politice „Concordia”,³⁷ apoi a fost președintele Partidului Național Român din Bucovina, fondat la 17 iulie 1905.³⁸

Un alt om politic originar de pe Valea Siretului Superior a fost Florea Lupu (1863-1939). Născut la Volcineț, și-a făcut studiile superioare la Cernăuți și Viena, a devenit doctor în drept, a fost, în 1898, deputat în Parlamentul de la Viena, iar în 1904 a devenit președintele Băncii Țării din Cernăuți.³⁹ A fost membru marcant al Partidului Creștin Social Român din Bucovina, fondat la 19 octombrie 1908,⁴⁰ și al Partidului Țărănesc Român, înființat la Cernăuți la 13/26 aprilie 1914.⁴¹ A fost un luptător energic pentru revenirea Bucovinei la România.

Este de menționat faptul că din Consiliul Național Român, ales de către participanții la Adunarea Constituantă de la Cernăuți, din 27 octombrie 1918, adunare ce a hotărât „unirea Bucovinei integrale cu celelalte Țări

³⁵ Petru Ciobanu, Vasile Slănină, Reveca Prelipcean, *Cupca, un sat din Bucovina*. Partea I (anii 1429-1944), p. 109.

³⁶ Emil Satco, Ioan Pânzar, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I, p. 451-452.

³⁷ Ioan Cocuz, *Partidele politice românești din Bucovina (1862-1914)*, p. 187-188.

³⁸ *Idem*, p. 338.

³⁹ Emil Satco, Ioan Pânzar, *Enciclopedia*, vol. I, p. 664.

⁴⁰ Ioan Cocuz, *Partidele*, p. 350.

⁴¹ *Idem*, p. 439.

Românești într-un stat național independent”⁴², au făcut parte și storojinețenii Iancu Flondor (cel mai mare om politic român bucovinean din primul sfert al veacului al XX-lea), Nicu Flondor, Gheorghe Grigorovici, conducătorul social-democraților bucovineni; carapcenii Radu și Gheorghe Grigorcea; juristul și viitorul profesor universitar Maximilian Hacman, născut în Opișeni, și Florea Lupu din Volcineț. De asemenea, artizanul unirii de la 27 noiembrie 1918, a Bucovinei cu Regatul României, a fost Iancu Flondor, mare proprietar din Storojineț. Fără implicarea sa în luptele politice care s-au dat în toamna anului 1918, după dezmembrarea Imperiului Habsburgic, unirea Bucovinei cu România ar fi întârziat.

După realizarea actului Unirii de la 27 noiembrie 1918, prin decretul-lege emis la 18 decembrie 1918, administrația Bucovinei a fost pusă sub controlul guvernului central de la București. De problemele administrative ale provinciei, care timp de 144 de ani se aflase sub stăpânire habsburgică, se ocupau doi miniștri: Ion Nistor făcea parte din guvernul de la București, iar Iancu Flondor, ca ministru-delegat, își avea biroul la Cernăuți, exercitându-și puterea administrativă prin secretariatele de serviciu: Interne, Justiție, Finanțe, Instrucțiune publică, Culte, Lucrări publice, Industrie, comerț și îngrijire socială, Agricultură, domenii și alimentare, Salubritate publică și refacere.⁴³ Toate aceste secretariate aveau în frunte câte un secretar-șef.

Afacerile externe, siguranța generală a statului, armata, căile ferate, poșta, telegraful, circulația monetară, vămile și împrumuturile publice erau administrate de centrele de resort din București. Ca ministru-delegat, Iancu Flondor conducea prefecturile și expoziturile politice din Bucovina, iar funcționarii propuși de el erau numiți prin decret regal.

În 1920, ministrul-delegat a fost înlocuit cu un așa-numit „președinte al comisiunii regionale de unificare”, iar în locul secretarilor-șefi au fost numiți directori generali. Aceasta s-a făcut în baza „Legii pentru unificarea și descentralizarea administrativă”, adoptate în 1920, pe temeiul căreia localitățile de pe Valea Siretului Superior care făcuseră parte din districtul (căpitănia) Siret au rămas în componența județului Siret, iar cele din fostul district Storojineț au rămas în componența județului Storojineț.

Această situație nu a durat însă vreme îndelungată: în baza „Legii administrative” din 1925, împărțirea teritorial-administrativă Bucovinei a suferit modificări esențiale. Cele unsprezece căpitănii care existaseră până atunci și-au încheiat existența, iar în locul lor s-au format cinci județe: Cernăuți, Storojineț, Rădăuți, Suceava și Câmpulung Moldovenesc.⁴⁴ Această reformă s-a făcut în conformitate cu normele juridice și

⁴² Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, p. 381.

⁴³ Ioan Cocuz, *Partidele*, p. 348.

⁴⁴ Emil Satco, Ioan Pânzar, *Enciclopedia*, vol. I, p. 58.

constituționale ale României și a dus la dispariția granițelor dintre fosta Bucovina și Vechiul Regat. Noile județe au fost împărțite în plase, dintre care unele au coincis cu fostele căpitănii sau districte. Spre exemplu, în plasa Siretului din noul județ Rădăuți, plasă cu o suprafață de 360 kmp, au fost incluse și o serie de sate de pe Valea Siretului Superior: Bahrinești, Cerepcăuți, Gârbăuți, Oprișeni, Poieni, Sinăuții de Sus, Slobozia Berlinților, Stăneștii de Jos, Stăneștii de Sus, Stârcea, Tereblecea, Tereblecea Nouă și Volcineț. Toate acestea, la care se adăuga și satul lipovenesc Fântâna Albă, situat mai degrabă pe Valea Sucevei decât pe Valea Siretului, aveau să ajungă, în vara anului 1940, sub stăpânirea bolșevică; la fel și toate satele din plasa Putilei (1.280 kmp) a județului Rădăuți, în afară de localitatea Brodina.⁴⁵

Celelalte localități de pe cursul superior al Siretului au fost incluse în plasa Storojineț a județului Storojineț: Banila pe Siret, Carapciu pe Siret, Ciudei, Comărești, Crasna Ilschi, Crasna Putna, Cupca, Davideni, Igești, Iordănești, Panca, Prisecăreni, Ropcea, Petriceni (sau: Camenca), Suceveni, Jadova, Storojineț, Budineț, Cireș cu Opaițenii.

La 27 februarie 1938, regele Carol al II-lea a abrogat Constituția din 1923, instaurând un regim personal autoritar, denumit ulterior „dictatură regală”. A avut loc o nouă reformă administrativă, ca rezultat apărând o unitate teritorială nouă, „ținutul”. Astfel, întreaga Românie a fost împărțită în zece ținuturi. Ținutul Suceava includea Bucovina istorică, județul Dorohoi din Vechiul Regat și județul Hotin din Basarabia. Având o suprafață de 17.070 kmp și o populație de 1.573.212 locuitori, ținutul Suceava avea drept oraș-reședință Cernăuțiul.⁴⁶ Cele șapte județe ale ținutului (Suceava, Câmpulung, Cernăuți, Dorohoi, Hotin, Rădăuți și Storojineț) erau unități administrative de control, în fruntea lor rămânând prefecții. O altă unitate administrativă era plasa, după care urmau comunele.

Cu sprijinul statului român, în toate localitățile de pe Valea Siretului Superior au fost lichidate pagubele materiale aduse populației în timpul ostilităților din anii 1914-1918, fiindcă după Primul Război Mondial unele localități aveau o înfățișare jalnică.

După înfăptuirea actului unirii s-a accentuat procesul de redeșteptare națională a populației înstrăinate de limbă și neam trăitoare în localitățile de pe Valea Siretului Superior – înstrăinare produsă ca urmare a politicii promovate, timp de peste un veac, de către stăpânirea habsburgică. Spre exemplu, la 15 martie 1919 comitetul școlar din Slobozia Berlinților a cerut consiliului școlar al județului Siret ca școala din sat să fie transformată, din școală ruteană, în școală românească.

⁴⁵ *Idem*, p. 74-75.

⁴⁶ Emil Satco, Ioan Pânzar, *Enciclopedia*, vol. I, p. 106.

Țăranii nevoiași și cu puțin pământ din localitățile de pe Valea Siretului Superior au fost trecuți pe listele de împrăștiere și, din 1921, când a fost pusă în aplicare Legea cu privire la reforma agrară, și până pe la mijlocul anilor 1930, au fost dotați cu parcelele ce li se cuveneau. Statul român nu a admis nereguli în procesul exproprierii și al împrăștiării, fiindcă orice abatere i-ar fi putut nemulțumi pe țărani. S-au făcut eforturi ca aceștia să primească pământ pe bază legală, în așa fel încât să fie mulțumiți și să simtă grija statului față de progresul lor economic.

După ce rănilor provocate de Primul Război Mondial s-au cicatrizat, iar românii bucovineni au început să se simtă stăpâni pe destinul lor, alte evenimente, cu adevărat dramatice, au dus la sfârșirea Bucovinei și la dezrădăcinarea în masă a populației băștinașe. În urma pactului Ribbentrop-Molotov, sovieticii au înaintat României pretenții și la un teritoriu bucovinean, pe care se aflau, conform datelor recensământului general al populației din 29 decembrie 1930, 188 de localități rurale, orașele Cernăuți (cu opt suburbii) și Storojineț, precum și cinci comune urbane (Vașcăuți, Vijnița, Cozmeni, Zastavna și Sadagura (cu trei suburbii)). Dacă, inițial, Kremlinul reclama dreptul de a stăpâni județele nordice ale Bucovinei, Cernăuți și Storojineț, cu 305.070 și, respectiv, 169.518 locuitori, pe parcursul „marșului eliberator” poftele anexioniste ale sovieticilor au devenit și mai mari: depășind hotarele acestor județe, militarii sovietici au pătruns într-un al treilea județ bucovinean, Rădăuți, ocupând paisprezece sate din plasa Siret (cu 17.743 de locuitori) și treizeci și șapte de sate și cătune din plasa Putilei (cu 21.584 de locuitori).⁴⁷

Astfel, numărul populației bucovinene ajunse în 1940 sub jugul stăpânirii bolșevice s-a ridicat, conform datelor recensământului general al populației României de la sfârșitul anului 1930, la 513.934 de locuitori. De invazia bolșevică nu a fost scutită nici zona Herței: și acolo, sovieticii au pus stăpânire pe douăzeci și șapte de localități, cu o populație totală de 29.640 de locuitori.

Din aceste teritorii, precum și dintr-o mare parte a județului basarabean Hotin (109 localități din plasele Briceni, Hotin, Lipcani și Securenii, cu un număr de 267.221 de locuitori), la 7 august 1940 a fost formată Regiunea Cernăuți, încorporată Ucrainei.⁴⁸ Analizând datele recensământului ucrainean al populației realizat în decembrie 2001, se pune întrebarea cum de s-a putut ajunge ca populația românească din actuala Regiune Cernăuți să scadă până la 181.800 de oameni, constituind 19,8% din numărul total de locuitori ai acestei regiuni.

⁴⁷ Victoria Covalciuc, *Ne-am împușinat? Sau ne-au împușinat?*, în: *Codrul Cosminului*, anul I, nr. 5, p. 1.

⁴⁸ Victoria Covalciuc, *Ne-am împușinat? Sau ne-au împușinat?*, în: *Codrul Cosminului*, anul I, nr. 5, p. 1.

Cum s-a ajuns aşadar la un asemenea dezastru demografic, în defavoarea românilor, ca populaţie autohtonă şi majoritară, în momentul raptului sovietic de la 1940? În primul rând, la o asemenea situaţie s-a ajuns prin promovarea politicii staliniste de genocid etnic. Au existat, în perioada 1940-1941 şi în perioada 1944-1952, cinci etape de modificare a structurii etnice a populaţiei rămase în teritoriul ocupat. Fiecare etapă a constituit o verigă a unui lanţ de măsuri şi metode, necunoscute până atunci de o populaţie paşnică, „eliberată” de sub „jugul cotropitorilor” din regimul „burghezo-moşieresc” românesc.

Prima etapă au constituit-o execuţiile izolate ale „elementelor antisovietice”, urmate de masacrarea organizată a populaţiei. Imediat după „eliberare”, autorităţile bolşevice au declanşat, pe teritoriul actualei Regiuni Cernăuţi, un torent de fărâdelegi şi de crime oribile îndreptate împotriva populaţiei băştinaşe. Sub pretextul pedepsirii intenţiei de a trece frontiera şi de a se stabili în România, sute de oameni au fost împuşcaţi fără cercetări şi judecată, în curţile lor, pe drumuri, pe câmpuri, în locuri publice. Alţii au fost acuzaţi că ar fi făcut spionaj în favoarea României şi împuşcaţi.

Membrii fostelor partide politice din perioada interbelică, foştii primari, ofiţeri, jandarmi, preceptori, preoţi, care n-au reuşit să se refugieze în România, au fost arestaţi şi escortaţi în direcţii necunoscute, de unde nimeni nu s-a mai întors. Până la primele „alegeri libere”, din 12 ianuarie 1941, acţiunile de lichidare fizică a românilor nord-bucovineni au avut un caracter oarecum izolat. După aceste alegeri, prigonirea şi distrugerea românilor, ca element etnic, au căpătat un caracter organizat. La 1 aprilie 1941 a avut loc măcelul românilor de pe Valea Siretului. În acea zi, mii de locuitori ai satelor Pătrăuţii de Jos, Pătrăuţii de Sus, Cupca, Suceveni, Iordăneşti, Carapciu, Prisecăreni, Camenca, Volcineţii Vechi, Cireş, Davideni şi Banila Moldovenească au pornit în marş înspre centrul raional Hliboca, pentru a le cere autorităţilor permisiunea de a se repatria în România – aşa cum li se permisesese etnicilor germani din Bucovina să se repatrieze, în toamna anului 1940, în Germania. Autorităţile s-au împotrivit şi atunci participanţii la acest marş paşnic s-au regrupat lângă biserica din Suceveni şi, de acolo, cu cruci, prapuri şi icoane, au pornit în direcţia localităţii Fântâna Albă, pe unde voiau să treacă graniţa şi unde au fost întâmpinaţi cu focuri de mitralieră. Cei care n-au fost secerăţi de gloanţe, fiind doar răniţi, au fost prinşi, legaţi de cozile cailor şi târaţi la gropile comune săpate din timp, unde au fost omorâţi cu lovituri de hârleţe sau aruncaţi în ele de vii. Alţii, după interogatoriile luate în beciurile NKVD-ului din Hliboca şi după torturi înfricoşătoare, au fost duşi în cimitirul evreiesc din oraşel şi aruncaţi într-o groapă comună, peste care s-a turnat şi s-a stins var. În fine, alţii au fost escortaţi în lagăre aflate dincolo de Cercul Polar,

fiind condamnați la ani grei de detenție și la termene de privare a drepturilor cetățenești.⁴⁹

În ziua de 1 aprilie 1941, un grup de români a fost masacrat în apropierea satului Ropcea, iar pe toloaca satului Carapciu pe Siret au fost împușcați unii dintre locuitorii din acest sat, care au reușit inițial să se salveze, prin fugă, de gloanțele trase de grăniceri în cei porniți către Fântâna Albă.⁵⁰

Cea de a doua etapă a suprimării elementului românesc din actuala Regiune Cernăuți a constat în deportarea a circa 13.000 de familii în Siberia, în Kazahstanul de Nord și în Republica Komi. Aceste deportări au avut loc între 12 și 14 iunie 1941. Dacă peste o săptămână și ceva nu ar fi început războiul, probabil că o jumătate din populația Regiunii Cernăuți ar fi fost deportată. Desigur că nu au fost scutiți de deportări nici locuitorii din așezările de pe Valea Siretului. Astfel, din Crasna Ilschi au fost deportate 211 persoane, din Igești – 201, din Suceveni – 161, din Crasna Putna – 146, din Storojineț – 139, din Pătrăuții de Sus – 96, din Ropcea – 78, din Prisecăreni – 67, din Budineț – 60, din Iordănești – 50, din Davideni – 39, din Banila pe Siret – 31, din Slobozia Comarești – 33, din Jadova – 32, din Cireș – 31, din Camenca – 19 și din Panca – 14 persoane.⁵¹ În total, numărul românilor deportați în 1941 din localitățile de pe Valea Siretului a fost de circa 2.000 de persoane.

Valul deportărilor a cuprins și satele de pe Valea Siretului care până la „eliberare” făcuseră parte din județul Rădăuți. Din Stăneștii de Jos și Stăneștii de Sus au fost ridicate în miez de noapte și escortate spre Kazahstanul de Nord 154 de persoane,⁵² iar din Oprișeni, 77 de persoane.⁵³ Dintre cele 117 persoane ridicate din satul Bahrinești, 93 au pierit pe pământ străin.⁵⁴

Un țăran din comuna Tereblecea a lăsat mărturii zguduitoare despre felul cum membrii NKVD-ului distrugau gospodării, cum îi urcau pe țărani în trenuri de marfă și cum îi duceau, flămânzi și însetați, în exil, unde le erau „asigurate” toate condițiile pentru a pieri de frig și de foame. Iată un pasaj din cartea sa de memorii, care a văzut lumina tiparului la Paris, în 1958: „Cei care nu aveau ce schimba, au început să cerșească. Dar la cerșit nu erau doi sau trei, ci cu zecile, și colhozul era mic. Cei cărora le era milă, îi da afară din bordei și încuia și ușa. Astfel își găseau moartea copii, femei și chiar

⁴⁹ Cf. Vasile Ilica, *Fântâna Albă – o mărturie de sânge*, p. 123-126.

⁵⁰ Petre Grior, *Dezmăț, teroare și moarte*, în: *Țara Fagilor*, vol. X, p. 9.

⁵¹ Constantin Ungureanu, *Românii din fostul județ Storojineț deportați sau dispăruți în perioada 1940-1941*, în: *Țara Fagilor*, vol. IX, p. 193-215.

⁵² Cf. *Lista persoanelor din satul Stănești, fostul județ Rădăuți, supuse represiunilor staliniste*, în: *Țara Fagilor*, vol. V, p. 144-147.

⁵³ Dumitru Covalciuc, *Oprișeni, un sat la răspântiile istoriei*, p. 38-39.

⁵⁴ Mihai Prepeliță, *Din gulagul românilor*, p. 377-378.

bărbați. Un om din comuna Cupca, jud. Storojineț, pe care îl chema Vasile Plevan, de 70 de ani, neputând lucra, n-a primit nici grâne și a trebuit să cerșească, atât cât mai putea merge de foame. Într-o zi s-a dus la primărie și a cerut să fie împușcat, căci nu mai putea să îndure mizeria, a căzut în genunchi și s-a rugat să fie omorât. Oamenii primăriei l-au apucat de-o mână și di-un picior și l-au aruncat afară în zăpadă. A fost găsit de niște copii de-ai noștri, care umblau și ei după cerșit. Copii l-au luat și l-au adus într-un bordei în care se găseau mai mulți ca el. După trei zile moșneagul și-a dat sufletul. Acest bătrân fusese odată, cu 30 de ani înainte de venirea comuniștilor, primar în comuna Cupca.”⁵⁵

Cea de a treia etapă a lichidării elementului românesc din nordul Bucovinei a început în primăvara anului 1944, după cea de a doua „eliberare” sovietică. În luna mai, la primării au fost chemați toți bărbații în vârstă de până la 50 de ani, fiind întrebați dacă erau de naționalitate română ori „moldovenească”. Oamenii răspundeau că ei erau români, dar funcționarii le puneau în vedere că între români și moldoveni era o mare diferență și că, din acea zi, toți aveau să se numească „moldoveni”. Cei care s-au împotrivit și au dorit să „rămână” români au ajuns în lagărele de muncă din zona lacului Onega, unde peste jumătate din ei au murit.⁵⁶

Pe la mijlocul verii anului 1944, sovieticii i-au dus în lagărele de muncă din Karelia aproape pe toți bărbații care mai rămăseseră în satele bucovinene, inclusiv pe bătrâni, invalizi și chiar pe bolnavii psihic. Aproape toți cei ajunși acolo au murit de foame.

Ca să nu mai fie luați în Armata Roșie sau duși în lagăre, în pădurile de pe teritoriul localităților de pe Valea Siretului au început să acționeze detașamentele de partizani, ca formațiuni ale luptei de rezistență antisovietică și anticomunistă. La Crasna, de exemplu, din 1944 și până în 1948 a acționat grupul de partizani al lui Ilie Gherman, zis Ciocălău.⁵⁷ În vara anului 1944, la Crasna a avut loc o ciocnire violentă, întrucât țărani de acolo s-au răsculat împotriva militarilor sovietici. În timpul „rebeliunii” au căzut țărani Nicolai Popiuc și Ion Pleșca, iar răniți au fost Toader Mitric, Ion Mitric, Istrate Mitric, Vasile Pleșca, Victoria Iliuț, Gheorghe Mitric și Istrate Motrescu.⁵⁸

Etapa a patra a genocidului bolșevic față de populația bucovineană băștinașă a constituit-o campania de „deschiaburire” a țăranilor înstăriți,

⁵⁵ Dumitru Nimigeanu, *Însemnările unui țăran deportat din Bucovina*, p. 99-100.

⁵⁶ Dumitru Covalciuc, *Românii nord-bucovineni în exilul totalitarismului sovietic*, în: *Țara Fașilor*, vol. XII, p. 68.

⁵⁷ Dragoș Tochiță, *Românii de pe Valea Siretului de Sus, jertfe ale ocupației nordului Bucovinei și terorii bolșevice*, p. 35.

⁵⁸ Laurențiu Dragomir, *Crasna, un colț de eternitate românească din Bucovina*, p. 50.

desfășurată în anii 1946-1947, adică în perioada de început a colectivizării forțate.

Ca rezultat al secetei, în actuala Regiune Cernăuți bântuia o foamete care secera mii de vieți omenești. Tocmai atunci a fost declanșat și un nou val de represiuni îndreptat împotriva românilor. Țăranii mijlocași, dezmoșteniți de avutul lor, au fost condamnați la ani grei de muncă silnică, fiind acuzați de zădărnicierea, cu bună știință, a planurilor de livrare către stat a cotelor de produse agricole. Acesta era pretextul arestării „chiaburilor”, căci nimeni nu era în stare să-și achite cotele fantastice, de vreme ce nu căzuse un strop de ploaie și boabele, în pământ, nici nu încolțiseră.

Scopul „eliberatorilor” consta în dezrădăcinarea românilor „eliberați”, în strămutarea lor de pe plaiurile strămoșești, în nimicirea lor prin diferite metode. O soartă asemănătoare aveau și cei care nu se înscriau „de bunăvoie” în colhozuri. Declarați „dușmani ai poporului”, țăranii erau arestați fără pic de vină, bătuți, scoși la tăiatul pădurilor și la transportarea lemnelor, cu caii lor, către diferite gări, sau erau privați de libertate.

A cincea etapă a început în 1951 și a constat în deportări ale populației pe motive religioase. „Motivația” noului val de deportări o constituia slujirea lui Dumnezeu, iar acești deportați erau numiți „dușmani ai socialismului”. Numai în baza hotărârii IV.84/I, din 21 februarie 1951, a Comitetului Executiv Regional Cernăuți urmau să fie strămutate cu forța 360 de persoane. Ca rezultat al acțiunilor orientate spre dezrădăcinarea și înstrăinarea elementului românesc, de pe Valea Siretului au dispărut atunci satele Albovăț și Tereblecea Nouă (Prisaca).⁵⁹

Bărbații tineri erau „vânați” și pentru a fi duși la muncă silnică în minele de cărbuni din Donbas. Un supraviețuitor al unei astfel de „operațiuni” mărturisește: „Încă din ajunul raziei au sosit «vulturii» din raion pentru a pune la cale «operația» împreună cu «ulii» din Bahrinești. În timpul raziei am fost prinși vreo 20 de tineri, unii fiind holtei, alții fiind însurați și având deja copii. Poate că prindeau și mai mulți bărbați, dar unii au reușit să se salveze, fugind prin ușile din dos, sărind în grădini pe sub streșinile caselor sau prin spărturile care le făceau în acoperișurile de paie. Noi, cei prinși, am fost închiși în primărie. Ne păzeau sribocii cu puști lungi, fiindcă șefii lor erau în sat la o petrecere cu mare tămbălău. Nu știam ce ni se putea întâmpla. Unii tăceau de parcă luaseră apă în gură. Alții se frâsuiiau că și-au lăsat neveste și copii de țâță. Iar alții se tânguiau că le rămâneau neajutorate mamele bătrâne și bolnave. Ori să te fi căinat, ori să fi tăcut, totuna era, că de scăpat nu era cum.”⁶⁰

Într-un cuvânt, persecuțiile de tot felul au determinat modificarea radicală a structurii etnice din actuala Regiune Cernăuți. Conform datelor

⁵⁹ Magdalina Morar, *Deportați pe motive religioase*, în: *Țara Fagilor*, vol. VI, p. 148-149.

⁶⁰ Radu Ieremiciuc, *Bahrinești, sat trecut prin vremi de cumpănă*, p. 62-63.

statistice de la finele anului 1991, an în care URSS-ul s-a destrămat, iar Ucraina a devenit stat independent, dintre cei 940.801 locuitori ai Regiunii Cernăuți, 130.743 erau născuți în afara hotarelor acesteia.⁶¹

La 7 septembrie 1946 a fost adoptat decretul Prezidiului Sovietic Suprem al U.S.S. Ucrainene „cu privire la păstrarea denumirilor istorice, precizarea și reglementarea denumirilor existente ale sovietelor satești și localităților din raioanele Cernăuți, Chelmenți, Herța, Hliboca, Hotin, Noua Suliță, Putila, Sadagura, Securenii, Storojineț, Vășcăuți, Vijnița și Zastavna”. Prin acest decret, populației băștinașe din actuala Regiune Cernăuți i se aduceau mari prejudicii morale, deoarece toponimele fac parte din memoria neamului, iar prin schimbarea lor artificială se lovea chiar și în patrimoniul lingvistic și cultural al românilor rămași în afara granițelor României. Modificările respective au fost făcute de către Comitetul Executiv al Sovietului Regional de Deputați ai Poporului la 4 iulie 1947, iar în ziua următoare, lista localităților cu denumirile schimbate în mod arbitrar a fost publicată în ziarul regional *Bucovina Sovietică*. Ca urmare a acestei hotărâri, au fost schimbate denumirile a 130 de localități din Regiunea Cernăuți, printre care se aflau și 60 de sate și cătune cu populație românească.⁶² Au fost schimbate aproape toate denumirile satelor de pe Valea Siretului Superior, astfel:

- unor denumiri de localități le-a fost adăugată terminația ucraineană - *ivți*, devenind: Igești – Ijivți, Pătrăuți – Petrivți, Sinăuți – Sinivți, Stănești – Stanivți, Gârbăuți – Horbivți etc.;
- au devenit: Crasna – Krasnoilsk, Cerepcăuți – Cerepkivka, Bahrinești – Bahrinivka, Slobozia – Slobidka, Prisecărenii – Prosika, Carapciu pe Siret – Karapciiv, Banila pe Siret – Banîliv-Pidhirnii etc.;
- pentru unele localități au fost inventate denumiri noi, devenind: Panca – Klinivka, Suceveni – Șiroca Poliana, Iordănești – Pidlisne, Oprișeni – Dubivka, Tereblecea – Porubne, Ciudei – Mejricea etc.;
- neschimbate au rămas doar denumirile localităților Budineț, Cireș, Ropcea, Cupca și Davideni.

Abia după destrămarea URSS a apărut posibilitatea revenirii la toponimia tradițională. Problema și-a găsit oglindire și în programele de activitate ale Societății Culturale Românești, care a luat ființă în Regiunea Cernăuți în anul 1989. Specialiștii au trebuit să răsfoiască atunci colecțiile de vechi documente moldovenești, pentru a demonstra că, de la primele lor atestări și până în momentul rebotezării lor arbitrare, localitățile respective avuseseră, timp de secole, denumiri românești.

⁶¹ *Statistică. Date selectate de Ion V. Popescu, în: Țara Fagilor, vol. II, p. 64.*

⁶² Ilie Popescu, *Din istoria luptei pentru revenirea la toponimia tradițională*, în: *Codrul Cosminului*, anul III, nr. 6, p. 8.

Revenirea la denumirile tradiționale ale localităților cu populație majoritară românească era o chestiune importantă, care făcea parte din programul de democratizare a întregii societăți ucrainene. Astfel, în 1992 a fost creată Comisia toponimică regională, în care au fost incluși și trei români. În cele două ședințe ale Comisiei a fost discutat și aprobat un „regulament” care prevedea argumentarea din punct de vedere științific referitoare la reglementarea și la păstrarea micro- și macrotoponimiei regionale, în conformitate cu particularitățile ei istorico-geografice. Sovietele raionale și sătești de deputați ai poporului au acceptat propunerile Comisiei toponimice regionale și ale unor savanți de la Chișinău.⁶³

Mai era nevoie doar de o lege care să permită revenirea la vechile denumiri.

În sfârșit, la 3 martie 1993, în legea cu privire la „efectuarea modificărilor și completărilor în unele acte legislative”, adoptată în Ucraina, s-a făcut precizarea că schimbarea denumirilor localităților urma a se decide inclusiv pe calea referendumurilor locale.

Deși această posibilitate a existat, referendumuri au fost organizate în ziua de 13 iunie 1993 doar în câteva localități de pe Valea Siretului, unde gradul de conștiință națională a populației este foarte ridicat. Iată și rezultatele obținute:⁶⁴

Denumirea sovietică și cea istorică	Cetățeni cu drept de vot	Participanți la vot	Voturi „pentru”	Voturi „contra”
Dubivka vs. Oprișeni	1446	1223	1114	109
Pidlisne vs. Iordănești	1396	1191	1182	9
Porubne vs. Tereblecea	1889	1420	1210	205
Șirokaia Poliana vs. Suceveni	1078	910	910	0

Cu toate acestea, abia peste trei ani, în 1996, autoritățile de la Kiev au restituit acestor localități denumirile furate în 1947. Căile revenirii la toponimele tradiționale au fost așadar mult mai întortocheate decât atunci când ele fuseseră schimbate într-o singură zi.

Puțin mai târziu, prin organizarea și desfășurarea de referendumuri, s-a revenit și la denumirile tradiționale ale satelor Ciudei și Panca, ambele situate pe Valea Siretului. A mai avut loc, mai târziu, un referendum în

⁶³ Ilie Popescu, *Din istoria luptei*, în: *Codrul Cosminului*, anul III, nr. 6, p. 8.

⁶⁴ *Idem, ibidem.*

această privință și în satul Bahrinești, dar rezultatele lui nu au fost luate în considerare de către autoritățile de la Kiev, așa încât această așezare de pe Valea Siretului se mai numește și astăzi, oficial, Bahrinivka.

Tot în 1993 au avut loc referendumuri în vederea revenirii la toponimia tradițională și în toate localitățile Raionului Herța, dar, sub pretext că sacii cu documente s-au pierdut în drum spre Cernăuți, denumirile localităților respective au rămas, până astăzi, cele primite pe calea rebotezării.

*

Și după prima „eliberare” a nordului Bucovinei, și după cea de a doua, școlile românești au fost „moldovenizate”, iar numărul lor a scăzut treptat. În anul școlar 1940-1941, pe teritoriul actualei Regiuni Cernăuți au funcționat 114 școli cu predare în limba „moldovenească”, alături de 405 școli ucrainene, unsprezece școli rusești și nouă școli evreiești.⁶⁵

În anul școlar 1944-1945, numărul școlilor „moldovenești” era de 96, iar în anul școlar 1946-1947 numărul acestora a crescut la 106 – creștere rămasă inexplicabilă.⁶⁶ Către sfârșitul perioadei sovietice, numărul școlilor românești din Regiunea Cernăuți era de numai 87, restul de școli românești fiind închise metodic, după anumite scenarii. Pe Valea Siretului, învățământul în limba română a fost suprimat, de pildă, în Panca, Davideni, Banila Moldovenească, Maidan, Storojineț și Comărești.⁶⁷

În anii 1970, când în URSS a început să fie agitată ideea „contopirii națiunilor sovietice”, iar limbii ruse i se atribuia rolul de „catalizator” al „societății multinaționale”, valul rusificării a înghițit școlile românești din Camenca (Cotul de Sus) și Arșița (un cătun al Pătrăuților de Jos), ajungând apoi asupra Ciudeiului, sat în care, în paralel cu școala românească, a început să funcționeze o școală medie cu predare în limba rusă. Având un procent de 84% de copii români, școala respectivă avea menirea să îi înstrăineze pe copiii de intelectuali din câteva localități de pe Valea Siretului Superior: Ciudei, Igești, Budineț și Cireș. Tot la Ciudei, la o școală-internat unde circa 60% dintre copii erau români și în cadrul căreia instruirea se făcea în limba ucraineană, s-a trecut, „la cererea părinților”, la predarea tuturor obiectelor de studiu în limba rusă.⁶⁸

Astăzi, în localitățile de pe Valea Siretului care intră în componența Raionului Storojineț funcționează, cu limba de predare română:

⁶⁵ N. Lișcenko, A. Skorupski, *O cotitură radicală în destinul istoric al Bucovinei*, în: *Zorile Bucovinei*, 20.03.1990, p. 4.

⁶⁶ *Idem*, *ibidem*.

⁶⁷ Dumitru Covalciuc, *Școala română în Bucovina: istorie și realitate*, în: *Țara Fagilor*, vol. I, p. 32.

⁶⁸ *Idem*, *ibidem*.

- cinci școli de nouă ani, la Budineț, Crasna-Huta, Ciudei-Cornișor, Cireș și Igești-Ursoaia;
- șase școli medii de cultură generală, la Crasna-Trăgean, Ciudei-Centru, Igești-Centru, Pătrăuții de Sus, Pătrăuții de Jos și Ropcea;
- un gimnaziu, la Crasna-Centru și
- o școală medie de cultură generală româno-ucraineană, la Pătrăuții de Sus.

Cu toate greutățile întâmpinate, elementul românesc s-a păstrat așadar, acasă și la școală, unde copii învață limba lor maternă, româna, fiind crescuți și educați ca niște adevărați români ce vor ști să-și păstreze limba, portul național, cultura și identitatea etnică.

II. Comunitățile, toponimele, antroponimele, hidronimele și portul popular de pe Valea Siretului

II.1. Hidronime, toponime și antroponime

Prin însăși denumirea sa, Valea Siretului confirmă faptul că, din punct de vedere geografic, aici se află o zonă românească situată de-a lungul albiei râului Siret. Acesta izvorăște din Carpați, de sub Vf. Bursuc (1100 m), adună apele pâraielor Bursuc și Lăstun, apoi ale altora, străbătând o sută de kilometri prin regiunea ucraineană Cernăuți, până în apropierea orașului Siret, unde intră în România, pentru a se vărsa, în apropiere de Galați, în Dunăre.

În zona montană, Siretul are o albie îngustă, cu maluri abrupte, iar de la Berehomet, în zona premontană, albia sa se lărgeste și apar lunci cu sol roditor, aici și de-a lungul afluenților săi: Mihova, Mihidra, Bilca, Dubovăț, Hlibiciuc, Siretul Mic și Sirețel, pe malul cărora se află numeroase comunități românești.

Râul Siret era cunoscut încă de pe vremea istoricului grec Herodot (sec. al V-lea î. Hr.), sub denumirea de Tiapantos. În secolul al II-lea î. Hr., Ptolemeu îl numea Ieratos, iar în secolul al X-lea întâlnim, la Constantin Bogreanorodnâi, hidronimul actual Seretos, despre care toponimistul S. Mladenov crede că ar avea origine tracă, însemnând „cel ce curge”.⁶⁹

Valea Siretului din Regiunea Cernăuți este un adevărat leagăn al românismului, căci populația românească trăiește aici, între ucrainenii, păstrându-și uimitor de bine graiul românesc, toponimele, antroponimele, portul și obiceiurile – deși campanii antiromânești au fost destule de-a lungul timpului, după cum am relatat anterior și după cum vom aminti și în continuare. Sate întregi, cu comunități numeroase, există aici încă de pe vremea Mușatinilor: Igești (prima atestare documentară: 1428), Cupca (1429), Suceveni (1431), Crasna (1431) etc.⁷⁰ Altele datează din vremea lui Ștefan cel Mare sau de mai târziu, toate fiind însă pomenite în cronicile și în acte de dănie.

⁶⁹ Victoria și Ștefan Costinean, *Valea Siretului*, p. 14.

⁷⁰ M. Costăchescu, *Documente moldovenești de la Ștefan cel Mare*, p. 159.

Este de remarcat faptul că bazele românismului din Bucovina de Nord nu numai că nu au dispărut, ci, dimpotrivă, s-au dezvoltat, datorită unor oameni devotați patriei lor și graiului matern, unor oameni de cultură, mari patrioți, cărturari și savanți, care au ținut nestinsă flacăra latinității, publicând studii de specialitate, demne deseori de atenția Academiei Române.

*

Vom prezenta, în cele ce urmează, în ordinea cronologică a atestării lor, câteva comunități istorice românești din zonă, pentru a sublinia contribuția lor la dezvoltarea și la păstrarea cu sfințenie a specificului lor românesc.

Un vechi sat românesc de pe Valea Siretului Superior, atestat documentar încă în timpul domniei lui Alexandru cel Bun, este Igeștiul. La 17 august 1428, domnul Moldovei l-a dăruit unui dregător pe nume Cârstea, pentru merite în consolidarea tânărului stat și în apărarea hotarelor acestuia.⁷¹

La 7 mai 1555, Alexandru Lăpușneanu a întărit Igeștiul urmașilor boierului Ioan Banilovschi. Un secol mai târziu, printre proprietarii satului se aflau și mazilii băștinași Răus, Râpta și Roșca.⁷² Mazilii din Igești erau boieri scăpătați, care își pierduseră, în timp, rangurile și dregătoriile. Populația satului, în majoritate băștinașă, a fost dintotdeauna curat românească. Abia după anexarea Bucovinei de către Austria, aici au început să se așeze și ruteni veniți din Galiția, care, treptat, s-au românizat, dar și evrei, germani și polonezi. De origine poloneză a fost, spre exemplu, familia Zelinski. Ion Zelinski, igeștean prin naștere, și-a făcut studiile liceale la Suceava, iar apoi, trecând în Vechiul Regat, a devenit Ioan Zelea Codreanu, tatăl lui Corneliu Zelea Codreanu. La 1900, pe teritoriul Igeștilor se aflau 553 de case, iar numărul locuitorilor era de 2.499. Conform datelor recensământului austriac din 1910, numărul locuitorilor era deja de 2.735, dintre aceștia 2.526 fiind români, 196 – evrei, șapte – germani, cinci – polonezi și unul (sic!) ucrainean.⁷³

Spre deosebire de locuitorii satelor învecinate (Crasna, Ciudei, Budineț, Pătrăuți), igeștenii n-au onorat nicicând portul popular. Despre ei, istoricul regional Simion Rely scria, pe la 1930, următoarele: „Răzeșii au primit, pe lângă portul târgoveților, și multe obiceiuri «domnești» în viața socială. Ca și târgoveții, ei «fac baluri», în vreo «sală», unde «cavalerii» dansează cu «domnișoarele» sau «cuconițele», nu numai dansuri românești, ca mândra noastră horă, ci și «polca» și «valsuri», după glasul «muzicei» cu

⁷¹ Dumitru Covalciuc, *Școala*, în: *Țara Fagilor*, vol. I, p. 32.

⁷² Neamul Râptenilor s-a pierdut, iar descendenții familiei Roșca și-au luat ulterior numele de Tiron.

⁷³ Dumitru Covalciuc, *Școala*, în: *Țara Fagilor*, vol. I, p. 39.

vioară, «trombetă» și «clarinetă», sau după o «harmonică». Cântecul răzeșesc seamănă mai mult cu «romanțele» ce se aud la lăutarii noștri prin târguri. Ele se cântă mai vesel decât doina jalnică de tot și trăgănată a țăranului. În cântecele de jale ale răzeșului s-arată mai mult dorul și suspinul ce i-l aprind în suflet dragostea sau «o pereche de ochi frumoși». Igeștiul este unicul sat românesc de pe Valea Siretului care nu are memorie folclorică și nici repertoriu coregrafic național. Urmașii răzeșilor din Igești nu ies la «hora pe toloacă», fiindcă ele nici nu s-au organizat vreodată. Este, totodată, și unicul sat ce nu practică «strânsura» prilejuită de sărbătorirea hramului bisericii. În schimb, în ziua de hram, adică de Sîmedru, ei curg spre cimitirul satului spre a-și pomeni morții. Toate petrecerile din acest sat (nunți, botezuri etc.) încep după lăsarea întinericului. Și graiul lor se deosebește întrucâtva de al celor din satele megieșe. Bunăoară, la ochi ei spun oci, la copilă – copcilă, la puncte – punce.⁷⁴

În Igești s-a născut scriitoarea Eugenia Reuss-Ianculescu (1865-1938), care a fondat ziarul bucureștean *Drepturile femeii*, prima publicație feministă din România, și care a fost președinta Ligii pentru Drepturile și Datoriile Femeii. Tot aici a văzut lumina zilei etnomuzicologul Vasile Chiseliță, stabilit apoi la Chișinău.

În ultimul deceniu al secolului trecut, igeștenii au construit cea mai mare biserică ortodoxă de pe Valea Siretului Superior.

Cel mai răspândit nume de familie este Frunză, dar se mai întâlnește și numele de Vlad-Sabie, dovadă că strămoșii igeștenilor de azi s-au distins prin vitejie. Unor copii de aici li se mai dau, la naștere, numele de Traian sau Decebal, în cinstea părinților neamului românesc.

*

O altă așezare de la poalele Carpaților este Crasna, situată pe Sirețel, afluent pe dreapta al Siretului. Este atestată documentar tot în timpul domniei lui Alexandru cel Bun: la 15 iunie 1431, domnitorul a întărit vornicului Cupcici o jumătate din satul Crasna, cumpărată de la spătarul Șandru, care pare să fi fost primul proprietar al acestei localități.⁷⁵

Tradiția populară spune că pe malul drept al Sirețelului s-a stabilit, în a doua jumătate a secolului al XIV-lea, venind din Maramureș, un cioban cu numele de Gherman, iar pe malul stâng s-au așezat, cu stănilile lor, alți doi maramureșeni, Mitrea și Motrea, frați buni. Pe parcurs, numele Mitrea a evoluat în Mitrică, iar mai apoi în Mitric. Numele Motrea a suferit, la rândul său, o transformare: adăugându-i-se terminația *-escu*, s-a obținut numele de familie Motrescu. Ghermăneștii de azi locuiesc în Crasna-Ilschi, iar Mitricii și Motreștii, în Crasna Putnei.

⁷⁴ Simion Rely, *Satul Igești în vremuri vechi și noi*, p. 23-24.

⁷⁵ Laurențiu Dragomir, *Crasna*, p. 19.

Faptul că primii locuitori ai Crasnei au venit din nord-vestul spațiului românesc îl dovedește cu prisosință adresarea unei persoane către alta, după modelul graiului maramureșean: George devine Geo, Petre – Pe, Toader – Toa, Constantin – Co, Dumitru – Dumi, Lazăr – La, Ștefan – Ște etc.⁷⁶

Satul, care până la mijlocul secolului al XVII-lea reprezentase un întreg, a fost împărțit în două sate cu administrații autonome: Crasna-Putna și Crasna-Ilschi. În 1947, ambele sate au fost reunite sub denumirea de Krasnoilsk. Dacă o parte a Crasnei a fost proprietatea Mănăstirii Putna, apoi a Fondului Bisericesc din Bucovina, cealaltă a fost în stăpânirea mazililor din familia Ilschi. După aceștia, prin vânzare, proprietarii Crasnei-Ilschi au devenit reprezentanții familiei boierești Stârcea. Eugen, Victor și Ion Stârcea s-au numărat printre luptătorii pentru emanciparea național-culturală a neamului românesc din Bucovina. Ion Stârcea, membru al Consiliului Național Român din Bucovina, a participat la Congresul General al Bucovinei, în cadrul căruia s-a votat unirea acesteia cu România. În 1920, el a devenit membru al Parlamentului României Mari, fiind cooptat, în același an, în corpul diplomatic, cu grad de ministru plenipotențiar. A fost și mare maestru de ceremonii la Curtea Regală a României. Unchiul său, Victor Stârcea, condusese, în perioada 1882-1887, Societatea pentru Cultura și Literatura Română din Bucovina.⁷⁷

Evreul Max Rosenberg, care a cumpărat de la familia Stârcea moșia, a pus în Crasna bazele industriei forestiere. Fabrica de cherestea pe care a construit-o s-a transformat în „Combinatul de prelucrare a lemnului” care funcționează și astăzi. De amenajarea Crasnei s-a ocupat, către sfârșitul perioadei interbelice, Nicolae Mavrocordat, ultimul proprietar de aici.

Datorită faptului că stăpânirea austriacă a așezat pe teritoriul Crasnei mai multe familii de germani și de slovaci, școala de aici a fost deschisă în 1816. Copiii crăsnenilor au putut așadar să profite de educație chiar din primele decenii de stăpânire habsburgică. Această școală au frecventat-o, de pildă:⁷⁸

- clericul Veniamin Iliuț, unchiul dinspre mamă al cărturarului bucovinean I. Gh. Sbiera, profesorul de religie al lui Mihai Eminescu de la Liceul German de Stat din Cernăuți și unul dintre organizatorii învățământului teologic din Bucovina;
- Vasile Pop Gherman, care în 1875-1876 a publicat, la București, lucrarea de pionierat *Conspect asupra literaturii române și scriitorilor ei de la început și până astăzi, în ordine cronologică*;

⁷⁶ Nicolae Motrescu, *Crasna Bucovinei*, vol. I, p. 12.

⁷⁷ Emil Satco, Ioan Pânzar, *Enciclopedia*, vol. II, p. 424-425.

⁷⁸ Nicolae Motrescu, *Crasna Bucovinei*, vol. I, p. 19.

- Andronic Motrescu, întemeietorul vestitei școli de agricultură de la Rădăuți, autorul primului manual românesc de agronomie.

La Crasna au mai văzut lumina zilei profesorii universitari Cristofor Coroamă (la Cluj), George Macrin și Arcadie Percek (la București), economistul și demograful român Vasile Ghețău (n. 1940), dramaturgul Atanasie Mitric și poetul martir Ilie Motrescu.⁷⁹

Crasna este cea mai întinsă și mai frumoasă localitate de pe Valea Siretului Superior, cuprinsă între hotarele Ciudeiului, Igeștilor, Vicovului de Sus și Strajei. În 1968, această localitate a obținut statutul de comună urbană.⁸⁰

Părțile ei se numesc Huța, Bgilca, Valea Runcului, Crasna de Sus, Lunca Frumoasă, Trăgean, Laura, Slatina, iar pâraiele care o străbat sunt Arsura, Bgilca, Buhașul, Căcacea, Cârligățile, Iezerul, Pârâul Adânc, Pârâul Corbului, Pârâul lui Ștefănuță, Slatina, Soloneciorul, Solonețul, Surducul, Trăgeanul, Golanul, Zănoaga și Zubrovița.⁸¹

Crasna are astăzi o populație de 11.000 de oameni, care se cunosc între ei nu numai după nume, ci și după porecle, numărul poreclelor românești înregistrate în Crasna de către folcloristul cernăuțean Dumitru Covalciuc depășind 2.000.

Crasna este și o veritabilă vatră folclorică: nicio altă localitate de pe Valea Siretului Superior nu a avut atâtea rapsozi populari câți a avut și are localitatea de pe Sirețel. Textele folclorice înregistrate în Crasna, în diferite perioade, de către folcloriști de prestigiu, cum ar fi Simeon Florea Marian,⁸² Alexandru Voevidca, Ilie E. Torouțiu, de basarabenii Gr. Botezatu, N. Băieșu, V. Cîrimpei, S. Moraru, E. Junghietu, dar și, mai recent și cu mai multă îndrăzneală, de către Dumitru Covalciuc și Maria Iliuț, au fost preluate de către profesorul Nicolae Motrescu, care a întocmit o monografie folclorică a Crasnei.⁸³

Români și creștini adevărați, crășnenii au construit, în timp record, prima biserică din perioada postbelică de pe teritoriul actualei Regiuni Cernăuți, la sfințirea căreia, pe 14 octombrie 1990, au sosit circa 50.000 de persoane. Sfințirea acestei biserici, supranumită „Catedrala de pe Valea Siretului”, a prilejuit și sosirea a mii de pelerini din satele învecinate aflate pe teritoriul județului Suceava, care timp de o jumătate de veac fuseseră despărțite de Crasna printr-un gard de sârmă ghimpată.

La 9 iulie 1993, crășnenii și oaspeții lor au participat la târnosirea bisericii Sfânta Treime, construită în partea localității numită Huța, iar între

⁷⁹ Nicolae Motrescu, *Crasna Bucovinei*, vol. I, p. 20.

⁸⁰ Laurențiu Dragomir, *Crasna*, p. 11.

⁸¹ *Idem, ibidem.*

⁸² S. Fl. Marian a fost căsătorit cu Leontina, sora lui Samuil Piotovschi, parohul din Crasna.

⁸³ Vezi Nicolae Motrescu, *Crasna Bucovinei*, vol. I, p. 14.

1997 și 2002, ei au ridicat, în cătunul Slatina, mănăstirea de maici cu hramul Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava.

În amintirea trecerii prin Crasna, în 1871, a lui Mihai Eminescu, cu prilejul pregătirii sărbătorii de la Putna, crășnenii au obținut, în 1990, ca fosta casă parohială în care a poposit poetul să devină „Casa-muzeu Mihai Eminescu”.

*

Între Ciudei și Storojineț, la șosea, este situat satul Budineț, care, în diferite perioade de timp, s-a mai numit: Budenița, Budinții, Budiniți, Budinețu și Budeniț. Prima atestare documentară a acestui sat de pe Siretul Mic datează de la 1435, când Ilie Vodă l-a luat de la Mihail Cașcievici, confiscându-l „pentru hiclenie”, și i l-a dăruit lui Stan Babici.⁸⁴ Cu trecerea timpului, Budinețul s-a contopit cu un alt sătuc, Bacuma, împreună cu care forma, la 1783, o singură parohie.

Budinețul este a doua localitate, după Camena, de la sud de Prut, unde în 1778 locuiau numeroși refugiați din Galiția.⁸⁵

De remarcat este și faptul că mai multe familii din acest sat au emigrat, în primii ani după anexarea Bucovinei de către Austria, în Moldova. Școala românească de patru clase a fost deschisă la 1 septembrie 1888.⁸⁶ În primele decenii de regim sovietic, aici a existat doar o școală primară, după absolvirea căreia copiii trebuiau să-și continue învățătura la școala de șapte ani din Cireș. Nici până în ziua de astăzi, în Budineț nu există un local special pentru școală. Învățământul se desfășoară în fostul castel al Almei de Volcinski (1865-1937), membră a mișcării feministe din Bucovina, președintă a Societății Doamnelor Române din Bucovina.

Ca urmași ai răzeșilor de odinioară, budincenii au preferat mai degrabă portul târgoveților decât costumul popular. Nici repertoriul folcloric al acestui sat nu este bogat. Prin anii 1970-1980, pe lângă căminul cultural a activat un renumit ansamblu de fluierari, condus de Gheorghe Dumitriuc, care în repetate rânduri a propagat folclorul muzical românesc chiar și pe scene din capitala Ucrainei.

Satul este vestit prin izvoarele sale de apă minerală, zeci de oameni fiind angajați la fabrica de îmbuteliere.

Pe teritoriul Budinețului se află două monumente, unul reprezentându-l pe hatmanul ucrainean Bogdan Hmelnițchi, iar celălalt fiind ridicat în memoria victimelor prigoanei staliniste.

În Budineț s-au născut istoricul literar Constantin Loghin (1891-1961) și scriitorul, folcloristul, istoricul literar și activistul cultural Grigore

⁸⁴ Alexandru I. Gonța, *Documente privind istoria României. A. Moldova. Veacurile XIV-XVII. Indicele numelor de locuri*, p. 45.

⁸⁵ Constantin Ungureanu, *Bucovina*, p. 26.

⁸⁶ Constantin Ungureanu, *Învățământul*, p. 284.

Bostan (1940-2004), membru de onoare al Academiei Române, fostul șef al Catedrei de Filologie Română și Clasică a Universității din Cernăuți.⁸⁷

*

Ciudeiul, localitate care a apărut între hotarele Crasnei, Igeștilor și Budinețului, este un sat relativ tânăr, prin comparație cu așezările învecinate: prima mențiune documentară datează din 1701. Denumirea inițială a satului a fost „Ciudin”, după numele proprietarului. La 15 august 1707 apare, într-un document moldovenesc, cu forma „Ciudiu”: Maria comisoaia și sora ei Irina stolniceasa, fiicele lui Pelin vistiernicul, dăruiau Mănăstirii Putna „satul Ciudiu din ținutul Sucevei”. Forma „Ciudei” apare abia la 25 noiembrie 1827, când soții Paraschiva și Gheorghe Râpta dau fetelor lor, Safta și Casandra, câte cincizeci de stânjeni de pământ la Banila Moldovenească, „lungul din hotarul Ciudeiului, până la hotarul Jadovei”.⁸⁸

Părțile satului se numesc: Burleni, Ciocăneni, Cornișor, Grozăveni, Pojogeni, Puzdrieni, Racovăț, Suseni și Vatra satului.⁸⁹

Hidronimele trecute la 1912 pe harta Ocolului Silvic Ciudei sunt următoarele: Arsura, Ciudiel, Pârâul Corbului, Pârâul Lupului și Zubravița.⁹⁰

Deși este încă, după cum spuneam, destul de tânăr în comparație cu localitățile învecinate, Ciudeiul a cunoscut o dezvoltare rapidă. Sporul demografic s-a datorat nu numai colonizării satului cu slovaci, aduși ca lucrători la fabrica de sticlă, ci s-a realizat și pe cale naturală. Dinamica creșterii populației s-a făcut simțită în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea și în primul deceniu al secolului al XX-lea. În 1850, de pildă, acest sat număra 2.269 de locuitori,⁹¹ în 1890 – 2.331, în 1900 – 2.594, iar în 1910 – 3.173.⁹² Populația a scăzut catastrofal după ocuparea nordului Bucovinei de către Armata Roșie. Motivele sunt cunoscute.

Deschisă la 1 septembrie 1877, școala mixtă din Ciudei avea, în 1913, zece clase germano-române, cu un contingent de 540 de elevi, dintre care 214 germani (N.B. aici erau trecuți și evreii), 310 români, un rutean și cincisprezece polonezi.⁹³

În perioada interbelică, în târgul Ciudei existau o biserică ortodoxă, una catolică și trei sinagogi, funcționau o fabrică de cherestea și o judecătorie mixtă de ocol și, în cadrul ocolului silvic local, existau mai multe exploatari forestiere. O intensă activitate culturală o desfășurau intelectualii din Ciudei, în cadrul Societății „Doina”, societate ce dispunea și de o

⁸⁷ Emil Satco, Ioan Pânzar, *Enciclopedia*, vol. II, p. 140.

⁸⁸ Ilie Popescu, *Din istoria luptei*, în: *Codrul Cosminului*, anul III, nr. 6, p. 9.

⁸⁹ Nicolai Grămadă, *Toponimia minoră a Bucovinei*, vol. I, p. 229.

⁹⁰ Nicolai Grămadă, *Toponimia minoră a Bucovinei*, vol. I, p. 30.

⁹¹ Constantin Ungureanu, *Bucovina*, p. 151.

⁹² *Idem*, p. 152.

⁹³ Constantin Ungureanu, *Învățămintul*, p. 284.

biblioteca, a Societății Arcașilor și a filialei Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, filială patronată de publicistul, folcloristul și editorul de manuale didactice Leonida Bodnărescu.

Ca și în trecut, ciudeienii sunt crescători de animale și muncitori forestieri. În sat, lângă gara feroviară, se află o fabrică de cherestea. Pe teritoriul satului mai există o întreprindere de transport auto a gospodăriei silvice locale.

În acest sat, care are patru școli, spital de sector, azil de bătrâni și cea mai mare casă de cultură din Raionul Storojineț, tradițiile populare sunt încă vii, fiind valorificate de către membrii Societății cultural-bisericești locale „Anastasia”, ai filialei Societății de Cultură Românească „Mihai Eminescu” și în cadrul ansamblului etnofolcloric condus de Diana Velea.

Ciudeiul este locul de baștină al lingvistului Constantin Popescu (1907-1976), lector universitar la Cluj, membru al Școlii Române din Franța și al Societății de Științe Filologice din România.⁹⁴

*

În vecinătatea Budinețului se află satul Cireș, care se mai mărginește cu Ciudeiul, Davideniul, Banila și Panca. Acest fost sat răzeșesc nu existase, ca unitate teritorial-administrativă, până la 1795, moșia numită Cireș aflându-se în hotarul Banilei Moldovenești.⁹⁵

Peste trei ani, adică în 1788, Cireșul era deja un sat în curs de formare.⁹⁶ Pe teritoriul său s-au așezat mai întâi imigranți din Ardeal, în majoritate purtători ai numelui de familie Opaț. Aceștia și-au întemeiat cătunul lor, la hotarul Budinețului, pe care l-au numit Opațeni. În partea nord-vestică a satului s-au statornicit, având sprijinul stăpânirii, mai multe familii de polonezi. Cu trecerea anilor, aceștia au propășit, astfel încât, la 1869, Cireșul era un sat în care polonezii constituiau un procent considerabil din totalul populației.⁹⁷ Polonezii din Cireș nu s-au repatriat în 1945 în Polonia, ca de pildă cei din Oprișeni, Tereblecea și din alte localități de pe Valea Siretului Superior. Unii s-au amestecat cu românii, alții s-au lăsat românizați sub aspectul limbii, însă și-au păstrat credința catolică, având biserica lor.

Ultimul recensământ austriac, efectuat în 1910, a arătat că, din cei 1.254 de locuitori ai Cireșului, 175 erau polonezi, ceea ce constituia 13,9%. În sat mai locuiau și 173 de evrei, respectiv 13,8% din populație.⁹⁸ Școala română cu patru clase, deschisă la 28 septembrie 1883, era frecventată în

⁹⁴ Emil Satco, Ioan Pânzar, *Enciclopedia*, vol. II, p. 231.

⁹⁵ Daniel Werenka, *Topographie der Bukowina zur Zeit ihrer Erwerbung durch Oesterreich 1774-1785. Akten*, p. 202-203.

⁹⁶ Teodor Bălan, *Documente bucovinene*, vol. VI, p. 111.

⁹⁷ Constantin Ungureanu, *Bucovina*, p. 158.

⁹⁸ *Idem*, p. 261-262.

1913 de 165 de elevi: 125 români, douăzeci și doi evrei și optsprezece polonezi.⁹⁹

Satul, care s-a mărit în perioada interbelică, a trăit o mare dramă după cea de a doua ocupare a nordului Bucovinei de către URSS. Toate casele din cătunul Mândra au fost demolate, foștii lor proprietari fiind siliți să părăsească, fiindcă terenul, astfel „curățat”, era rezervat pentru necesitățile Armatei Roșii. Timp de o jumătate de secol, liniștea cireșenilor a fost tulburată de tancurile de pe poligonul militar din extremitatea sud-vestică a satului. Prezența acestui poligon de tancuri a dus, evident, la o mișcare demografică nefavorabilă populației autohtone. Numeroși soldați, aduși acolo din toate colțurile URSS-ului, au preferat, la demobilizare, să nu se mai întoarcă la locurile lor de baștină. Căsătorindu-se cu fete române din Cireș, au creat familii mixte, ceea ce a provocat schimbări în structura etnică a populației. Ca rezultat al acestui fapt, dintr-un total de 1.429 de locuitori înregistrați la 1 ianuarie 1993, 418 erau ucraineni, 51 – ruși, 37 – polonezi, șapte – evrei și zece – de alte naționalități, numărul românilor fiind de numai 878, iar al „moldovenilor”, de douăzeci și opt.¹⁰⁰

La recensământul panucrainean al populației din 2001 s-a constatat o descreștere și mai mare a numărului de români din Cireș. Structura etnică a acestui sat de pe Siretul Mic cuprindea și 30% ucraineni și 10% ruși. Una dintre cauze a reprezentat-o faptul că fostul conac boieresc al lui Victor Sahnovici fusese transformat, în timpul regimului bolșevic, în azil de persoane cu boli mintale. La recensământ au fost luate în evidență și aceste persoane, ele fiind înregistrate fie ca ruși, fie ca ucraineni.¹⁰¹

Odinioară, acest sat era vestit pentru oamenii de vază pe care i-a dat neamului românesc. Aici s-au născut, printre alții, filologul Vasile Burlă (1840-1905), profesor ieșean, membru al „Junimii” și colaborator al *Convorbirilor literare*, și frații Arcadie, Ilie și Valerian Dugan-Opaiț, prezenți în viața culturală a Bucovinei, primii doi ca profesori; ultimul, pe când își făcea stagiul militar în armata austro-ungară, a cules de la soldații români doine, cântece, strigături, cimilituri, pe care le-a editat în 1906, la Brașov, sub titlul *Vătăjelul sau urări ținute la nunțile țărănești și doine culese din gura soldaților români*. Valerian Dugan-Opaiț (1881-1965) a editat publicațiile *Arcașul* (1924-1925) și *Sentinela Română* (1925-1926) la Vatra Dornei și *Tricolorul* (1933-1935) la Rădăuți.¹⁰² La Cireș s-a născut, în 1948, și poetul Arcadie Opaiț, cel care timp de un deceniu și jumătate, până în 2009, a condus Societatea de Cultură Românească „Mihai Eminescu” din Regiunea Cernăuți și care a obținut titlul de Lucrător Emerit al Culturii din

⁹⁹ Constantin Ungureanu, *Învățămintul*, p. 284.

¹⁰⁰ *Statistică. Date selectate de Ion V. Popescu*, în: *Țara Fagilor*, vol. II, p. 54.

¹⁰¹ Arcadie Opaiț, *Să nu-mi uit limba*, în: *Țara Fagilor*, vol. XVII, p. 138.

¹⁰² Emil Satco, Ioan Pânzar, *Enciclopedia*, vol. II, p. 170.

Ucraina. Din 2005, el editează ziarul bilingv româno-ucrainean *Clopotul Bucovinei*.

Satul Cireș a posedat, până nu demult, un bogat repertoriu folcloric. Basme din Cireș a cules I. Gh. Sbiera, iar folcloristul Dumitru Covalciuc a înregistrat acolo zeci de texte care însoțeau frumoasele piese etnografice românești.

*

Prima mențiune documentară a satului Ropcea datează de la 18 februarie 1448, când Roman Voievod i-a dăruit unui anume Petrea, fiul lui Toma, satul Storojineț de pe Siret, „mai sus de Robcea și Poiana Sârbului”.¹⁰³

De-a lungul istoriei, denumirea satului a apărut sub diverse forme: Rubcea, Robce, Robcea, Ropcze, Robtosa, Ropcsa și Roptsche. Se pare că denumirea provine de la latinescul *rumpo*, *rumpere*, însemnând „a rupe” („rumpe”), „a separa”. Dacă luăm în calcul și faptul că satul fusese, în vremea voievozilor, sat răzeșesc (doar o jumătate din el ținea de Mănăstirea Putna), iar răzeșii plăteau birul în rate sau „în rupte” și se numeau, de aceea, și „ruptași”, această versiune pare verosimilă.¹⁰⁴ Există însă și o altă versiune, conform căreia la baza denumirii ar fi stat slavonismul *ropa*, care înseamnă „apă sărată”, „sărătură”, sau „oloi negru”. Denumirea satului mai poate proveni și de la cuvintele rusești *rubka* („tăietură”) sau *robota* („lucru”, „muncă”), apropiate fonetic de toponimul Ropcea sau Robcea, întâlnit în prima atestare documentară. În plus, o parte a satului se numește Lăzuitură – toponim provenit de la un substantiv comun cu sensul de „teren despădurit prin defrișare și transformat în loc arabil ori de pășunat”.¹⁰⁵

Situată pe ambele maluri ale Siretului, la șoseaua Storojineț-Oprișeni și învecinată cu Storojinețul, Cuciurul Mare, Iordăneștii și Pătrăuții de Sus, traversată de calea ferată Adâncata – Berehomet, Ropcea este împărțită în douăsprezece cătune sau „coturi”: Bahna-1, Bahna-2, Costina, Dumbrava, Hlineac, Hlibocioc, Hulub, Humăria, Levițchi, Priban, Serben (fosta Poiana Sârbului) și Slobozia. Ropcea de azi numără 1.200 de gospodării și aproape 3.500 de locuitori.

Agricultori și crescători de animale, ropcenii sunt, în marea lor majoritate, etnici români. Pe teritoriul satului se află o biserică ortodoxă, o casă de rugăciuni a cultului creștin după Evanghelie, zece capele, o grădiniță de copii cu program prelungit, o școală primară și o școală medie de cultură generală¹⁰⁶ cu 450 de elevi împărțiți în douăzecișidouă de clase, toate cu limba de predare româna, o sală-muzeu de cultură națională, un dispensar, o

¹⁰³ M. Costăchescu, *Documente*, p. 299-300.

¹⁰⁴ Dragoș Olaru, *Ropcea, un sat din Bucovina*, p. 12.

¹⁰⁵ *Idem*, p. 13.

¹⁰⁶ În incinta școlii medii funcționează și un așa-numit „Cabinet de istoria românilor”.

farmacie privată, un centru stomatologic, o casă de economii, o frizerie, un oficiu poștal, o casă de cultură și o bibliotecă cu un bogat fond de carte românească. Aici mai pot fi văzute și trei monumente funerare: cel de pe mormântul omului de cultură din secolul al XIX-lea Boleslav Hașdău, cel al doctorului în drept și fostului profesor de la Universitatea din Cernăuți Ion Lunguleac și troița ridicată în memoria victimelor staliniste și a sătenilor decedați în deportare.¹⁰⁷

În pofida politicii de deznaționalizare promovată de regimul comunist, ropcenii și-au păstrat cu sfințenie limba, credința, portul, obiceiurile și datinile străbune. Un mesager apreciat în întreaga Regiune Cernăuți al folclorului, al portului autentic și al cântecului românesc este Ansamblul de Copii „Izvorășul”, înființat în 1981 și condus în prezent de profesoara Victoria Costinean, o împătimită culegătoare de folclor muzical și o îndrăgită solistă de muzică populară. Acest ansamblu l-a colindat, în 2006, pe președintele României, Traian Băsescu. Ropcea este una dintre puținele localități de pe Valea Siretului Superior în care ceremonialul nunții este însoțit de orațiile tradiționale, iertăciune, cântece la mire, la mireasă, la socrii mari, la nunii mari. De asemenea, morții sunt conduși la groapă cu bocete versificate.

Evenimentele din cursul și de după cel de al Doilea Război Mondial au provocat și satului Ropcea adânci răni fizice și morale. Ropcenii nu s-au putut împăca defel cu regimul bolșevic și au încercat, chiar din primele luni ale ocupației, să treacă granița clandestin în România. Un grup de aproximativ 150 de oameni înarmați au fost descoperiți de agenții sovietici în momentul când porneau înspre frontieră, lucru ce le-a adus multe suferințe.¹⁰⁸ Au urmat distrugerea a numeroase gospodării, pribegia, execuțiile, deportările, întemnițările, aruncarea unora în lagărele de exterminare de dincolo de Cercul Polar, tratamentul inuman aplicat altora la ei acasă – însă ropcenii nu au uitat niciodată din ce neam se trag și care le sunt rădăcinile existențiale.

*

Istoricul Alexandru I. Gonța menționează că satul Pătrăuți exista la începutul secolului al XV-lea, însă sub o altă denumire (Pitici), fiind întărit de domnul Moldovei stolnicului Sbiera.¹⁰⁹ Într-un document din 20 aprilie 1481, emis de cancelaria domnească a lui Ștefan cel Mare, satul apare cu denumirea de Pitici pe Sirețel și cu precizarea că se afla „lângă Ijești pe dealul Putnei”. Și la acea dată, el era confirmat boierului Sbiera.¹¹⁰ Cu trecerea timpului, denumirea de Pitici s-a schimbat așadar în Pitici pe Sirețel

¹⁰⁷ Dragoș Olaru, Emanoil Rei, *Ropcea*, p. 93-94.

¹⁰⁸ Mihai-Aurelian Cărunto, *Bucovina în cel de al doilea război mondial*, p. 210.

¹⁰⁹ Alexandru I. Gonța, *Documente*, p. 193.

¹¹⁰ Mihai Costăchescu, *Documente*, p. 159.

și, mai apoi, în Pătrăuți. La baza acestui ultim toponim stă, după cum consideră specialiștii, etimonul Pătru. Noua denumirea a satului, Pătrăuți, a fost menționată pentru prima dată la 2 iulie 1610, când Ștefan, șoltuzul târgului Siret, consemnează că o oarecare Iliană își vânduse părțile ei de moșie din Igești și Pătrăuți pe Sirețel.¹¹¹ La 15 martie 1737, Grigore Ghica întărește satul Pătrăuți postelnicului Gheorghe Turcul, astfel încât, o vreme, el s-a numit Pătrăuții Turcului.¹¹²

Vreme îndelungată, pătrăucenii nu au avut biserică proprie, ei mergând la biserica din Igești. Abia în 1806 și-au construit în satele lor biserici din lemn, iar mai apoi din cărămidă.¹¹³

Fiindcă satul a crescut și s-a întins de la hotarele Ropcei până la cele ale Bilcăi și ale Frătăuților, el s-a împărțit în două jumătăți, numite Pătrăuți 1 și Pătrăuți 2. Deși sunt situate în imediată vecinătate, aceste comunități s-au dezvoltat apoi ca sate deosebite. Satului așezat în partea inferioară a Siretului Mic, pe malul drept, i s-a zis Pătrăuții de Jos, iar satului aflat mai sus pe cursul apei, pe malul stâng, i s-a zis Pătrăuții de Sus.¹¹⁴

Majoritatea trăitorilor din cele două Pătrăuțiuri pe Siret (numite așa pentru a nu fi confundate cu Pătrăuții de pe Suceava) au fost dintotdeauna români, însă nici aceste sate nu au fost scutite de sosirea elementelor alogene. În 1910, 135 dintre cei 4.391 de locuitori ai ambelor Pătrăuțiuri, respectiv 3,1%, erau polonezi, însă ei nu veniseră din alte provincii ale monarhiei, ci din satele sud-bucovinene Cacica și Soloneț.¹¹⁵ În Pătrăuții de Jos, în cătunul Arșița de sub pădure, și în Pătrăuții de Sus, în cătunul Mocreț, polonezii au găsit terenuri libere, pe care la început le-au arendat, iar mai apoi le-au cumpărat. În 1930, numărul lor ajunsese la 330 în Pătrăuții de Jos și la 106 în Pătrăuții de Sus, iar în 1997, la 438 în Pătrăuții de Jos, respectiv douăzecișipatru în Pătrăuții de Sus.¹¹⁶

Ca rezultat al imigrării lor din Galiția, ucrainenii s-au așezat în ambele Pătrăuțiuri. În perioada stăpânirii habsburgice, numărul lor nu a fost suficient de mare încât să amenințe ființa etnică a celor două comunități românești. Ei s-au stabilit aici într-un număr mai mare după cel de al Doilea Război Mondial, fie ca „specialiști” în diverse domenii de activitate, fie prin căsătorii mixte. În 1992, bunăoară, ucrainenii se declarau 293 de locuitori ai Pătrăuților de Jos și 134 ai Pătrăuților de Jos.¹¹⁷

¹¹¹ Teodor Bălan, *Documente bucovinene*, vol. II, p. 169.

¹¹² Ilie Popescu, *Pătrăuții pe Siret*, p. 39.

¹¹³ Simion Rely, *Satul Igești*, p. 10-11.

¹¹⁴ Emanuil Grigorovitz, *Dicționarul geografic al Bucovinei*, p. 159-160.

¹¹⁵ Constantin Ungureanu, *Bucovina*, p. 261.

¹¹⁶ Ilie Popescu, *Din istoria luptei*, în: *Codrul Cosminului*, anul III, nr. 6, p. 72.

¹¹⁷ *Statistică. Date selectate de Ion V. Popescu*, în: *Țara Fagilor*, vol. II, p. 56.

Pe teritoriul ambelor sate mai trăiesc și țigani, care se consideră români și sunt de religie ortodoxă: la Pătrăuții de Sus, pe malul pâraului Dușca, își au locuințele 128 de țigani, iar în cătunul Obcina al Pătrăuților de Jos, șaptesprezece.¹¹⁸

Faptul că Pătrăuții au fost și continuă să rămână o vatră românească este confirmat cu prisosință și de toponimia minoră. Iată, spre exemplu, cum se numesc și astăzi locurile ce țin de Pătrăuții de Jos: Arșița, Barca lui Tal, Clinul, Coasta, Coasta lui Sârbu, Dealul Crucii, Dealul Maidanului, Dealul Miculiciului, (Dealul) La Piatră, Dodeni, Dumbrava, Humăria, Ilinca, Maidan, Micuțoiul, Obcina, Obreje, Ocean, Onel, Pătruț, Pisc, Poarta Țarinei, Poieni, Poiana, Poienița, Pricina, Secătură, Seliște, Schiporeni, Tolocuța din Ilinca, Țarina, Unghiul Mare, Vadul, Vadul Costei ș.a.

La rândul lor, numele de familie constituie un argument în favoarea românității locuitorilor din Pătrăuți, acolo predominând antroponime precum: Baci, Burlă, Buta, Bălan, Gheorghian, Pedorean, Grijincu, Popescu, Ursulean, Vlădean, Zmoșu etc.¹¹⁹ În cătunele Pițuleni, Burleni, Pundoia, Crăcana, Leorda și Mocreț locuiesc urmașii vechilor familii Pițu, Burlă, Tochiță, Monica, Tuță, Guga, Vască, Cuciurean, Nica, Bahnean, Nițușcă, Galan, Condrea, Ganea etc.¹²⁰

Evenimentele dramatice din vara anului 1940 au dus, ca peste tot, la slăbirea elementului românesc din cele două sate. Zeci de familii s-au refugiat în România, iar alte zeci au fost deportate în Kazahstanul de Nord. Pe teritoriul acestor sate au rămas case pustii, iar cei care nu și-au părăsit locurile de baștină au trăit sub imperiul fricii, ei riscând, în orice moment, să fie ridicați și întemnițați sau exilați în regiunile periferice ale Uniunii Sovietice – la cea mai mică bănuială că ar nutri sentimente ostile față de Moscova.

Conform datelor statistice, la 1 ianuarie 2004 numărul locuitorilor din Pătrăuții de Jos era de 3.866, dintre care: 3.264 erau români, 438 – polonezi, 153 – ucraineni, șase – „moldoveni”, unul – evreu și patru – coreeni. Cincisprezece ucraineni, trei ruși, doi „moldoveni” și un bielorus s-au așezat după această dată în sat, prin căsătorii mixte.¹²¹

Ca și Crasna, ambele Pătrăuțiuri reprezintă adevărate vetre folclorice. Tezaurul folcloric de aici l-au valorificat, printre alții:

- profesorul Valeriu Zmoșu, care a publicat în 2006, la Cernăuți, monografia folclorică *Un sat bucovinean de pe Valea Siretului*:

¹¹⁸ Ilie Popescu, *Din istoria luptei*, în: *Codrul Cosminului*, anul III, nr. 6, p. 78-79.

¹¹⁹ Valeriu Zmoșu, *Un sat bucovinean de pe Valea Siretului: Pătrăuții de Jos. Mărturii spirituale*, p. 34.

¹²⁰ Dragoș Tochiță, *O vatră a românismului: Pătrăuții de Sus*, p. 14.

¹²¹ Valeriu Zmoșu, *Un sat*, p. 35.

Pătrăuții de Jos. Mărturii spirituale, iar în 2009, la Herța, volumul *Pe-un picior de plai*;

- profesoara Viorica Schipor-Pițu din Pătrăuții de Jos, autoarea cărții *Nunta contemporană în satele de pe Sirețel*, carte care descrie datinile, obiceiurile și cântecele ce însoțesc ceremonialul nupțial;
- muncitorul forestier Dragoș Tochiță din Pătrăuții de Sus, care a publicat în 2006, la Editura Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, culegerea *Folclor bucovinean de pe Valea Siretului Mic*, alcătuită din două părți: „Poezia obiceiurilor de iarnă de la Cireș până la Oprișeni” și „Orații de nuntă, colocării, cântări și strigături de nuntă de pe Valea Siretului Mic”;
- profesoara Eleonora Schipor, originară din Pătrăuții de Jos, care a scos de sub tipar în 2007, la Storojineț, o culegere de folclor.

Ilustrațiile inserate în toate aceste cărți demonstrează cât de original și de frumos este portul popular românesc de pe Valea Siretului.

Folclorul, inclusiv cel muzical, și în primul rând dansurile naționale sunt valorificate de către Ansamblul Etnofolcloric „Ciobănașul” din Pătrăuții de Sus, laureat al mai multor concursuri regionale și republicane, precum și de către formația condusă de Vasile Popescu din Pătrăuții de Jos.

Ambele Pătrăuțiuni au dat personalități remarcabile ale științei și culturii naționale.¹²²

Astfel, la Pătrăuții de Sus au văzut lumina zilei:

- Simion Rely (1882-1950), istoric regional, arhivist, teolog și cadru didactic universitar;
- Ioan Vască (1893-1964), profesor și rector al Academiei de Teologie din Cluj și secretar general în Ministerul Cultelor din București (1945-1948);
- Constantin Bahnean (n. 1943), secretar științific al Centrului de Cercetări Etnolingvistice al Institutului de Lingvistică al Academiei de Științe din Federația Rusă.

La Pătrăuții de Jos s-au născut filologii:

- Ilie Popescu (n. 1939), docent la Catedra de Filologie Română și Clasică a Universității din Cernăuți;
- Ion Popescu, specialist în sociolingvistică, deputat în Rada Supremă de la Kiev;
- Ilie Ștefureac (1936-1999), șeful redacției din Cernăuți a Editurii „Carpați” din Ujgorod, care a contribuit la afirmarea tinerilor scriitori români din actuala Regiune Cernăuți.

*

¹²² Cf. Dragoș Tochiță, *O vatră*, p. 198-200.

Și din celelate localități românești de pe Valea Siretului Superior, Carapciul, Prisecărenii, Iordăneștii, Sucevenii, Cupca, Opișenii, Stăneștii, Sinăuții de Jos și Poieni-Bucovina, au ieșit oameni care, în diferite perioade, au constituit stâlpi ai românismului din Bucovina.

De exemplu, Modest cavaler de Grigorcea (1847-1911), mare proprietar în Carapciu pe Siret, patronul fabricii de spirt și de cicoare de acolo, jurist și om politic, a editat *Gazeta Bucovinei* (1891-1897), a făcut parte din dirigența Partidului Național Român, iar ca deputat în Dieta provincială a sprijinit toate revendicările românilor.

Gheorghe Grigorcea, care a studiat dreptul la Cernăuți, Viena și Innsbruck, a intrat în diplomatie în 1920. A avut misiuni diplomatice la Constantinopol, Viena, Bruxelles și în Luxemburg și a fost ambasador extraordinar și plenipotențiar la Varșovia și secretar general al Ministerului Afacerilor Străine al României (1939-1940).

Cariera diplomatică a îmbrățișat-o și fratele său, Vasile Grigorcea. În anii 1930, acesta a fost trimis ca ministru plenipotențiar la Budapesta, Londra, Vatican și Roma. Rămas în Occident după cel de al Doilea Război Mondial, a contribuit la sprijinirea emigrației românești.

Tot la Carapciu pe Siret s-a născut poetul, scriitorul, publicistul și traducătorul Vasile Levițchi (1921-1997), cel care a tradus în limba română operele lui Lev Tolstoi, Leonid Leonov, Anatoli Ivanov, ale multor clasici ai literaturii ruse și ale aproape tuturor clasicilor literaturii ucrainene.¹²³

Stăneștii dispun de cea mai completă monografie folclorică, alcătuită de Ion Crețu, Ion Filipciuc și Ion Posteuca și publicată în 2003 la Câmpulung Moldovenesc. De asemenea, există o monografie consacrată cadrului instituțional al comunei, respectiv bisericii, școlii, primăriei etc.

Stăneștii, satul în care aproape o jumătate dintre locuitori poartă numele de familie Posteuca și tot pe atâția, numele de Cireadă, sunt locul de baștină al poetului și romancierului Vasile Posteuca (1912-1972), al matematicianului Marcu Bucătaru (n. 1937) și al fizicianului Gheorghe Zegrea, șef de catedră în cadrul Universității din Sankt-Petersburg. Și alți doi tineri stăneșteni, Larisa Șotropa și Viorel Puiu, s-au remarcat prin erudiție, astfel încât, în prezent, prima predă cursuri de limba română și de limba rusă la Universitatea din Lisabona, iar cel de al doilea este cadru didactic la Facultatea de Geografie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca.¹²⁴

La Sinăuții de Sus s-au născut primul poet modern al Bucovinei, George Voevidca (1891-1962), precum și juristul și omul de cultură Aurel Fortuna, care a fost, între 1933 și 1934, directorul publicației siretene *Freamăt literar*.¹²⁵

¹²³ Emil Satco, Ioan Pânzar, *Enciclopedia*, vol. I, p. 451-452.

¹²⁴ Ion Posteuca, *Stăneștii pe Siret*, p. 88.

¹²⁵ Ioan V. Cocuz, Matei Hulubei, *Presa românească din Bucovina (1809-1944)*, p. 89.

În Poieni pe Siret a văzut lumina zilei Vasile Negru (1900-1984), care în 1931 și-a luat doctoratul în drept la Bordeaux și care în perioada 1948-1952 a fost decan al Facultății de Drept a Universității „Al. I. Cuza” din Iași. El s-a remarcat nu numai ca un cadru didactic de excepție, ci și ca autor al unor valoroase lucrări pe teme juridice.

Prin comparație cu celelalte zone populate compact de români, cum ar fi:

- zona Herței (în care românii constituie 97,2%);
- Valea Prutului (pe partea stângă a râului);
- zona Cosminului (Privorochia, Tărășeni, Trestiana, Valea Cosminului etc.);
- Valea Dereluiului (Seliștea Cuciurului, Voloca, Hrușăuți, Molodia, Ostrița, Țurenii);
- zona suburbană a Cernăuților (Ceahor, Corovia, Roșa, Roșa-Stâncă, Țețina, Horecea Urbană, Horecea Mănăstirii),

Valea Siretului este regiunea în care românii păstrează cel mai bine tradițiile strămoșești și în care este conservat și confecționat încă portul popular autentic. Locuitorii satelor de pe Valea Siretului Superior au o bună memorie istorică și folclorică, mândrindu-se cu sentimentul demnității naționale. Conștiința de neam le este mereu trează și tot ceea ce fac, îndrumați fiind de intelectualii satelor, fac întru propășirea național-culturală a neamului românesc din Bucovina de Nord.

II.2. Portul popular de pe Valea Siretului¹²⁶

După cum am arătat mai sus, majoritatea satelor românești de pe Valea Siretului sunt centenare, ele fiind atestate în secolele al XV-lea și al XVI-lea, în timpul lui Alexandru cel Bun, Roman Voievod și Ștefan cel Mare. Locuitorii lor erau răzeși, care țineau piept năvălirilor tătare, otomane și poloneze, păstrând aici, în nordul Bucovinei, integritatea hotarelor strămoșești și a credinței ortodoxe. Atestarea documentară nu rămâne însă întotdeauna singura sursă ce confirmă existența unor așezări și comunități, întrucât există și alte dovezi – de natură etnografică, folclorică, lingvistică etc. – care demonstrează mult mai mult decât, strict temporal, existența etniei, căci din punct de vedere antropologic o comunitate poate fi mult mai

¹²⁶ Pentru o mai bună ilustrare a subiectului vezi Anexa 4.

veche decât indică izvorul citat. Cultura lingvistică, etnografică și religioasă este mult mai grăitoare, ea conturând mai mult decât numai portretele unor indivizi sau ale unor colectivități ce țin de un anume topos geografic, de o anume istorie sau arie lingvistică, folclorico-etnografică și religioasă și, deci, psihosomatică particulară, ce se adâncește în trecutul îndepărtat, traco-iliric, dacic sau slav, în funcție de zona antropogeografică a viețuirii unui neam.

Din timpuri străvechi, populația din Bucovina, fie ea de la munte sau de la șes, se ocupă cu confecționarea propriei vestimentații și a decorațiunilor interioare, utilizând materialele textile produse în gospodărie. Rezultă obiecte ce se remarcă nu numai prin utilitatea lor, ci și prin măiestria artistică fără egal pe care o dovedesc, dând naștere fenomenului etnografic de artă populară bucovineană.

Specialiștii în domeniu, precum B. P. Hașdeu,¹²⁷ N. Iorga,¹²⁷ Emil Condurache,¹²⁸ Marcela Marinescu,¹²⁹ I. Cojolenko,¹³⁰ M. V. Costîșina¹³¹ ș.a. demonstrează că motivele decorative și ale vestimentației tradiționale sunt străvechi și că s-au transmis de mii de ani, din generație în generație, până astăzi.

Modelele de pe costumul popular românesc apar și în surse arheologice, cum ar fi Tropaeum Traiani, monumentul de la Adamclisi ridicat de împăratul Traian în anul 109, ori Columna lui Traian de la Roma, inaugurată la 12 mai 113, monumente care atestă obiceiurile, tradițiile și portul dacilor din vremea lui Decebal. Bărbații purtau căciulă de oaie, țuguată, cămașă cu despicătură în părți, ȋtari strâmți, cioareci, cureaua și opinci, iar femeile aveau cămăși încręțite la gât cu ajutorul unui fir ce unea părțile componente ale pieptului, spatelui și mânecilor, precum și fote, care le acopereau picioarele.

Croiala respectivă era specifică atât pentru daci, cât și pentru iliri, iar faptul că aceste modele s-au transmis pretutindeni în spațiul românesc și, bineînțeles, în nordul Bucovinei, atestă că portul popular românesc își are obârșiiile atât la nordul, cât și la sudul Dunării, unde s-au format poporul român și limba română, cu cele patru dialecte: dacoromân, istroromân, aromân și meglenoromân.

Prin urmare, putem afirma că și costumul popular din Bucovina de Nord este de tip românesc, asemenea celui moldovenesc, ardelenesc ori bănățean, întrucât el apare pe monumentele ce confirmă originea iliro-traco-

¹²⁷ Vezi: *L'art populaire en Roumanie*, Paris 1923 și *Istoria românilor prin călători*, București 1928.

¹²⁸ Vezi Prefața la volumul *Arta populară bucovineană*, București 1975.

¹²⁹ Vezi: *Arta populară românească. Țesături decorative*, București 1975.

¹³⁰ Vezi: *Traditional Dress of Bukovyna*, Cernăuți 1994.

¹³¹ Vezi: *Motive Tradiționale Bucovinene în vestimentația actuală. Artă populară și etnografie*, București 1975.

dacică a portului, cu cămăși încrețite la gât, opici, sumane sau cojoace (la munte), dar și cu „cămeșoaie”, cămăși bărbățești simple, cu mâneca din umăr (la podiș și șes). Portul românesc și cel iliric au elemente comune, căci și în zona Văii Siretului, dar și, spre exemplu, la sud de Dunăre, în zona orașului croat Zagreb, se poartă catrința sau „prigitoarea” – această piesă de costum femeiesc fiind specifică și femeilor ilire, după cum se poate vedea pe vestigiile arheologice descoperite la Zagreb.

Într-un studiu recent dedicat etnografiei Văii Siretului, apărut la Timișoara, se afirmă că, în Raionul Storojineț, „costumul național și-a păstrat cel mai bine autenticitatea în ceea ce privește croiul, cromatica, broderia, componența”¹³² – observație valabilă însă pentru întreaga Vale a Siretului, întrucât comunitățile de aici, chiar trăind izolate de patria-mamă, au știut să-și prețuiască specificul național din timpurile străvechi, nu numai în etnografie și folclor, ci mai ales în ceea ce privește limba, care a conservat forme dialectale arhaice, fapt ce atestă continuitatea existenței românilor în acest spațiu geografic, unde ei au avut de trăit între ucraineni, suferind, inevitabil, și influențe din partea acestora.

Anticipăm puțin, amintind, deocamdată, doar câteva denumiri ale componentelor costumului popular nord-bucovinean:

- cămașa cu poale lungi (peste genunchi);
- cămașa încrețită la gât, cu „brezărâu”;
- cămeșoiul cu „ciupag” (sau: „ciupac”);
- cheptarul sau chiptarul (cf. românescul „pieptar”);
- mantia (cf. românescul „manta”);
- gugla (cf. românescul „glugă”);
- chirpa (cf. românescul „cârpă” cu sensul de „batic”);
- catrința.

Ca pretutindeni, și pe Valea Siretului confecționarea portului popular, conform tradiției, în fiecare gospodărie sătească, a atins o măiestrie și o varietate artistică de invidiat. Portul este de două feluri, cotidian și sărbătoresc, fie el pentru femei, bărbați ori copii, cu elemente specifice,¹³³ după sex și vârstă, în ceea ce privește încălțăminte, cojoacele, traistele etc.

Femeile poartă cămăși, catrințe, cheptare (pieptare), bundițe, cojoace, cingători, încălțări, basmale, ștergare (broboade) și podoabe.

Cămașa, ca principală piesă vestimentară, este făcută din pânză de cânepă sau de in și are întotdeauna broderie, cu o cromatică variată. În zona Văii Siretului se poartă încă trei tipuri de cămăși: cămașa cu poale lungi, cămeșoaia (cămeșoiul) și cămașa cu guler, care cunoaște, la românii de aici, foarte receptivi la nou, și varianta „cernăuțiul” sau „naționalul”, un model cu

¹³² Victoria și Ștefan Costinean, *Valea Siretului*, p. 69.

¹³³ Uneori și cu elemente comune.

forme geometrice (piramide și flori în rozetă), model imortalizat și pe acoperișul de țiglă glazurată al corpului principal al Universității Naționale „Iurii Fedkovici” din Cernăuți.

Cămașa cu poale lungi e compusă din stani, față, spate, mâneci și poale. Poalele sunt unite, prin tivitură, cu partea superioară, fiind obligatoriu mai lungi decât catrința, întrucât trebuie să acopere genunchii și să se vadă de sub catrință. La gât, cămașa este încrețită cu un șnur numit „brezărâu”. Cele mai frumoase sunt cămășile cu brezărâu, ele fiind împodobite cu altiță, o broderie specială care acoperă umărul, specifică întregii Bucovine, precum și altor provincii românești. Decorul mânecii începe, de la umăr, cu o altiță identică la motiv și culoare cu broderia de pe stani, apoi coboară în „râuri” drepte spre capătul mânecii, brodat, de asemenea, cu același motiv ca al altiței, dar mai îngust, ca o podoabă a mâinii.

Cămeșoia sau cămeșoiul este o cămașă mai simplă, purtată atât la lucru, cât și de sărbători, de către femei – fie ele tinere sau bătrâne. Este acoperită complet de catrință. Gulerușul, numit „ciupag” sau „ciupac”, este lat de circa 5 cm și se aseamănă cu o tunică.

Cămașa cu guler, la rândul ei mai simplă și mai modestă în ceea ce privește decorațiunile, are pe stanul din față două rânduri de broderie. Mâneca este decorată cu o broderie orizontală, poziționată ceva mai jos decât altița, iar la capăt are aceleași motive.

Catrința, țesută din lână fină, cu dungi verticale monocrome sau policrome, atribuie costumului femeiesc o ținută sobră dar elegantă, în funcție de culorile alese (verde, roșu, galben, albastru etc.), asemenea unei vase cu flori, legate la brâu, din a cărui strânsoare se ridică zvelt corpul cu cămașă brodată cu flori, ca un buchet ce împodobește capul frumos gătit întru întâmpinarea celor dragi.

Partea dorsală a catrinței este, de regulă, monocromă (negru sau maro), iar partea de sus și de jos este împodobită cu câte o bandă lată de 4-5 cm, colorată în armonie cu restul catrinței și cu vârsta purtătoarei: fetele și femeile tinere au bata de jos deschisă la culoare (de obicei roșie, ca focul iubirii) și cea de sus de culoare închisă (vișinie, verde, maro). Femeile în vârstă poartă întotdeauna catrință de culoare închisă, sobră. La costumele bătrânești, catrința rămâne dreaptă și nu se îndoaie, ca la femeile tinere; la fete se îndoaie dinspre dreapta spre stânga, iar la tinerele femei măritate, invers.

La mijloc, peste catrință, femeile se încing cu brâie, frânghii sau bete (baiere), care scot în evidență talia. Brâiele sunt decorate cu năvăditură vârgată și au culori deschise: alb, galben, roșu. Între brâu și catrință, femeile purtau batiste, busuioc (ca să nu se prindă „răul” de ele) sau căței de usturoi

(ca să fie iuți ca usturoiul).¹³⁴ Mult mai înguste decât brăiele sunt frânghiile (2-3 cm), de asemenea năvădite cu fond deschis (roșu, roșu-portocaliu, cafeniu), tot dungate, uneori cu romburi, zigzaguri, fir metalic, terminându-se la capete cu franjuri („stremțe”). Astăzi, foarte răspândite sunt cingătorile cu tricolor.

Bondițele se confecționează din cânepă, în sau piele și se îmbracă în anotimpul rece, atât de femei, cât și de bărbați. Iarna se poartă cojoace și, mai rar, mantii cu glugă sau sumane, care n-au frumusețea costumelor de dinainte, dar sunt practice și protejează împotriva frigului. Cojoacele se fac din piele de oaie, sunt albe și au marginile ornamentate cu blăniță de miel sau de dihor, iar sumanele sunt din postav, o țesătură de lână neagră sau maro, deasă, prin care nu trece nici vântul, nici ploaia.

De asemenea, un accesoriu nelipsit al țăranilor români de pe Valea Siretului era traista, care astăzi nu mai este, ca înainte, un obiect de primă necesitate, ea purtându-se din ce în ce mai rar, de către bătrâni în zilele de lucru sau de către femei, în zilele de sărbătoare, ca accesoriu al costumului popular. Traistele sunt țesute și brodate multicolor, de preferință pe un fond fie vârgat, fie cu pătrățele, fie înflorat. Sunt mai mici sau mai mari (40-50 cm) și au pe margini baiere colorate asortat, care se poartă „harciește” (cruciș) pe umăr, în zilele de sărbătoare; la târg, traista plină se purta pe spate. În zilele de lucru se mai purta desaga, formată din două traiste, față-spate, legate între ele cu baiere scurte, de culoarea materialului, petrecute peste cap sau peste umăr. Desaga era confecționată din cânepă sau din in, era monocromă și se utiliza pentru transportul obiectelor mai grele.

Prin tradiție s-a moștenit și frumosul obicei al gâteli capului femeilor. Gâteala capului începe chiar din primii ani de viață: fetițelor li se împletește părul, în două sau în trei, în „spic” sau în cosițe legate cu funde colorate. De asemenea, fetele și femeile își împletesc părul în coade, care fie că se strâng colac în vârful capului, fie se înfășoară în jurul acestuia. E obișnuită și practica strânsului părului în coc, la fel ca și pieptănătura în două, trei sau patru cozi, cu cărare la mijloc și cosițe laterale ce pot încadra fața sau se pot uni în dreptul urechilor ori lega în spate. În trecut, după pieptănătură se putea deosebi dacă femeia era căsătorită sau nu: femeile căsătorite purtau cocul sus și acoperit, iar cele necăsătorite aveau cocul descoperit. Acoperirea capului, chiar la fete, devenea obligatorie atunci când intrau în biserică. În viața de toate zilele, fetele puteau să umble descoperite până la căsătorie, când, în timpul nunții, sosea momentul „deshobotării” miresei și al îmbrobodirii viitoareii neveste – ținută pe care aceasta avea să o păstreze o viață întreagă.

¹³⁴ Victoria și Ștefan Costinean, *Valea Siretului*, p. 76.

Atunci când poartă costume populare, femeile își acoperă capul cu tulpane, cu basmale în trei sau patru colțuri ori cu ștergare-broboadă, țesute în gospodărie cu motive decorative variate din punct de vedere formal și coloristic: floricele, crenguțe de brad, pătrățele, romburi etc. La Suceveni, în Raionul Hliboca, există și o „modă” bătrânească împrumutată de la ucrainence: se ia un ștergar și se înfășoară în jurul capului, făcându-se o „îmbroboditură” în creștet, sub forma unor coarne (vezi mai jos).

Astfel de găтели sunt întotdeauna asociate cu podoabe și bijuterii pentru cap, gât, piept, brâu și membre. Pe cap se poartă spelci, chepteni (piepteni) și cercei, iar gâtul și pieptul se împodobesc cu mărgеле, coliere, salbe, zgarde. Mărgелеle sunt foarte variate, fiind confecționate din lemn, piatră, melcișori, os, ceramică, sticlă etc. Cândva erau foarte răspândite salbele, ca urmare a influenței turcești, dar cu timpul ele au dispărut aproape în totalitate, fiind incomode și foarte grele. Azi se poartă frecvent cruciulițe de alamă, argint sau aur, ca semn al credinței ortodoxe și al dragostei față de Iisus Hristos, Mântuitorul nostru.

În picioare, femeile și bărbații poartă încălțăminte variată, în funcție de anotimp: opinci, ghetе, pantofi sau cizme.

Opincile, care azi devin din ce în ce mai rare, se fac din piele de porc ori de vițel sau din cauciuc. Se poartă pe obiele (sau: „obghieli”, „obgeli”, adică mai multe rânduri de pânză albă) sau pe ciorapi groși de lână. Sunt ascuțite la vârf,¹³⁵ așa cum au fost moștenite de la geto-daci, și se leagă peste picior cu curelușe de piele („șnuroace”). Astăzi, opincile se poartă din ce în ce mai puțin, de către unii bătrâni sau, pe scenă, de către artiștii amatori și profesioniști. În viața de zi cu zi, ele au fost, de mult, înlocuite cu cizmele de cauciuc sau de piele, cu bocanci sau ghetе, iar vara, cu pantofi. Femeile tinere poartă adeseori pantofi cu toc înalt.

În ceea ce privește costumele bărbătești, trebuie precizat din capul locului că acesta este mai simplu, constând din cămașă albă, cu poale sau scurtă, cusută din pânză de cânepă sau de in, și din ȳari (pantaloni strâmți) sau izmene albe (pantaloni mai largi decât ȳarii). Mai există și un costum alb cu cămașă și cioareci (pantaloni de postav), sau cu cămașă albă cu poturi negre și pantaloni bufanți din postav, sub forma șalvarilor. În completarea costumului bărbătesc mai intră căciula sau pălăria, brăul, pieptarul, cojocul și sumanul.

Cămășile sunt brodate simplu, nu ca la femei, și au trei tipuri de gulere: ascuțit, sub formă de bată, sau înalt, cu ciupag (sau: ciupac), ȳtors și ȳncheiat cu nasturi pe capete. Cel mai des se poartă cămășile cu gulere ascuțit; cele cu bată le poartă bătrânii, iar cele cu ciupac se poartă la ocazii mari, cum ar fi nunțile sau alte sărbători, ele fiind, de aceea, brodate în ȳntregime

¹³⁵ Numite „opinci de vârzac”.

(guler, față, spate, mâneci, poale) cu flori sau cu forme geometrice monocrome (la Crasna și Ciudei) ori policrome (la Ropcea, Cireș, Budineț și la Pătrăuții de Sus și de Jos).

Îțarii sunt strânși la mijloc cu „brășinari” (șnur) și se poartă cu cizme sau opinci. Izmenele, fiind mai largi, se potrivesc la pantofi sau opinci. Cioarecii sau bernevecii din postav alb, negru sau maro, se poartă în anotimpul rece.

Un element deosebit de important al portului bărbătesc îl constituie cingătorile, respectiv brâul și cureaua lată (chimirul). Brăiele sunt de lână, țesută cu dungi sau cu motive florale, pe fond negru, maro sau verde. Brăiele cu flori au fond galben și albastru și sunt brodate mai ales cu trandafiri, din care cel din mijloc are „alesături”. Muntenii obișnuiesc să se încingă cu cureaua lată, comodă la efectuarea muncilor mai grele din pădure și frumoasă ca piesă-accesoriu a costumului festiv. Cureaua aceasta e purtată atât de români, cât și de ucraineni, fiind brodată cu rozete, medalioane și simboluri, sau bătută cu ținte ori cu mărgel.

Bondițele (numite și: bunde, cheptare sau pieptare) și cojoacele sunt purtate, în aceeași măsură, și de bărbați, și de femei. Pieptarele bucovinene sunt asemenea celor moldovenești sau ale huțulilor, fiind ornate, pe la subsuori și pe margini, cu țesături de fir negru ce imită blănița mieilor, sau cu blăniță de dihor. De asemenea, pot fi brodate și garnisite cu mărgel de sticlă colorate, înșirate asemenea unui șnur, pe fond negru, maro sau verde. Au și buzunare. Aceleași ornamente le au și cojoacele, care sunt lungi până dincolo de genunchi. Există însă și cojoace scurte, numite „cojocel”, cu croi drept și nu în clini, precum cojocul propriu-zis, și cu ornamente mai bogate decât ale acestuia.

În ceea ce privește sumanele, trebuie precizat că acestea nu se mai poartă decât foarte rar, de către bătrâni. În general, au devenit „piese de muzeu” sau „locatari” ai lăzilor de zestre, nemaifiind agreate decât de huțuli și de ucraineni. De asemenea, s-a renunțat la mantaua cu glugă, care, odinioară, împodobită fiind cu găitane, broderii și aplicații de piele, era mândria moldovenilor lui Ștefan cel Mare.

Ca și femeile, și bărbații obișnuiesc să-și îngrijească podoaba capilară, purtând o pieptănătură simplă, cu chică, adică părul tuns scurt în spate, iar în față mai lung, dat peste cap sau pieptănat spre dreapta sau spre stânga. Pe cap se poartă și azi căciuli negre sau brumării, din piele oaie, țuguiate; țuguilul poate fi dat în spate sau în față, în funcție de preferințe, așa cum se poartă în toată România, ca moștenire de la geto-daci. Căciulile de miel sunt numite, în Bucovina de Nord, și „căciuli românești”.¹³⁶ Cei mai avuți poartă căciuli „de astrahan”. Pe vreme caldă se poartă pălării de postav

¹³⁶ Victoria și Ștefan Costinean, *Valea Siretului*, p. 82.

fin, de toate culorile, de mărime mijlocie, cu panglică asortată și cu boruri drepte. Borurile mari ale pălăriilor de paie confecționate de meșterii populari oferă protecție împotriva razelor soarelui.

În ceea ce privește costumele populare ale copiilor, este evident că ele au evoluat concomitent cu cele ale părinților, doar că sunt mai dichisite și mai vii colorate. Astfel, costumele fetițelor sunt compuse din cămașă, catrință sau fotă și pieptar de pânză ori de piele sau cojocel, toate acestea fiind însoțite de brâu sau frânghie și de broboadă sau basma. Costumele băieților conțin: cămașă, izmene, pieptar (de pânză ori piele) sau cojocel, căciulă sau pălărie, brâu și opinci, pantofi, ghete sau cizme. Interesant este că, la copii de 3-5 ani, o cămașă cu brâu e comună ca model atât fetelor, cât și băieților. Între 6-8 și 13-14 ani, la băieți se simplificau modelele, rămânând ca ornament florile mari, vii colorate, pline de viață, pentru vremea adolescenței și a tinereții.

Din păcate, portul popular românesc e reprezentat mai slab în Igești, Budineț și Cireș, pe când în Crasna, Ciudei și Pătrăuți plăcerea purtării lui este încă vie. Oamenii se reorientează în ceea ce privește vestimentația, îmbrăcându-se în port tradițional doar de sărbători și pe scenă, iar în rest preferând o modă irelevantă privind obârșia lor românească.

Adolescentelor le mai place să îmbrace, la ocazii, „camieși” și „fotă”. Cămașa poate fi din borangic sau din pânză de in industrială, model tip „brezărău”, obligatoriu încrețită la gât, și deseori are danteluțe. Mânecutele sunt largi, cu alțițe brodate în culori vii cu mătase, fir de lână țigaie, fir metalic sau mărgelă, fiind uneori încrețite cu un „șniur” în jurul încheieturii mâinii. Ca modele de broderie predomină florile și ciorchinii de struguri. Fotele sunt asortate, țesute cu fire metalice, purtându-se deasupra și dedesubtul genunchiului, iar brâul lasă loc frânghiei țesute, de asemenea, cu fir metalic. Un astfel de costum este completat și de un „cheptar” sau „piaptar” negru, maro sau albastru, care acoperă mijlocul și este asortat cu restul costumului.

Valoarea, frumusețea și măiestria artistică a costumelor românești de pe Valea Siretului mai poate fi admirată în casele de la țară, unde ele sunt păstrate în „cașciamare” (sufragerie), pe covorul de pe perete și alături, atârând pe umerase, după sex și vârstă, lângă pat, unde e clădită zestrea fetei, fără de care fata nu se poate mărita.

Este de la sine înțeles că, în cultura materială a unui popor, portul popular constituie unul dintre indicii etnici definitorii. Românii de pe Valea Siretului, ca îndeobște toți românii, nepăsători la vitregiile istoriei, au știut să-și păstreze nu numai limba, ci și portul specific, iliro-traco-dacic, știind că acesta le este propriu din punct de vedere material, structural și conceptual și că îi diferențiază de vecinii lor. Graba europenizării și a occidentalizării a făcut ca, în orașele României și ale Ucrainei de astăzi, portul tradițional să

mai poată fi văzut doar în muzee. În schimb, aici, pe Valea Siretului, aceste podoabe se află la ele acasă, pentru că atâta timp cât simți pe pielea ta cămașa de acasă, te simți român, oriunde te-ai afla – după cum, atâta timp cât la tine acasă porți cămașă străină, ești străin sau ești al nimănui.

*

Despre conservatorismul etnic românesc găsim o mărturie într-o consemnare a evenimentelor petrecute în Moldova anilor 1536-1538, consemnare aparținându-i lui Antonius Wranacius Sibenicensis Dalmata: „Moldovenii țin morțiș la straiele lor și cu moartea se pedepsește la ei oricine ar adopta ori îmbrăcăminte, ori rochie, sau orice alte asemenea, de la turci, sau altă națiune.”¹³⁷ Asta nu însemna totuși o lipsă totală de deschidere spre nou, căci conviețuirea de secole a românilor cu alte etnii, mai ales la sfârșitul secolului al XIX-lea și în secolul al XX-lea, a determinat, în ceea ce privește portul popular, diferite modificări în ornamentație, cromatică, realizare artistică și tehnică etc. Pe de altă parte, trebuie menționat faptul că toate piesele de bază ale portului românesc, strict necesare vestimentației zilnice, precum cămășile, catrințele sau fotele, bondițele sau cojoacele și țăarii, au rămas neschimbate de-a lungul vremii. Spre exemplu, exilat fiind la Tomis, poetul latin Ovidiu consemnează, în ale sale *Scrisori din exil*, portul specific al populației băștinașe: „Pe fața lor cumplită curg pletele netunse, / Cojocul și țăarii largi îi apără de frig.”¹³⁸

În opinia satului, până nu demult, era o adevărată mândrie pentru fetele de măritat sau pentru mirese să poarte straie de sărbătoare:

*Ia-n strigați în gura mare
S-audă soacra cea mare.
Soacră mare ieși în prag
Că ți-a venit noră-ta
Cu cămașă, cu catrință,
Cu ștergare-n șapte ițe!*¹³⁹

Se știe că mireasa își pregătea din timp zestrea, după care nuntașii veneau de sâmbătă seară, ca să facă adevărate schimburi (numite, în Crasna, și „știmburi” sau „șcimburi”) de daruri:

¹³⁷ Antonius Wranacius, cit. în: Al. Papiu Ilarian, *Tezaurul de monumente istorice pentru România*, p. 179.

¹³⁸ Ovidiu, *Tristele. Cartea V. Între barbari (Scrisori din exil)*, p. 20.

¹³⁹ Victoria și Ștefan Costinean, *Valea Siretului*, p. 280.

Frundzî vierdi, doi bujori
Buna sara socrilor!
Sînteţ' bucuroş' di noi?
Di sînteţ' banuitori,
Noi sîntiem întorcatori. [...]
Noi nu vriem nişi boi nişi cai
Da' copcila sî ni-o dai.
Pi lîngî copcilî vriem:
Şiepsî pernuţ' înfăţat'
Şi laişieri radicaţ'
Noi piernuţ' nu prieda aviem
Cî gănsuţî nu ţinem
Laişier nu avem mult
Cî ni-s oile la munţ' [...]
Noi Ileanî, ti-om ruga
Ia dischindi-ni poarta,
Cî ni-o trimis mirili
S-aduşiem tulpanili
Şi sî luăm perinili.¹⁴⁰

Straietele de sărbătoare – şi mai ales cele de nuntă, pentru mire şi mireasă – nu erau doar elemente de decor, ci ele defineau, într-un fel, o anumită vârstă, poziţie socială şi morală a persoanei, vizând calitatea acesteia, puritatea ei sufletească, starea civilă etc. De asemenea, după cum se ştie, colindele româneşti, ca şi cele din întreaga Peninsulă Balcanică şi din restul Europei de Est, stau mărturie că există un adevărat ritual de pregătire a portului popular, îndeosebi a pieselor care privesc găteala mirelui şi a miresei, fără de care tânărul cuplu nu poate să treacă pragul căsătoriei şi să intre în viaţă.

De asemenea, folcloristul român Gheorghe Vrabie observă că „Baladele familiale sunt alcătuite după proba iubirii, asemenea colindelor poloneze sau bulgare. De pildă, Pîntea Haiducul scoate din sîn «un brîu ... greu ca un balaur», şi-l dăruieşte fetei (motivul şarpelui e de circulaţie universală), iar oferirea brîului, baierului, inelului, cununii, semnifică căsătoria”.¹⁴¹

Dacă, simbolic, aceasta este importanţa portului popular în viaţa oamenilor, ne dăm seama de ce strămoşii noştri şi generaţiile care le-au urmat l-au păstrat, până în ziua de azi, cu sfinţenie: portul era o parte

¹⁴⁰ *Idem*, p. 101.

¹⁴¹ Ioan Rebuşapcă, *Modele poetice, simboluri şi interconexiuni culturale universale*, în: *Curierul ucrainean*, nr. 169-170, p. 4.

componentă a ființei noastre și a ființării noastre etnice. Nu există niciun dubiu că, dintru început, în vremea geto-dacilor, după cum afirma poetul Ovidiu și după cum mărturisesc și monumentele de la Adamclisi și de la Roma, portul strămoșilor noștri era simplu și avea culoarea albă, iar ceea ce vedem noi astăzi, îmbogățit motivic și stilizat artistic, în culori variate, e o schimbare ce s-a produs în epocile postfeudală și modernă, îndeosebi la sfârșitul secolului al XIX-lea și în secolul al XX-lea. Reținem însă faptul că toată ornamentația cămășilor, a iilor, a pieptarelor, a bonițelor și a cojoacelor s-a produs pe fond alb, ceea ce atestă faptul că albul era – și este încă – o culoare definitorie pentru sufletul românului, semnificând albul florilor din pomi și al zăpezii. Pentru contrast mai apăreau, ca ornament, dungi (bentițe) negre, așadar de culoarea pământului, amintind de ocupația de bază a populației de pe meleagurile noastre, agricultura.

Este important de remarcat că, în zona Văii Siretului, s-au păstrat până astăzi unele dintre cele mai vechi costume românești, atât femeiești, cât și bărbătești: costumele albe. Cercetătorii Victoria și Ștefan Costinean semnalează faptul că acestea „sunt compuse din aceleași piese caracteristice costumului național: cămașă, catrință și ȋțari, sau izmene. Sunt confecționate din pânză albă, având croiul identic cămășilor cu guler”.¹⁴² Trebuie adăugat că ele sunt cusute cu ață albă, brodate cu motive florale, cu mătase fină, și sunt specifice tuturor vârstelor, purtându-se numai în zilele de sărbătoare. Autorii citați au constatat că acest costum alb „este recunoscut și de ucraineni, ca fiind costum pur românesc, cel mai vechi”.¹⁴³

Trăind în Ucraina, alături de conaționali ucraineni, românii de pe Valea Siretului au învățat că portul popular trebuie iubit ca ochii din cap, că un etnic trebuie să aibă obligatoriu cultul portului său, care-l deosebește, ca și limba dăruită de Dumnezeu, de ceilalți. Acest adevăr, atât de important pentru conservarea spiritului etnic, este prețuit – din păcate sau din fericire – cu atât mai mult atunci când ești departe de țară, când duci dorul limbii tale materne și al folclorului tău drag. Tocmai aceste valori au fost cele care nu au permis românilor din afara hotarelor României să se lase asimilați de străini; tocmai de aceea, portul românesc a rămas port românesc, cu cămăși albe ca neaua, pe care strălucesc motive florale carpatine și subcarpatine stilizate, sau se desfășoară în forme geometrice, în culori care tind spre perfecțiune și nemărginire, cu catrințe ce transpun, în liniile lor verticale, paralele, lumini și umbre solare, frânturi de cer, de zi și de noapte; tocmai de aceea, fesul și salbele turcești de odinioară au lăsat locul baticurilor și căciulilor țuguiate din vremea geto-dacilor; tocmai de aceea, pieptarul împrumutat la toate neamurile din jurul României a rămas tot al nostru, să ne încălzească, cum ne încălzește și limba noastră cea română, așa cum o

¹⁴² Victoria și Ștefan Costinean, *Valea Siretului*, p. 87.

¹⁴³ *Idem*, p. 88.

vorbim azi, aici, în Bucovina de Nord, palatalizată, cum se vorbește și în Bucovina de Sud și în toată Moldova lui Ștefan cel Mare.

Așadar, elementele costumului popular românesc se armonizau perfect încă de la geto-daci și iliri încoace, acordând până astăzi acea notă a specificului național mioritic. Pe Valea Siretului, în arealul românesc, românii bucovineni își păstrează de veacuri, uimitor de bine, identitatea etnografică și lingvistică: pentru ei, acestea fac parte din viața cea de toate zilele, ca embleme spirituale care îi deosebesc de ceilalți și îi țin aproape, cel puțin sufletește, de patria-mamă și de neamul românesc.

Elementele componente ale costumului românesc, fie ele cămăși, broboade, catrințe, fote, ițari sau simple brâie și frânghii (sau: „bete”) par decupaje din seninul cerului românesc, din flora multicoloră a Carpaților și din „Coloana infinitului” a lui Brâncuși. Trăistuțele asortate și bundițele din piele, bordate cu blană de dihor, purtate în serile răcoroase sau în anotimpul rece, fac ca întregul costum popular românesc de sărbătoare, bogat și frumos, să pară desprins din basmele românilor.

III. Terminologia portului popular românesc de pe Valea Siretului (Raionul Storojineț)

Costumul popular românesc reprezintă unul dintre cele mai vaste și, în același timp, mai complexe domenii ale artei. Prezentându-se ca un element existențial, ca o componentă a culturii materiale și spirituale, el oferă referințe directe despre modul de viață, de gândire și de activitate dezvoltat de purtătorii lui de-a lungul timpului – dar, mai ales, despre creativitatea acestora în domeniul bunurilor utile nu numai din punct de vedere material, ci și spiritual. Și din punct de vedere estetic, costumul popular a devenit o emblemă a identității noastre, fiind singurul care se poartă, în aceeași componentă, indiferent de vârstă.

Cercetarea noastră va porni de la onomasiologie¹⁴⁴, care, împreună cu semasiologia¹⁴⁵ și cu etimologia¹⁴⁶, poate reconstitui relativ exact istoria cuvintelor. Cu ajutorul onomasiologiei „se pot recunoaște criteriile pe care s-au întemeiat vorbitorii în actul denumirii și se poate descifra evoluția semantică [a termenilor]”.¹⁴⁷

Se știe că însăși limba română, precum și cultura materială și spirituală a românilor, au supraviețuit, pe cale orală, datorită unui complex de factori numiți de către cercetătorul german Karl Jaberg „Volkskräfte” („forțe” sau „puteri etnice” sau „populare”),¹⁴⁸ care au favorizat perpetuarea unei limbi romanice în Europa de Est. În Occident existau limbi scrise, literare, care asigurau și evoluția terminologiei, pe când la noi limba literară a apărut mult mai târziu. Așadar, terminologia portului popular românesc trebuie urmărită pe zone dialectale, înregistrându-se toate particularitățile ei specifice.

Terminologia portului popular de pe Valea Siretului nu poate fi tratată decât din perspectiva vitalității sale, întrucât până în prezent nu au fost alcătuite dicționare și glosare care să ofere posibilitatea realizării unui studiu pornind de la materiale deja disponibile. Prin urmare, termenii

¹⁴⁴ Onomasiologia este ramura lingvisticii care studiază mijloacele folosite de o limbă (sau de mai multe limbi) pentru a exprima o anumită noțiune. Cf. *Noul dicționar universal al limbii române (NDULR)*, p. 940.

¹⁴⁵ Semasiologia (semantica, lexematica) este disciplina lingvistică care studiază sensurile cuvintelor, mai ales din punct de vedere istoric. Cf. *NDULR*, p. 1304.

¹⁴⁶ Etimologia este ramura lingvisticii care studiază originea cuvintelor unei limbi. Cf. *NDULR*, p. 441.

¹⁴⁷ Zamfira Mihail, *Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată*, p. 35.

¹⁴⁸ Cf. *Idem*, p. 36.

dialectali pe care i-am descoperit nu numai că se încadrează într-una din cele patru situații ale vitalității lingvistice despre care vorbea Kurt Baldinger, ei fiind atestați individual – de către scriitori sau în dicționare – ba, mai mult, unii dintre ei au o vitalitate locală, cunoscând o circulație restrânsă și fiind utilizați doar în anumite sate. În schimb, majoritatea se bucură de o vitalitate reală, fiind prezenți în graiul strămoșesc al zonelor românești de pretutindeni și chiar în limbajul standard – fapt deosebit de important pentru definirea romanității zonei geografice care face obiectul cercetării noastre.

Având o veche tradiție, terminologia portului popular de pe Valea Siretului se aseamănă, prin structura sa morfologică și dincolo de unele particularități, cu cea a portului popular din celelalte zone românești.

Vom urmări, în analiza noastră, această terminologie, apelând la disciplinele etnografiei,¹⁴⁹ etnologiei¹⁵⁰ și etnolingvisticii,¹⁵¹ discipline ce studiază diferitele compartimente ale culturii materiale și spirituale a unui popor – și făcând apel și la onomasiologie.

III.1. Terminologie de uz general

Clin (< sl. *klinŭ*, „cui, pană”) (ucr. клин) – bucată triunghiulară de pânză sau de piele, folosită în croitorie ca parte componentă a unui obiect de îmbrăcăminte (rochie, cămașă, ȋțari etc.), sau ca adaos, pentru a-l lărgi. Localnicii din Crasna explică termenul prin sintagma „băgătură în stan”.

Costum (< fr. *costume*) (ucr. костюм) – ansamblul de piese, de anumite forme și din anumite materiale, purtate într-o anumită împrejurare. Costumul bărbătesc este compus din haină și pantaloni (eventual și vestă), iar costumul femeiesc este compus din fustă și jachetă (taior). Prin extensie, s-a ajuns ca aria semantică a cuvântului să includă atât orice îmbrăcăminte de ocazie, cât și îmbrăcăminte specifică unui popor, unei regiuni sau unei epoci. Vezi și *port*.

Costum alb (< fr. *costume* + lat. *albus*) (ucr. білий костюм повсякденний полотняний) – este numit și „costum de toate zilele” sau

¹⁴⁹ Etnografia este știința care studiază originea și răspândirea popoarelor, cultura, obiceiurile și particularitățile lor. Cf. *NDULR*, p. 442.

¹⁵⁰ Etnologia este știința care studiază trăsăturile de bază ale structurii și evoluției popoarelor. Cf. *NDULR*, p. 442.

¹⁵¹ Etnolingvistica este un curent lingvistic nord-american care susține că limba este un produs al societății și o funcție a culturii. Cf. *NDULR*, p. 442.

„costum simplu”, fiindcă nu este împodobit cu ornamente. Bătrânii îl pregătesc pentru trecerea în lumea de dincolo. Este întâlnit aproape în toate satele de pe Valea Siretului.

Costum popular (< fr. *costume* + fr. *populaire*) (ucr. народний костюм) – reprezintă felul de îmbrăcăminte caracteristic unui popor, unei regiuni, unei epoci. Aceasta este denumirea folosită în mod obișnuit de specialiști, pentru a denumi ansamblul de piese pe care le poartă un om aparținând unei anumite etnii.

Dos (< lat. *dossum*) (ucr. одяг на виворіт) – spate, spinare; partea de dinăuntru a unei haine.

Fald sau *faldur* (< germ. *Falte*, ucr. *fald*) (ucr. клин) – clin pe șolduri; cută adâncă pe care o formează o haină lungă, o stofă sau o pânză care atârână.

Haină (< sb. *háljina*, bg. *halina*) (ucr. одяг) – inițial, cu sens restrâns, piesă de îmbrăcăminte care acoperea corpul peste albituri; apoi, îmbrăcăminte, în general. Deși, inițial, termenul se referea doar la haina bărbătească, astăzi sensul cuvântului se suprapune, în forma sa de plural, peste sensul popularului *straie*.

Îmbrăcăminte (lat. < *imbracare* și lat. *braca*, „pantaloni”) (ucr. одяг) – reprezintă totalitatea obiectelor care îmbracă trupul omenesc (haine, straie, veșminte). Radicalul latin s-a păstrat în substantivul *brăcinar* (sau, palatalizat: *brășinar*), care denumește șnurul cu care se strângeau ȋtarii la mijloc: *brac(a)* + suf. *-in* + suf. *-ar*.

Mânecar (< lat. *manica* + suf. *-ar*) (ucr. рукав сорочки) – termen generic care denumește orice piesă de port cu mâneci. Pe Valea Siretului, cuvântul se întâlnește doar în satul Ropcea.

Pajă (et. nec.) (ucr. вставка для рукава) – clinul din față de la mâneca unei cămași sau de la pantaloni (ȋtari, izmene, nădragi, bufanți), care se adaugă pentru a-i lărgi, pentru a-i face mai comozi. Cuvântul este folosit în localitatea Crasna.

Pavă sau *palhă* (< magh. *pálha*) (ucr. шматок тканини що ставиться під пахвами) – un pătrat mic de pânză ce se pune la cămașă, sub braț; clinul de la încheietura cămașii sau a sumanului. Termenul este specific pentru localitatea Ropcea. *Pavele* sunt și pătratele ornamentale realizate la țesut.

Port (< lat. *portare*) (ucr. повсякдений одяг) – poate avea sensul de îmbrăcăminte și încălțăminte (în general), îmbrăcăminte specifică unui popor, unei regiuni sau unei epoci, îmbrăcăminte folosită la anumite ocazii, sau costum. Se presupune că prima atestare a acestui cuvânt provine din traducerea operei lui Herodot, *Istoriei*, realizată în 1645: „Le primeniră hainele lor într-alt port”. Cuvântul apare apoi la Dosoftei (*Viața și*

petriaceria sfinților, 1682-1686): „Lepădă portul cu păcatele și îmbracă port bărbătesc”.

Prisnă (< sl. *prisnja*, „curat”) (ucr. *присна*) – bucata de pânză din care se confecționau cămășile. Termenul este specific pentru localitatea Crasna. Mai poate avea și semnificația de „candelă” sau de „lumină veșnică”.

Rufă (< sl. *ruho*) (ucr. *білизна*) – obiect de îmbrăcăminte care se poartă direct pe corp; dar și: cearceafuri, fețe de masă, albituri, schimburi.

Rufoi (< sl. *ruho* +suf. *-oi*) – termen dialectal specific pentru comuna Crasna, cu înțeles de „croi” la cămașa de toate zilele (mai simplă). Cuvântul are și sensul de „cârpă” (folosită la curățenie) sau de „cămașă veche, cârpită și peticită”, purtată, în zilele de lucru, atât de către bărbați, cât și de către femei (sens specific pentru localitatea Ropcea).

Straie (et. nec., cf. lat. *stragulum* „covor, pătură, giulgiu”) (ucr. *одяг*) – termen popular pentru haină, îmbrăcăminte, veșmânt. Cuvântul apare într-un document din anul 1700: „Ce va fi venitul de la dîrstă după straie, să fie al meu” și apoi la V. Alecsandri: „Ți-oi face straie de modă nouă”.

Ștaif (< germ. *steif*) (ucr. *штайф*) – pânză specială care se pune în interiorul gulerei, pentru a le păstra forma. Termenul a apărut, în unele dintre localitățile de pe Valea Siretului, o dată cu coloniștii germani. Astăzi, el nu mai este folosit decât de bătrânii din Ropcea, care au purtat gulere întărite cu această pânză.

Țol sau *țoală* (< neogr. *tsóli*) (ucr. *шерстяна ковдра*) – țesătură groasă de lână, de cânepă sau de bumbac, folosită la țară ca pătură sau pentru așternut pe jos. Prin extensie și cu sens peiorativ, termenul se poate referi și la piese vestimentare. Este întâlnit în localitățile Budineț, Cireș, Ciudei și Ropcea.

Veșmânt (< lat. *vestimentum*) (ucr. *одяг*) – termen generic cu sensul de „haină purtată pe deasupra”. Cu formă de plural, se referă la totalitatea obiectelor care formează îmbrăcăminte a unei persoane. În satele Ciudei, Crasna, Cireș și Budineț, termenul apare și sub formele: *veștmânt*, *vestmânt* sau *vesmânt*.

Zdreanță (cuv. autoht., cf. sl. *sŭdranŭ*) (ucr. *ганчірка, поношений одяг*) – bucată ruptă dintr-o pânză sau dintr-un obiect de pânză; haină, rufă sau pânză veche, ruptă. Termenul este întâlnit în toate localitățile de pe Valea Siretului.

III.2. Termeni pentru piesele de îmbrăcăminte de la brâu în sus

Cămașa (< lat. *camisia*) (ucr. сорочка) este o piesă vestimentară confecționată din pânză sau mătase, care acoperă partea superioară a corpului. Cămașa românească este confecționată din pânză de cânepă, de in, de bumbac sau de borangic și se poartă direct pe piele. Lungimea și ornamentația variază în timp și în spațiu. Cămașa, numită și *cămeșoi*, *cămașe*, *camașî*, *cămeșă*, *cămeșă*, *cameșă* etc., este considerată cea mai importantă piesă a costumului popular. În prezent, cămașa ornamentată este denumită, mai ales de către orășeni, „cămașă națională” sau „populară”. Din limba română, termenul *cămașă* a fost împrumutat în unele limbi slave.

Este de remarcat că, deși acest teritoriu s-a aflat, de-a lungul timpului, sub stăpânirea mai multor țări, ca termen de bază se folosește termenul latinesc moștenit, termenii împrumutați sau derivați fiind răspândiți pe arii mai puțin extinse.

Atât cămașa bărbătească, cât și cea femeiască sunt purtate pe întreg teritoriul Bucovinei de Nord. Elementele care aduc diferențierea specificului zonal sunt: tipul mânecii, croiul, gulerul și ornamentația. Pentru confecționarea cămășii se foloseau fibre de lână și de in, toarse subțire și țesute.

Cămașa bărbătească este alcătuită din două părți: partea de sus, numită „stan”, și partea de jos, numită „poale”. Cămașa este cusută din mai multe bucăți, cu clini mai largi sau mai înguști, care se intercalează din mijlocul pieptului și al spatelui sau de sub mânecă. De obicei, cămășile sunt prinse în talie, la brâu, cu cingători sau cu chimire, purtându-se pe deasupra pantalonilor (ițari, izmene, berneveci, nădragi), care sunt mai strâmți.

Cămașa femeiască se diferențiază de cea bărbătească prin croi, ea având mâneca sau de la gât, sau din umăr. Una dintre cele mai răspândite variante este cămașa încrețită la gât, cu „bizarău” și tivitură (tigitură) „turcească” pe margine. Staniile cămășii, pieptul și spatele, se confecționează din două foi de pânză, iar mâneca – din câte o foaie. Sub braț, mâneca are „pajă” (un pătrat mic de pânză) și clin. Mâneca se termină cu găurele cusute pe muchia pânzei. Dacă lipsesc găurelele, mâneca are brățară (bentiță) îngustă la încheietura mâinii.¹⁵²

Ornamentul de pe umărul cămășii, altița, era cusut separat, fiind mai îngust decât mâneca; de multe ori, altițele erau țesute. Când se prindea altița, mâneca, fiind mai lată, se încrețea. Ornamentul cusut lângă altiță, cu motive

¹⁵² Emilia Pavel, *Portul popular din zona Iași*, p. 31.

geometrice, se numește „încrețeală”. În satul Crasna, ornamentele de pe mânecă sunt „costișate”: pe stanii din spate, în apropierea alțiței, se execută un rând de motive, iar pe cei din față – câte două rânduri, de o parte și de alta a gurii cămășii. Ornamentele se coseau cu culoare roșie (ce simboliza focul) și neagră (ce simboliza durerea), ele fiind alcătuite din diferite figuri: romburi, pătrățele, linii, zigzaguri, spirale etc. Ornamentele se coseau, cu acul, „pe un fir”, „în crucițe”, „în lanț”, „în stelute” etc.

„Crucița” (sau: „cruciulița”) este cel mai cunoscut punct de lucru. Se poate realiza atât de la stânga la dreapta, cât și de la dreapta la stânga. Se scoate acul pe fața lucrului, se numără 3-4 fire spre dreapta și tot atâtea în sus. Acul se înfige în linie oblică și se scoate pe sub același număr de fire. Se continuă astfel pe toată distanța cerută de model, obținându-se pe suprafața lucrului puncte oblice, respectiv câte o jumătate de cruciuliță, iar pe dos – linii verticale. Rândul următor se lucrează de la dreapta la stânga, realizându-se mai ușor decât primul, întrucât acul se înfige în locul punctelor lucrate anterior, fără a se mai număra firele. Se trece cu firul în sens invers și pe dosul lucrului liniile verticale se dublează, iar pe fața lucrului liniile oblice formează cruciulițe.¹⁵³

Culorile de pe cămașă au anumite semnificații: albul reprezintă frumusețea vieții, negrul – rănila și durerile sufletești, roșul – dragostea și speranța, verdele – natura. Toate culorile sunt vii.

În afară de cămașa cu alțițe, foarte frecventă în majoritatea satelor, întâlnim și cămașa cu mâneca din umăr, croită cu gura pătrată, fără guler, sau cu un guler îngust, pe lângă gât, numit „ciupag” (în Cireș, Pătrăuții de Sus și de Jos, Crasna și Ciudei). Acest tip de cămașă, fiind mai simplă, se purta în zilele de lucru. La gura cămășii și pe margine, la mâneci, se execută „găurele”, iar gura cămășii se încheie cu „cheițe”. Ornamentele se numesc „puiuți” și înfrumusețează pieptul, mâneca și gulerul, fiind cusute cu verde, roșu-închis sau cafeniu și, uneori, cu fir metalic. Gulerul (ciupagul) se „închiotorează” cu două cheutori și cu două ațe lungi, numite „canafuri”, legate ca să nu se desfacă. Mâneca se prinde din umăr, prin „tigitură” sau „tivitură”, și este ornamentată cu trei rânduri de „puiuți” înguști. Poalele cămășii sunt din pânză de cânepă („tort în tort”) și se văd de sub catrință.

La momentul actual, cămașa se poartă în zilele de sărbătoare de către femeile mai bătrâne (la biserică, la înmormântare, la nuntă), iar cele tinere o îmbracă numai la horele din sat sau la diferite manifestări care au loc în sat ori la nivel de raion sau de regiune, pentru a demonstra tradiția și datinile strămoșești.

Camezâlcu (< lat. *camisia* + suf. ucr. *-zilka*) (ucr. майка яка одягається під сорочку) este un tip de „lenjerie” țărănească purtată pe

¹⁵³ Doina Silvia Marian, *Cusături artisanale*, p. 12.

dedesubtul cămășii cu „șiupag”, pentru a proteja de frig, respectiv un fel de cămeșoi mai vechi, cu mânecile mai scurte, prinse la capăt cu un nasture („bumb”). Se poartă atât de către bărbați, cât și de către femei. Termenul, derivat sub influența limbii ucrainene, este întâlnit în mai toate localitățile de pe Valea Siretului.

Cămeșoiul (< lat. *camisia* + suf. *-oi*) (ucr. *буденна сорочка, на кожний день*) este tot o cămașă, dar pentru toate zilele, neornamentată. Acest termen nu este specific pentru toate satele românești din Raionul Storojineț, fiind întâlnit, cel mai frecvent, doar în Crasna, Pătrăuții de Sus, Pătrăuții de Jos, Ciudei și Cireș.

Ia (< lat. *vestis lineā*) (ucr. *їя, верхня частина жіночої сорочки*) este o cămașă exclusiv femeiască, fără poale, confecționată din pânză albă de bumbac sau de borangic, ornamentată cu broderii. Sensul etimologic al termenului *ie*, corespunzător pentru toate satele, poate fi atât de „bluză femeiască ce face parte din portul național românesc”, cât și de „bluză de in, brodată”. În unele sate de pe Valea Siretului, termenul este cunoscut astăzi cu sensul de „parte de sus a cămășii” sau, ca termen utilizat în limba literară, de „cămașă națională”, parte a costumului artiștilor populari. Etimologic, *ia* ar trebui să fie o vestă din pânză de in.

Cercetările arheologice au arătat că inul a fost cultivat încă din timpurile preistorice în Asia (India, Iran, Afganistan) și în Europa (Spania, Italia), dovezile datând aproximativ din anul 2500 î. H.¹⁵⁴

III.2.1. Termeni pentru partea de la brâu în sus a cămășii

Altiță (< sb. *latica*) (ucr. *алтица, візерунок*) – broderie lată, făcută cu arnici sau cu mătase, în partea de sus a mânecilor cămășii sau de-a lungul acestora. În vechime, cămașa cu altițe se bucura de o mare popularitate în satele de pe Valea Siretului; astăzi, ea se mai poartă doar la diferite sărbători tradiționale.

Ciupac (< sb. *čipagŭ*) (ucr. *стойка сорочки*) – parte a stanului de la brâu în sus; gulerul mic, ridicat în sus, de la cămașa bărbătească, înalt de circa 5-7 cm; guler neîntors; bentița cu care se încheie cămașa. În satul Ropcea, acest termen nu este cunoscut, dar în celelalte sate (Ciudei, Crasna, Cireș, Pătrăuții de Sus și Pătrăuții de Jos) el este întâlnit cu următoarele variante: „ciupăc”, „șiupag”, „șupag”, „șiupagel din chiept”. După Zamfira

¹⁵⁴ Cf. www.wikipedia.org.

Mihail, în Oltenia și în Banat acest termen denumește cămașa femeiască scurtă,¹⁵⁵ însă în Bucovina de Nord el are doar sensurile enumerate mai sus.

Mâneacă (< lat. *manica*) (ucr. рукав) – parte a îmbrăcăminte care acoperă brațul, în întregime sau în parte. Acest termen este caracteristic pentru orice tip de cămașă (cu altițe, cu pui, ornamentată, neornamentată, de toate zilele sau de sărbătoare).

Piept (< lat. *pectus*) (ucr. передня частина сорочки) – partea din față a unui obiect de îmbrăcăminte, care acoperă pieptul și care nu se folosește independent. În satele Ciudei și Ropcea, acest termen are ca variante „chiept”, „chipt” și „piapt”. În majoritatea celorlalte sate românești de pe Valea Siretului însă, termenul nu este cunoscut cu acest sens, despre care specialiștii presupun că s-a dezvoltat de la numele părții corpului pe care obiectul astfel denumit o acoperă – fenomen întâlnit și în alte cazuri. Termenul apare și în literatură: „De-abia atunci văzu, că pieptul și poalele cămășii, erau pătate de sânge” (Rebreanu); „După întâiul moment de surpriză, înhăță de piept pe agresor” (Caragiale).

Prisnă (< sb. *priso*) (ucr. прісне) – cămașă cu găurele, relativ simplă, fără ornamente colorate, folosită în zilele de lucru. Găurelele înfrumusețează capătul mânecii, poalele și grumazul. De obicei, aceste cămăși sunt purtate de femeile mai în vârstă, care nu se mai expun atenției publice.

Stan (< ucr., bulg., sb. *stan*) (ucr. стан, станка, станишка) – partea din față sau din spate, de la brâu în sus, necusută de poale, a cămășii țărănești, care acoperă pieptul sau spatele. Termenul este specific atât pentru cămașa femeiască, cât și pentru cea bărbătească. În satele de pe Valea Siretului întâlnim mai multe forme de plural ale acestui cuvânt: „stani”, „stane”, „stani di cămeși”, „stani pân la buric”, „stani di cămeșoi”. Un sinonim ar fi „trup” („o bucată de cămașă până la genunchi”), termen utilizat cu acest sens în toate satele cercetate.

III.2.2. Termeni pentru partea de la brâu în jos a cămășii

Poala (< sl. *pola*) (ucr. пола, нижня сторона спідниці) este partea de jos a unui veșmânt (femeiesc sau bărbătesc), a unei cămăși țărănești sau a unor obiecte de îmbrăcăminte încheiate în față. Ocazional, poala mai este numită „marginea de jos” sau „partea de la talie în jos”. Termenul este foarte vechi și s-a impus în mediul țăranesc, în toate satele de pe Valea Siretului – și nu numai aici, ci și în toate zonele locuite de români.

¹⁵⁵ Zamfira Mihail, *Terminologia*, p. 54.

Partea de la talie în jos, poala, e largă și detașabilă, iar deasupra ei femeile purtau catrința sau, mai târziu, în unele sate, fota. Localnicii au confirmat, prin răspunsurile lor, definiția găsită în dicționar: „Poala este albă.”¹⁵⁶; „Femeile purtau poali cu margina di găurieli”.¹⁵⁷

Cuvântul *poală* mai are însă un sens, și anume sensul de „șorț”, respectiv o bucată de pânză ce se poartă pe deasupra, pe rochie sau pe fustă, atunci când femeile lucrează, și care nu e considerată piesă de port. Șorțul mai este așadar numit „poală” sau „poalî di dinainti”.

Referitor la termenul care denumește partea cămășii bărbățești de la brâu în jos, la întrebarea „Cum numim partea cămășii bărbățești de la brâu în jos?”, răspunsul a fost, de regulă, „poalî”, însă în Crasna am aflat și că „Noi îi zăcem fustî la cea bărbătească”.¹⁵⁸

III.3. Termeni pentru piesele de îmbrăcăminte de la brâu în jos

III.3.1. La bărbați

În Valea Siretului, Raionul Storojineț, ca și în întreaga Bucovină, piesele principale ale costumului bărbătesc tradițional sunt cămașa și pantalonul, sinonim altădată cu izmenele, ițarii, bernevecii etc. În vechime, până a fi luați la oaste, feciorii nici nu purtau izmene, ci doar o cămașă lungă peste care se încingeau cu o chingă sau cu un brâu de lână. Bărbații mai înstăriți purtau chimire, brâie late din piele, ornamentate cu broderii sau cu ținte metalice și prevăzute cu mici buzunare.

Clasificarea pantalonilor țărănești românești se face în felul următor:

- după materia primă:
 - stofă de casă (bernevecii, cioarecii, nădragii)
 - pânză, cu piele sau fără (izmene)
- după croială:
 - drepți sus și largi jos (bernevecii)
 - strâmți (cioarecii, ițarii)
- după culoare:

¹⁵⁶ Cf. informatoarea Loghin Maricica din satul Igești.

¹⁵⁷ Cf. informatoarea Fedoreac Elena din satul Budineț.

¹⁵⁸ Cf. informatoarea Pleșca Angelina din satul Crasna.

- de culoare albă (cioarecii, bernevecii, ițarii)
- de culoare închisă (bernevecii, nădragii)

Pantalonii (< neogr. *pantalóni*, fr. *pantalon*) (ucr. штани) reprezintă îmbrăcămintea exterioară tipic bărbătească realizată din țesătură sau tricot, care acoperă partea de la brâu în jos a corpului, îmbrăcând fiecare picior în parte. Cuvântul este folosit și la țară, însă nu ca termen generic, ci ca denumire a pantalonilor „orășenești”.

Iată și o listă a termenilor care pot fi considerați sinonimi cu cel de mai sus:

Berneveci (< bulg. *vernevici*) (ucr. широкі штани з товстого полотна) – definiți în *Dicționarul explicativ al limbii române* ca „pantalonii țărănești largi, făcuți din stofă groasă”, cu variantele: „bernivici”, „birnivici”, „bernevigi”, „birnivigi”. Cele mai vechi atestări provin din secolul al XIX-lea și se presupune că termenul a fost introdus de negustorii și de meseriașii străini. Alecu Russo vorbea despre „feciorii de bacal” care voiau să-și „schimbe bernevecii pe un pantalon”¹⁵⁹ – ceea ce ar însemna că obiectul nu a făcut nicidecum parte din portul orășenesc. Și în Valea Siretului se folosește, pentru pantalonii confecționați din stofă țesută în casă, de culoare închisă sau albă, de obicei cu croială largă, termenul „berneveci”. Bernevecii se caracterizează prin următoarele detalii: sunt confecționați din lână pisată, au același croi ca ițarii și își păstrează culoarea naturală (alb, negru, sau gri).

Bufanți sau *bufați* (< fr. *bouffant*) – sunt pantalonii care au croiala umflată, cu bufă. Se mai numesc și *balonați*. Sunt confecționați din material de casă sau de cumpărat, fiind specifici pentru satele Budineț și Ropcea.

Cioareci (et. nec., probabil autohtonă) (ucr. вузькі штани прикрашені візерунком) – pantalonii țărănești strânși pe picior, făcuți din pânură,¹⁶⁰ adesea împodobiti cu găitane,¹⁶¹ specifici localității Ciudei. În alte zone ale României, cuvântul „cioareci” se referă la ciorapii de dimie subțiri și colorați purtați de țărani.

Ițari (< lat. *licia* + suf. *-ar*) (ucr. іцар) – pantalonii țărănești lungi, strâmți și încrețiți pe picior, confecționați dintr-o țesătură de bumbac, lână, în sau cânepă. Sunt făcuți în casă, din stofă țesută în patru ițe, au culoare albă, iar la mijloc se strâng cu un șnur numit „brăcinar” (sau: „brașinar”). Atât ițarii de iarnă, cât și cei de vară aveau crețuri transversale, o caracteristică a acestui tip de pantalonii. Cercetătoarea Emilia Pavel vorbește

¹⁵⁹ Alecu Russo, cit. în: Zamfira Mihail, *Terminologia*, p. 76.

¹⁶⁰ Pânura (dimia) este un postav gros de casă, din care se fac haine țărănești. Cf. *NDULR*, p. 995.

¹⁶¹ Găitanul este un fir de metal (prețios) sau un șiret împletit ori răsucit folosit ca ornament la îmbrăcăminte sau un șnur gros care servește ca cingătoare, ca șiret de legat etc. Cf. *NDULR*, p. 571.

despre 101 creți, „ce se făceau de la gleznă până deasupra genunchiului”,¹⁶² tocmai datorită faptului că ȋtarii erau strâmți. Cei de vară erau cusuți din pânză de bumbac amestecat cu in, iar cei de iarnă, din bumbac amestecat cu lână. Deoarece se purtau la cizme sau la opinci, decorațiunile erau foarte rare.

Acum mai bine de treizeci de ani, Zamfira Mihail nota: „Răsp. la ALR I [1877] și ALR II [3316], [3317], precum și la ALRR [1949] indică faptul că în ultima jumătate de veac aria de folosire a termenului *ȋtari* se restrânge din cauză că nu se mai folosește realia”.¹⁶³ Atestările arată că acest termen a rămas, până la sfârșit, cel mai răspândit în Bucovina și în Moldova. În zona Văii Siretului el este cunoscut încă, dar nu se mai utilizează în mod curent, ci a devenit, din momentul în care respectiva piesă vestimentară nu s-a mai purtat, un arhaism.

Izmen (<bulg. *izmeni*) (ucr. поркіниці) – se confecționau din pânză de in, cânepă sau bumbac și se purtau în toate satele din nordul Bucovinei. Izmenele se deosebesc de ȋtari prin croiul mai larg și prin banda decorativă de pe margine, lată de 4-5 cm, care relua modelul de pe cămașă. Se purtau la pantofi sau la opinci, ale căror șnururi se legau peste ciorapi, fiind acoperite de izmene. Izmenele se purtau atât la lucru, cât și de sărbători, un informator din satul Crasna declarându-ne că „izmenili erau purtați vara când îi cald, ci erau din pânză [...] se purtau în zile de lucru și de sărbători”.¹⁶⁴ De aceea, termenul și-a extins sensul, devenind termen generic pentru „pantaloni”, dar având în ultimul timp, cel mai adesea, sensul de „indispensabili”.

Nădragi (< sl. *nadragy*, magh. *nadrág*) – pantaloni de culoare închisă, purtați de țărani în toate zilele. Nădragii se purtau frecvent în satele de pe Valea Siretului, dar nu în toate, ci numai în Crasna, Budineț, Cireș, Ropcea, Pătrăuții de Jos și Pătrăuții de Sus. Acest tip de pantaloni se diferențiază de celelalte prin croi și prin culoarea mai întunecată. De altfel, prima atestare în limba română, într-un document de la 1580, se referă la niște „nădragi verzi de șocârlat”.¹⁶⁵ Ei se confecționau din postav și din diferite stofe mai groase.

Strâmțari (< lat. *strictus* + suf. *-ar*) (ucr. вузькі штани) – pantaloni țărănești strâmți.

Șalvari (< turc. *şalvar*) (ucr. шапавари) – pantaloni lungi, foarte largi, cu răscoiala mică, strânși la gleznă, purtați în Orientul Mijlociu atât de bărbați, cât și de femei. Ei sunt purtați și de țărani ucraineni, care îi numesc „șaravari”. De obicei, șalvarii ucrainenilor sunt de culoare roșie sau albastră,

¹⁶² Emilia Pavel, *Portul popular*, p. 83.

¹⁶³ Zamfira Mihail, *Terminologia*, p. 70.

¹⁶⁴ Cf. informatorul Voloșciuc Vasile din Crasna-Huta.

¹⁶⁵ Cf. *Documente privind istoria României, B. Țara Românească, Veacul XVI*, vol. IV, cit. în: Zamfira Mihail, *Terminologia*, p. 74.

fiind o piesă nelipsită a portului căzăcesc. În ceea ce privește limba română vorbită în Bucovina de Nord, cuvântul „șaravari” reprezintă un regionalism specific localităților Crasna și Ropcea.

În general, termenii de origine turcă sunt folosiți astăzi pe arii restrânse, fiind pe cale de a fi complet uitați. În limba ucraineană, termenul „шаравари” este actual, literar și circulă pretutindeni.

III.3.2. La femei

Piesa care se înfășoară în jurul părții inferioare a corpului este numită, în genere, „fotă” sau „catrință”. Există însă și un termen mai vechi, care denumea o catrință mai simplă: „pregitoare” (sau: „prijitoare”, „prișitoare”, „împrejurătoare”, „pregiur”).

Termenul *fotă* (turc. < *fota*) (ucr. *фота*) este mai nou, fiind folosit în zona Văii Siretului pentru a denumi un tip de catrință ornamentată diferit față de cea tradițională. Și în Moldova se spune „fotă” la catrințele țesute cu fir, cumpărate. Conform *Noului Dicționar Universal al Limbii Române*, *fota* reprezintă „un obiect de îmbrăcăminte pentru femei din costumul național românesc, format dintr-o bucată sau din două bucăți de stofă de lână (ornamentată), care se înfășoară în jurul corpului de la talie în jos”.¹⁶⁶

Inițial, termenul a pătruns în limba română cu sensul etimologic de „stofă cu dungi”. Un alt sens, prezent în cele mai vechi atestări din limba română, ar fi de „bucată de țesătură” folosită ca șorț. Termenul apare frecvent într-o serie de documente din secolul al XVI-lea, pentru a desemna o piesă vestimentară realizată dintr-o țesătură în dungi, de origine orientală.

Jurnalul de campanie al ofițerului german Erasmus Heinrich Schneider von Weismantel, scris între anii 1709-1712, trezește interesul nu numai al istoricilor, ci și al etnografilor, prin descrierea costumului popular purtat în acea vreme în Bucovina. Ofițerul menționează că femeile „nu poartă fuste, ci în locul acestora se înfășoară de jur împrejur cu o țesătură de mătase care se cheamă «fotă». Acestă fotă este albastră sau roșie, altele sunt țesute cu aur și nu trec de trei coți în lungime și lățime. Ele o înfășoară pe jumătate sau pe de-a-ntregul, îndoită sau și-ndoită, în jurul lor ... dar o trag de la spate în față și în sus în brâu una peste alta și atât de întinsă, cât este cu puțință pe șolduri și pe picioare.”¹⁶⁷

Fotele „se țeseau în fiecare casă, de fiecare gospodină, băteala fiind colorată, fapt ce conferă o vibrație specifică culorilor”.¹⁶⁸ Fondul prezenta o

¹⁶⁶ Cf. NDULR, p. 495.

¹⁶⁷ Von Weismantel, cit. în: T. Bănățeanu, *Arta populară*, p. 300.

¹⁶⁸ T. Bănățeanu, *Arta populară*, p. 299.

unitate cromatică bazată pe dominanța tonurilor vii de roșu, susținute cu mult rafinament de alb, verde, galben ș.a.

Remarcăm faptul că, în satul Igești, termenul „fotă” nu este cunoscut. Spre exemplu, la întrebarea „Cum umbla îmbrăcată mama dumneavoastră?”, informatorul Dumitru Ionașcu, în vârstă de 76 de ani, a răspuns: „În cămașă, rocie (sic!), nu catrinți, cî așa era moda, cu șfartuc, cu spiniți”.

Și termenul *catrință* (magh. < *katrinca*, *katrinka*) (ucr. *гопботка*) aparține unui strat terminologic mai nou, fiind înlocuitorul termenului vechi „pregitoare”. El denumește piesa vestimentară care înfășoară corpul femeilor de la brâu în jos, piesă țesută din lână de oaie toarsă subțire, purtată în vechime în toate satele de pe Valea Siretului. Catrința avea formă dreptunghiulară și se confecționa dintr-o țesătură de lână în patru ițe, fără ornamente, cu două „bete” roșii sau verzi.

Ornamentul propriu-zis al catrinței îl constituie dungile înguste, colorate, numite „vârste”, repartizate la distanțe egale. În satele de pe Valea Siretului, distanțele dintre vârste se numesc „praguri”, „scaune” sau „câmpuri”. În trecutul nu foarte îndepărtat, catrințele se țesau din ață și mătase, având în față vârste multicolore, roșu închis sau roșu aprins, verde ca iarba, galben ca lămâia. Betele de la cele două margini erau de culoare roșie, vișinie sau verde, fiind purtate în zilele de sărbătoare, mai ales de către fetele tinere; cea de la marginea de jos era întotdeauna mai lată în raport cu cea din talie. La capetele betei de sus se aflau două cheotori din lână neagră, prin care trecea bârneța cu care se încingeau. Dimensiunile catrinței variaua în funcție de statura femeii.

Deși cea mai veche atestare a termenului „catrință” este din anul 1648, iar sensul pare a fi cel de „bucată de țesătură”,¹⁶⁹ imaginea mai multor femei purtând catrințe apare încă pe metopele monumentului de la Adamclisi.

Se presupune că termenul *pregitoare* (sau: *prigitoare*, *prijitoare*, *prejitoare*, *preșitoare*, pl. *pregitori* sau *pregitoare* ș.a.) a fost format pe terenul limbii române, de la „a împrejura”, verb care ne duce cu gândul și la „a (se) lega împrejur”, „a (se) încinge”. Denumeste acea piesă de port femeiesc care se poartă pe deasupra cămășii, reprezentând o fâșie de pânză ce înfășoară corpul de la talie în jos, având forma unei fuste neîncheiate. Este țesută din lână de oaie toarsă subțire și are o singură culoare, fiind, de obicei, neagră și având doar puține dungi verticale de altă culoare. Este lungă până mai jos de genunchi.

În sate precum Crasna, Crăсниșoara, Pătrăuții de Sus și de Jos, Ropcea, Cireș și Ciudei, această piesă era purtată în viața de zi cu zi mai ales

¹⁶⁹ Zamfira Mihail, *Terminologia*, p. 83.

de către femeile în vârstă. Era împodobită cu dungi („vărgi”) de diferite culori (verde, roșu, galben, alb, albastru), obținute din pigmenți naturali.

Pregitoarele se mai poartă încă în satele de munte, având o mare răspândire la ucraineni, unde se deosebesc prin ornamentația cu figuri geometrice sau cu flori mari, în culori vii.

Un alt sinonim al termenului „pregitoare” ar fi *împrejurătoare*, regionalism întâlnit, la rândul său, în Cireș, Pătrăuții de Jos, Pătrăuții de Sus, Crasna și Ciudei.

Alți câțiva termeni din sfera îmbrăcăminte feminine tradiționale sunt:

Fâstâc (< etc. nec., posibil turc. *fistik*) – denumește o piesă vestimentară cusută dintr-o singură foaie mai lată, purtată în față, peste haină, pentru protejarea îmbrăcăminte. Unii cercetători presupun că este vorba despre un derivat al cuvântului „fustă”. Termenul este frecvent în Oltenia, dar l-am întâlnit, în anchetele noastre, și în satul bucovinean Cireș.

Fustă (< neogr. *fústa*) (ucr. спідниця) – denumește acel obiect de îmbrăcăminte femeiască „modernă”, care acoperă corpul de la talie în jos, are diferite croiuri (fustă largă, îngustă, creată, dreaptă etc.) și e făcut din materiale de diferite culori, grosimi și texturi. Termenul este cunoscut în toate localitățile din Raionul Storojineț, atât la oraș, cât și la sat. Spre exemplu, în satul Igești fustele și rochiile¹⁷⁰ erau mai răspândite ca în alte părți, ele purtându-se atât în zilele de lucru, cât și în zilele de sărbătoare.

Rochie (< bulg., sb. *roklja*) (ucr. сукня) – denumește acea piesă de îmbrăcăminte femeiască la care bluza și fusta formează o singură piesă. Termenul este cunoscut în toate localitățile românești de pe Valea Siretului. La început, rochia era purtată de fetele tinere, însă, cu timpul, și femeile mai în vârstă au împrumutat moda de la oraș, începând și ele să poarte rochii. Cea mai veche atestare a acestui termen este într-un manuscris moldovenesc din anul 1795, în care se vorbește despre o „rochie din pânză”.¹⁷¹

Spiniță (< ucr. *spinița*) (ucr. спіниця) – este un sinonim pentru „fustă”, folosit pe o arie mai restrânsă, fiind întâlnit cel mai des în Igești, Budineț, Pătrăuții de Jos și Pătrăuții de Sus.

Sucnă (< sb., ucr. *suknja*) (ucr. сукня) – poate denumi atât o fustă, cât și o rochie simplă, dintr-un material mai gros. Termenul este mai nou și a pătruns în limba română vorbită în Bucovina de Nord pe filieră ucraineană, o dată cu intrarea în contact a familiilor ucrainene cu cele românești. Cuvântul se folosește mai des la oraș, dar poate fi întâlnit și la sat. Sucna se îmbracă atât în zilele de sărbătoare, cât și în cele de lucru. Poate avea diferite croiuri și diferite lungimi, fiind încrețită, dreaptă sau mai largă. Întrucât există și în limba sârbă, termenul este cunoscut și în unele localități din Banat, unde are

¹⁷⁰ Igeștenii pronunță „roče” („rocie”).

¹⁷¹ Zamfira Mihail, *Terminologia*, p. 97.

și varianta *sugnă*. În Bucovina este întrebuințat cel mai des în Igești, Budineț, Cireș, Pătrăuții de Sus și de Jos.

Șfartuc (< ucr. *fartuh*, фартух) – este un sinonim al cuvântului „șorț”, folosit pe o arie restrânsă, fiind specific pentru satul Ropcea. Specialiștii presupun că termenul provine din limba germană, de la *Fahrtuch*, care s-ar traduce prin „bucată de pânză, de material folosită în călătorie”.

Șorț sau *șurț* (< germ. *Schurz*, *Schürze*) (ucr. фартух) – denumește obiectul purtat de femei dinainte, peste hainele obișnuite, cel mai adesea la bucătărie, pentru protejarea îmbrăcăminții. Termenul este folosit în toate localitățile de pe Valea Siretului.

Zâmț (< bulg. *zābec*, sb. *zubac*) (ucr. пояс прикрашений візерунками) – denumește fiecare din proeminențele ascuțite, regulate, care împodobesc marginea unor haine (poalele, mânecile etc.).

III.4. Termeni pentru piesele de îmbrăcăminte groasă

Deasupra primului rând de haine se poartă, în anotimpul rece, și un al doilea rând de îmbrăcăminte, mai groasă. Este vorba despre piese vestimentare folosite atât ca haine de sărbătoare, cât și ca haine de toate zilele.

În mediul sătesc, atât bărbații cât și femeile purtau, pe deasupra, aceleași tipuri de haine, croiala fiind foarte puțin diferențiată – ceea ce a adus la apariția unei terminologii unice.

În satele de pe Valea Siretului, haine groase se poartă în toate localitățile, ele având diferite croieli și lungimi (până la genunchi sau până în talie) și fiind sau nu prevăzute cu mâneci.

Hainele de deasupra (groase) pot fi clasificate în:

- haine din piele și blană;
- haine din stofă;
- haine împletite.

III.4.1. Haine din piele și blană

Hainele din piei de animale ale dacilor apar reprezentate pe monumentul de la Adamclisi. Este vorba despre cojoace lungi, cu blana pe dinăuntru, strânse pe corp. Într-adevăr, în condițiile climaterice temperat-continentale din România, hainele de blană au fost, în toate timpurile, actuale și necesare, atât ca haine de lucru, cât și ca port de sărbătoare, ele făcând parte din costumul național.

Ornamentațiile lor diferă de la regiune la regiune. Spre exemplu, un tip de ornamentație întâlnit în localitățile Ropcea, Crasna, Ciudei, Budineț și Cireș este *primul*, o garnitură din blană neagră de miel, aplicată pe marginea căciulilor, a pieptarelor, a hainelor cu mâneci. Termenul provine din ungurescul *prim*.

Iată și tipurile de haine de blană purtate în Bucovina de Nord:

Boxul (< fr. *box*) (ucr. бох, кожух з овечої шкіри) – cojoc din piele de miel de lapte sau de vițel de o săptămână. Este specific satului Ropcea.

Bunda sau *boanda* (< magh. *bunda*) (ucr. бонда, кептарик) – haină purtată cu blana pe dinăuntru sau pe dinafară, fără mâneci, confecționată din piele (cel mai adesea de oaie), ocazional și din alte materiale (postav). Acest tip de haină este caracteristic pentru ciobani. În unele lucrări de etnografie, termenul „bundă” denumește „o haină de postav croită drept, căptușită”.¹⁷² Uneori se mai numește și *pieptar* (vezi mai jos).

De la acest cuvânt s-au format și o serie de diminutive, foarte des utilizate în satele de pe Valea Siretului, fie:

- cu sufixul românesc *-iță*: *bundiță* (Crasna), *bondiță* (Crăsnioara), *bonghiță* (Cireș);
- cu sufixul ucrainean *-ușcă*: *bondușcă* sau *bundușcă* (Pătrăuți).

Cojocul (< sl. *kožuhŭ*) (ucr. кожух) – obiect de îmbrăcăminte confecționat din piei de oaie, cu blana pe dinăuntru, purtat și de bărbați, și de femei, atât la sat, cât și la oraș. Termenul este unul dintre cele mai vechi printre denumirile hainelor de blană, fiind și cel mai des întâlnit în satele cu populație românească de pe teritoriul Regiunii Cernăuți. La început, termenul era folosit și pentru a denumi hainele din blănuri scumpe, purtate la curțile domnești. Apare într-unul din cele mai vechi documente românești (1431), scris în limba slavonă, în care se precizează că „de la cojoace și blănuri, nimic [nu se va percepe drept vamă]”.¹⁷³

¹⁷² Cf. C. Irimie, *Portul popular din Țara Oltului, zona Avrig*, București, 1957, cit. în: Zamfira Mihail, *Terminologia*, p. 105.

¹⁷³ Cf. Lucia Djamo-Diaconiță, *Limba documentelor slavo-române emise în Țara Românească în sec. XIV – XV*, București, 1971, cit. în: Zamfira Mihail, *Terminologia*, p. 104.

Pieptarul (sau: *piptarul*, *cheptarul*, *ceaptarul*, *cheptarașul*, *chiptarul*) (< lat. *pectus* + suf. *-ar*) (ucr. кептарик) – obiect de îmbrăcăminte fără mâneci, care acoperă partea superioară a corpului, confecționat de obicei din piele de miel sau de capră, ornamentat cu broderii, cu prim sau cu blană de dihor.

Indiferent de formele sale, termenul este generic, fiind sinonim cu „bundă” și cu „bundiță”. Varianta „pieptar” este specifică localităților Crăsnioara, Ciudei, Pătrăuții de Jos, Pătrăuții de Sus și Cireș. În Ropcea, „cheptarașul” se poartă și astăzi, în zilele de sărbătoare și la diferite ocazii și manifestări.

*

Cârligește (< bulg. *kărlık* + suf. *-ește*) – pielicica de miel sau de oaie trasă la cârlig, ca să se întindă și să poată fi folosită la confecționarea hainelor din piele. Termen specific satului Crasna.

Holiță (< ucr. holetja, холятя) – bucățică de piele de oaie sau de porc, fără păr, dubită, folosită la cârpitul hainelor confecționate din piele: bondițe, cheptare, cojocel și a. Cuvântul este specific localității Crasna.

Nadă (< bulg., ucr. *nada*, нада) – completare din pielicică de miel sau de cârlan ce se pune la cojoc; în general, partea înădită, adăugată la un obiect.

III.4.2. Haine din stofă

Caftanul (< turc. *kaftan*) (ucr. кафтан) – haină lungă și largă, ca un fel de palton, împlănită, cu mâneci largi, confecționată din stofă fină. Deși cuvântul se mai folosește în satele Budineț și Cireș, este vorba, în general, despre denumirea unei piese vestimentare purtate, în Evul Mediu, la curțile domnești, termenul fiind atestat în documentele slavo-române începând cu secolul al XV-lea.

Cațaveica (< ucr. *cațaveica*, кацавейка) – haină țărănească scurtă, cu mâneci largi, purtată de femei în zilele de lucru, confecționată din stofă țesută în casă sau cumpărată, împodobită pe margine și împlănită cu blană de vulpe. Este specifică localităților Ciudei, Budineț, Pătrăuții de Sus și Pătrăuții de Jos.

Clupca (et. nec.) (ucr. хлупка) – veston bărbătesc, cu mâneci din șiac de mițe, ornamentat cu găitan negru. Termen și obiect specifice localității Crasna.

Contășul sau *conteșul* sau *contoșul* (< pol. *kontusz*) (ucr. контош) – haină bărbătească din suman sau pănură, împlănită, luxoasă, lungă sau scurtă

(până la brâu), purtată în trecut de boieri, iar în vremurile mai noi, de țăranii din satele românești de pe Valea Siretului.

Contomanul (cuv. autoht., contaminare între *contoș* și *suman*) – haină din suman sau pănură, lungă și largă, de tipul mantalei; manta îmblănită. Termenul este întâlnit în localitatea Ropcea.

Jachetul (< fr. *jaquette*, germ. *Jacke*) (ucr. жакет) – haină bărbătească de ceremonie, croită pe talie, lungă până aproape de genunchi. Este cunoscută în toate satele românești din Raionul Storojineț, fiind uneori numită „vestă”.

Laibărul (sau: *laiber*, *leiber*, *laibel*) (< germ. *Leibe*, „trup”) (ucr. лайбер) – mintean, haină țăărănească de stofă, scurtă până în talie, strânsă pe corp, cu sau fără mâneci. Această haină era purtată de țăranii care locuiau aproape de păduri sau de munți, în special de ciobani, iar în trecut și de boieri. Termenul este specific pentru localitățile Ropcea, Crasna, Ciudei și Cîreș.

Leanca (< ucr. *ljanka*, лянка) – haină veche, sărăcăcioasă, purtată de țărani. Față de primele atestări, din secolul al XVI-lea, când era sinonim cu „mantaua” sau cu „sumanul”, termenul a suferit o degradare de sens. Este cunoscut în toate satele de pe Valea Siretului.

Maloteaua (< turc. *mallota*) (ucr. малота) – haină foarte lungă, căptușită cu blană și având marginile din față, gulerul și manșetele de blană. Este purtată de țărani, în special de femei, în zilele de sărbătoare. Termenul este atestat în secolul al XVIII-lea, într-un document în care se vorbește despre o „malote cu jderi”.¹⁷⁴ Termenul este întâlnit în satul Budineț.

Mantaua (< poln., ucr. *manta*, germ. *Mantel*) (ucr. манта) – haină lungă, groasă, care se poartă peste celelalte haine. De asemenea, paltonul de uniformă militară este numit „manta”. Termenul este utilizat în satele Ciudei, Ropcea, Crasna, Budineț, Cîreș, Pătrăuții de Sus și Pătrăuții de Jos.

Rokul (< germ. *Rock*, „sacou”) (ucr. рок, довгий плащ) – haină bărbătească lungă până la genunchi. Cuvântul a ieși din uz, el supraviețuind doar în amintirea bătrânilor din satul Crasna.

Sardacul (< ucr. *sardak*, сардак) – suman scurt până la brâu. Termenul nu se mai întrebuințează astăzi, însă el a rămas în memoria bătrânilor.

Sumanul (< rus., bulg., ucr. *sukman*, сукман) – haină țăărănească lungă până la genunchi, făcută din postav gros, de casă (dimie), purtată atât de bărbați, cât și de femei. Termenul este întâlnit în toate localitățile de pe Valea Siretului.

Șuba (< sb., ucr. *šuba*, шуба) – haină largă, groasă și lungă, cu guler mare, căptușită cu blană și purtată mai ales de bărbați (în prezent și de

¹⁷⁴ Cf. Zamfira Mihail, *Terminologia*, p. 134.

femei). Termenul este specific tuturor localităților românești de pe Valea Siretului.

Țundra (< magh. *condra*) (ucr. цундра) – haină țărănească largă și lungă până la genunchi, de culoare albă sau neagră, tivită cu găitane, purtată atât de bărbați, cât și de femei. Este caracteristică pentru satul Ropcea.

Vesta (< lat. *vestis*, germ. *Weste*) – obiect de îmbrăcăminte scurt, care acoperă bustul până în talie și poate fi purtat atât de către bărbați, peste cămașă, cât și de către femei, peste bluză. Se poartă și la oraș, și la țară, fiind cunoscută în toate satele de pe Valea Siretului.

Zambalicul (< turc. *zumbilik*) (ucr. замбалик) – manta lungă și largă, de proveniență orientală, împodobită cu fir de mătase, purtată de oameni înstăriți. În Pătrăuții de Jos, cuvântul denumește o manta lungă.

Zăbunul (< bulg. *zabun*) – haină de iarnă, în principal bărbătească, dar purtată și de femei, confecționată din lână, bumbac sau postav, de obicei lungă, cu sau fără mâneci, împodobită cu cusături. Cea mai veche atestare a termenului provine dintr-un document redactat în limba slavonă, prin anii 1594-1599.¹⁷⁵ Termenul este specific pentru satele Ropcea, Crasna, Ciudei, Pătrăuții de Jos, Pătrăuții de Sus și Budineț.

III.4.3. Haine împletite

Bondușcă (< magh. *bunda* + suf. *-ușcă*) – bluză împletită, mai lungă, cu sau fără nasturi în față, fără mâneci și fără ornamente. Este întrebuințată ca îmbrăcăminte de iarnă, de toate zilele. În această accepțiune,¹⁷⁶ termenul este specific localității Crasna.

Tăpălăgi sau *tapalădji* (et. nec., cf. magh *talpalló*) (ucr. шерстяні білі рукавички) – mănuși confecționate din lână albă, mari, grosolane, cu un singur deget, pe care era cusut uneori, cu ață roșie, un ineluş. Erau folosite pentru lucru (și nu numai), pe timp de iarnă, fiind purtate la suman și la cojoc. Uneori erau decorate cu diferite motive care se regăseau pe întregul costum popular. Termenul circulă în zona de munte: Crasna, Crăсниșoara, Cîreș. Dicționarele nu menționează, pentru substantivul *tăpălăgă*, decât sensul de „încălțăminte grosolană”.

Pentru alți termeni care denumesc obiecte de îmbrăcăminte ce pot fi sau nu împletite, cum ar fi *cușmiță*, *jachetă*, *paci*, *punguță*, *șal*, *șosete*, *vestă* și *tureatcă*, vezi celelalte subcapitole.

¹⁷⁵ Zamfira Mihail, *Terminologia*, p. 122.

¹⁷⁶ Vezi mai sus „bunda”.

III.5. Termeni pentru acoperământul capului

III.5.1. La bărbați

Acoperământul pentru cap purtat de daci¹⁷⁷ se bucură, până astăzi, de continuitate. În vechime, bărbații nu obișnuiau să umble cu capul descoperit nici iarna, nici vara. Ca și astăzi, obiectul purtat pe cap era confecționat din piele de oaie sau din postav.

În nordul Bucovinei, termenii cei mai răspândiți pentru acoperământul (sau: „acoperemântul”) capului purtat de bărbați sunt:

Cartuz (< ucr. *kartuz*, *картуз*) – șapcă bărbătească de vară, confecționată dintr-un material special, ușor. Termenul este întâlnit în localitatea Ropcea.

Căciulă (sau: *caciulî*, *cașiulî*) (cuv. autohton, cf. alb. *kësul'ë*) (ucr. *шапка*) – acoperământ pentru cap, confecționat de cojocari sau de blănari, din piele ori din blană, sau în casă, din lână. Căciula de formă înaltă, țuguiață, era purtată cu vârful puțin pe o parte sau pe ceafă și era apreciată după „valurile” blănii de miel, cărora li se putea da o anumită finețe. Atestat în secolul al XVIII-lea, termenul este utilizat în toate satele de pe Valea Siretului.

Chepcă sau *capelă* sau *capeluță* (< rus. *šapka*) (ucr. *кепка*) – șapcă bărbătească purtată în anotimpul cald. Este confecționată din țesătură sau, mai rar, din piele. Termenul și variantele sale sunt specifice satelor Ropcea, Crasna și Ciudei.

Clop (< magh. *kalap*) (ucr. *клоп*) – pălărie țărănească, din fetru negru, cu calota emisferică și cu borurile înguste, specifică pentru localitatea Ropcea. Termenul a pătruns în limba română pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea și cunoaște cea mai mare circulație în Ardeal.

Comănac (sau: *camanac*, *cumănac*) (et. nec.) (ucr. *копешон*) – acoperământ al capului de formă cilindrică, purtat de călugări, confecționat din stofă.

Cușmă (< sl. *kučma*) (ucr. *кучма*) – căciulă din blană de miel. Unii specialiști consideră că termenul a intrat în limba română din limba ucraineană, în timp ce alții au arătat că el face parte, mai curând, dintre elementele vechi, intrate în vocabular între secolele al VII-lea și al XVI-lea.¹⁷⁸

¹⁷⁷ Vezi monumentul de la Adamclisi.

¹⁷⁸ Zamfira Mihail, *Terminologia*, p. 138.

Cușmiță cu urechi (< sl. *kučma* + suf. dim. *-iță*) (ucr. шапка з ушами) – căciulă de lână, cu „urechi” mari, care protejează de frig urechile, purtată mai ales de ciobani, la munte. Termenul este întâlnit în Crasna.

Fes (< turc. *fes*) – acoperământ al capului pentru bărbați, dar și căciuliță purtată pe vârful capului de femei și de copii, pentru a se proteja de ploaie și de frig, confecționate din pâslă sau din postav. Cuvântul este frecvent utilizat în satul Ropcea.

Pălărie (et. nec., probabil *păr* + suf. *-ărie*) (ucr. капелюх) – obiect folosit pentru acoperirea capului, realizat din diferite materiale, format dintr-o calotă cu diferite tipuri de boruri. Pălăria este purtată pe timp călduros, inclusiv în zilele de sărbătoare, dar nu și în biserică.

Feciorii, mergând la diferite serbări, își împodobeau pălăriile cu pene de gaiță sau de alte păsări. În localitățile de pe Valea Siretului se purtau și se mai poartă – însă din ce în ce mai rar, numai „la ocazii” – pălării împodobite cu pene de păun. Penele demonstrau mândria flăcăului, calitățile lui bărbătești. Uneori se puneau și în stînga, și în dreapta, pentru a-l face pe purtător să iasă mai bine în evidență.

În perioada regimului austriac, în Bucovina erau la modă pălăriile „cu gang” (cu manșete), fabricate în Moravia. Locul lor a fost apoi luat, treptat, de pălăria din fetru sau velur (numite și „pluș”), de formă obișnuită, „orășenească”. De obicei, pălăriile au culoarea neagră, verde, cafenie, bleumarin sau gri.

Termenul este întâlnit în toate localitățile românești din Raionul Storojineț.

Șapcă (< magh. *sapka*, rus. *šapka*) (ucr. шапка) – acoperământ al capului confecționat din stofă sau din piele, având o calotă rotundă și bor în față. Posibil și sub influența limbii ruse, termenul circulă în toate satele cercetate, având ca variante de plural „șepci” și „șapche”.

III.5.2. La femei

Româncele din satele de pe Valea Siretului și-au acoperit capul, de-a lungul timpului, cu diferite țesături, din in, bumbac, mătase sau borangic, de formă pătrată sau triunghiulară. Termenii generici sunt:

- *legătoare* (ucr. пов’язка) – format pe teritoriul limbii române de la verbul „a lega” (< lat. *ligare*) și sufixul *-toare*. Atât cu sensul de „obiect cu care sau în care se leagă ceva”, cât și cu cel de „acoperământ pentru cap”, termenul este specific tuturor localităților de pe Valea Siretului;

- *pânzătură* (ucr. повязка) – format pe teritoriul limbii române din *pânză* (et. nec.) și sufixul *-ătură*. Reprezintă un termen generic pentru orice bucată de țesătură, din orice fel de material, folosită pentru acoperit capul. Este specific localităților Crasna, Ciudei și Cireș.

Prezentăm, în continuare, și câțiva termeni specifici:

Basma (< turc. *basma*, „tipăritură”) (ucr. хустинка) – bucată de pânză sau de mătase colorată, de formă pătrată sau dreptunghiulară, folosită de femei pentru a-și acoperi capul. Termenul este întâlnit în toate localitățile de pe Valea Siretului, unde femeile purtau basmaua îndoită în triunghi, un capăt fiind întotdeauna așezat pe spate, iar celelalte capete legându-se sub bărbie sau la ceafă. Basmaua se purta cel mai adesea vara; pe timp de iarnă, femeile purtau, peste basma, și baticuri groase sau șaluri împletite din lână.

Batic (< fr. *batik*) (ucr. хустка) – țesătură subțire, imprimată în culori, purtată de femei pe cap. Termenul este utilizat în localitățile Budineț, Cireș, Ciudei, Pătrăuții de Sus și de Jos, Crasna, Igești și Ropcea.

Bertă (< fr. *berthe*, „pelerină”) (ucr. берет) – șal din lână fină, cumpărat „de gata”, de formă pătrată, care se poartă cel mai des de femeile tinere, pe cap sau pe umeri. Termenul este întâlnit în satul Ropcea.

Broboadă (< bulg. *podbradka*) (ucr. шарф) – bucată de țesătură de in, cu care femeile își acoperă capul sau pe care o poartă pe umeri. Apare și ca termen generic, pentru a denumi orice tip de acoperământ al capului, și este specific localităților Budineț, Pătrăuții de Sus și de Jos, Crasna, Cireș și Ropcea. Etimologia a fost stabilită de către lingvistul german Gustav Weigand.¹⁷⁹

Cioturi (cuv. autoht., cf. it. *ciotto*) – nodurile de la baticul pe care femeile din zonă și-l leagă pe cap atunci când fac treabă, ca să nu le incomodeze părul la lucru; baticul astfel legat. La ucrainenii, tulpanul legat „în ciot”, în creștetul capului, peste „corn”, face parte din portul popular.

Coarne sau *corn* (< lat. *cornu*) (ucr. pora) – suport de sârmă purtat de femei pe cap. La urechi are câte o umflătură ce imită coarnele.

Corn (< lat. *cornu*) (ucr. por) – un sfert dintr-un tulpan înflorat, pătrat, ale cărui colțuri femeile și le legau la frunte. Se presupune că obiceiul a fost împrumutat de la ucrainence. Cu acest sens, termenul are o arie de răspândire mai restrânsă, fiind întâlnit doar în Crasna și în Ciudei.

Cosâncă (sau: *casâncă*, *casincă*) (< rus. *kasynka*) (ucr. косинка) – broboadă împodobită cu franjuri și brodată cu flori sau bucată de stofă colorată, în patru colțuri, legată pe capul fetițelor mici în zilele calde, pentru a le apăra de razele soarelui. Este specifică satului Ropcea.

¹⁷⁹ Gustav Weigand (01.02.1860-08.07.1930), filolog german, fondatorul „Institutului Pentru Studiul Limbii Române” din Leipzig (1893). A studiat dialectele și graiurile limbii române. Cf. www.wikipedia.org.

Fișiu (< fr. *fichu*) (ucr. накітка) – broboadă, basma, batic subțire de mătase, ștergar de borangic sau de lână țigaie.

Hobât (< sl. *hobotŭ*) (ucr. хобот) – basma purtată de mireasă sau vâl de mireasă (spre finalul nunții are loc ritualul „dezhobotării” miresei, care își scoate vâlul din păr și își pune o basma, semn că nu mai este „fată”, ci „gospodină”. Atunci când denumește tulpanul cu flori și cu franjuri („stremțe” sau „zâmți”) purtat de tinerele neveste sau de fete, în zilele de sărbătoare, termenul este un regionalism specific localității Crasna.

Maramă sau *năframă* (< turc. *mahrama*) (ucr. шарф) – bucată de țesătură de in, cânepă sau borangic, împodobită cu cusături, folosită de femei pentru acoperirea capului, lăsând capetele să atârne pe spate. Este specifică mai multor zone din România, inclusiv Transilvaniei. Varianta „maramă” este atestată pentru prima dată în secolul al XVI-lea (1588)¹⁸⁰ și este întâlnită în satul Crasna. Varianta „năframă” este atestată din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, fiind cunoscută în toate localitățile de pe Valea Siretului, chiar dacă obiectul în sine nu e purtat pretutindeni.

Miniștergură (sau: *miniștergar*, *mânăștergură*) (format, prin compunere, pe teritoriul lb. rom.) (ucr. мінірушник) – broboadă din pânză folosită de femeile de la țară. Cuvântul este utilizat de către femeile mai în vârstă din satul Ropcea.

Șal sau *șaluț* (< turc. *şal*, germ. *Schal*) (ucr. шаль) – țesătură sau împletitură din lână sau mătase, de diverse forme și dimensiuni, împodobită cu franjuri și cu imprimeuri sau broderii, pe care femeile o poartă pe cap sau pe umeri, inclusiv iarna, când apără de frig capul și gâtul. Pe timp de iarnă, șalul este purtat și de bărbați, înfășurat în jurul gâtului. Atât termenul propriu-zis, cât și diminutivul său se întâlnesc în toate localitățile de pe Valea Siretului.

Șervât sau *șervet* (< fr. *serviette*, pol. *serweta*) (ucr. хустинка) – pe lângă sensul de bucată pătrată sau dreptunghiulară de hârtie sau de pânză de in ori de bumbac, întrebuințată la masă, pentru ștersul gurii, sau în bucătărie, pentru ștersul veselei și tacâmurilor, termenul mai are și sensul de tulpan de acoperit capul în toate zilele.

Ștergar (< lat. *extergere*, „a șterge” + suf. *-ar*) (ucr. рушник) – bucată de pânză de in, bumbac sau borangic, adesea cu broderii, care servește ca prosop sau ca broboadă. Substantivul *ștergar* este derivat pe terenul limbii române de la verbul *a șterge* și este utilizat în localitățile Ropcea, Ciudei, Crasna, Budineț, Cireș, Igești și Pătrăuții de Sus și de Jos.

Tulpan sau *tulpănel* (< neogr. *tulpáni*) (ucr. хустка) – țesătură subțire de bumbac, de lână sau de mătase, colorată sau imprimată cu flori mari, cu care femeile își acoperă capul. Deși e de origine neogreacă, termenul a

¹⁸⁰ Cf. Zamfira Mihail, *Terminologia*, p. 142.

pătruns în limba română prin intermediul limbii turce, unde substantivul *tûlbent* denumește o „țesătură fină, muselină foarte albă care servește la făcut turbanul”.¹⁸¹ Termenul este întâlnit, inclusiv în forma diminutivală, în satele Budineț, Cireș, Ciudei, Crasna, Ropcea, Pătrăuții de Jos și de Sus și Igești. La începutul secolului al XX-lea, tulpanele pe care femeile și le procurau din comerț au început să înlocuiască *miniștergura*, fiind folosite și la „hobotatul” mireșelor. Tulpanele purtate în zilele de lucru erau simple, iar cele pentru zilele de sărbătoare erau decorate cu vișine („gișine”), trandafiri („trandașiri”) sau alte flori multicolore („ochioase”).

În secolul al XX-lea, și femeile de la țară au început să poarte pălării (vezi mai sus) și *berete* (< fr. *béret*) (ucr. берет). Cuvântul „beretă” este un neologism și denumește o șapcă moale, fără cozoroc, de tip „bască”, purtată în general de fetele tinere și, pe alocuri, și de bărbații mai în vârstă. Beretele sunt fie din stofă, fie împletite. Cuvântul este cunoscut în localitățile Crasna, Ciudei, Cireș și Ropcea.

III.6. Termeni pentru pieptănături

III.6.1. La bărbați

Comparativ cu femeile, bărbații își aranjează părul mult mai simplu. Pieptănătura bărbătească se numește *frizură* sau *frezură* (< fr. *frisure*) (ucr. стрижка), acest termen fiind folosit în toate satele românești din preajma Cernăuților.

Cele mai răspândite tipuri de frizuri din nordul Bucovinei sunt:

Canatca (< ucr. *kanatka*, канатка) – cu părul de pe ceafă tuns scurt.

Chica (< sl. *kyka*) – cu părul din creștetul capului, înspre spate, tuns scurt, iar cel din față lăsat lung. În partea stângă se poate face o cărare, pieptănând astfel chica în partea dreaptă; când nu se face cărare, chica este pieptănată peste cap și lăsată liberă pe spate. Astăzi, această pieptănătură este destul de rar întâlnită.

Chilugul sau *pilugul* (cf. *piuă* < lat. *pilla*) (ucr. лисий, на нуль) – cu părul tuns „zero”. Termenul este răspândit în Ropcea, Igești, Budineț, Ciudei, Pătrăuții de Jos și de Jos.

Faurul (< lat. *faber*) (ucr. бакенбард) – cu părul aranjat elegant, cu „fauri”, astfel încât dunga de păr care se lasă lângă ureche, în ambele părți,

¹⁸¹ *Idem*, p. 148.

evidențiază naturalețea bărbatului. Este o tunsoare foarte la modă, care poate fi văzută la numeroși tineri bărbați trăitori în Valea Siretului.

III.6.2. La femei

Pieptănătura femeilor din localitățile de pe Valea Siretului este foarte variată, aseamănându-se atât cu a româncelor din Moldova și din Muntenia, cât și cu a ucrainencelor din nordul Bucovinei. Pe vremuri, pieptănătura deosebea femeile căsătorite de cele necăsătorite. Începând din ziua nunții, respectiv după momentul „deshobotării”, fetele nu mai aveau voie să umble cu capul descoperit și nu mai purtau cosițele pe spate, ci își strângeau părul în „coc”.

Cele mai des întâlnite „coafuri” erau:

Cârpa (< bulg. *kărpa*) (ucr. *карпа*) – pieptănătură specifică femeilor căsătorite, care, după nuntă, „puneau cărpa în cap”, adică își prindeau pe cap un „colac” din pânză, peste care se îmbrobodeau. Acest obicei era specific localităților Ropcea, Crasna, Pătrăuții de Sus și de Jos, precum și unor sate ucrainene de pe Valea Siretului.

Cocul (< fr. *coque*) (ucr. *кок*) – pieptănătură cu părul strâns, răsucit sau împletit la ceafă ori în creștetul capului, purtată mai cu seamă de către femeile tinere. Cocul era considerat un suport al gâteli de cap, care avea tendința de a fi înălțată. În cazul în care cocul nu era destul de bogat, se foloseau cocuri formate din cercuri de lemn sau din cânepă, umplute cu câlți sau paie, care se legau strâns cu o năframă albă, de care se prindeau, acoperind parțial și fruntea, tulpane mari, înflorate.¹⁸² Termenul *coc* este răspândit pe tot arealul investigat.

Conciul (< magh. *konty*) (ucr. *конч*) – coc de păr; pieptănătura femeii măritate; cerc de sârmă, de lemn, sau de sârmă împletită, învelit în pânză sau într-o împletitură de păr din care atârnau trei ațe, cu ajutorul cărora se fixa pe coade, purtat de femeile măritate pe creștetul capului, sub basma. Termenul se întâlnește în localitatea Ropcea.

Cosițele (< bulg. *kosica*) (ucr. *косички*) – pieptănătură realizată prin împletirea părului lung al femeilor sau al fetițelor în una sau două cozi (coade), respectiv codițe. Cuvântul este întâlnit în toate localitățile de pe Valea Siretului. În satul Ropcea se întâlnește, pe lângă pieptănătura în două cozi, și cea în trei și în patru cozi, numite tot „cosițe”:¹⁸³

- pieptănătura în patru cozi: se piaptână părul cu cărare la mijloc, apoi partea din stânga și cea din dreapta se împart, din creștet, în două,

¹⁸² T. Bănățeanu, *Arta populară*, p. 306.

¹⁸³ Victoria și Ștefan Costinean, *Valea Siretului*, p. 77.

rezultând patru sferturi. Părul din sferturile de sus se împletește separat, lăsându-se în jos, astfel încât în dreptul urechilor se unește cu următoarea cosiță, împletită din sfertul de jos. Capetele sunt apoi unite cu cosița din partea opusă;

- pieptănătura în trei cozi: părul este pieptănat cu cărare la mijloc; partea din dreapta se împarte în două jumătăți; cea din față se împletește într-o coadă ce merge spre partea opusă, încadrându-se în cosița care începe acolo din dreptul urechilor. Cele trei cosițe vin liber în jos, apoi se prind, drept sau în cruciș;
- pieptănătura în două cozi: părul se pieptănă cu cărare la mijloc, iar în dreptul tâmpelilor se împletesc două cosițe, care fie sunt lăsate să încadreze fața, fie se leagă la spate.

Coșărcuța (< bulg., sb. *košara* + suf. *-uță*) (ucr. *кошик*) – părul pieptănat în două cosițe și fixat pe ceafă cu spelci (andrele). Termenul este caracteristic pentru satul Ropcea.

Îngâțul (ucr. *кок*) – modalitate de a împleti părul, care se învârtea în covrig ca să stea pânzătura mai bine. Termenul, întâlnit în satul Crasna, este format pe teritoriul limbii române, din pluralul substantivului *găță* („șuviță”, et. nec.) și prefixul *în-*.

Moșul (et. nec.) (ucr. *мош*) – smoc de fire; șuviță de păr (mai lung și mai des) din frunte sau din creștetul capului. Termenul este caracteristic pentru toate localitățile de pe Valea Siretului.

Șiușitura sau *sucitura* (< sl. *sučon*, „a suci” + suf. *-tură*) – pieptănătură ce pornește din cărare, firele de păr fiind răsucite până la spate, apoi învârtite în țopuri, pentru ca părul să se țină bine și să nu se desprindă.

Țopul (< germ. *Zopf*) (ucr. *цоп*) – coafură moștenită de la femeile dace, reprezentată printr-o coadă împletită egal, care se strângea la ceafă, se învârtea și se prindea cu un pieptene. În prezent, această pieptănătură este folosită de femeile în etate, fetele tinere lăsându-și părul despletit sau, dimpotrivă, tunzându-și-l scurt, ceea ce le dă uneori un aer „băiețesc”.

III.7. Denumirile podoabelor

Meșteșugul confecționării podoabelor tradiționale purtate de fetele de la țară ține de arta decorativă aplicată, care s-a bucurat întotdeauna de o mare apreciere prin părțile noastre. Podoabele și bijuteriile reprezintă elemente componente ale portului popular, căruia îi conferă o individualitate artistică

și o strălucire deosebită, evidențiind totodată diferențele socio-economice din cadrul unei regiuni sau zone etnografice.

Purtarea podoabelor a luat avânt începând din secolul al XVIII-lea,¹⁸⁴ înregistrând un grad de intensitate diferit de la o zonă la alta.

Unele dintre cele mai răspândite podoabe purtate de românele ce trăiesc în Valea Siretului la cap, gât, piept, brâu și membre sunt:

Colierul (< fr. *collier*) (ucr. *коліє*) – șirag de mărgеле sau de „pietre scumpe”, adică prețioase sau semiprețioase. Termenul este întâlnit în toate localitățile din zona cercetată.

Gâtarul (et. nec.) – obiect de formă circulară, confecționat dintr-un material tare, acoperit cu un gherdan de mărgеле. Se purta pe cap, de către mirese. Termenul reprezintă un regionalism specific satului Crasna, derivat de la substantivul *gâță* („coroniță”).

Gherdanul (< turc. *gerdanlick*) (ucr. *коліє з бусами*) – colier din mărgеле colorate, cusute în diferite motive geometrice, lat de circa 5-10 cm, ce se purta la costumul național în zilele de sărbătoare.

Hurmuzul (< turc. *hurmuz*) – mărgеля de sticlă care imită mărgăritarul, purtată la gât, în șirag, de fetele tinere din localitatea Ropcea, care numesc astfel de șiraguri „șirag de mărgеле”.

Mașa (< fr. *macha*, germ. *Masche*) (ucr. *стрічка*) – fundă confecționată din fibre speciale (capron),¹⁸⁵ cu ajutorul căreia mamele prind părul fetițelor, în special al școlărițelor, după obiceiul rusesc.

Mărgелеle (< lat. *margella*) (ucr. *буси*) – boabe de sticlă, lemn, plastic etc., de culori și de forme diferite (de obicei rotunde), folosite ca podoabă. Uneori, mărgелеle de dimensiuni mici sunt cusute pe îmbrăcăminte.

Panglica sau *pandlica* sau *pamblica* (< magh. *pántlika*) (ucr. *стрічка*) – fâșie îngustă și subțire de bumbac, de mătase, de catifea etc., combinată cu diferite fire elastice, folosită mai ales ca podoabă pentru căciuli sau pentru coafurile fetelor.

Salba (< lat. *subalba*) (ucr. *намисто*) – podoabă pentru gât, alcătuită din unul sau mai multe șiraguri de monede, medalii, mărgеле sau pietre prețioase. Termenul este întâlnit în toate localitățile românești de pe Valea Siretului.

Spelcile (< ucr. *špyl'ka*, *шпилька*) – termen caracteristic satului Ropcea. Are trei sensuri:

- podoabă confecționată din os;

¹⁸⁴ Victoria și Ștefan Costinean, *Valea Siretului*, p. 77.

¹⁸⁵ Capron (< fr. capron, rus. kapron) – fibră textilă sintetică, rezistentă și elastică, obținută dintr-o substanță organică numită caprolactamă. Cf. *NDULR*, p. 197.

- cercei metalici cu formă rotundă sau de potcoavă, specifici zonei Bucovinei, populari la începutul secolului al XVIII-lea, lucrați de meșterii aurari și argintari;
- ac cu gămălie mare, folosit pentru a prinde un obiect de îmbrăcăminte sau ca podoabă.

Spelcuța (< ucr. *špyl'ka* + suf. *-uță*, шпилька) – mic obiect din sârmă, îndoit sub formă de U, care servește la prinderea părului; ac de păr. Termenul este caracteristic pentru localitatea Crasna.

Țâgaia (et. nec.) (ucr. червона стрічка від зглазу) – fir de lână sau de ață de culoare roșie, legat la mâna dreaptă a bebelușilor sau a miresei, pentru a-i proteja de „deochi” (ochi răi) și de „făcături” (gânduri și fapte necurate). Obiceiul se practică și în prezent în satele de pe Valea Siretului.

Zgarda sau *zgărđița* (cuv. autohton, cf. alb. *shkardhë*) (ucr. намісто яке носили наречені) – salbă sau șirag de pietre „scumpe” purtat de fetele, de mirese și de tinerele neveste. Cuvântul este un regionalism specific localităților Crasna și Ropcea.

Zorzoanele (et. nec.) – termen generic pentru mai multe podoabe puse laolaltă. Acestui substantiv colectiv îi corespunde și un verb, *a (se) (în)zorzona*: „Fetele se zorzonau din cap până-n picioare când ieșeau la horă-n sat”.¹⁸⁶

III.8. Denumirile accesoriilor vestimentare

Atât obiectele care înconjoară și fixează îmbrăcăminte în talie, cât și cele utilizate pentru transportarea diverselor bunuri au făcut parte dintotdeauna din ansamblul de port popular. Spre exemplu, cingătorile sau „frânghiile”, cum mai sunt numite în Valea Siretului, sunt reprezentate și pe monumentul de la Adamclisi. Din timpuri îndepărtate, ele au fost așadar folosite pentru strângerea sau susținerea pieselor vestimentare de mai jos de brâu și sau pentru evidențierea taliei.

Prezentăm, în continuare, cele mai des întâlnite accesorii vestimentare:

Baier(ă) (< lat. *bajulus*, *bajula*) – curea subțire, cusută sau atașată la un obiect pentru a-l putea transporta ori atârna. Cel mai adesea, termenul se întâlnește în contextul cuvântului „traistă”.

¹⁸⁶ Cf. informatoarea Domnica Luchianiuc din satul Ropcea.

Balț (< lat. *balteus*, „cingătoare”) – cingătoare făcută dintr-o fâșie de piele de capră, pe care se bat țințe de cositor. Astfel de fâșii sunt prinse pe o altă bucată de piele, mai lată (4-5 cm), având la un capăt o cataramă turnată tot din cositor. Balțul era purtat de fetele mari și de nevestele tinere, la nunți sau la diferite sărbători și petreceri.

Bată sau *batî* sau *beteală* (< lat. *bitta* / *vitta* „legătură”) – cingătoare îngustă și lungă, țesută din lână de diferite culori, sau: partea de sus și de jos a catrinței, de culoare vișinie.

Batistă (< fr. *batiste*) (ucr. носова хустинка) – bucată mică, pătrată, de pânză de in sau de mătase, tivită pe margini, brodată sau imprimată cu flori, folosită pentru șters nasul, fața, mâinile. Fetele din satele de pe Valea Siretului dăruiau flăcăilor batiste când aceștia plecau la armată. La nunți, vătăjeii sau vorniceii purtau la piept batiste și flori.

Brâu (cuv. autoht., cf. alb. *bres*, *brezi*) – cingătoare lată din piele, sau țesută din lână colorată, groasă. Acest termen este cunoscut în toate satele românești din Raionul Storojineț.

Brăcinar (< lat. *bracile* + suf. *-ar*) – în zona Văii Siretului (Crasna, Ropcea, Ciudei, Cireș și Budineț), sensul acestui cuvânt poate fi acela de:

- fir gros și lung care se leagă la mijlocul corpului, sinonim cu cuvântul „frânghie” (vezi mai jos); sau
- ață introdusă prin bata ȋtarilor, izmenelor, cioarecilor sau nădragilor, care, trăgându-se, face ca aceștia să fie strânși pe șolduri și să nu cadă.

Centură (< fr. *ceinture*) (ucr. широкий ремінь) – curea lată, din piele sau din pânză, cu care se încinge talia, folosită mai ales de militari. Termenul se mai poate referi și la o fâșie lată de pânză, de elastic ori de material plastic, cu care se încinge abdomenul pentru a-l susține sau pentru a-l menține în poziție corectă.

Chimir (< turc. *kemer*) (ucr. кемеp) – cingătoare lată din piele, de obicei ornamentată cu broderii sau cu țințe metalice și prevăzută cu mici buzunare, cu care se încingeau bărbații de la țară. Termenul este specific satelor Ropcea și Cireș.

Chingă (< lat. *cingula*) – termen dialectal sinonim cu cuvântul „cingătoare”, specific satului Ropcea.

Chinguță (< lat. *cingula* + suf. dim. *-uță*) – cingătoare îngustă folosită de femei sau de fete.

Cingătoare sau *chingătoare* (< lat. *incingere* + suf. *-toare*) – fâșie de pânză, de mătase sau de piele, cu care se încing ȋțarii. Termen generic specific pentru satele Crasna, Ropcea, Igești, Ciudei, Cireș și Budineț. La cingătoare, bărbații gospodari purtau, de obicei în zilele de sărbătoare,

busuioc¹⁸⁷ și un șervețel alb ce le folosea drept batistă. Cingătorile erau împodobite cu mărgelile sau cu diferite broderii, specifice zonei etnografice în care trăiau purtătorii lor. În satele de pe Valea Siretului, în zilele de sărbătoare, toți băieții și bărbații, de la mic la mare, când se îmbrăcau în straie populare trebuiau neapărat să fie încinși la mijloc; în zilele de lucru, cămășile se puteau purta și fără cingători.

- cingătorile din piele erau fie mai înguste, fie mai late, fie simple, fie ornamentate cu diferite aplicații metalice, cu buzunare sau cu cusături din ață mai groasă, reprezentând brăduți sau diverse figuri geometrice;
- cingătorile țesute erau de diferite culori; spre exemplu, copiii aveau cingători de culoare verde sau albastră, flăcăii și fetele – de culoare roșie (ce simboliza dragostea), iar femeile bătrâne – de culoare închisă: vișinie, cafenie, maro sau neagră, cu dungi.

Cordon (< fr. *cordon*, pol. *kordon*) (ucr. кордон) – cingătoare îngustă din stofă, material plastic sau piele, utilizată atât de bărbați, cât și de femei, care își încing cu cordonul rochiile, ca să aibă o talie mai fină. (N.B. în limba ucraineană cuvântul кордон înseamnă și „hotar, graniță, frontieră”.)

Curea (< lat. *corrigia*) (ucr. ремінь) – fâșie lungă din piele, din material textil sau din material plastic, folosită drept cingătoare. De obicei, cureaua este mai îngustă decât cingătoarea și nu este ornamentată, iar la capătul ei se află o piesă metalică numită „cataramă”, care servește la strângere.

Desagă sau *desagî*, *dășagă*, *desag*, *disag* (< bulg. *disagi*, neogr. *disákki*) (ucr. бесаги) – sac format din două părți, care se poartă atârnat pe umăr; fiecare dintre cele două părți ale acestui obiect. Este un termen foarte răspândit nu numai în Valea Siretului, ci și în celelalte sate românești din Regiunea Cernăuți.

Frânghie sau *frâmbie* (< lat. *fimbria*) (ucr. мотуз) – fir lung și gros confecționat din fibre vegetale, animale sau sintetice răsucite una în jurul alteia, cu care se legau țăranii la mijloc. Termenul poate fi întâlnit în toate satele de pe Valea Siretului; varianta *frâmbie* se întâlnește la Crasna, Ciudei, Ropcea, Budineț și Cireș. Există și *frânghii cu stremțe* (< sl. sũdranũ), adică franjuri din benzi decorate cu năvădituri.

Pachioaște sau *pachește* sau *pachești* (< rus. *podteajki*) (ucr. шлейки) – bretele, două bucăți înguste de material, croite la fel, care se prind din părțile laterale ale pantalonilor bărbătești, ca să-i susțină, în loc de curea. Acest termen este folosit de persoanele de vârstă înaintată din satul Ropcea.

Punguță (< neogr. *púnghi*, lat. *punga*, sl. *pongva* + suf. dim. *-uță*)

¹⁸⁷ Considerat a fi floarea dragostei și a norocului.

(ucr. кошельок) – săculeț cu băieri, cu una sau mai multe despărțituri, confecționat, de obicei, din lână, sau mai rar din pânză, care se prindea la izmene și în care se țineau banii și alte obiecte mici. În zilele noastre, o astfel de punguță, confecționată din pânză, mai este purtată doar de către bătrâni.

Șlecuri sau *șlecură* (< ucr. *șleiki*, шлейкі) – bretele.

Tabanuială (< turc. *taben*) – bucată de postav cusută în interiorul traistei, pentru a o întări. Termenul este întâlnit în satele Pătrăuții de Sus și de Jos.

Teacă (< lat. *théca*) – pungă de piele purtată la brâu, în care se ținea piatra cu care se ascuțea coasa.

Traistă (et. nec., cf. alb. *trastë*, *trajstë*) (ucr. трайста) – obiect în formă de sac, confecționat dintr-o bucată de țesătură și prevăzut cu o baieră (vezi mai sus), pentru a fi putea purtat pe umăr sau agățat în cui. Era folosit, cel mai adesea, pentru transportul sau păstrarea merindelor sau a diverselor obiecte. Ca forme de plural menționăm: *trăiști*, *traisti* și *trăiste*.

De obicei, traista se poartă cruciș „arcește” (< lat. *arcus* + suf. *-ește*) (ucr. навхрест), adică în diagonală, pe piept. Acest adverb, întâlnit în satul Ropcea, nu este înregistrat în niciun dicționar.

Țăgarnică sau *țigarnică* (< germ. *Zigarre* + suf. *-ică*) (ucr. цигарничка) – pungă din pânză de in, care se agăța la chimir și în care se păstra tutunul pentru lulea. Termenul este specific pentru localitatea Ropcea.

III.9. Ornamente și decorațiuni

Ajur (< fr. *ajour*) – ornament executat în pânză, cu acul, după ce s-a scos un anumit număr de fire. Termenul este specific unor localități cum ar fi Ropcea și Crasna. Poate avea și sensul de „defect care constă în apariția unor rărituri de-a lungul țesăturii, produse în timpul țesutului”.

Ambrejăță (et. nec.) – ornament decorativ dispus lângă „zâmț”, la piept ori la mânecă, atât la cămașa bărbătească, cât și la cea femeiască, înfrumusețând-o. Termenul este folosit pe arii relativ restrânse (Ropcea, Crasna, Ciudei).

Baier sau *baieră* (< lat. *bajulus*) (ucr. баєр, баєрок) – cheotori din burduf de oaie sau de miel, folosite la hainele groase, de iarnă (sumane, cojoace, cheptare). Termenul se întâlnește și în forma diminutivală *băierel*.

Bortă sau *bortică* (< ucr. *bort* + suf. *-ică*) (ucr. дирка) – ornament constând în serii de găurele executate în pânză, după ce s-au scos câteva fire.

Brezărau sau *brizărau* (et. nec.) – totalitatea creților care se formează la gura cămășii femeiești, când se strânge ața. Cămăși cu brezărau întâlnim doar în unele localități din Raionul Storojineț (Crasna, Ciudei, Cireș, Ropcea); în schimb, cuvântul este cunoscut în toate satele de pe Valea Siretului.

Brizară sau *brizărică* (et. nec.) – încrețeala de la gât și de la mâneci, la cămașa cu altăță. Termenul este specific localității Ropcea, deși ornamentul în sine este întâlnit și în alte localități.

Cadril (< fr. *quadrillé*) (ucr. кадріл, квадратики) – pătrat realizat din fir de bumbac gros, alb, care iese în evidență din vrăstele (dungile) realizate la urzit și țesut; pătrățel pe țesătura de pânză sau de lână. Cuvântul este întâlnit foarte rar în localitățile de pe Valea Siretului, fiind întrebuințat doar de oamenii în vârstă.

Canac (< magh. *kanaf*) (ucr. канак) – termenul este fie sinonim al cuvântului „canaf”, fie regionalism specific satelor Crasna, Ciudei și Ropcea, unde denumește nasturii de la cojocul din burduf alb.

Canaf (< magh. *kanaf*, „salbă”) (ucr. канаф) – element ornamental constând dintr-un mănunchi de fire legate sau împletite, cu care se împodobesc diferite obiecte; două ațe lungi, răsucite una în jurul celeilalte, ce se leagă la capăt, ca să nu se desfacă, și se folosesc în loc de nasturi, pentru a împreuna ambele părți ale unor piese de îmbrăcăminte cum ar fi bondițele, cheptarele, sumanele și, mai puțin, mantalele.

Căpăstreală (< lat. *capistrum* + suf. *-eală*) – termenul este sinonim al cuvântului „țivitură” și poate fi întâlnit în localitățile: Crasna, Ciudei, Ropcea, Cireș, Igești și Budineț.

Ciot (cuv. autoht., cf. it. *ciotto*) – canaf, nod: element ornamental constând dintr-un mănunchi de fire legate sau împletite, cu care se împodobesc diferite obiecte. Cu diferite semnificații, cuvântul este întâlnit în toate satele de pe Valea Siretului.

Ciubuce sau *ciubucuri* (< turc. *çubuk*) – vârstele orizontale din urzeală. Termenul este întâlnit în localitatea Ciudei.

Ciuciulete sau *șiușiulete* (< magh. *csüscülni*) – dungile făcute din două fire diferit colorate și răsucite într-unul singur. Cuvântul este specific pentru localitatea Crasna.

Ciurel (< lat. *cibrum* + suf. dim. *-el*) – ornament ce se executa cu acul pe creții mânecii cămășii, formând o brățară lată de circa 4 cm. Cel de-al doilea sens al cuvântului este cel de „strecurătoare”.

Curcubeie (< lat. *curcus* + *bibit*) – dungi înguste, colorate diferit, aflate lângă bata roșie de la catrință. Termenul este folosit în toate localitățile de pe Valea Siretului.

Curpen sau *curpăn* (cuv. autoht., cf. alb. *kurpen*) – dunga de la bata de sus sau de jos a catrinței, care, de obicei, e de altă culoare decât aceasta. Cuvântul poate fi întâlnit în localitățile Crasna și Ciudei.

Daloji sau *dalogi* (et. nec.) (ucr. канаф) – regionalism sinonim al cuvântului „canafuri”, folosit doar în unele din localitățile de pe Valea Siretului, cel mai adesea în Crasna. Denumeste aceleași canafuri de la bondiță, cheptar ori suman, folosite ca întăritură („strânsură”) la piept și la gulere.

Dupăceală (et. nec.) – tivitura sau locul unde a fost tivit ceva; fâșie îngustă de pânză, cusută pe marginea unei țesături (de altă culoare); chenar. Termenul este caracteristic pentru satele Crasna și Ropcea.

Fedâr (< germ. *Feder*, „pană”) – podoabă alcătuită din firicele de păr de porc trase printr-o țeavă îngustă, numită „trubiță”, înfrumusețate și purtate la cușmă sau la căciulă de către flăcăi sau bărbații mai tineri, la sărbători. Termenul este întâlnit în localitatea Crasna.

Fodor (< magh. *fodor*) – volan de pânză ori de dantelă sau încreștitura de la manșeta cămășii. Termenul este foarte vechi și are astăzi o arie de circulație restrânsă, fiind specific satului Ropcea.

Găitan (< turc. *gaytan*) – fir de metal sau șiret împletit ori răsucit, din lână, mătase etc., cusut ca ornament pe unele obiecte de îmbrăcăminte. Termenul este specific localităților Ciudei, Ropcea, Crasna.

Hacluială (< ucr. *hak*, „cârlig” + suf. *-eală*) – ornamentul de la mânecă și de la poale, de lângă „zâmț”, făcut cu croșetul.¹⁸⁸ Cele mai frumoase cămăși sunt considerate cămășile cu hacluială albă pe fond alb – culoare ce simbolizează puritatea. Ele sunt purtate atât de femeile tinere, cât și de cele bătrâne.

Harmonică (< germ. *Harmonika*) – ornamentul de la gât al cămășii, în formă de harmonică, făcut cu croșetul (brezărăul oval). Este un model de gulere mai modern, fiind împrumutat de la gospodinele din România și răspândit, în Valea Siretului, în localitățile Crasna, Ciudei, Ropcea și Pătrăuți.

Horbotă (< pol. *forbot*) – dantelă; împletitură sau țesătură fină, ușoară, din fire subțiri, cu modele variate, folosită ca garnitură la obiectele de îmbrăcăminte sau la alte obiecte din fibre textile. Termenul este specific pentru localitatea Ciudei.

Mirej sau *mirejuță* (< ucr. *мережа*, „a broda mărunț, a tivi”, *мережити*) – dantelă, ajur, rărituri cu scop decorativ făcute, prin scoaterea unor fire de-a lungul unei țesături, în scopul realizării unei broderii artistice. Cuvântul este specific pentru localitatea Ropcea.

¹⁸⁸ În satele de pe Valea Siretului, croșetul se numește „ac de hacluit”, „ac cu cârlig” sau „cârlegaș”, fapt explicat prin influența limbii ucrainene: *гак, гачок, крючок*.

Mreajă (< sl. *mrěža*) (ucr. мережево) – cusătura cu care se încheie cămașa.

Pajură (< ucr. *pažera*, „ființă lacomă”, пажера) – pană de pasăre răpitoare, mai mică decât vulturul, cu ciocul tăios și încovoiat la vârf, colorată, foarte frumoasă, ce trăiește în regiunile de munte, care servește drept podoabă pentru înfrumusețarea pălăriei flăcăilor tineri, buni de însurat. Se purta la horele din sat, în zilele de sărbătoare. Termenul este cunoscut în toate localitățile de pe Valea Siretului.

Poduri (< sl. *podŭ*) – vrâste late de circa 3-4 cm, la catrințe, intercalate între vrâstele înguste, de circa 2 cm. Termen specific pentru localitatea Crasna.

Pui sau *puișori* (< lat. **pulleus* + suf. *-ișor*) – ornamentul de pe piept, mâneci, guler și poale, cusut în cruciulițe pe cămăși și cojoace, diferențiind îmbrăcămintea bărbătească de cea femeiască. Este cusut cu strămătură de culoare verde, roșu-închis sau cărmiziu, prin care strălucește firul metalic. În satele de pe Valea Siretului, fiecare tip de „pui” are propria denumire, spre exemplu:

- puii mărunți poartă denumirea de „pui zbatuți” sau „pui îndesați”;
- puii cusuți unul lângă altul se numesc „pui țanuți”;
- puii cusuți în pătrat se numesc „pui în șatrânși”.

Raclă sau *lacră* (< bulg. *rakla*, „cutie, ladă”) – pătratele ce ieșeau în evidență la țesut din vrâstele (dungile) realizate la urzit și țesut; pânză urzită cu două feluri de bumbac. Termenul este întâlnit în localitatea Crăсниșoara.

Radzâcă (et. nec.) (ucr. візерунок) – ornament croșetat la poalele și la mânecile cămășilor, atât ale celor de toate zilele, cât și ale cămășilor de sărbătoare, bărbătești și femeiești. Termenul reprezintă un regionalism specific satului Ropcea: „Radzâcă este atunci, când se crușeta cu cârlegașul pe la poale, la cămașa de ținut”.¹⁸⁹

Rasadzâl (sau: *rasadzâl*, *rasadzel*, *rasadziel*) (et. nec.) – ornamentul care acoperă tivitura din spate, de la mânecă, a cheptarelor, bondițelor sau cojoacelor. Termenul are o arie de răspândire restrânsă, fiind folosit de meșterii care confecționează haine din piele. Toate variantele au fost întâlnite în satul Crasna.

Râuri (< lat. *rivus*) – dungi, ornamentele de pe mâneca de la cămașă, cusute cu diferite culori: roșu (Crasna), albastru (Pătrăuți), galben, verde, maro, galben, cafeniu, negru.

Sarad (< neogr. *sirádhion*) – șnur împletit din fire de lână, vopsite de obicei în negru, cu care se împodobesc sumanele. Termenul este specific pentru localitatea Crasna.

¹⁸⁹ I.e. cămașa de sărbătoare. Cf. informatoarea Domnica Luchianiuc din satul Ropcea.

Stârchișori (< lat. **extirp(u)s* + suf. -*ișor*) – găurele întoarse, duble, executate în pânză după ce s-au scos câteva fire. Termenul este specific tuturor localităților de pe Valea Siretului.

Șatrânși sau *șatranșe* (< turc. *satranç*) – ornamentul de pe marginea cămășii (la mânecă și la poale), reprezentat de cruciulițele dispuse în formă de pătrat. Termenul se folosește cel mai des în satul Crasna.

Șiotușori sau *ciotușori* (cuv. autoht., cf. it. *ciotto* + suf. dim. -*ușor*) – element ornamental constând dintr-un mănunchi de fire legate sau împletite, prinse la cămașa bărbătească ori femeiască, drept ornament; canafuri. Termenul, care nu are conotație negativă, este specific localității Crasna.

Tasma sau *tăsma* (< turc. *tasma*) – fâșie de burduf alb aplicată pe cusăturile cojocului; fir sau panglică de mătase, de ață, de piele. Cuvânt specific pentru localitatea Ciudei.

Tivitură sau *tijitură* (et. nec.) – marginea unui obiect din stofă sau din pânză, îndoită și fixată printr-o cusătură, pentru a împiedica destrămarea țesăturii. Uneori, cusătura poate fi de altă culoare, dând un aspect de contur. În localitățile Crasna și Ciudei, termenul are și variantele *tigiturică* și *tidjitură*.

Vârste sau *vrâste* (< sb. *vrsta*) – dungile verticale de la catrință, făcute în două culori (la Crasna și Ropcea) sau în mai multe culori (la Pătrăuții de Sus și de Jos, Cireș, Ciudei, Budineț). Vârstele late se numeau *scaune* și erau, de regulă, de culoare neagră. Cei doi termeni sunt folosiți în toate localitățile de pe Valea Siretului.

Veacă (< sl. *věko*, „pleoapă”) – chenar, margine; tivitura ȋtarilor, prin care se trecea ața sau brăcinarul. Termenul este întâlnit la Crasna.

Volan (< fr. *volant*) – fâșie de pânză sau de dantelă, încrețită, folosită ca podoabă a unor obiecte de îmbrăcăminte femeiască. Termenul este cunoscut în toate satele de pe Valea Siretului.

Zâmți (< bulg. *zābec*, sl. *zubac*) – ornamentul de pe marginea cămășii purtate în fiecare zi atât de bărbați, cât și de femei. Se face la mânecă și la poale. În Crasna, respectivul ornament se numește *zâmți șciopi*, adjectivul „șchiop” (< lat. *excloppus*) având, în acest caz, sensul de „mărunt”. Termenul apare și în folclorul local: „Făcură nouă secretele / Cu mănunchi de floricele / Cu zimții de viorele.”

Zigzag (< germ. *Zickzack*) (ucr. *зірзар*) – șir de linii care formează alternativ, între ele, unghiuri ieșinde ori întrânde; linie frântă, șerpuită. Termenul este specific tuturor localităților de pe Valea Siretului.

III.10. Realizarea și prelucrarea textilelor

Băteală sau *bătătură* (< lat. *batt(u)ere* + suf. *-eală*) – firele care se introduc, cu ajutorul suveicii, prin rostul firelor de urzeală, pentru a forma țesătura. Termenul mai are și sensul de „capcană de prins șoareci”.

Borangic (< turc. *bürüncük*) – țesătură fină, obținută în industria casnică din firul gogoșilor de vierme de mătase, sau fir de mătase utilizat la brodarea cămășilor. Termenul este cel mai frecvent întâlnit la Crasna, Ciudei, Budineț, Ropcea, Pătrăuții de Sus și Pătrăuții de Jos, unde are și variantele *burangic* și *borangiu*.

Borteancă (< ucr. *bort* + suf. *-eancă*) (ucr. *бортянка*) – scândură încrucișată, prevăzută cu o gaură în care se introduce furca de tors. Cuvântul este specific pentru numeroase localități de pe Valea Siretului.

Buci (cuv. autoht., cf. alb. *byk*) – câlți din cânepă; scamele rămase de la melițarea și pieptănarea inului și a cânepii.

Caier (< lat. **caiulus*) – mănunchi de fire de lână, de in, de cânepă, care se înfășoară și se leagă pe furcă pentru a fi tors manual. Cuvântul poate fi întâlnit în toate localitățile românești de pe Valea Siretului.

Calap (< ucr. *calap*, *калап*) – lână toarsă și trecută pe rășchitori, pregătită pentru vopsit. Termen întâlnit în localitățile Crasna, Ciudei și Ropcea.

Canafas (< germ. *Kanevas*) – pânză de cânepă, rară, foarte apretată, care se folosește la confecționarea hainelor, ca întăritură la piept, guler, legătoare. Termenul este întâlnit în satul Ropcea.

Canură (< lat. *cannula*) – nume dat firelor scurte de lână rămase între dinții pieptenului după dărăcit, folosite ca băătură pentru țesăturile mai groase.

Cașmir sau *cașimir* (< fr. *cachemire*) (ucr. *кашмир*) – țesătură fină și moale, confecționată din păr de oaie sau de capră (din Tibet). Termenul este utilizat în toate satele de pe Valea Siretului.

Câlți (< sl. *klükŭ*) (ucr. *ключя*) – a doua calitate de cânepă, rămasă după ce s-a scos fuiorul, care formează, la țesăturile din cânepă, „bătătura”. Din aceste fire scurte se mai țesea pânza de saci și de saltele, se făceau funii etc.

Cârlig sau *cârligaș* (< bulg. *kărlık*) (ucr. *гак*) – andrea de împletit; croșet; obiect de metal îndoit la un capăt, de care se atârna ceva. Cu diversele sale sensuri, termenul este întâlnit în toate localitățile de pe Valea Siretului.

Căluș sau *călușel* (< lat. *caballus* + suf. *-uș*) – bețișor de alun, lung de 4 cm și lat de 1 cm, cu o creștătură la mijloc, cu ajutorul căruia se lega

brăcinarul la ȋtari, berneveci sau izmene. Termenul este ȋntȃlnit ȋn localitatea Crasna.

Cergă sau *ciergă* (< turc. *çerge*) – ȋol de lȃnă țȃrȃnesc, țesut ȋn patru ȋte, colorat ȋn alb, negru sau brumȃriu și decorat cu pȃtrate. Se pune pe perete, pe laiță sau pe jos. Cuvȃntul este ȋntȃlnit ȋn localitatea Ropcea.

Cot (< lat. *cubitus*) – unitate de mȃsurȃ moștenitȃ de la romani, cu ajutorul cȃreia se mȃsurau țesȃturile.

Crușalȃ sau *crușealȃ* (< ucr. *krušyty* + suf. *-ealȃ*) – coaja de arȃn ȋntrebuȃnȃtȃ pentru vopsitul lȃnei, cȃreia ȋi dȃdea o culoare galben-arȃmie; tȃbȃcire, argȃsealȃ. Cuvȃnt specific tuturor localitȃȋilor de pe Valea Siretului.

Dimie (< turc. *dimi*) – țesȃturȃ groasȃ, de casȃ, fȃcutȃ din lȃnȃ albȃ, din care se confecȋioneazȃ diferite haine țȃrȃnești. Unii specialiști considerȃ cȃ acest termen este de origine autohtonȃ. ȋn anumite zone ale Romȃniei, termenul denumește pantalonii din stofȃ de casȃ, largi sus și strȃmȋi jos.

Foșalȃu (cuv. autoht., formaȋie onomatopeicȃ) – pieptene pentru scȃrmȃnat lȃna, respectiv o scȃndurȃ care are la capȃt dinȋi metalici mai rari, lungi de o șchioapȃ, iar la celȃlȃlt capȃt, dinȋi de arȃmȃ mai subȋiri și mai deși. Termenul este ȋntȃlnit ȋn toate localitȃȋile de pe Valea Siretului.

Fuior (et. nec.) – mȃnunchi de cȃnepȃ, de ȋn sau de lȃnȃ, melițat și periat, gata de tors.

Ghem (< lat. **ghemus*) (ucr. *клубок*) – calapul depȃnat pe vȃrtelnițȃ pentru bȃtȃturȃ; obiect de formȃ rotundȃ, rezultat din depȃnarea unor fire. Cuvȃntul este ȋntȃlnit ȋn toate satele de pe Valea Siretului.

Gig (< magh. *vég*) – val de stofȃ sau, ȋn Crasna, de pȃnzȃ.

Gușȃ (< lat. *geusiae*, „gȃtlej”) – nod fȃcut ȋn caierul de lȃnȃ; ațȃ (coloratȃ) ȋnvȃrtitȃ pe degete ȋn timpul țesutului.

Haldan sau *hȃldan* sau *aldan* (et. nec.) (ucr. *колватиця*) – cȃnepȃ de toamnȃ, care face sȃmȃnțȃ, folositȃ pentru ȋmpletitul funiilor și odgoanelor (funii groase pentru praponit caii).

Horsitȃ (< ucr. *horistka*, „mȃnunchi de cȃnepȃ care se bȃtea ȋn melițȃ”, *хорсітка*) – snop de cȃnepȃ pregȃtit pentru pus la murat. Termenul este ȋntȃlnit ȋn mai multe localitȃȋi de pe Valea Siretului, sub diferite variante, fiind ȋnsȃ specific pentru satul Ropcea.

Hoț (et. nec.) – firul scȃpat, fugȃr, rupt din urzeala de țesut. Acest sens, creat prin asocierea cu sensul primar al substantivului „hoț”, este caracteristic pentru localitatea Ropcea.

Huludeț (< rus. *holodețȃ*, „cotor”) (ucr. *холодець*) – bȃț de alun, subȋire și drept, gȃurit la mijloc ca o țevȃ, pe care se ȋmbrȃca ațȃ la țesut; fusul țevii de la suveica rȃzboiului de țesut. Termen specific pentru toate localitȃȋile de pe Valea Siretului.

Iglițȃ (< bulg., sb. *iglica*) – unealtȃ de metal sau de lemn, de formȃ alungitȃ și platȃ, cu vȃrful ascuțit și scobitȃ la ambele capete, pe care se

deapănă ața și care servește la înnodarea ochiurilor, la împletirea plaselor. Termenul este specific pentru toate localitățile de pe Valea Siretului.

Jerebdje sau *jârebdje* (et. nec.) – ochiuri, termen de uz restrâns, întâlnit în Crasna, Ropcea și Ciudei, folosit de gospodinele care, la nividitul pânzei, numără firele „în jerebdje” („în ochiuri”).

Jerghiură (et. nec.) – unitate de măsură la urzit, respectiv mănunchi de treizeci de fire de tort. Termenul poate fi întâlnit în majoritatea localităților de pe Valea Siretului.

Lăicer (sau: *lăvicer*, *laicer*, *laicier*) (< bulg. *lavica* + suf. -ar) – covor țărănesc de lână, care se așterne pe jos sau cu care se împodobesc lavițele și pereții. Cuvântul este întâlnit, cu același sens, în toate localitățile de pe Valea Siretului. În Ropcea se spune *laicer rădicat* unui covor de lână confecționat din mai multe ițe.

Mânz (cuv. autoht., cf. alb. *mës*) – rămășiță de urzeală; firele de la urzeală care nu intră în pieptenele războiului. Termenul este caracteristic pentru localitățile Ropcea și Crasna.

Meliță (< bulg. *melica*) (ucr. терлиця) – unealtă de lemn constând dintr-o „limbă” și două „fălci”, folosită pentru a zdrobi tulpinile de cânepă sau de in în vederea separării firelor de partea lemnoasă. Termenul este cunoscut în toate satele de pe Valea Siretului.

Mițe (< lat. **agnicius*, „de miel”) (ucr. тканина середньої якості) – lână de calitate inferioară, tunsă de pe capul, coada și picioarele oilor; lână tunsă pentru prima oară de pe miei; fire din blană crescute mai lungi, formând cârlionți; smoc de păr sau de lână; vârste înguste, făcute din două fire de culori diferite, răsucite într-unul singur. Termenul este des întâlnit, cu diversele sale sensuri, în toate localitățile de pe Valea Siretului.

Năvădeală sau *nivideală* (< sl. *navoditi*, „a urzi” + suf. -eală) – tortul trecut prin iță și spată la războiul de țesut, în ordinea cerută de modelul țesăturii. Cuvântul este specific pentru toate localitățile de pe Valea Siretului.

Noaten (< lat. *annotinus*, „în vârstă de un an”) – lână de pe cârlan, din care se țes haine. Cuvântul este specific pentru localitatea Crasna.

Păr (< lat. *pilus*) (ucr. волосся) – fire lungi și subțiri, pentru urzeală; puful sau scama de pe țesătură.

Păretar sau *paretar* (< lat. *paries*, -tis + suf. -ar) (ucr. килим) – covorul care se atârna de-a lungul peretelui (în dreptul laviței sau al patului) în casele țărănești. Existau mai multe modele de păretare:

- păretarul „Calea robilor” – lăicer mai îngust, lat de până la un metru, de obicei vărgat, ce impresionează prin fundalul său cafeniu, pe care se întind, în plan central, stele;
- păretarul „în vârste” – lăicer cu dungi de diferite culori;

- păretarul „Păstorul cu oile” – păretar cu elemente fitomorfe (ierburi, brazi) și zoomorfe (oi și păsări de apă, de obicei lebede), ce semnifică gingășia lumii terestre trecătoare;
- păretarul „Pomul vieții” – păretar cu elemente biblice, care exprimă, la creștinii ortodocși, speranța în dobândirea vieții veșnice.

Piuă sau *pciuă* sau *pciuat* (< lat. **pilla*) – țesătură de lână îndesită, dughită sau bătută, care se folosește la confecționarea sumanelor; vas de lemn sau de piatră, de diferite mărimi, în care femeile piauau respectiva țesătură. Termenul este întâlnit la Crasna, Ciudei, Cireș, Pătrăuții de Sus și de Jos și Ropcea.

Pranic (< ucr. *pranik*, праник) – obiect din lemn în formă de lopătică, cu care se bătea pânda, în apă. Împrumutul este specific localității Crasna.

Puzderie (< sl. *pozderije*) – resturile lemnoase care cad din tulpina cânepii sau a inului la melitare și la scărmanare și care apoi se dau pe foc. Cuvântul este înregistrat în toate localitățile românești de pe Valea Siretului.

Ragilă (< germ. *Raffel*, „darac, răzătoare”) – instrument format dintr-o scândură în care sunt înfiți dinți de fier, prin care se trage cânepa sau inul melitat, pentru a se curăța fibrele de puzderie și de câlți. Termenul este cunoscut în toate localitățile românești de pe Valea Siretului.

Rază (< lat. *radia*) – o piesă la urzitoare, care servește la confecționarea firelor de lână. Termenul este întâlnit în localitatea Ropcea.

*Rost*¹⁹⁰ (< lat. *rostrum*, „cioc”) – mutarea urzelii; spațiu în formă de unghi, format la războiul de țesut între firele de urzeală ridicate de pe ște și cele rămase jos, prin care se trec suveica și firul de bătătură.

Rugină (< lat. **aerugina*) (ucr. іржа) – culoarea pământului, a lutului negru sau galben care se folosea la vopsit lâna – metodă foarte eficientă, cunoscută în toate localitățile de pe Valea Siretului.

Sacâz (< turc. *sakiz*) – bumbac gros, inferior, folosit ca băteală la țesut.

Scamă (< lat. *squama*, „solz”) – fir subțire și scurt, destrămat dintr-o țesătură de bumbac, de lână sau de mătase.

Scoarță sau *scoțar* (< lat. *scortea*) – covor subțire, țărănesc, cu urzeală de lână sau de bumbac și băteală de lână, cu care se împodobește casa.¹⁹¹ Termenul este întâlnit în toate localitățile de pe Valea Siretului; în Ropcea se spune *scoarță aleasă* la covorul cu flori expus în „cașciamare”.¹⁹²

¹⁹⁰ În satul Ropcea există obiceiul ca, atunci când femeia începe țesutul, un copil să pășească peste pragul casei și să strige: „Rostul mare!”, în loc de „Doamne ajută!”.

¹⁹¹ „Scoarțele și alesăturile fac podoaba casei.” (Folclor)

¹⁹² „Cașciamare” (casa cea mare, casa mare, casa de oaspeți, camera de oaspeți) reprezintă camera „de curat”, în care sunt expuse toate hainele „de zile mari”.

Slobozitor (< sl. *slobodĩ* + suf. *-itor*) – bucată de lemn drept („dughină”) de fag sau de alun, cu care se reglează teara pentru țesut. Cuvântul este caracteristic localității Ropcea.

Spetează (< lat. *spatha* + suf. *-ează*) – scândură din lemn de brad, lată de circa 15 cm, cu care se ridicau firele la țesut, pentru a se ornamenta țesătura.¹⁹³

Stative (< ucr. *stativa*, статива) – război de țesut; ramă de lemn pe care se întindea pielicica de miel sau de oaie, pentru a putea fi curățată. Termenul este cunoscut în toată Valea Siretului.

Strajă (< sl. *straža*, „pază”) (ucr. *стража*) – cusătură cu care se uneau cei doi lați de țesătură, pe orizontală, formând „țoandra”. Termenul este specific pentru localitatea Crasna.

Strungă (cuv. autoht., cf. alb. *shtrungë*) (ucr. *струнга*) – greșeală la cusut, când se strică izvodul. Termenul este specific localității Ropcea.

Sucală (< bulg., sb. *sukalo*) (ucr. *сукало*) – unealtă cu ajutorul căreia se deapănă firele textile, de pe scul, pe țevi sau pe mosoare. Termenul este specific pentru localitățile Ciudei și Crasna.

Sul (< lat. **sub(u)lum*) – bucată dintr-un material flexibil, înfășurată în formă de cilindru. Termenul este caracteristic pentru toate satele de pe Valea Siretului.

Șiac (< turc. *şayak*) – postav aspru, din lână de culoare închisă, țesut de obicei în casă, din care se fac haine, în general bărbățești. Cuvântul este întâlnit în satul Ropcea.

Șir (< lat. **sira*) – fir, produsul obținut prin toarcerea împreună a fibrelor textile naturale sau artificiale; fir metalic subțire, argintiu sau auriu, folosit la cusutul pregitorii (catrinței). Termenul este specific satului Crasna.

Ștapel (< germ. *Stapel*, „smoc de lână; lungimea fibrei”) – materialul din care se confecționează cămașa bărbătească. Termenul, întâlnit în Ropcea, a pătruns în limba română pe filiera germană, în perioada dominației austro-ungare, fiind folosit actualmente numai de către femeile care confecționează costume populare. Un alt sens, „cult”, ar fi acela de „fibră textilă artificială obținută din viscoză și folosită ca materie primă”.

Tălpici (sau: *talpcigi*, *talchici*, *talchigi*) (< magh. *talp*) – unelte din lemn ce servesc la schimbarea rostului la țesut. Cuvântul este întâlnit, cu diversele sale forme, în toate localitățile de pe Valea Siretului.

Teară (< lat. *tela*) – tortul sau urzeala depănată pe sul; mănunchiul de fire cu ajutorul cărora se prelucrează cânepa. Cuvântul este un regionalism, fiind întâlnit în localitatea Ropcea.

Tort (< lat. *tortus*) – fuior de cânepă folosit ca urzeală la țesut pânza făcută în casă. Se fierbea cu cenușă, în știubeiul de lemn.

¹⁹³ Cuvântul e întâlnit în satul Ciudei, unde, în timpul efectuării cercetărilor pe teren, am asistat la „strângerea” războiului de țesut.

Val sau *vălătuc* (< sl. **valŭ*) – sul făcut dintr-un material flexibil, înfășurat în sensul uneia dintre laturile sale. Termen specific pentru toate satele românești de pe Valea Siretului.

Vatalie sau *văteală* sau *vatalî* (< bulg. *vatala*) – instrument din componența războiului de țesut, respectiv partea de sus a dispozitivului în care se fixează spata, alcătuit dintr-o scândură de lemn, bombată la mijloc și dispusă orizontal, care se ia cu mâna. Termenul este întâlnit, cu diversele sale variante, în toate localitățile de pe Valea Siretului.

III.11. Denumirile pieselor de încălțăminte

Termenul *încălțăminte*, întrebuințat în toate localitățile românești de pe Valea Siretului, este provenit din latinescul **incalciamentum* și reprezintă termenul generic pentru diferitele tipuri de încălțări, tradiționale sau moderne.

Încălțăminte tradițională este comună, cu mici diferențe, atât pentru bărbați, cât și pentru femei, fiind reprezentată de opincile din piele de porc sau de vită „crușite” (dubite, tăbăcite), adică muiate într-o soluție specială numită „crușală” (dubeală, tăbăceală).

În afară de încălțăminte propriu-zisă, din cele mai vechi timpuri s-a mai purtat, în loc de ciorapi, și un fel de postav din stofă groasă, de casă, făcută din lână albă, dată la pui, numit *obială* sau *objială* (< bulg. *objialo*) (ucr. одіяло), care oferea protecție picioarelor, învelindu-le. Obielele se purtau atât în opinci, cât și în cizme (ciubote). Termenul *obială* este răspândit în toate satele de pe Valea Siretului.

Enumerăm, mai jos, termenii din sfera semantică a încălțăminteii întâlniți cel mai frecvent în satele de pe Valea Siretului:

Bocanci (sau: *bocanși*, *bocanași*, *bocanei*) (< magh. *bakancs*) – încălțări confecționate din piele, cu talpă groasă, cu călcâiul pătrat și cu botul rotunjit. Se purtau pe timp de toamnă și, uneori, când era mai frig, și vara.

Box (< fr. *box(-calf)*) (ucr. бокс) – papuci din piele de miel de câteva săptămâni. Termenul este specific satului Ropcea. În sens „cult”, boxul mai denumește pielea de vițel prelucrată, din care se confecționează fețele de încălțăminte.

Ciubote (< ucr. *čoboty*, чоботи) – cizme bărbătești. Termenul este folosit în toate satele românești din Regiunea Cernăuți, având diferite

variante, printre care „șiubote” la Pătrăuții de Sus și Pătrăuții de Jos și „ciobate” la Budineț.

Cizme (< magh. *csizma*) (ucr. чоботи) – încălțări de piele, de cauciuc, de material plastic etc., înalte până la sau chiar peste genunchi. Etnografiile presupun că termenul a intrat în uz mai târziu, după termenul *ciubote*. Cuvântul este specific tuturor localităților de pe Valea Siretului.

Galoși (< fr. *galoche*) (ucr. галош) – încălțări din cauciuc care se poartă peste pantofi sau, de către țărani în gospodărie, peste șosete, pentru a le proteja picioarele de umezeală. Termenul este răspândit în toate localitățile de pe Valea Siretului.

Opinci (< bulg. *opinka*) – încălțările purtate în vechime, la țară, atât de bărbați, cât și de femei, făcute dintr-o bucată dreptunghiulară de piele sau, mai rar, de cauciuc, cu vârfurile răsfrânte în sus, strânsă pe laba piciorului cu ajutorul „șnuroacelor”. Opincile erau „îngruzite” (strânse, încrețite pe margine) și legate pe picior cu „ațe” răsucite din fire de păr din coada calului. Opincile erau „crușite” (< ucr. *krušyty*, „a tăbăci, a argăsi”, крyшити). „Crușeala” se făcea cu scoarță de arin. Seara, opinca se puneă în această fiertură, după ce pe partea fără păr se presăra cenușă. Dimineața se scotea și se puneă la uscat, cu cenușa pe ea, iar seara era introdusă din nou în soluție, ca să se întărească. Așa se proceda trei zile la rând, până ce ambele părți ale călcâiului nu se mai îngruzeau.

Paci (< ucr. *paci*, пач) – papuci de casă fără călcâi, împlețiți din lână de diferite culori, uneori ornamentați. Sunt purtați atât de bărbați, cât și de femei, fiind ușori, călduroși și comozi. Termenul este specific pentru localitatea Ropcea. În celelalte sate, astfel de încălțări se mai numesc *panciohi* sau *tapocichi*.

Papuci (de casă) (< turc. *papuç*) – încălțări ușoare, cu călcâiul plat, purtate deopotrivă de bărbați, copii și femei. Atestat în anul 1508,¹⁹⁴ termenul este întâlnit în toate localitățile românești de pe Valea Siretului, având diferite variante de pronunție; spre exemplu, în Pătrăuții de Sus și de Jos se pronunță „papuși”.

Pâslari (< sl. *plŭstŭ* + suf. *-ar*) – încălțări confecționate din pâslă (material textil obținut din fibre de lână sau de păr de animal, netoarse, bătute la piuă), care protejează piciorul de frig.

Sandale (< fr. *sandale*, lat. *sandalium*) (ucr. сандалета) – încălțări ușoare de vară, confecționate din piele sau din „înlocuitori”, formate dintr-o talpă fixată pe picior cu ajutorul a mai multe curele.

Șoșoni (< fr. *chausson*) (ucr. боти) – încălțări de iarnă (din pâslă sau din cauciuc îmblănit), care se poartă pe afară, peste pantofi, sau în interior.

¹⁹⁴ Zamfira Mihail, *Terminologia*, p. 154.

Este vorba despre o încălțăminte foarte comodă, purtată cel mai des de oamenii în vârstă.

Șpițuri sau *pantofi cu spiț* (< germ. *Spitz*, „vârf”) – pantofi din piele (folosiți cel mai adesea la dans), care aveau pe talpă o placă de fier, pusă special pentru sunet. Termenul este întâlnit în localitatea Ropcea. Conform etimologiei germane, se mai spune *spiț* și la vârful pantofului.

Țapene (< sl. *čěpěňŭ*) – ciubote înalte, confecționate din piele, pentru bărbați; cizme cu tureatca întoarsă. Termenul este specific localității Ropcea, fiind folosit de bărbații mai în vârstă.

*

Burși (< lat. *bissus*) – ciorapi groși de lână, lucrați, de obicei, cu croșetul. Termenul este întâlnit în satul Crasna.

Călțuni sau *colțuni* sau *culțuni* (< neogr. *kaltsúni*) (ucr. *шкарпетки*) – sinonim al cuvântului *ciorapi*: obiect de îmbrăcăminte care acoperă piciorul, confecționat din lână, mătase sau fibră sintetică. Nefiind literar, termenul are o arie de răspândire restrânsă: Crasna, Cîreș, Ciudei, Pătrăuți.

Ciorapi (< turc. *çorap*) – obiect de îmbrăcăminte care acoperă piciorul, confecționat din fire de bumbac, de lână, de mătase sau din fibre sintetice. Termenul, atestat în limba română din anul 1509,¹⁹⁵ este folosit în toate satele românești de pe Valea Siretului, cu diferite variante de pronunție: *șiorapi*, *șiorachi* etc. Ciorapii din lână aveau împletitură cu model (potcoavă sau brăduț).

Șosete (< fr. *chaussette*) (ucr. *шкарпетка*) – ciorapi scurți, care acoperă piciorul până deasupra gleznei.

*

Gurgui (< lat. *gurgulio*, „beregată”) – partea de vârf a opincii, țuguată ca un gurgui, strânsă cu nojițe (sau: „șnuroace”). Termenul este specific tuturor localităților de pe Valea Siretului; el a dat naștere și unui verb reflexiv interesant: *a se gurguia* înseamnă „a fi îngâmfat”.

Nojiță sau *nojâtă* sau *norjâtă* (< bulg. *nojița*) – partea din spate a opincii; „bortica” (găurica) unde se bagă ața la opinci; curelușa de la opincă. Termenul este folosit și azi de țăranii de pe Valea Siretului (Ropcea, Crasna, Ciudei).

Pingea (< turc. *pençe*) (ucr. *підметка*, *підметок*) – bucată de talpă folosită pentru a înlocui sau pentru a dubla partea anterioară a tălpilor uzate, uneori și tocurile.

Ștaif (< germ. *steif*) – întăritură de piele, care se pune în partea de la spate a încălțăminte, în jurul călcâiului, pentru a-i păstra forma. Cuvântul este întâlnit în satul Ropcea.

¹⁹⁵ Zamfira Mihail, *Terminologia*, p. 154.

Turească (et. nec.) – partea de sus a „colțunului” sau a cizmei, respectiv un fel de ciorap fără talpă, făcut din lână, care acoperă pulpa piciorului de la gleznă până la genunchi. Se purta în ciubote, pentru a proteja piciorul de frig.

IV. Vitalitatea terminologiei portului popular

IV.1. Observații de natură fonetică, etimologică și semantică

După cum am arătat, portul popular din zona Văii Siretului, cu specificul său românesc, s-a păstrat până astăzi, în rândul populației rurale, la bătrâni și chiar la tineri și la copii, care evoluează adeseori pe scenă, reînviind tradițiile și obiceiurile străbunilor. Alături de obiectele de port specifice, vie s-a păstrat și zestrea onomasiologică: majoritatea celor 295 de termeni identificați pe teren constituie o dovadă concludentă a faptului că populația – atât cea tânără, cât și cea vârstnică – îi folosește încă frecvent în procesul comunicării.

Privită din perspectiva vitalității,¹⁹⁶ terminologia analizată în lucrarea de față nu este nici fictivă (i.e. înregistrată doar în dicționare), nici individuală (i.e. consemnată doar de scriitori). Dimpotrivă, ea se înscrie în categoriile „reală” și „locală / regională”, întrucât se împarte în:

- 141 de termeni atestați în graiul de toate zilele și în limbajul standard, majoritatea făcând parte din fondul principal lexical; și
- 154 de termeni dialectali, care circulă pe o arie mai întinsă sau mai restrânsă. Ei denumesc piese de port care indică, în general, un anumit statut social, sau obiecte și caracteristici ce țin de tehnica meseriei de confecționar al portului popular.

Tabelul referitor la vitalitatea terminologiei portului popular de pe Valea Siretului este grăitor în acest sens:

Vitalitate locală / regională (arie restrânsă, strat social, terminologie tehnică a unei meserii)	Vitalitate reală (grai / limbaj standard)
ajur arcește baier bată (cingătoare de piele) beldie (păr lung) bertă	altiță baiere basma bată, bete batic batistă

¹⁹⁶ Cf. Zamfira Mihail, *Terminologia*, p. 37.

box (haină) box (papuci) brăcinar brezărău brizară buci bufanți (bufați) burși cadril caftan calap camezâlcî canaf canatcă canură cârligește cârpă cartuz cașciamare cațaveică căpăstreală chepcă (șapcă) cheptar (chiptar, piptar etc.) chilug (pilug) chimir chingă chinguță cioareci ciot (canaf) ciupac (ciupag) ciurel (ornament) clin clop clupcă conci conțaș etc. contoman corn cosâncă cruciță crușală culțuni etc.	băteală beretă bocanci bondiță borangic bortă, bortică brâu broboadă bundă caier câlți canafas caragea (postav negru) cârlig cașmir, cașimir catrință căciulă căluș (băț) cămașă centură cergă chică cingătoare ciorapi ciot, ciotușor ciubotă cizmă clin coarne coc codițe cojoc colier comănac cordon corn cosițe costum coșărcuță cot cruciță (punct de lucru) cruciulițe
---	---

curpăn (dungă) daloji dupăceală fâstâc fedâr fișiu (basma) fodor foșălău frânghie (frâmbie) fuior gaci (pantaloni de postav largi) gherdan gig gâțar gâțe gofrat gurgui gușă (nod în caier) hac harmonică (ornament) hobât holiță horbotă horșiță huludeț hurmuz igliță împrejurătoare îngâfi îngruzit jărăbje jerghiuță lacră sau raclă (pătrat la urzit) laibăr etc. lăicer etc. malotea mânz (firul ce rămâne în urmă) mașă miniștergură etc. mirej (dantelă) mițe (vârste, dungi) norjâfi	curcubeu curea cușmă desagă dimie dos fald faur fes fotă frizură (frezură) fustă galoși găitan ghem haine haldan hoț (fir fugar) izmene îmbrăcămintă încălțăminte jachet legătoare mânecar mâneacă manta maramă mărgele meliță moț mrajă mreajă (cusătură) nădragi nivideală noaten opincă, opincuță pajură panglică etc. pantaloni pânzătură papuci pâslari
---	--

nozi (adaos la pielicele) obială pachioaște paci pajî (clin) pâslari pavă, pave păr (fire lungi de urzeală) peștiman piuă poduri (dungi înguste la catrință) pranic pregitoare (prijitoare) prim prisnă puzderie (resturi) radzâcă ragilă rasadzăl rază (piesă la urzitoare) rok rost sacâz (bumbac gros) sardac scoarță aleasă spelcuță (ac de păr) spiniți stârchișori strajă (cusătură ce unește doi lați) strâmțari sucală sucnă șalvari șatrânși șavod șfartuh șiac șir (fir) șiușiulete (dungi) șlecuri șnuroace șpelcă	pălărie păretar pieptar pingea piuă (chiuă) poală port praguri puișori Păstorul cu oile rochie Pomul vieții rufă rufoi rugină salbă sandale scamă scoarță (țesătură) scoarță aleasă slobozitor spetează stan stative strungă sul suman șal șapcă șervet șnur șorț șosete șoșoni șpiț ștaif ștergar șubă teacă tivitură (tigitură) traistă tricolor
--	---

șpiț ștaif ștăpel tabanuială tasma tălchigi (tălpici) tăpălădji tort (urzeală) tureată țăpene țigarnică țop țundră vatalie veacă (chenar, margine) volan (fâșie de stofă fină) volan mic (fustă) zambalic zăbun	tulpan țigaie, țâgaie țol uniformă vălătuc vestă zdreanță zgardă zigzag zimț (zâmț) zorzoane
Total cuvinte: 152 Procentaj: 52%	Total cuvinte: 143 Procentaj: 48%

Observăm așadar că lexicul cu vitalitate „reală” se situează foarte aproape de jumătatea procentajului (47,8%), fiind cunoscut de toți vorbitorii de limbă română din Regiunea Cernăuți. Este vorba despre cuvinte cum ar fi: *îmbrăcăminte, haine, port, costum, cămașă, mânecă, broboadă, poale, pantaloni, catrință, rochie, fustă, șorț, cojoc, bundiță, pieptar, vestă, jachetă, căciulă, pălărie, șapcă, batic, basma* ș.a.

Câmpul semantic dezvoltat de termenii ce se înscriu în sfera portului popular, așa cum se prezintă el astăzi, este destul de vast, ceea ce stă mărturie privind varietatea obiectelor vestimentare și a accesoriilor tradiționale, care nu numai că nu au fost date uitării, ci continuă să fie în uz, ca pe vremuri: *căciulă, pălărie, șapcă, broboadă, cizme, papuci, bocanci* etc. Sunt obiecte și, implicit, termeni care nu s-au „demodat”, ci, dimpotrivă, aparțin fondului principal lexical, denumind obiecte de strictă necesitate.

Desigur că, dacă astfel de cuvinte au o circulație generală stabilă, atât în zona Văii Siretului (Ucraina), cât și în România, există și o serie de termeni cu caracter regional sau local, care permit o diferențiere – uneori chiar de la o comunitate la alta. Amintim, în acest context, substantive cum ar fi: *ciupac, cioareci, bufanți, șalvari, pregitoare, împejurătoare, fâstâc,*

sucnă, spiniță, șfartuh, caftan, ștaif, cațaveică, cheptar, brăcinar, frâmbie, ambrejâță etc.

Unii dintre termeni suscită un interes deosebit datorită particularităților lor. De exemplu:

- termenul *ciupac*, cu varianta *ciupag*, denumește, după Zamfira Mihail, în Oltenia și în Banat, o cămașă femeiască scurtă,¹⁹⁷ în vreme ce în satele de pe Valea Siretului el se referă la gulerul cămășii bărbătești (vezi mai sus). Apoi: termenul nu este cunoscut deloc în satul Ropcea, fiind însă întâlnit în satele Ciudei, Crasna, Pătrăuții de Sus și de Jos și Cireș, unde africatele *č* și *ğ* sunt redată prin consoana constrictivă surdă *ș*, tipică subdialectelor moldovenești, rezultând variante precum *șupag*, *șiupag*, *șiupăgel*;
- termenul *cioareci*, a cărui etimologie este necunoscută (fiind, probabil, autohton), denumește, în România, ciorapii țărănești de dimie, iar în satul Ciudei, pantalonii de lână strânși pe picior, eventual împodobiți cu găitane.

Termeni cum ar fi *bufați* (*bufanți*), *ștaif* sau *țundră* sunt specifici localității Ropcea.

Alți termeni, precum *spiniță*, *cațaveică* și *sucnă* sunt de origine ucraineană.

Cuvântul *șalvari* provine din limba turcă, el denumind însă și un element de port național ucrainean, respectiv o piesă a costumului căzăcesc, cunoscută nu numai în Bucovina, ci în întreaga Ucraină.

Termeni cum ar fi: *pregitoare*, *împrejurătoare*, *cheptar*, *brăcinar*, *frânghie* sunt de origine latină și circulă în mai toate localitățile de pe Valea Siretului, fiind cunoscuți, totodată, și în Bucovina de Sud și în Moldova. În ceea ce privește termenul *frânghie*, acesta cunoaște aici și formele arhaice *frâmbie* sau *frâmbie*, care nu reprezintă altceva decât metateza latinescului *fimbria*.

Interesanți sunt, din punct morfologic și semantic, termenii *împrejurătoare* (Pătrăuți, Cireș, Crasna, Ciudei) și *pregitoare*, acesta din urmă cunoscând și formele *prigitoare* (Pătrăuți), *preșitoare* (Cireș, Ciudei), *prișitoare* (Crăsnioara, Crasna și Pătrăuții de Sus). Cele două denumiri ale aceluiași obiect se explică una pe cealaltă, cea de a doua reprezentând o formă populară moldovenească, mai veche (conservatoare).

Termenul *cheptar* vine de la *pieptar*, fiind o formă palatalizată tipic moldovenească. Scurta de blană specific românească pe care o denumește a fost împrumutată ucrainenilor cu denumirea *kiptar* (кептар, pentru adulți) respectiv, în formă diminutivală, *kiptarek* (кептарик, pentru copii).

¹⁹⁷ Zamfira Mihail, *Terminologia*, p. 54.

Remarcăm că atât regionalismele, cât și termenii-standard întâlniți în satele românești de pe Valea Siretului au diferite origini, ei provenind din cuvinte latinești, slave, franțuzești, turcești, maghiare, germane, grecești. Timp de sute de ani, în Bucovina au conviețuit o multitudine de etnii, ceea ce a făcut ca toate aceste influențe să fie mai pronunțate decât în alte părți. Foarte interesant este că întâlnim, printre acești termeni, și formații lexicale originale, care nu sunt atestate în principalele dicționare ale limbii române (DEX, NDULR): *ambrejâță*, *țapene*, *rasadzăl*, *jărăbdje*, *rădzacă*, *dupăceală*, *doloji* etc. Poate fi vorba atât despre cuvinte împrumutate din alte limbi și adaptate graiului moldovenesc, cât și despre cuvinte formate pe terenul limbii române, cum s-a întâmplat cu *miniștergură*, care perpetuează forma inițială a denumirii „prosopului” („șterge-gură”), termen regional, sinonim cu cel literar, „ștergar”.

Termenul regional *norjâf* (nojițe) a apărut în urma unui „accident” fonetic, prin apariția consoanei epentetice *r*, respectiv dispariția vocalei semideschise *e*. Într-adevăr, specific graiului moldovenesc este că, în loc de vocalele *i* și *e* precedate de *j*, *t*, *ț*, *v* și *z*, se pronunță o vocală velară închisă, *î*, rezultând: *no(r)jâf*, *țagaie*, *șervât*, *zâmț* ș.a. În același timp, este vorba și despre o restrângere a sensului, termenul *norjâf* denumind doar găurile de șnuroace de la opinci.

Din cele arătate până aici rezultă că, în zona Văii Siretului, ca și în restul Bucovinei și în Moldova, avem de-a face cu coexistența dialectelor moldovenesc și ardelenesc, rezultând un așa-numit dialect-mosaic, după cum sublinia cercetătorul dialectolog Ion-Horia Bîrleanu, referindu-se la observațiile savantului german Gustav Weigand: „Deja Weigand a susținut că graiurile din Bucovina au aspect de mosaic [...] și trebuie să-i dăm dreptate.”¹⁹⁸ Mai rar, întâlnim chiar un amestec de dialecte, după cum putem constata studiind frecvența, în paralel, a anumitor cuvinte articulate, în același timp, palatalizat și africatizat: *pieptar* / *cheptar* / *chieptar* / *chiaptar* / *ciaptar* sau *tălpici* / *tălchici* / *tălpici* / *tălșiji* / *talșigi* ș.a.

Ideea de „vitalitate” se bazează pe argumente deosebit de interesante, de natură etimologică, întrucât originea latină a cuvintelor – fie ele provenite direct din limba-mamă sau din limbile romanice surori – devine, în cazul nostru, definitorie. Ea trebuie studiată în paralel cu influențele lingvistice mai mult sau mai puțin pronunțate exercitate de celelalte limbi cu care au intrat în contact românii din Bucovina de Nord.

Oferim, în continuare, o privire de ansamblu asupra structurii etimologice a terminologiei portului popular din Raionul Storojineț.

¹⁹⁸ Ion-Horia Bîrleanu, *Graiurile din Valea Șomuzului Mare*, vol. II, *Fonetica*, p. 238.

IV.2. Etimologia termenilor portului popular

IV.2.1. Privire de ansamblu¹⁹⁹

1. TERMENI DE ORIGINE LATINĂ:

acoperământ < lat. acco(o)perire + suf. -ământ

arcește < lat. arcus + suf. -ește

baieră < lat. bajulus, bajula

balț < lat. balteus, „cingătoare”

bată < lat. bitta, „legătură”

băteală < lat. batt(u)ere + suf. -eală

brăcinar < lat. bracile + suf. -ar

burși < lat. bissus

caier < lat. *caiulus

camizâlc < lat. camisa + suf. slav -elka

canură < lat. cannula

cașciamare < lat. casa + mas, maris

căluș < lat. caballus + suf. -uș

cămașă < lat. camisa

cămeșoi < lat. camisa + suf. augm. -oi

căpăstreală < lat. capistrum + suf. -eală

cheotoare < lat. clautoria

chilug < lat. *pilla

chingă < lat. *clinga (cingula)

cingătoare < lat. incingere + suf. -toare

ciurel < lat. cibrum (cribrum) + suf. -el

coadă < lat. coda (cauda)

corn < lat. cornu

costișat < lat. costa + suf. -ișă + suf. -at

cot < lat. cubitus

cruciuliță < lat. crux, -cis + suf. -uliță

curcubeu < lat. curcus (circus) + bibit

¹⁹⁹ Am inventariat termenii în formele lor „clasice”, excluzând diminutivele (ex. *chingă* în loc de *chinguță*) și formele populare (ex. *pieptar*, nu *cheptar*). Forme de plural nu apar decât în situațiile în care sunt indiscutabil mai frecvent utilizate decât formele de singular (ex. *pantaloni*, nu *pantalon*).

curea < lat. corrigia
 dos < lat. dossum (dorsum)
 faur < lat. faber, -bri
 fir < lat. filum
 frânghie < lat. fimbria
 ghem < lat. *ghemus (glomus)
 gurgui < lat. gurgulio, „beregată”
 gușă < lat. geusia, „gâtlej”
 ie < lat. (vestis) linea
 ițari < lat. licium, licia + suf. -ar
 iță < lat. licium, licia
 îmbrăcăminte < lat. *imbracare (< braca, „pantaloni”) + suf. -ăminte
 împrejurătoare < lat. in + per + gyros + suf. -toare
 încălțăminte < lat. *incalciamentum
 îngruzit < lat. in + *gurgeus (gurses)
 lățitor < lat. latus + suf. -tor
 legătoare < lat. ligare + suf. -toare
 mânecă < lat. manica
 mânecar < lat. manica + suf. -ar
 mărgea < lat. margella
 ministergură < lat. manus + extergere + suf. -ură
 mișă < lat. *agnicius, „de miel”
 noaten < lat. annotinus, „în vârstă de un an”
 pălărie < lat. pilus + suf. -ărie
 păr < lat. pilus
 păretar < lat. paries, -tis + suf. -ar
 piept < lat. pectus
 pieptar < lat. pectus + suf. -ar
 pieptene < lat. pecten, -inis
 pilug < lat. *pilla
 piuă < lat. *pilla
 port < lat. portare
 pregitoare < lat. per + gyros + suf. -toare
 pui < lat. *pulleus (pullus)
 râu < lat. rivus
 rază < lat. radia
 romb < lat. rhombus, neogr. rómbos, fr. rhombe, germ. Rhombus
 rost < lat. rostrum, „cioc”
 rugină < lat. *aerugina (< aerugo, -inis)
 salbă < lat. subalba
 sandale < lat. sandalium, fr. sandale
 scamă < lat. squama, „solz de pește sau de crustaceu”

scoarță < lat. scortea
 spetează < lat. spatha, „omoplat; pieptenele stativelor; sabie lată” + suf. -ează
 stârchișori < lat. *extirp(u)s + suf. -ișor
 stea < lat. stella
 strai < lat. stragulum, „covor, pătură, giulgiu”
 strâmțari < lat. strinctus + suf. -ar
 sul < lat. *sub(u)lum (insubulum), „sulul stativelor”
 șchiop < lat. *excloppus
 șir < lat. *sira
 ștergar < lat. extergere + suf. -ar
 teacă < lat. théca
 teară < lat. tela
 tort < lat. tortus
 uniformă < lat. uniformis, fr. uniforme
 urzeală < lat. ordire (ordiri) + suf. -eală
 vestă < lat. vestis, fr. veste, germ. Weste
 vestmânt < lat. Vestimentum

TOTAL TERMENI: 86 (optzecișisase), respectiv 29,1%

2. TERMENI DE ORIGINE FRANCEZĂ:

ajur < fr. ajour
 batic < fr. batik
 batistă < fr. batiste
 beretă < fr. béret
 bertă < fr. berthe, „pelerină”
 box < fr. box(-calf)
 bufa(n)ți < fr. bouffant
 cadril < fr. quadrille
 cașmir < fr. cachemire
 centură < fr. ceinture
 coc < fr. coque
 colier < fr. collier
 cordon < fr. cordon
 costum < fr. costume
 fișiu < fr. fichu
 frezură < fr. frisure
 galoși < fr. galoche
 gofrat < fr. gaufre
 jachetă < fr. jaquette

mașă < fr. macha, germ. Masche, „ochi, buclă, fundă”
șervet < fr. serviette, poln. serweta
șosete < fr. chaussette
șoșoni < fr. chausson
tricolor < fr. tricolore
volan < fr. volant

TOTAL TERMENI: 25 (douăzecișicinci), respectiv 8,4%

3. TERMENI DE ORIGINE SLAVĂ:

altiță < sb. latica
berneveci < bulg. vernevici
bortă < ucr. bort
borteancă < ucr. bort + suf. -eancă
broboadă < bulg. podbradka
câlți < sl. klŭkŭ, klŭci
cârlig < bulg. kărlík
cârligește < bulg. kărlík + suf. -ește
cârpă < bulg. kărpa, sb. krpa
cartuz < ucr. kartuz
cațaveică < ucr. kacavejka
chică < sl. kyka
ciubotă < ucr. čoboty
ciupac < sl. čipagŭ
cojoc < sl. kožuhŭ
contaș < pol. kontusz
cosâncă < rus. kasynka
cosiță < bulg. kosica
coșărcuță < bulg., sb. košara + suf. -uță
covor < ucr. kovior, rus. kover
crușală < ucr. krušyty + suf. -eală
cușmă < sl. kučma
cușmiță < sl. kučma + suf. dim. -iță
desagă < bulg. disagi, neogr. disákki(on)
fald < ucr. fald
gaci < ucr. haci
hacluială < ucr. hak, „cârlig” + suf. -eală
haină < sb. háljina, bulg. halina
hobât < sl. hobotŭ
holiță < ucr. holetja
horsită < ucr. horistka, „mănunchi de cânepă care se bătea în meliță”

huludeț < rus. holodeț, „cotor”
 igliță < bulg., sb. iglica
 izmene < bulg. izmeni
 lacră < bulg. rakla, „cutie, ladă”
 lăicer < bulg. lavica + suf. -ar
 leancă < ucr. ljanka
 manta < poln., ucr. manta, germ. Mantel, „manta, palton”
 meliță < bulg. melica
 mirej < ucr. merejiti
 mreajă < sl. mrěža
 nădragi < sl. nadragy, magh. nadrág
 nivideală < sl. navoditi + suf. -eală
 nojiță < bulg. nojița
 obială < bulg. obijalo
 opincă < bulg. opinka, opinăk
 pachioaște < rus. podteajki
 paci < ucr. paci
 pajură < ucr. pažera, „ființă lăcomă, nesățioasă”
 pâslari < sl. plůstī + suf. -ar
 poală < sl. pola
 pod < sl. podŭ
 prag < sl. pragŭ
 pranic < ucr. pranik
 prisnă < ucr. prisno, „curat”
 puzderie < sl. pozderije
 raclă < bulg. rakla, „cutie, ladă”
 rochie < bulg., sb. roklja
 rufă < sl. ruho
 rufoi < sl. ruho +suf. augm. -oi
 slobozitor < sl. slobodī, svobodŭ + suf. -tor
 spelcă < ucr. špyl’ka
 spiniță < ucr. spinița
 stan < ucr., bulg., sb. stan
 stative < ucr., sb. stativa, „ceea ce stă în picioare”
 sucală < bulg., sb. sukalo
 sucitură < sl. sučon, sukati + suf. -tură
 sucnă < sb., ucr. suknja
 suman < ucr., rus., bulg. sukman
 șfartuc < ucr. fartuh
 șlecuri < ucr. šleiki
 șubă < ucr., sb. šuba, magh. suba
 țăpene < sl. cěpěnŭ

vârstă < sb. vrsta
vatalie < bulg. vatala
vălătuc < sl. *valŭ
veacă < sl. věko, „pleoapă”
zăbun < bulg. zabun
zdreanță < sl. sŭdranŭ

TOTAL TERMENI: 79 (șaptezecișinouă), respectiv 26,7%

4. TERMENI DE ORIGINE TURCĂ:

basma < turc. basma, „tipăritură”
borangic < turc. bŭrŭncŭk
caftan < turc. kaftan
cergă < turc. çerge
chilim < turc. kilim
chimir < turc. kemer
ciorapi < turc. çorap
ciubuc < turc. çubuk
dimie < turc. dimi
fes < turc. fes
fotă < turc. fota
găitan < turc. gaytan
gherdan < turc. gerdanlick
hurmuz < turc. hurmuz
malotea < turc. mallota
maramă < turc. mahrama
năframă < turc. mahrama
papuci < turc. papuç, magh. papucs
peșteman < turc. peștimal
pingea < turc. pençe
sacâz < turc. sakiz
șal < turc. šal
șalvari < turc. šalvar
șatrânși < turc. satranç
șiac < turc. şayak
tasma < turc. tasma
tăbănuială < turc. taben + suf. -eală
zambalic < turc. zumbilik

TOTAL TERMENI: 28 (douăzecișiopt), respectiv 9,4%

5. TERMENI DE ORIGINE MAGHIARĂ:

bocanci < magh. bakancs
bondușcă < magh. bunda + suf. -ușcă
bundă < magh. bunda
canaf < magh. kanaf
catrință < magh. katrinka
chepcă < magh. sapka, rus. šapka
ciuciulete < magh. csücsülni, „a șede” + suf. -eț
cizmă < magh. csizma
clop < magh. kalap
conci < magh. konty
fodor < magh. fodor
gig < magh. vég
panglică < magh. pántlika
pavă < magh. pálha
prim < magh. prim
șapcă < magh. sapka, rus. šapka
tălpici < magh. talp + suf. -ig

TOTAL TERMENI: 17 (șaptesprezece), respectiv 5,7%

6. TERMENI DE ORIGINE GERMANĂ:

canafas < germ. Kanevas
fedâr < germ. Feder, „pană”
harmonică < germ. (Zieh)harmonika, „armonică, acordeon”
laibăr < germ. Leibe, „trup”
ragilă < germ. Raffel, „darac, răzătoare”
rok < germ. Rock, „veston, surtuc, sacou”
șnur < germ. Schnur, „șnur, șiret, găitan”
șorț < germ. Schurz, Schürze
șpiț < germ. Spitze, „vârf, ascuțiș”
ștaif < germ. steif, „țeapăn, rigid”
ștapel < germ. Stapel, „smoc de lână; lungimea fibrei”
țigarnică < germ. Zigarre, „trabuc” + suf. -ică
zigzag < germ. Zickzack

TOTAL TERMENI: 13 (treisprezece), respectiv 4,4%

7. TERMENI DE ORIGINE NEOGREACĂ:

colțuni < neogr. kaltsúni
fustă < neogr. fústa
pantaloni < neogr. pantalóni, fr. pantalon
punguță < neogr. púnghi, lat. punga, sl. pongva + suf. dim. -uță
tulpan < neogr. tulpáni
țol < neogr. tsóli

TOTAL TERMENI: 6 (șase), respectiv 2%

8. TERMENI AUTOHTONI:

brâu – cuv. autoht., cf. alb. bres, brezi
buci – cuv. autoht., cf. alb. byk
căciulă – cuv. autoht., cf. alb. kësul'ë
ciot – cuv. autoht., cf. ital. ciotto
contoman – cuv. autoht., contaminare între contoș și suman
curpen – cuv. autoht., cf. alb. kurpen
foșalău – cuv. autoht., formație onomatopeică
mânz – cuv. autoht., cf. alb. mës
strungă – cuv. autoht., cf. alb. shtrungë
traistă – cuv. autoht., cf. alb. trastë, trajstë
zgardă – cuv. autoht., cf. alb. shkardhë
zimț – cuv. autoht., cf. bulg. zăbec, sb. zubac

TOTAL TERMENI: 12 (doisprezece), respectiv 4%

9. TERMENI CU ETIMOLOGIE NECUNOSCUTĂ:

ambrejâță – et. nec.
beldie – et. nec.
brezărâu – et. nec.
brizară – et. nec.
calap – et. nec.
canatcă – et. nec.
cioareci – et. nec.
clupcă – et. nec.
comănac – et. nec.
dupăceală – et. nec.
fâstâc – et. nec.

fuior – et. nec.
 găți – et. nec.
 gătar – et. nec.
 haldan – et. nec.
 hoț – et. nec.
 îngâți – et. nec.
 jerebdje – et. nec.
 jerghiuță – et. nec.
 moț – et. nec.
 pânzătură – et. nec.
 radzâcă – et. nec.
 rasadzâl – et. nec.
 tăpălăgi – et. nec.
 tivitură – et. nec.
 tureatcă – et. nec.
 țâgaie – et. nec.
 țindră – et. nec.
 zorzoane – et. nec.

TOTAL TERMENI: 29 (douăzecișinouă), respectiv 9,8%

*

Așadar, din punct de vedere etimologic, lista celor 295 de termeni se împarte după cum urmează:

- termeni de origine latină: 86 (optzecișisase), respectiv 29,1%;
- termeni de origine slavă: 79 (șaptezecișinouă), respectiv 26,7%;
- termeni cu etimologie necunoscută: 29 (douăzecișinouă), respectiv 9,8%;
- termeni de origine turcă: 28 (douăzecișiopt), respectiv 9,4%;
- termeni de origine franceză: 25 (douăzecișicinci), respectiv 8,4%;
- termeni de origine maghiară: 17 (șaptesprezece), respectiv 5,7%;
- termeni de origine germană: 13 (treisprezece), respectiv 4,4%;
- termeni autohtoni: 12 (doisprezece), respectiv 4%;
- termeni de origine neogreacă: 6 (șase), respectiv 2%.

IV.2.2. Constatări și observații

Un studiu comparativ al elementelor etimologice componente ale terminologiei portului popular este deosebit de util, întrucât ne poate oferi argumente privind specificul limbii române vorbite pe teritoriul raionului

ucrainean Storojineț – limbă care, deși în esența ei este profund romanică și conservatoare, a dobândit, de-a lungul timpului, o configurație specifică, pe care o vom analiza în continuare.

Prezența masivă a lexicului slav în limba română vorbită pe Valea Siretului nu este câtuși de puțin surprinzătoare, dată fiind coexistența, de-a lungul istoriei, a elementului slav cu cel latin, în condițiile conviețuirii românilor de aici cu ucrainenii. Această influență se resimte asupra limbajului de toate zilele, fie prin utilizarea unui lexic comun, fie printr-o pronunție contaminată de accentul de tip slav.

Iată câteva exemple de termeni ce țin de lexicul comun:

- borteancă < ucr. bort + suf. -eancă
- cartuz < ucr. kartuz
- cașaveică < ucr. kacavejka
- ciubotă < ucr. čoboty
- crușală < ucr. krušyty + suf. -eală
- gaci < ucr. haci
- hacluială < ucr. hak, „cârlig” + suf. -eală
- mirej < ucr. merejiti
- pajură < ucr. pažera, „ființă lacomă, nesățioasă”
- prisnă < ucr. prisno, „curat”
- șfartuc < ucr. fartuh

Observăm că aceste cuvinte ucrainene fie au primit desinențe românești, fie și-au păstrat forma originală; în ceea ce privește accentul, acesta fie s-a mutat de pe ultima silabă pe penultima, fie s-a păstrat ca în originalul ucrainean.

Pe de altă parte, și elementele de origine latină sau romanică au oferit limbii ucrainene o serie de neologisme. Spre exemplu:

- lat. *pectus* + suf. -ar a dat în românește *pieptar* (dialectal: *chieptar*), apoi în ucraineană *kiptar* (кептар);
- lat. *bajulus*, *bajula* a dat în românește *baier* (*baieră*), apoi în ucraineană *bajer* (баер);
- lat. *camisia* + suf. slav -elka a dat în românește *camizâlc*, apoi în ucraineană *kamizel'ka* (камезелька);
- fr. *costume* a dat în românește *costum* și în ucraineană *kostium* (костюм);
- fr. *jaquette* a dat în românește *jachetă* și în ucraineană *jaket* (жакет).

Desigur că în vocabularul românilor trăitori pe Valea Siretului există, ca mai peste tot în România, și termeni de origine sud-slavă, cum ar fi: *altîșă* < sb. latica, *berneveci* < bulg. vernevici, *broboadă* < bulg. podbradka, *cârpă* < bulg. kărpa, sb. krpa etc. Acest fenomen se produce în urma schimburilor comerciale dintre oameni, a conviețuirii pașnice dintre etnii diferite.

*

Din totalul de optzeci și șase de cuvinte de origine latină discutate mai sus, treizeci și unu, respectiv 36%, sunt formate prin derivare pe terenul limbii române, dovadă că elementul latin moștenit este deosebit de productiv. Dacă adăugăm la acestea și cele douăzeci și cinci de cuvinte de origine franceză, constatăm că majoritatea acestor cuvinte fac parte din fondul principal lexical, având o circulație mai largă decât ceilalți termeni, care, în parte, s-au pierdut în masa vocabularului o dată cu demodarea pieselor de port și a accesoriilor pe care le denuceau.

Este foarte interesant că termenii neologici de origine latină:

- s-au format semantic în jurul unui nucleu tot latin: *îmbrăcămintă* < lat. *imbracare (< braca, „pantaloni”) + suf. *-ămintă*; sau
- au intrat în limbă indirect, cel mai adesea prin filieră franceză:
 - *romb* < lat. rhombus, fr. rhombe
 - *sandale* < lat. sandalium, fr. sandale
 - *uniformă* < lat. uniformis, fr. uniforme
 - *vestă* < lat. vestis, fr. veste,

îmbogățind astfel zestrea lingvistică a limbii române.

Sufixe cum ar fi *-ar*, *-eală*, *-ește*, *-oi/-oaie* și *-tor/-toare* sunt productive atât în cadrul lexicului latin, cât și a celui slav, vocabularul devenind astfel un tot unitar, format din cuvinte, familii de cuvinte și câmpuri semantice:

- *-ar*: brăcinar < lat. bracile + suf. *-ar*, ițar < lat. licium, licia + suf. *-ar*, mânecar < lat. manica + suf. *-ar*, păretar < lat. paries, -tis + suf. *-ar*, pieptar < lat. pectus + suf. *-ar*, strâmțar < lat. strinctus + suf. *-ar*, ștergar < lat. extergere + suf. *-ar* vs. lăicer < bulg. lavica + suf. *-ar*, pâslar < sl. plůstī + suf. *-ar*;
- *-eală*: băteală < lat. batt(u)ere + suf. *-eală*, căpăstreală < lat. capistrum + suf. *-eală*, urzeală < lat. ordire (ordiri) + suf. *-eală* vs. crușală < ucr. krušyty + suf. *-eală*, hacluială < ucr. hak + suf. *-eală*, nivideală < sl. navoditi + suf. *-eală*;
- *-ește*: arcește < lat. arcus + suf. *-ește* vs. cârligește < bulg. kărlık + suf. *-ește*;
- *-oi/-oaie*: cămeșoi < lat. camisia + suf. *-oi* vs. rufoi < sl. ruho + suf. *-oi*;
- *-tor/-toare*: cingătoare < lat. incingere + suf. *-toare*, împrejurătoare < lat. in + per + gyros + suf. *-toare*, lățitor < lat. latus + suf. *-tor*, legătoare < lat. ligare + suf. *-toare*, pregitoare < lat. per + gyros + suf. *-toare* vs. slobozitor < sl. slobodī, svobodū + suf. *-tor*.

*

Există, în afara derivării cu sufixe, la nivel lexical, combinații de tip sintagmatic între elementele latine, slave sau oricare altele, ce demonstrează

viabilitatea limbii române nu numai la nivel morfologic și sintagmatic, ci și la nivel simbolic-figurativ. Este cazul următoarelor construcții, care denumesc ornamente ale portului popular sau ale casei tradiționale țărănești, ornamente ce îmbină o varietate de motive artistice: *Pomul vieții*, *Păstorul* sau *Ciobanul cu oile*, *Calea robilor*, *căciula românească*, *costumul alb*, *scoarța cu alesături*, *frânghia cu stremțe*, *zâmții și schiopi* etc.

„Pomul vieții”, simbol al vieții veșnice întru Domnul, este pomul biblic din Grădina Raiului, aflat nu departe de pomul cunoașterii binelui și răului, de care nu aveau voie să se atingă primii oameni. Ispitită de șarpe, Eva l-a provocat pe Adam să încalce porunca Domnului, comițând „păcatul originar”, pentru care au fost izgoniți din Rai, fiind sortiți astfel vremelniciei, adică morții. Preluarea acestui simbol biblic de către țășătorii ortodocși de covoare și de scoarțe se explică prin credința acestora în mântuire și în dobândirea vieții veșnice de dincolo de viața pământească.

„Păstorul” sau „Ciobanul cu oile” este un alt element simbolic, ce amintește de străvechea ocupație a poporului român, păstoritul, punându-ne în fața mitului mioritic al vieții și al morții și sugerând credința omului din popor în veșnicia elementelor naturii, fie ele cosmice ori terestre. Tabloul conține elemente fitomorfe (ierburi și brazi) și zoomorfe (oi și lebede), ce semnifică gingășia lumii terestre trecătoare – prin contrast cu apa și cu cerul, elemente ale lumii veșnice.

Ambele reprezentări sunt desfășurate pe tot câmpul țesăturii. Prin motivele lor, stil și tehnică a culorilor, ele demonstrează nu numai marea măiestrie artistică a țesătorilor, ci, cu siguranță, și un anumit mod de gândire, specific bunului creștin preocupat de ideea mântuirii și a vieții veșnice.

Ca elemente de decor nelipsite din casele țăranilor, covoarele, scoarțele și chilimurile²⁰⁰ fac parte din viața de zi cu zi, căci ele stau și astăzi pe peretele central din camera de oaspeți (cașciamare) a fiecărei gospodării. Culorile sunt vii, predominând verde, roșu, galben, maro, alb, portocaliu și, mai rar, negru. Cel mai frecvent întâlnim țesături cu o singură față, cu motive florale – uneori și geometrice – în mijlocul cărora se află crucea, ca însemn al creștinismului și al mântuirii.

După cum observă Victoria și Ștefan Costinean,²⁰¹ scoarțele diferă de covoare, de obicei, prin lipsa chenarelor, obligatorii pentru acestea din urmă. Este semnificativ faptul că în Valea Siretului sunt arhicunoscute și răspândite covoarele cu chenar tricolor, care prin ornamentul lor roșu, galben și albastru le amintesc românilor din Ucraina că sunt români.

Iată cum simbolurile biblice și mitice, naționale și creștine se împletesc aici, în afara hotarelor României, definind identitatea creștin-ortodoxă și românească a unei populații ce nu-și va uita niciodată originile –

²⁰⁰ În limba ucraineană, *khelim* înseamnă, ca și în turcește, „scoarță cu două fețe”.

²⁰¹ Victoria și Ștefan Costinean, *Valea Siretului*, p. 52.

atâta timp cât scoarțele, covoarele și păretarele sunt expuse în odăi luminoase, pentru a fi admirate.

Păretarele sau lăicerele sunt mai înguste decât covoarele, având o lățime de până la un metru. Sunt, de obicei, vărgate (în dungi), dar pot fi și „alese” cu variate motive florale sau geometrice. Au fie o față, fie două fețe, asemenea covoarelor și chilimurilor. La Crasna întâlnim păretarul „Calea robilor”, realizat în tehnica „alesăturii” și deosebindu-se de alte păretare prin fundalul său cafeniu, pe care se înșiruie, în plan central, stele portocalii, încadrate de un chenar tot de stele, mai puțin luminoase, ce sugerează imensitatea cerului nocturn.

În cazul sintagmelor prezentate mai sus descoperim limbajul simbolic în care se unesc, într-un tot, semnificatul și semnificantul, din punct de vedere lingvistic și onomasiologic. Obiectul denumit dobândește o triplă valoare, el nefiind doar util și frumos, conform dictonului latin *utile et dulce*, ci și înălțător-cathartic, dând naștere la asociații de natură spirituală, creștin-ortodoxă și subliniind devotamentul în fața Dumnezeirii și devotamentul față de patria-mamă.

O încărcătură similară au și piesele de port expuse, de obicei, în camera de oaspeți. Astfel, bătrânii din satele românești din apropierea Cernăuțiului poartă așa-numitele „costume albe”, iar pentru moarte ei își confecționează, de asemenea, costume albe, în care își fac trecerea în lumea de dincolo, asigurați fiind, formal și spiritual, de toată curăția necesară mântuirii. Costumul alb, ca îndeobște toate costumele românești, este însoțit de „căciula românească”, definind astfel identitatea locuitorilor de aici. După cum observă aceiași Victoria și Ștefan Costinean, „Toate căciulile confecționate din blană de miel, indiferent de forma pe care o au, sunt numite, în nordul României, căciuli românești.”²⁰²

Trebuie să remarcăm și faptul că pe Valea Siretului românii păstrează, ca nicăieri în altă parte, unele forme lexicale vechi, care în rest s-au depreciat semantic, însă acolo și-au păstrat sensurile „nobile” de pe vremuri. De pildă, sintagma „frânghie cu zdrențe” (pronunțată și: „frâmbie” sau „fimbrie cu stremțe”) are, în general, un sens depreciativ, ducând cu gândul la o frânghie roasă, zdrențuită – pe când la Crasna, Cîreș, Budineț, Ciudei și Ropcea ea denumeste frânghia (bata) de încins, multicoloră, cu franjuri, făcută din benzi decorate cu năvădituri (nivideală). Foarte răspândite sunt „frânghiile” cu tricolor, întâlnite în tot arealul românesc din Raionul Storojineț.

*

O altă constatare este aceea că terminologia portului popular din zona Văii Siretului e, din punct de vedere etimologic, eterogenă, deoarece fiecare

²⁰² Victoria și Ștefan Costinean, *Valea Siretului*, p. 82.

popor împrumută câte ceva de la celelalte popoare cu care vine în contact de-a lungul istoriei; dar, în același timp, ea este și unitară, întrucât denumirile pieselor de bază ale portului, în calitatea lor de cuvinte din fondul principal lexical, sunt indispensabile pentru comunicarea de zi cu zi.

De o reprezentare bună (9,4%) se bucură încă, spre exemplu, lexicul de origine turcească, fapt datorat influenței exercitate timp de secole de către stăpânirea otomană în Moldova. Nu sunt de neglijat nici elementele maghiare (5,7%), contribuție a românilor refugiați din Transilvania și a coloniștilor maghiari aduși în Bucovina de stăpânitorii austro-ungari, precum și cele germane (4,4%), acestea din urmă fiind specifice, în primul rând, satului Ropcea, unde românii au conviețuit cel mai mult cu coloniștii germani. Este însă important de remarcat faptul că majoritatea lexicului latin și slav aparține fondului principal de cuvinte, în vreme ce restul elementelor lexicale aparțin fondului principal doar în proporție de 50-60%. Excepție fac lexicul considerat autohton și cel de origine neogreacă, aparținătoare aproape în întregime fondului principal de cuvinte.

Printre acești termeni se numără și numeroase neologisme, de diverse origini, care au pătruns din limba literară spre graiurile populare și dinspre oraș spre sat, devenind, treptat, un bun comun al tuturor vorbitorilor. Amintim, spre exemplificare:

- beretă < fr. béret
- bocanci < magh. bakancs
- canafas < germ. Kanevas
- cașmir < fr. cachemire
- ciorapi < turc. çorap
- coc < fr. coque
- colier < fr. collier
- cordon < fr. cordon
- costum < fr. costume
- manta < poln., ucr. manta, germ. Mantel, „manta, palton”
- pantaloni < neogr. pantalóni, fr. pantalon
- rochie < bulg., sb. roklja
- sandale < lat. sandalium, fr. sandale
- șapcă < magh. sapka, rus. šapka
- șosete < fr. chaussette
- uniformă < lat. uniformis, fr. uniforme
- vestă < lat. vestis, fr. veste, germ. Weste
- zigzag < germ. Zickzack

Pe de altă parte, cuvinte precum cele de mai jos au intrat, între timp, în rândul arhaismelor, după cum și piesele de port pe care le numesc au ajuns să fie depășite de vreme:

- berneveci < bulg. vernevici
- brăcinar < lat. brabile + suf. -ar
- buci – cuv. autoht., cf. alb. byk
- caftan < turc. kaftan
- cațaveică < ucr. kacavejka
- chingă < lat. *clinga (cingula)
- contaș < pol. kontusz
- cosâncă < rus. kasynka
- găitan < turc. gaytan
- gig < magh. vég
- lacră < bulg. rakla, „cutie, ladă”
- malotea < turc. mallota
- nădragi < sl. nadragy, magh. nadrág
- pregitoare < lat. per + gyros + suf. -toare
- strâmțari < lat. strinctus + suf. -ar
- suman < ucr., rus., bulg. sukman
- zambalic < turc. zumbilik

La orice popor, evoluția culturii materiale este normală, după cum normală este și înlocuirea unor obiecte de port din vechime cu altele noi, fapt ce duce la îmbogățirea sferei semantice a portului popular.

Totodată, au luat naștere cele trei tipuri de îmbrăcăminte:

- costumul popular tradițional (străbun);
- costumul „obișnuit”, din stofă, fără motive populare („nemțesc”);
- costumul național festiv, de scenă, care reprezintă un hibrid între oraș și sat și care s-a îndepărtat de adevăratul specific național românesc. În Valea Siretului, de pildă, el este numit „costum național de Cernăuți”.

*

Pe de altă parte, revenind pe tărâmul lingvisticii, observăm că, din punct de vedere semantic, asistăm fie la extinderi, respectiv la restrângeri de sens, fie la înnobilări, respectiv la depreciări, fie, pur și simplu, la deplasări către sensuri care nu mai au nimic în comun cu sensul inițial.

Câteva exemple de înnobilare semantică ne oferă denumirile ornamentelor pieselor de port, piese realizate cu atâta măiestrie de meșterii populari, încât înnobilarea de sens se realizează de la simplu la complex și de la concret la abstract:

- *hacluiala* (< ucr. hak, „cârlig”) denumește un ornament croșetat;
- *puișorii* (< lat. *pulleus) reprezintă broderia realizată în cruciulițe;
- *vârstele* sau *vrâstele* (< sb. vrsta), adică dungile verticale de pe catrințe, dau naștere unor adevărate curcubeie de culori.

Cuvântul autohton *ciot*, împreună cu diminutivul său, *ciotușor* (*șiotușor*), atât de des folosit, se înobilează și el, ajungând să denumească nodurile de la batic sau canafii prinși la cămașa bărbătească ori femeiască, drept ornament.

De asemenea, cuvântul *zgardă* (*zgărdiță*) se folosește ocazional, în Crasna și Ropcea, și cu sensul său „nobil”, de salbă sau șirag de „pietre scumpe”.

Privind lista celor 295 de cuvinte, constatăm imediat bogăția ei semantică, întrucât un termen poate avea mai multe sinonime, provenite – sau nu – din aceeași sursă etimologică:

- îmbrăcăminte, port, veșminte, straie (lat.), haine (sb.);
- cămașă, cămeșoi, camezâlcă, ie (lat.);
- bretele (fr.), șlecure (ucr.), pachioaște (rus.);
- scoarță (lat.), covor (ucr.), chilim (tc.);
- colier (fr.), salbă, lățitor (lat.), zgardă, zgărdiță (autohton);
- acoperământ, legătoare (lat.), broboadă (bulg.), batic (fr.), basma (turc.), tulpan (neogr.);
- bată, cingătoare, brăcinar, frânghie / fimbrie / frâmbie, curea, baier (lat.), cordon, centură (fr.), chimir (tc.).

Conservatorismul limbii române vorbite în zona Văii Siretului este uneori uimitor; în acest ultim caz, de pildă, descoperim o multitudine de forme vechi latinești, păstrate aproape intact, toate denumind cingătoarea – căroră li s-au adăugat termeni pe care limba latină nu-i cunoștea: *cordon*, care denumește cingătoarea purtată la rochie sau la bluză; *centură*, care denumește cingătoarea militară, cu pafta; și *chimir*, care se referă la o cingătoare bărbătească lată, cu buzunare, brodată sau împodobită cu ținte metalice.

Cuvântul latinesc *pectus* a dat naștere substantivului derivat *pieptar*, cu variantele *piptar*, *chiptar*, *cheptar*, *pieptăraș*, *ciaptar* (Ropcea), care circulă în paralel cu varianta de influență slavă *cheptarek*, precum și cu termenii de origine maghiară *bundă*, *bundiță*, *bonghiță*, *bondiță*, *bondușcă* etc., ce cunosc o largă circulație în zonă. De asemenea, relativ recent s-a introdus, în toată Valea Siretului, termenul *vestă*. În satele Ropcea, Crasna, Cireș și Ciudei se mai folosește și cuvântul german *laibăr* (sau: *laibel*, *laibăl*), care denumește un pieptar țărănesc săracăcios, de postav.

Astfel de exemple demonstrează vitalitatea vocabularului românesc de pe Valea Siretului, care se învechește și se înnoiește, se depreciază și se înobilează semantic, este viu, conservator și receptiv la nou în același timp, are o mare capacitate de derivare și își păstrează culoarea specific moldovenească și bucovineană – aidoma limbii vorbite în patria-mamă, România. Într-adevăr, deși zona Văii Siretului se află la nordul actualei granițe cu România, izolarea politică din ultimele decenii nu a întrerupt

legăturile lingvistice cu patria-mamă, întrucât românii de aici sunt conservatori și continuă tradiția portului și a graiului românesc, deși sunt și receptivi la noutăți, după cum o demonstrează neologismele de mai sus.

Deși, structural, lexicul analizat este eterogen, fiind marcat de elemente componente multietnice, constatăm totuși că avem de-a face, indiscutabil, cu un port românesc tradițional, unitar, ce se caracterizează prin continuitate: atât a obiectelor de port în sine, cât și terminologică, în care elementul latin este determinant, fiind cel mai activ, datorită capacității sale de înnoire lexicală, manifestată în ciuda influențelor atât de diverse pe care le suferă.

În concluzie, se poate afirma că terminologia portului popular poartă în sine o evidentă semnificație cultural-istorică, întrucât ea ține de evoluția unei civilizații, de înnoirea ei din Antichitate – de la traco-iliri și daco-romani – și până astăzi. Întreaga terminologie a portului românesc utilizată pe Valea Siretului ține de obârșia vorbitorilor. Cultura materială a unui popor este expresia creativității spirituale a acestuia; în cazul de față, ea demonstrează, în același timp, o continuitate incontestabilă, atât la nivel motivic, cât și pe plan lingvistic, datorită terminologiei majoritar latinești.

IV.3. Integrarea terminologiei portului popular în locuțiuni și expresii

Pentru a demonstra vitalitatea terminologiei portului popular, în primul rând a termenilor întâlniți în zona Văii Siretului, ne-am propus să analizăm o serie de locuțiuni și expresii din această arie semantică, extrase din *Noul Dicționar Universal al Limbii Române*, apărut la București, în anul 2006. În cadrul acestei analize, vom arăta în ce măsură ele sunt cunoscute și utilizate de vorbitorii de limbă română din Raionul Storojineț și dacă își mai păstrează sensul original sau au dobândit sensuri noi, secundare și figurate, devenind un bun național și universal al tuturor românilor din spațiul carpato-danubiano-pontic. Chiar și simpla prezență a acestor locuțiuni și expresii în limba vorbită de românii de pe Valea Siretului atestă viabilitatea vocabularului românesc: circulând din gură în gură, cuvintele și contextele lor specifice nu „ruginesc”, ci, dimpotrivă, se încarcă de sensuri noi, devin proaspete în ciuda parfumului vechimii, plăcute prin plasticitatea lor și atotcuprinzătoare prin semnificația lor.

Gradul de abstracție a expresiilor se dezvoltă în trepte, pornind de la

simple comparații (*a merge ca sucala*) și ajungând la metafore (*a rămâne gol teacă*) și la o simbolistică profundă: „Pe-un picior de plai / Pe-o gură de rai...” (*Miorița*).

Știm că, în orice limbă, expresiile au o dublă funcție: una de comunicare directă, simplificată, laconică, a gândurilor și a simțămintelor umane și una de comunicare asociată, simbolică, evocând sensurile profunde ale unei îndelungate experiențe de viață și de gândire, asociată de multe ori cu sensuri nebănuite, figurate ori simbolice. Frumusețea și expresivitatea cuvintelor și a sintagmelor, așa cum sunt ele întâlnite atât în folclor, cât și în literatura cultă, ne duc cu gândul la sufletul țaranului român și la modul său de gândire. Pe parcursul cercetărilor întreprinse am constatat, de la bun început, că și terminologia portului popular se asociază, ca și portul în sine, tuturor momentelor importante ale vieții, fiind nelipsită de la marile evenimente tradiționale – fapt ce a contribuit la apariția unor expresii plastice în vorbirea de toate zilele, expresii care pot reda cele mai variate stări sufletești, atitudini și comportamente, definind complexitatea vieții și a relațiilor interumane.

Pe lângă multitudinea de cuvinte și de expresii comune tuturor românilor, există și o serie de expresii care circulă numai printre românii de aici, precum și expresii comune românilor și ucrainenilor din Valea Siretului. Componentele acestor ultime două categorii nu pot fi considerate, cu certitudine, ca aparținând strict Bucovinei ori zonei de care ne ocupăm, însă sigur este că ele au particularități care ne duc cu gândul la bilingvismul româno-ucrainean specific zonei.

Este vorba despre locuțiuni și expresii – dacă nu cunoscute, atunci cel puțin – inteligibile tuturor românilor, dar care se pare că aici, în nordul Bucovinei, sunt utilizate mai frecvent decât în altă parte:

- *a asculta (pe cineva) teacă la / de pământ* = a asculta (pe cineva) într-o tăcere desăvârșită;
- *a avea cârlig la cineva* = 1. a se simți atras de cineva; 2. a fi simpatizat de cineva;
- *a avea casă / casa sub cușmă* = a fi foarte sărac;
- *a bate la pingea* = 1. a întări pingea; 2. a umbla mult; 3. a cheltui multă energie într-un anumit scop;
- *a căuta / a căta în coarne pe cineva* = a-i face cuiva pe plac, a-i face toate mofturile;²⁰³
- *a vorbi fără acoperământ* = a vorbi fără perdea, pe față, deschis;
- *cu poala* = în cantitate mare;

²⁰³ Am arătat că termenul *corn* sau *coarne* denumește și o podoabă feminină a capului, dar expresia se pare că nu pornește de la denumirea acesteia ci, mai degrabă, pur și simplu de la plăcerea cornutelor domestice de a fi „cătate”, adică mângâiate sau scărpinate, între coarne.

- *cu un sul de vorbe* = cu abilitate, cu viclenie;²⁰⁴
- *de-a vălătucul* = 1. de-a rostogolul; 2. în mare grabă;
- *în sucală* = în spirală, în cercuri, în arcuri;
- *în zigzag / în zigzaguri* = în linie frântă;
- *într-un buc* = într-o clipă, foarte repede.

Cuvintele-nucleu ale unor astfel de locuțiuni și expresii au deseori un sens figurat, care mai păstrează doar parțial ceva din sensul lor de bază. Într-adevăr, toți termenii portului popular ce intră în structura expresiilor dobândesc o încărcătură semantică nouă, concretizată fie direct, fie la modul figurat, sugerând experiențe deosebite. Asemenea expresii sunt uneori de neînțeles pentru tineri – ceea ce demonstrează că ele se arhaizează concomitent cu vocabularul care iese din uz.

Din punct de vedere etimologic, cuvintele-nucleu sunt fie de origine slavă (*cârlig, cușmă, poală, vălătuc, sucală*), fie latină (*teacă, acoperământ, corn, sul*), fie de altă origine (*pingea, zigzag, buc*) – fapt care însă nu ne îndreptățește neapărat să vorbim de anumite preferințe ale vorbitorilor, mai ales în situațiile când termenul respectiv există în mai multe limbi. Pe de altă parte, este important de evidențiat faptul că în marea majoritate a expresiilor intră verbe care fac parte din vocabularul fundamental: *a fi, a avea, a pune, a bate, a face, a merge, a rămâne, a spune, a ține, a lua, a da, a asculta, a strânge, a sta* etc.

Lista de locuțiuni și expresii din Anexa 1 conține atât structuri idiomatice, așadar cu înțeles figurat, intraductibil, care aparține întregului grup frazeologic, cât și neidiomatice, în care cuvintele își păstrează sensul propriu. Lingvistul Theodor Hristea consideră că și unele, și celelalte sunt „unități frazeologice” sau „frazelogisme” și că „indiscutabil [...] orice expresie (ca grup lexical stabil și unitar) este, prin definiție, mai mult sau mai puțin expresivă, adică generatoare de efecte stilistice”.²⁰⁵

Vom analiza așadar un număr de expresii din listă, deosebit de interesante și chiar de neașteptate în simplitatea lor, însoțindu-le cu succinte comentarii privind sensul și expresivitatea lor și evidențiind frumusețea și bogăția lor semantică în vorbirea de zi cu zi a românilor din Valea Siretului, care, deși trăiesc izolați de patria-mamă, continuă să „grăiască” românește, ca pe vremea bunicilor și a străbunicilor lor.

*

- *(în) costumul lui Adam – (în) pielea goală*

În mod evident, această expresie a intrat relativ recent în limbajul vorbitorilor din Valea Siretului, întrucât însuși neologismul *costum*, de

²⁰⁴ Această expresie am auzit-o la Budineț, de la un țăran care îi acuza pe doi cărturari că „au darul să amăgească c-un sul subțire de vorbe”.

²⁰⁵ Theodor Hristea (coord.), *Sinteze de limba română*, p. 142.

origine franceză, a pătruns în limba română prin secolele al XVII-lea – al XVIII-lea, pentru a însuma, ca denumire, combinațiile vestimentare formate din haină, vestă și pantaloni, respectiv jachetă și fustă sau pantaloni. În zilele noastre, când e la modă turismul și chiar nudismul, vestimentația oamenilor aflați la plajă nu e numai sumară, ci și, deseori, redusă la „pielea goală”, aidoma primului cuplu uman trăitor în Rai, care încă nu știa ce e rușinea – concept pe care l-a dobândit apoi datorită fructului oprit din Pomul Cunoașterii.

Expresia are, din punct de vedere semantic, cel puțin două semnificații: una directă, care descrie starea omului aflat în *costumul lui Adam*, adică în pielea goală, așa cum l-a dat Dumnezeu pe Pământ, și una ce ascunde un sens peiorativ, exprimând ironia vorbitorului, care exclamă, spre exemplu: „Iartă-i Doamne, că umblă în costumul lui Adam!” – adică, goi și fără rușine. Există în Valea Siretului și o expresie similară, *a fi sau a rămâne gol* (*gol*) *pilug / chilug*, cu sensul de „a fi sau a rămâne gol pușcă”.

- (la) *așa cap, așa căciulă* – cum este omul, așa este și purtarea lui

Spre deosebire de cea de mai sus, această expresie conține o învățătură ce datează, probabil, din timpurile străvechi, geto-dacice, întrucât obiectul denumit prin termenul *căciulă*, considerat a fi autohton, este redat și pe Columna lui Traian. Expresia este construită pe o analogie simplă și edificatoare, între obiectul de port ca atare și capul posesorului său, în ideea că unui cap bun și inteligent i se potrivește o căciulă bună, în vreme ce un cap mai sărac valoric, adică mai puțin inteligent, își arată și prin căciulă valoarea sau nonvaloarea. Căciula reprezenta și reprezintă încă, în mai toate satele românești, un însemn al bărbăției; astfel, *a purta căciula degeaba* înseamnă ori „a nu fi un bărbat adevărat”, ori „a fi prost sau netrebnic”.

Mai târziu, la apariția pălăriei, expresia de mai sus a ajuns să aibă și varianta (la) *așa cap, așa pălărie*.

- *niciun păr (mai mult)* – 1. cât de puțin; 2. nimic

Sintagma aceasta ne trimite cu gândul la spiritul negustoresc al românului, care știe să aprecieze valoarea oricărui obiect și mai ales a obiectelor de port, lucrate în casă, cum ar fi hainele și covoarele, confecționate fără nicio risipă. Atunci când i se cere să facă o evaluare contra cost sau un schimb de obiecte, țaranul român va oferi, categoric, exact atât cât trebuie și nimic în plus, *niciun păr mai mult*.

Multe expresii conținând substantivul *păr* sunt comune românilor și ucrainenilor. Spre exemplu: *cât păr în palmă* sau *ca păru-n palmă* sau *ca părul pe broască*, cu sens de negare absolută („nimic”, „niciodată”): „Ți-oi da cât păr în palmă la bănet!”, sau: „Ți-oi înapoia datoria când mi-o crește păru-n palmă!”. Uneori se spune: „N-am păr în cap” sau „în barbă cât...”, ceea ce dă sensul de „multitudine”. Despre un rezultat obținut cu greu, prin

intervenții, se zice că e *tras de păr*. În schimb, locuțiunea adverbială *în păr*, însemnând „cu toții”, aparține numai vorbitorilor români.

- *a (i se) rupe cuiva băierile inimii – a simți / a produce cuiva o mare durere sufletească*

Această expresie pornește de la termenul *baieră* (< lat. *bajulus*, *bajula*), care denumește cureaua, sfoara sau ața cusută sau legată la un obiect (pungă, traistă, ploscă etc.),²⁰⁶ pentru a-l pune astfel fie după grumaz, fie pe umăr. Întrucât inima este considerată a fi sălașul sufletului, verbul *a rupe* ne duce cu gândul la o mare tensiune sufletească – a omului aflat într-o situație-limită, spre exemplu la moartea cuiva drag. Expresia are și varianta *a (i se) rupe cuiva inima*.

Sintagma „băierile inimii” apare și în expresii de tipul *a ofta* sau *a striga* sau *a râde din băierile inimii*.

Pentru că, de obicei, „băieri” are punga, există și expresii de tip restrictiv, cum ar fi *a strânge băierile pungii*, cu două sensuri: „a răbda (de foame)” și „a face economii”, sau exagerări: *a avea nouă băiere la pungă*, cu sensul de „a fi foarte zgârcit”.

- *a (se) face puzderie – a (se) sfârâma, a (se) distruge*

Termenul *puzderie* (< sl. *pozderije*) denumește resturile lemnoase ce cad din tulpina cânepii sau a inului la melitare și la scărmanare, atunci când se face pânza necesară confecționării diverselor piese de port popular. Deși astăzi se folosește pânza „de fabrică”, puțini fiind cei care mai prelucrează cânepa sau inul și care mai cunosc sensul primar al cuvântului *puzderie*, acesta a rămas în limba vorbită, semnificând o mulțime fără număr de obiecte mici, identice sau asemănătoare. Putem auzi așadar oamenii spunând că: „Păpădia zbura puzderie” sau că: „Geamul se lovi de perete, făcându-se puzderie” etc.

- *a (se) găti spelcă – a (se) dichisi*

Această expresie provine, cu siguranță, din zona Bucovinei, întrucât nucleul ei îl constituie cuvântul de origine ucraineană *spelcă*, adică „ac de păr, agrafă strălucitoare” sau, în Ropcea, „cercel metalic în formă de potcoavă”. Acțiunea de *a se găti spelcă* sugerează așadar o vestimentație elegantă, rafinată. Pe terenul limbii române, substantivul *spelcă* (pronunțat și: *spilcă*, *șpelcă* sau *șpercă*) și-a creat o familie de cuvinte care cuprinde verbul *a spilcui*, adjectivul *spilcuit*, substantivele *spilcuială*, *spilcuire* și *spilcuță* sau *spelcuță*.

- *a arde cămașa pe cineva – a fi foarte grăbit*

Observăm, în această expresie, prezența termenului *cămașă* (< lat. *camisia*), respectiv a denumirii aceluiași obiect vestimentar care a fost, secole de-a rândul (până la apariția maioului) cel mai apropiat de corp,

²⁰⁶ Termenul există și în limba ucraineană, unde înseamnă „cingătoare”.

„înregistrând” astfel toate reacțiile purtătorului și dând naștere la o serie de expresii deosebit de sugestive: *a lăsa în cămașă pe cineva* sau *a-i lua cuiva și cămașa de pe el* („a-i lua cuiva tot”), *a nu avea / a nu ști pe unde să scoată cămașa* („a nu găsi ieșire dintr-o încurcătură”), *a nu avea (nici) cămașă pe el* („a fi foarte sărac”), *a rămâne în cămașă* („a săraci, a pierde tot”), *a-și bea (și) cămașa* („a da totul pe băutură”) *a-și da și cămașa (de pe el)* („a fi foarte darnic, milos, binevoitor”) etc. Aceste expresii sunt utilizate, în Valea Siretului, nu numai de către români, ci și de către ucraineni – ceea ce nu implică neapărat o traducere dintr-o limbă în cealaltă, ci faptul că ele exprimă aceleași stări și reacții umane în fața realității.

- *a atârna de un fir de păr – a depinde de foarte puțin*

Expresia e cunoscută în toate comunitățile zonei Văii Siretului. Ea ne duce cu gândul la o amenințare inherentă, la un fapt cu consecințe neplăcute care este pe cale de a se produce. De pildă, despre oamenii grav bolnavi se spune adesea că viața le *atârână de un fir de păr*.

- *a avea / a găsi / a afla ac de / pentru cojocul cuiva – a avea / a găsi mijlocul de a înfrânge / de a înfrâna pe cineva*

Această expresie circulă în zona Storojinețului, în limbile română și ucraineană, exprimând posibilitatea cuiva de a se descurca în orice situație, asemenea cojocarului care are ace potrivite, indiferent de grosimea pielii din care trebuie să confecționeze cojocul. Expresia conține și o notă de optimism amenințător: cu sau fără acordul celui alt, „problema” se va rezolva.

Ca peste tot, circulă și printre românii trăitori în Valea Siretului expresia *iarnă cu șapte cojoace*, în vreme ce ucrainenii spun *iarnă cu nouă cojoace*. Altă expresie românească, *a-și teme* sau *a-și păzi cojocul*, cu sensul de a fi precaut, are corespondentul ucrainean, mai direct, *Păzește-ți cojocul!* Tot o adresare directă, un îndemn, este și: *Hai să văd cât îți poate cojocul!* – adică, „ce și cum și cât poți face”.

Alte expresii ce conțin substantivul *cojoc* sunt: *a scutura cojocul cuiva* sau *a-i face cuiva pielea cojoc*, cu sensul de „a bate zdravăn pe cineva”, precum și *a-și întoarce cojocul pe cealaltă parte* sau *pe dos*, cu dublu sens: „a-și schimba (brusc) atitudinea sau părerea” ori „a se supăra”.

- *a avea / a ține pe cineva / ceva în buzunarul de la vestă – a avea în puterea sa pe cineva / ceva*

Dacă expresia analizată anterior conținea o amenințare, cea de față implică o atitudine minimalizatoare față de o altă persoană, căci buzunarul de la vestă este, dacă nu fals, atunci foarte mic – devenind evidentă aroganța celui ce își permite atitudinea de a-și reduce aproapele la dimensiunile unui astfel de buzunar. Ucrainenii au, la rândul lor, o expresie similară, traducibilă prin: *Vezi că te bag sau te țin în buzunărelul meu!*

- *a avea la chimir – a fi bogat*

Chimirul (< turc. kemer), element al portului popular mai ales de la

munte, este un brâu lat de piele, prevăzut cu buzunare pentru bani, acte etc., deseori ornamentat și deosebit de practic de purtat în timpul efectuării muncilor grele, solicitante. Atât obiectul, cât și denumirea acestuia se folosesc și astăzi, astfel încât și expresia de mai sus este actuală, după cum actuale sunt și expresiile *a fi om cu chimir mare* („a fi bogat”) sau *a strânge la chimir* („a fi zgârcit”).

- *a avea păr pe limbă* – 1. *a fi prost*; 2. *a fi needucat*

Dincolo de metaforă: oricine are un fir de păr pe limbă nu poate vorbi, se bâlbâie și se pierde, asemeni unui om prost. Expresia vizează așadar fie prostia, fie lipsa de educație, care îl pot face pe vorbitor să iasă în evidență într-o lumină nefavorabilă.

- *a bate apa în piuă* = *a vorbi mult și fără rost*

Expresia este, probabil, la fel de veche ca și ocupația țaranului care prelucra, în piuă, lâna ca materie primă pentru confecționarea pieselor de îmbrăcăminte groase. „Piuă” se mai numește vasul de lemn sau de metal în care țăranii pisau grâul, la sărbători, însă *a bate apă în piuă* este o absurditate. Expresia se aplică așadar persoanelor care vorbesc mult și fără rost, ea circulând, cu acest înțeles, peste tot unde trăiesc români, inclusiv în zona Storojinețului.

- *a curge obielele / zdrențele / cârpele de pe / după cineva* – *a fi îmbrăcat sărăcăcios*

În mod evident, expresia datează din vremuri îndepărtate, când opincile și obielele erau nelipsite din portul zilnic al țăranilor români, care le purtau până ajungeau zdrențe; altfel spus, sărăcia făcea *să curgă obielele de pe ei*.

Astăzi, expresia mai circulă în Valea Siretului doar în forma *a curge zdrențele* sau *cârpele de pe cineva*, vorbitorii referindu-se, de obicei, la cerșetorii, vagabonzii sau bețivii care nu sunt în stare să-și depășească propria condiție de sărăcie sau neputință.

- *a da cu căciula în câini* – 1. *a fi cu chef*; 2. *a-și face de cap*; 3. *a fi foarte supărat*

După cum am arătat, atât termenul autohton *căciulă*, cât și obiectul de port pe care acesta îl denumesc se pierd în negura vremurilor, ca și ocupația străveche a păstoritului, deoarece căciulile tradiționale se confecționează din piei de miel și de oaie. Veche trebuie să fie și expresia de mai sus, expresie a unei libertăți prost înțelese sau, dimpotrivă, a supărării sau a unui gest de apărare.

Expresia ca atare are o circulație restrânsă în zona Storojinețului, unde se spune, în schimb: *Asta-i altă căciulă!* („Asta-i altă socoteală, altă treabă.”), *Bună ziua, căciulă (că stăpânul n-are gură)!* (ironie adresată celui care nu salută, mai ales copiilor, pentru a-i corecta), *a-și lua căciula din cap în fața cuiva* („a-și descoperi capul, în semn de respect”) și *a fi cu musca pe*

căciulă („a se simți vinovat”).

- *a da cu melița / din meliță – a flecări*

Această locuțiune verbală, care conține un termen astăzi aproape dispărut din vorbire, întrucât tinerii și copii nu au văzut niciodată o „meliță”, se folosește în special de către vârstnici, singurii care mai pot înțelege sensul peiorativ, figurat, de a vorbi vrute și nevrute, al locuțiunii.

- *a da cuiva papucii – 1. a da pe cineva afară; 2. a părăsi pe cineva*

Papucul (< turc. papuç, magh. papucs) e un obiect de port ușor, extrem de practic și aproape indispensabil, ceea ce se vede și din faptul că denumirea sa face parte din vocabularul fundamental și dintr-un mare număr de expresii.

Expresia de mai sus înseamnă „a părăsi pe cineva apropiat” (cum e papucul de picior) și se folosește, ironic, atunci când se desface o căsătorie din vina unuia dintre soți. În același context se mai poate spune că unul dintre soți *și-a luat papucii*, adică a părăsit domiciliul conjugal.

La fel de actuale sunt și expresiile: *a o lua la papuc* („a fugi”), *a ține sub papuc pe cineva* („a ține sub ascultare pe cineva”, cel mai adesea pe soț sau pe soție) sau *a lăsa pe cineva în papuci* („a lăsa sărac pe cineva”).

Este cunoscut și sensul secundar al cuvântului, provenit din sintagma *Dacia papuc*, extins asupra vehiculelor asemănătoare din Ucraina, numite de către românii din Valea Siretului, simplu, *papuc*.

- *a descurca ițele – 1. a lămuri o chestiune; 2. a rezolva un conflict vs.*
- *a încurca ițele – 1. a complica lucrurile; 2. a strica un plan*

Cele două expresii circulă în toate comunitățile românești ale Văii Siretului. Ambele pornesc de la substantivul *iță* (< lat. licium, licia), care denumește un dispozitiv de la războiul de țesut, format din rame care susțin firele așezate vertical. Practic, acest dispozitiv ajută la realizarea țesăturii – cu condiția să nu se încurce ițele, firele cu ochiuri care fac parte din respectivul dispozitiv. Cele două expresii au, desigur, și sensuri proprii, dar și sensurile figurate menționate mai sus.

- *a despica / a tăia firul (de păr) în patru – a analiza foarte minuțios (și inutil)*

Această expresie rezumă, ironic, tendința de exagerare a unor oameni, care se pierd în analize interminabile și, în ultima instanță, inutile. De obicei, ea se folosește în formă negativă („Hai să nu despicăm firul în patru!”), cu intenție preventivă, căci gestul oricum nu are rost. Expresia, eficientă prin însuși absurdul ei, este des folosită în vorbirea curentă, ca și alte expresii care conțin substantivele *fir* și sau *păr*: *din / de-a fir în / a păr* – de la un capăt la altul, foarte amănunțit; *a fi în doi peri* – 1. a avea părul din fire amestecate, de două culori, sur, cărunt; 2. a fi între două vârste; 3. a fi

beat; 4. a fi nehotărât, neclar, confuz; *a se lua / a se apuca / a se prinde de păr cu cineva* – 1. a se împotrivi cuiva; 2. a se certa violent; 3. a se bate cu cineva; *a i se ridica / a i se face părul măciucă* sau *a i se ridica părul în cap* – a se îngrozi.

- *a fi (mai) cu moț (în frunte)* – *a fi (mai) deosebit, iscusit, grozav*

Așa-numitul „moț”, o şuviță de păr lungă din frunte sau din creștetul capului, era considerat la japonezi, chinezi, cazaci, ucraineni ș.a. un semn distinctiv, un semn al bărbăției. În limba română, termenul *moț* apare în diverse expresii, referindu-se la comportamentul diferit, ușor deviant, al unor indivizi.

De cele mai multe ori, respectivele expresii au o notă peiorativă, ironică: *a fi (mai) cu moț (în frunte)*, *a se crede cu moț (în cap)*, *a spune lucrurile (mai) cu moț*. Există însă și expresia *a lua pe cineva de moț*, care înseamnă, la modul concret, „a trage de păr”.

Astăzi, mai mult ca oricând, libertatea prost înțeleasă duce la devieri de comportament, atât la oraș, cât și la țară, iar aceste devieri sunt sancționate, prin limbajul tradițional, mai mult ca altădată. Spre exemplu, când cineva prezintă faptele *mai cu moț*, atrage atenția prin lăudăroșenie, iar această atitudine naște, în rândul auditoriului, impresia că respectivul e un încrezut fără margini și că vrea să pară mai mult decât este în fapt.

Un alt fenomen des întâlnit în zilele noastre îl reprezintă extravaganța vestimentară, atât de îndepărtată de tradiția populară, care se caracteriza prin frumusețe și echilibru. Cine umblă *înzorzonat de iese din pene* strică echilibrul stradal al bunului-simț și este privit cu ostilitate pentru fudulia lui, asemenea celor ce sunt *mai cu moț în frunte* sau *umblă cu cuțitul la brâu*, fiind gata de ceartă cu oricine și oricând. Dintotdeauna, în popor au fost și sunt condamnate prostia, fudulia, violența, lenea, răutatea etc., întrucât s-a dorit și se dorește ca relațiile dintre oameni să fie clădite pe principiile biblice de dragoste, modestie, cinste, bună-cuviință, hărnicie etc.

- *a fi / a intra la vătăle* – *a îndeplini / a începe să îndeplinească munca cea mai grea*

Bătrânii din Valea Siretului spun uneori, despre câte cineva, că *a intrat la vătăle*, adică „a primit un post de răspundere”. Expresia pornește de la substantivul *vătăle*, care denumește partea de sus a dispozitivului de la războiul de țesut, în care se fixează spata.

- *a fi / a merge cu traista-n băț* – 1. *a nu avea o locuință stabilă*; 2. *a fi foarte sărac*

La prima vedere expresia pare a fi hazlie, însă ea descrie o situație socială critică, a unor oameni atât de săraci, încât nici nu au ce pune în traistă și o duc, fiind foarte ușoară, „în băț”, nu în spinare. Bineînțeles că asemenea oameni nu pot avea nici locuință. Alături de această expresie mai

circulă și altele, asemănătoare: *a-i bate cuiva vântul în traistă*, adică „a fi foarte sărac”, *a umbla cu traista*, „a cerși” etc.

De asemenea, Crivățul, un vânt rece și puternic ce bate și în nordul Bucovinei, e numit în popor *Traistă-goală*, ceea ce sugerează golirea de bogății a câmpului, care ajunge a fi ca o traistă goală.

- *a fi / a sta la poala / la poalele cuiva* – 1. *a sta la picioarele cuiva*; 2. *a fi la voia, la bunul plac al cuiva*

„Poala” sau „poalele” sunt partea de jos a unui veșmânt bisericesc sau laic, de obicei femeiesc. Atunci când *se ține de poala mamei*, copilul se plasează sub directa ocrotire a acesteia; în schimb, dacă *cineva ține pe altcineva de poală*, înseamnă că îl ține sub control. Când cineva, de obicei o femeie, *iși dă poalele peste cap* sau *iși pune poalele în cap*, înseamnă că depășește limita bunului-simț, adoptând un comportament josnic. La polul opus față de astfel de devieri de comportament se situează acțiunea de *a săruta poala* mamei, a unei fețe bisericești, a unui suveran etc., ceea ce denotă un mare respect sau chiar evlavie față de acea persoană.

- *a fi prost ca o cizmă / ciubotă* – *a fi foarte prost*

O astfel de comparație de echivalare a unui grad scăzut de inteligență umană cu inteligența inexistentă a unui obiect de încălțăminte nu poate decât să definească prostia supremă. Interesant este că atât românii, cât și ucrainenii din Raionul Storojineț și din întreaga Vale a Siretului folosesc exact aceeași expresie (*prost ca o ciubotă* / дурний як чобіт), deosebit de sugestivă, deși pare, la prima vedere, absurdă.

- *a i se încurca pânza* – *a nu-i reuși planurile*

Termenul *pânză* denumește țesătura de bumbac, in, cânepă etc., care se producea aproape în fiecare casă țărănească; *a încurca pânza cuiva* echivala cu a-i strica planurile. Cum astăzi metrajele se cumpără, expresia, ca atare, a dispărut, dar mai circulă, în schimb, alte expresii cu nucleul semantic *pânză*: *a i se ridica / a-i cădea / a i se lua cuiva pânza de pe ochi* (1. „a începe să înțeleagă lucrurile”; 2. „a-și reveni dintr-o eroare, a se lumina la minte”); *(a merge) până-n pânzele albe* (1. „a continua până la moarte”; 2. „a merge până la capăt”); *a curge pânză* („a curge neîncetat”). Interesantă este expresia *a țese pânză*, care se folosește cu o dublă semnificație: „a țese pânză”, dar și „a țese intrigă”, ceea ce echivalează cu expresia *a încurca ițele*, analizată mai sus.

- *a îmbrăca caftan* – *a se ridica la rangul de domn sau de boier* sau
- *a îmbrăca în / cu caftan pe cineva* – *a ridica pe cineva la rangul de domn sau de boier*

Precum se vede, ambele expresii au luat naștere în același context. Cuvântul *caftan*, de origine turcă, definea o manta orientală albă, lungă și largă, brodată cu fir de aur sau de mătase, pe care o purtau, la un moment

dat, și domnitorii și marii boieri din Țările Române. Aceste expresii nu mai circulă astăzi cu sensul pe care îl aveau în Evul Mediu, deși termenul *caftan* continuă să existe atât la românii, cât și la ucrainenii din Bucovina de Nord, denumind însă fie o haină scurtă, de tip sacou, fie una de lungime intermediară, între sacou și manta, denumită în popor și, simplu, „scurtă” și purtată în special toamna.

- *a împleti coadă / cosiță albă – a rămâne nemăritată*

Expresia aceasta este încă foarte frecvent folosită la țară, atât de către români, cât și de către ucrainenii: când o femeie trece de 30 de ani, se spune despre ea că *va împleti coadă sau cosiță albă* sau că „o vor mărita babele”.

- *a întoarce ceva pe față și pe dos – a analiza amănunțit dar*
- *a întoarce pe cineva pe dos – 1. a-l impresiona foarte tare; 2. a-l face să-și schimbe radical opinia*

Prima expresie se folosește în situația în care o soluție se caută din greu, cu insistență, și poate fi găsită doar în urma unei analize amănunțite a situației. În schimb, atunci când *întoarcem pe dos pe cineva*, înseamnă fie că îl impresionăm pe cel în cauză foarte puternic, fie că îl facem să-și schimbe radical părerea.

- *a lovi / a plesni pe cineva în pălărie – 1. a atinge un punct sensibil; 2. a ironiza pe cineva*

Această expresie, auzită adesea în satele românești din Ucraina, atrage atenția, la modul figurat, asupra unei fapte sau a unei vorbe supărătoare, care lezează sensibilitatea unui semen. La fel de frecvent se folosește și expresia antonimică, ironică, *a-l durea în pălărie*, care denotă nepăsarea. Limbajul acesta, aparent vulgar, are însă și o remarcabilă doză de expresivitate.

- *a lovi sub centură pe cineva – a-i aplica o lovitură neașteptată sau fatală*

Această expresie este cunoscută de românii de pretutindeni. Ea descrie o reacție brutală, neașteptată, a cuiva care fie își atacă fizic semenul, fie îi aduce un prejudiciu moral.

- *a lua / a apuca / a înhăța pe cineva de piept – 1. a cere cuiva socoteală; 2. a sări la bătaie*

Această expresie este înrudită semantic, prin nota agresivității, cu cea anterioară, fiind cunoscută, la rândul ei, de către toți vorbitorii de limbă română, oriunde s-ar afla ei, căci, din păcate, agresiunea verbală și fizică a devenit o prezență de nedorit în viețile tuturor oamenilor.

- *a merge găitan / șnur – a evolua, a se desfășura foarte bine*

Termenul *găitan* (< turc. gaytan) denumește un ornament din metal, lână, mătase etc. Se folosește din ce în ce mai rar, având deja iz arhaic și cedând tot mai mult locul termenului mai nou *șnur* (< germ. Schnur). De aceea, de obicei se spune că *treaba merge șnur*, adică „merge ca pe roate”.

- *a pune cuiva călușul în gură* – *a împiedica pe cineva să vorbească*

Cuvântul *căluș* denumește o bucată de lemn sau de metal care se pune în gura unui animal, ca să stea întredeschisă. Sensul expresiei *a pune cuiva căluș în gură* este, desigur, figurat, însemnând că o persoană o împiedică pe alta să vorbească, amenințând-o, iar aceasta, de frică, tace.

Expresia este cunoscută în Valea Siretului, după cum sunt cunoscute și alte expresii ce au în componență verbul *a pune*: *a pune cuiva opinca în obraz*, cu sensul de „a trage pe sfoară, a amăgi” sau „a face de rușine”; *a pune talpa în obrazul cuiva*, adică „a dovedi o neobrăzare ieșită din comun”, *a-și pune pânza în stative cu cineva*, adică „a se asocia” etc.

- *a scutura nădragii / cojocul cuiva* – *a bate zdravăn pe cineva*

În această expresie, verbul *a scutura*, asociat substantivelor *nădragi* sau *cojoc*, evocă o atitudine dură a unui individ față de altul sau, mai concret, o bătaie „soră cu moartea”. Există și expresia *Te bat de sar peticele de pe tine!*, cu sens asemănător, folosită astăzi foarte rar, căci mai nimeni nu mai poartă haine peticite.

- *a se face cârlig* – *a se încovoia*, *a se ghemui*

Această expresie ascunde, de fapt, o comparație cu valoare metaforică: *a se face cârlig* înseamnă „a se încovoia” (de durere, de frig etc.). Ea există în vorbirea de toate zilele, ca și expresia *a se face ghem*; cândva circula, cu același sens, și expresia *a se face vălătuc*.

Verbul *a (se) face* este prezent în numeroase expresii și locuțiuni, fiind adeseori asociat și cu denumirile obiectelor de port sau ale altor obiecte din universul casnic: *a(-și) face pantofii* („a-i lustrui”), *a face rost* („a spația firele de urzeală”, dar și „a procura”), *a(-și) face patul* („a-l așterne”), *a(-și) face părul* („a și-l aranja”) etc.

Alături de aceste expresii, utilizate în vorbirea de zi cu zi, mai există și altele, mai plastice, de tipul: *a se face teacă de / la pământ* („a se face nevăzut, a se ascunde”), *a se face galben ca ceara* („a se speria de moarte”), *a face trei lulele, trei surcele* („a face treaba de mântuială”) etc.

- *a strânge cureaua* – 1. *a răbda (de foame)*; 2. *a face economii*

Expresia aceasta este înrudită semantic cu *a strânge băierile pungii*, dezvoltându-se, la rândul ei, aceeași tendință a omului către economie, chiar și cu prețul foamei. Nu este exclusă nici ideea zgârceniei, aproape la fel de încetățenită în mentalul colectiv românesc. Într-adevăr, atât pe vremuri, cât și astăzi, oamenii erau nevoiți să *strângă cureaua*, adică să rabde, din cauza sărăciei, chiar și de foame și să facă încontinuu economii, pentru a trăi de la o zi la alta.

- *a strânge în chingă / în chingi* – *a lua din scurt, a constrânge pe cineva*

Termenul *chingă* denumește, printre altele, cureaua cu care se

strânge șaua calului; expresia de mai sus duce așadar cu gândul la atitudinea de constrângere a cuiva pentru a-l supune voinței celui mai puternic, pentru a-l face să mărturisească ceva etc. Varianta cu substantivul la plural, *a strânge în chingi*, sugerează repetarea acțiunii și deci lipsa oricărei căi de ieșire. Se cunoaște, în comunitățile din Valea Siretului, și expresia antonimică *a slăbi chinga / din chingă pe cineva*, cu sensul de „a-l elibera” sau de „a-i ușura suferința”. De fapt, persoana care *strânge chinga* este puternică și, de aceea, în popor, a apărut și expresia *a-l ține chingile pe cineva*, cu sensul de „a fi” sau „a se simți în putere”.

- *a zări ca printr-o pânză – a desluși greu, a vedea ca prin sită*

Se spune astfel despre un om a cărui vedere este redusă, din anumite motive, așa încât vede în jur doar *ca prin pânză* sau *ca prin ceață*, adică neclar. Desigur că expresia poate avea și sens figurat, când se referă, de pildă, la viitorul cuiva, la o situație încă neclarificată.

- *a-și da și cămașa (de pe el) – a fi foarte darnic, milos, binevoitor sau*
- *a(-și) da și haina de pe el – a face orice sacrificiu (pentru a obține ceva)*

Astfel de expresii ne duc cu gândul la un devotament nemărginit față de semenii. Întrucât haina și cămașa, ca obiecte de port, sunt foarte apropiate omului, renunțarea la ele în favoarea altcuiva sau pentru a obține ceva în schimb reprezintă un sacrificiu. Deseori auzim: „Îmi dau și haina de pe mine ca să-l văd om pe acest copil!”, sau: „Mi-aș da și cămașa de pe mine numai să-mi port copilul prin facultate!” – după cum un cu totul alt gen de om nu zice nimic ci, pur și simplu, *iși bea și cămașa*, dând totul pe băutură, în defavoarea familiei întregi.

- *a-i mirosi cuiva a catrință – a fi atras de fete sau de femei*

Această expresie face referire la adolescenții sau la afemeiații care „aleargă” după sexul opus. Despre un adolescent mai dezvoltat se spune, ironic, că îi miroase deja a catrință, după cum se spune și despre bărbații afemeiați că *aleargă după catrințe sau după fuste*.

- *a-și lăsa / lepăda opincile (la barieră) – 1. a ieși din rândurile țărănimii; 2. a se emancipa*

În toate colțurile lumii are loc, de vreme îndelungată, un exod al populației de la țară la oraș. Adeseori se spune despre câte cineva: „Ăsta și-a lăsat opincile la barieră!”, adică a devenit, recent, din țăran, „orășean”. Într-adevăr, opinca îl definea pe țăran, după cum se vede și din expresia *de la vlădică până la opincă*: poruncile domnești, spre exemplu, vizau toate clasele sociale, de la cler până la țărănime.

Termenul *opincă* intră, printre altele, în componența expresiilor *a da cuiva cu opinca în obraz* sau *a pune cuiva opinca în obraz*, expresii cu multiple sensuri, în funcție de context („a păcăli”, „a face de rușine”, „a

jigni”), întrucât riposta „opincarului” la nedreptăți era ori o păcăleală (vezi Păcală), ori o demonstrație directă a superiorității inteligenței țărănești (vezi Moș Ion Roată).

Depărtările inimaginabile unde au ajuns purtătorii de opinci (vezi Badea Cârțan, care a uimit lumea mergând pe jos, în opinci, până la Roma, pentru a-și privi strămoșii portretizați pe Columna lui Traian) au dat naștere, în popor, expresiei *pe unde și-a spart dracul opincile* („foarte departe”), expresie ce ne duce cu gândul la nevoințele zilnice ale țăranilor, care, încălțați cu opincile lor, nu numai că făceau drumuri foarte lungi, ci și lucrau în condiții uneori inumane. Lupta aceasta dusă de „opincari” pentru supraviețuire stârnea admirația și respectul celor din jur – fapt de care ne convinge o altă expresie: *a călca pe cineva pe opinci* înseamnă „a-l jigni”.

- *a-și pune capul sub comănac – a se călugări*

Despre fetele și băieții care aleg viața la mănăstire, în călugărie, se spune că *și-au pus capul sub comănac*; în schimb, despre fetele care se mărită se spune că *și-au pus marama sau baticul (în cap)* – observație explicabilă prin faptul că fetele de la țară obișnuiau să umble, până la măritiș, cu părul împletit în cosițe și cu capul descoperit. De aceea, după cum am amintit anterior, la nunțile românești există și astăzi momentele speciale ale „înhotării” și „dezhobotării” miresei, pentru a marca intrarea fetei în viață, ca femeie și ca nevastă.

- *a împovăra pe cineva cu mai mulți desagi – a da cuiva mai multe sarcini*

Această expresie își trădează fățiș conținutul semantic: „desaga” este, din start, o traistă dublă, ce se poartă, peste umăr, pe piept și pe spate – or, supraîncărcarea cuiva cu mai mulți *desagi*, de orice natură ar fi ei, poate crea o situație insuportabilă pentru o persoană care nu își poate depăși limitele.

- *a strânge banii la ciorap – a face economii*

În cazul acestei bine cunoscute expresii avem de a face cu o realitate veche, născută pe vremea când oamenii își strângeau banii, literalmente, în ciorapi, transformându-i în punguțe potrivite pentru micile lor economii. În timp, expresia și-a extins sensul asupra tuturor oamenilor, inclusiv a zgârciților care adună, pe ascuns, adevărate averi.

- *a ține fuior cu cineva – a nu se lăsa intimidat de cineva*

„Fuiorul” era mănunchiul de fire de cânepă, de in, de lână etc. pregătit pentru tors. Sensul expresiei de mai sus devine clar dacă știm că fuiorul mai trebuia melițat, periat de buci și scărmanat puternic, așa încât ne putem imagina că o anume persoană nu s-ar lăsa intimidată, precum nu se teme fuiorul de meliță sau de pieptene. Chiar dacă astăzi puțini oameni mai știu ce este un *fuior*, expresia este folosită încă de țăranii bătrâni din Ciudei, Crasna și Pătrăuți.

Tot pe vârstnici îi mai poți auzi spunând, despre câte o femeie care

își părăsește soțul, că *și-a luat ale trei fuioare și s-a oprit drept la mamă-sa*, adică, de supărare, „și-a luat catrafusele”, pușinul pe care îl avea, și s-a întors la părinți.

- *a asculta (pe cineva) teacă la / de pământ – a asculta (pe cineva) într-o tăcere desăvârșită*

Această expresie datează din vremurile în care țăranii obișnuiau să asculte „glasul gliei”, punând urechea la pământ ca să afle dacă nu se simțea vreun cutremur, dacă nu venea vreo furtună, dacă nu se apropia vreo turmă de animale etc.

Nu la fel de frumoasă este expresia *a rămâne (gol) teacă* („a rămâne gol pușcă”).

- *a-și băga mințile în traistă / în cap – a-i veni mintea la cap* vs.
- *a nu-și băga mințile în traistă / în cap – a nu-i veni mintea la cap*

Revenirea omului la normal, după câte o perioadă mai tulbure, a fost și este privită ca fiind deosebit de importantă, numai că ea depinde de voința și de credința individului însuși în posibilitățile sale. Cele două variante ale expresiei de mai sus, construite în raport disjunctiv, se utilizează după caz: cine a făcut o alegere bună, dând dovadă de înțelepciune măcar la nivelul minimal al unei traiste, va trăi bine; cine a făcut, în schimb, o alegere proastă, dând dovadă de nepăsare față de propria persoană, va avea de suferit o viață întreagă.

- *a nu avea (de-a face) nici în clin, nici în mănecă cu ceva / cineva – a nu avea nimic de-a face cu ceva / cineva*

Delăsarea, incapacitatea sau dezinteresul au fost sintetizate în această zicală plină de învățămintе, aplicabilă celor ce sunt complet pe dinafară într-o problemă, neputându-se face utili cu niciun chip în găsirea unei soluții.

*

Iată cum, privindu-le cu atenție, constatăm că expresiile populare au de oferit, de cele mai multe ori, pe lângă frumusețea lor, și un cod de valori morale, de care ar trebui să ținem seama dacă vrem să trăim în mod onorabil.

Scurtele comentarii făcute mai sus pe marginea locuțiunilor și expresiilor care pornesc de la terminologia portului popular evidențiază, în primul rând, devierile de sens proprii limbajului figurat, abstractizat, uneori simbolic și, de aceea, imposibil de tradus în alte limbi. De multe ori, chiar și în limba română, ele se sustrag interpretărilor imediate, datorită unor abstractizări neprevăzute: *a bate apa în piuă, a-l ține chingile pe cineva, a-i face cuiva chica topor, a scăpa basma curată, a-și dezlega băierile inimii, a nu avea nici în clin, nici în mănecă cu cineva* etc.

Acest subcapitol demonstrează clar că terminologia portului popular românesc, ca parte componentă a zeci de locuțiuni și de expresii, își

păstrează viabilitatea și stabilitatea în cele zece comunități românești din Valea Siretului. Ea constituie o expresie a bogăției limbii române vorbite într-un teritoriu izolat de patria-mamă, dar care, din punct de vedere lingvistic și spiritual, a rămas profund românesc.

Concluzii

Portul popular românesc din Valea Siretului – și de pretutindeni unde trăiesc comunități compacte românești – reprezintă, din punct de vedere artistic, o valoare materială și estetică deseori inegalabilă, întrucât este vorba despre adevărate opere de artă care fac parte din patrimoniul național, atestat, după cum am arătat, prin dovezi istorice de netăgăduit: monumente, documente și mărturii ale unor oameni de cultură din țară sau de peste hotare, transmise de-a lungul vremii.

Cel mai prețios document este însă, în contextul dat, limba română însăși, care a păstrat, de sute sau mii de ani, denumirea specifică fiecărei piese de port în parte – și aici avem în vedere argumente etimologice care ne trimit la trecutul îndepărtat, la limba latină și chiar la limba geto-dacilor, înrudiți prin limbă cu albanezii, după cum o demonstrează prezența unor termeni „autohtoni”, cum ar fi: *brâu*, *buci*, *căciulă*, *curpen*, *strungă*, *traistă*, *zgardă* etc. Întâlnim, de aceea, termeni autohtoni care au rămas aproape neschimbați de-a lungul timpului și constatăm că populația din zona investigată manifestă o mare putere și dorință de conservare a specificului său românesc, atât la nivel concret, material, cât și pe plan terminologic – astfel încât, alături de termenii mai noi, sunt încă în circulație și alții mai vechi, iar alături de termenii care au pătruns în limba literară se folosesc și alții, cu caracter pur regional.

În orice caz, majoritatea termenilor din sfera portului popular fac parte din fondul principal lexical – situație care va rămâne neschimbată atâta timp cât oamenii mai îmbracă sau, cel puțin, păstrează vestimentația tradițională, iar costumele naționale sunt încă purtate cu mândrie, de tineri și de copii, la ocazii festive, amintind atât purtătorilor, cât și privitorilor de identitatea lor românească.

Din acest punct de vedere, constatăm că importanța pieselor portului popular este dublă, căci alături de valoarea lor artistică, estetică și simbolică, interesează și valoarea lingvistică, valoare ce înglobează o întreagă istorie, nu numai a obiectului respectiv, ci și a denumirii acestuia, care a cunoscut o evoluție paralelă cu cea a obiectului. De pildă, aici, în Valea Siretului, descoperim termeni de origine latină specifici întregii României, cum ar fi *bată*, *cămașă*, *curea*, *ghem*, *ie*, *ișari*, *îmbrăcăminte*, *legătore*, *mâneacă*, *pieptar*, *pregitoare*, *ștergar*, *veșmânt* etc. – ceea ce constituie o dovadă a continuității comunităților românești, întrucât acest lexic a făcut și mai face încă parte din vocabularul fundamental al limbii române.

Unele cuvinte s-au păstrat într-o formă apropiată de forma

etimonului latinesc:

- balț < lat. balteus, „cingătoare”;
- bată < lat. bitta, „legătură”;
- canură < lat. cannula;
- cămașă < lat. camisa;
- cheotoare < lat. clautoria etc.,

în timp ce altele au fost supuse procesului de derivare:

- acoperământ < lat. acco(o)perire + suf. -ământ;
- arcește < lat. arcus + suf. -ește;
- brăcinar < lat. brabile + suf. -ar;
- camizâlc < lat. camisa + suf. slav -elka;
- costișat < lat. costa + suf. -ișă + suf. -at;
- cruciuliță < lat. crux, -cis + suf. -uliță;
- îmbrăcămintă < lat. *imbracare (< braca, „pantaloni”) + suf. -ămintă;
- împrejurătoare < lat. in + per + gyros + suf. -toare;
- miniștergură < lat. manus + extergere + suf. -ură etc.

Se observă așadar că, în general, termenii moșteniți din latină s-au conservat foarte bine și că au rămas productivi, păstrându-și capacitatea de derivare.

Pe de altă parte, după cum era și firesc, multitudinii de termeni moșteniți i s-au adăugat, în aria lingvistică studiată, termeni de origine slavă, respectiv ucraineană, cum ar fi: *bortă*, *cartuz*, *cațaveică*, *ciubotă*, *fald*, *gaci*, *paci*, *prishnă*, *spelcă*, *șlecure* etc. Unii dintre acești termeni au însă o arie de răspândire foarte redusă.

Statistica etimologică a terminologiei portului popular alcătuită mai sus ne-a arătat că, din 295 de termeni:

- 86 sunt de origine latină, reprezentând 29,1%;
- 25 sunt de origine franceză, reprezentând 8,4%;
- 79 sunt de origine slavă, reprezentând 26,7%.

Prin urmare, ponderea elementului latin (37,6%) e considerabil mai mare față de cea a elementului slav (26,7%), reprezentat mai intens aici, pe teritoriul Ucrainei – ceea ce considerăm a fi normal în condițiile conviețuirii celor două etnii și a manifestării bilingvismului româno-ucrainean.

*

Dacă în primele două capitole ale lucrării noastre am demonstrat că spațiul uman și geografic, cu antroponimele, toponimele și hidronimele sale specifice, aduce la tot pasul mărturie ale românismului, viu încă în zona Văii Siretului, ultimele două capitole și-au propus analiza terminologiei portului popular din cele zece comunități românești din zona Storojinețului. Am selectat astfel un total de 295 de termeni și am alcătuit un prim glosar, în cadrul căruia am întreprins un demers descriptiv pentru fiecare cuvânt,

discutând aspecte legate de pronunție, sens, răspândire, atestări și contexte.

Am constatat cu ușurință coexistența termenilor neologici, populari (dialectali) și arhaici, precum și existența a numeroase serii sinonimice alcătuite din cuvinte care denumesc, practic, aceeași piesă de port (vezi *căciulă* și *cușmă*, *legătoare*, *broboadă*, *batic*, *basma* și *tulpan*, *frânghie* și *baier*, *curea* și *chimir* etc.). Alteori, seriile sinonimice sunt și mai mari: *cămașă*, *cămeșoi* sau *cămeșoale*, *cămezâlc*, *ie* (cuvinte de origine latină), *rufă*, *rufoi* (cuvinte de origine slavă). Privite mai îndeaproape, astfel de sinonime sunt, desigur, de cele mai multe ori, parțiale. Astfel:

- *cămașă* reprezintă termenul obișnuit, care denumește o piesă vestimentară purtată atât de bărbați, cât și de femei;
- termenii *cămeșoi* și *cămeșoale* denumesc cămășile caracterizate printr-un croi drept, de tip tunică, purtate în zilele de lucru de bătrânii din Crasna, Pătrăuți, Ciudei și Cireș. Sensul de cămașă „simplă”, „de toate zilele” sau „de-a doua”, este dat și de sufixele augmentative *-oi* / *-oale*, excluzându-se însă orice nuanță peiorativă;
- termenul *camezâlc*, întâlnit la Crasna și Cireș, rezultat în urma unei sufixări diminutivale, denumește o piesă de lenjerie ușoară, de tip maiou, ce se poartă, ca și acesta, pe sub cămașă. Sufixul diminutival sugerează tocmai dimensiunea mică a unei astfel de piese vestimentare fără mâneci;
- latinescul *ie* denumește o cămașă femeiască scurtă, fără poale, făcută din bumbac sau borangic și ornamentată cu broderii. Este de remarcat faptul că termenul *camieșă* tinde să înlocuiască, mai peste tot, cuvântul *ie*;
- termenii de origine slavă *rufă* și *rufoi* sunt întâlniți, ca regionalisme, la Crasna, cu sensul de „cămașă simplă, de toate zilele” (vezi *cămeșoi*). În celelalte localități, ei au sens depreciativ, denumind cârpele cu care se șterg podelele.

Seria sinonimică din câmpul semantic al denumirilor de podoabe cuprinde:

- *colierele* (< fr. *collier*), podoabe moderne, de care azi nu se lipsește nicio fată;
- *gherdanele* (< turc. *gerdanlick*), coliere cu motive geometrice purtate „la ocazii”;
- *hurmuzurile* (< turc. *hurmuz*), coliere din perle (artificiale), purtate de fetele din Ropcea;
- *mărgelele* (sg.: *mărgea* sau *mărgică* < lat. *margella*), șiraguri de pietre semi-prețioase, biluțe de sticlă, lemn, os, plastic etc.;

- *salbele* (< lat. subalba), podoabe metalice purtate în mod curent în timpul dominației turco-fanariote. Astăzi, ele sunt purtate aproape exclusiv de către femeile de etnie romă;
- *zgardele* sau *zgărdițele* (cuv. autoht., cf. alb. shkardhë), șiraguri de „pietre scumpe”.

*

Ca în orice arie lingvistică, întâlnim și aici o serie de particularități specifice ale terminologiei studiate, particularități pe care le-am putea analiza cel puțin din următoarele puncte de vedere: fonetic, lexical, etimologic, semantic, morfologic și simbolic.

După cum remarca savantul german Gustav Weigand și după cum evidențiază și astăzi dialectologul Ion-Horia Bîrleanu,²⁰⁷ din punct de vedere fonetic, în Valea Siretului, ca și în întreaga Bucovină, avem de a face cu un dialect de tip „mozaic”, apărut prin contopirea graiului moldovenesc cu cel ardelenesc. Putem așadar consemna o dublă articulare:

- palatalizată (moldovenească): *k'eptar*, *k'aptar*, *ok'inci*, *tălk'ici*, *k'i'cor*; și
- africativă (ardelenească): *čaptar*, *talčiči*, *očinci*.

Interesant este că în satele Ciudei, Crasna, Cireș și Pătrăuți africatelile *č* și *ğ* se redau prin consoana constrictivă surdă *ș*, tipică subdialectelor moldovenești; astfel, *ciupag* se pronunță *șupag*, *ciupăgel* – *șupăgel*, *pregitoare* – *prișitoare* sau *preșitoare* etc. Fenomenul nu se manifestă, în schimb, în satul Ropcea.

O altă particularitate a pronunției specifice Văii Siretului o constituie prezența vocalelor închise, ca la moldoveni: *i* și *e* precedate de *d*, *t*, *f*, *v*, *z* se pronunță *î*: *no(r)jâfi*, *țâgaie*, *zâmț*, *șervât* etc.

După cum am arătat, lexicul analizat este eterogen din punct de vedere al etimologiei, majoritar fiind cel de origine latină (29,1 %), urmat îndeaproape, în arealul luat în discuție, de cel de origine slavă (26,7%). Aproximativ jumătate din acest lexic face parte din fondul principal de cuvinte, restul compunându-se din neologisme, regionalisme și arhaisme – ceea ce atestă, în plan lingvistic, transformările suferite de portul popular de-a lungul timpului: evoluând cultura materială, ca la orice popor, au pătruns și în zona rurală termeni neologici, cum ar fi, spre exemplu, franțuzescul *costume*, care a cunoscut o mare extensie semantică, ajungând să denumească trei tipuri de îmbrăcăminte:

- costumul popular tradițional (străbun);
- costumul „de toate zilele”, din stofă, fără motive populare („nemțesc”);

²⁰⁷ Vezi IV.1.

- costumul „național” festiv, de scenă, numit, în Valea Siretului, „costum național de Cernăuți”.

Pe de altă parte, unele cuvinte, precum *caftan*, *berneveci*, *strâmțari*, *fâstâc*, *obială*, *gaci* etc. au intrat în rândul arhaismelor, după cum nici obiectele pe care le denumesc nu se mai poartă, ci au făcut loc „noului”. Portul popular păstrează însă întotdeauna piesele de bază și, bineînțeles, terminologia de bază – în cazul nostru, specific românești, ca efigie a fondului principal de cuvinte, semn al stabilității, unității și continuității.

Trebuie precizat însă și că acest lexic eterogen, provenit din componente multietnice (întrucât fiecare etnie împrumută altora sau ia de la alții), face totuși dovada continuității obiectelor, respectiv a elementelor de port specifice, precum și a continuității terminologiei, în care elementul latin rămâne, prin capacitatea sa de înnoire lexicală, cel mai activ. Astfel, din totalul de optzeci și șase de cuvinte de origine latină discutate mai sus, treizeci și unu, respectiv 36%, sunt formate prin derivare pe terenul limbii române (*mânecar*, *cămeșoi*, *pieptar* etc.), ceea ce constituie o dovadă a productivității elementului latin moștenit. La acestea se adaugă, desigur, și cele douăzeci și cinci de cuvinte de origine franceză.

Interesant este că și elementele slave au, la rândul lor, capacitatea de a se deriva nu doar cu afixe de aceeași origine, ci și cu afixe latinești:

- *hainuță*, *hainișoară*, *hainică* < sb. *háljina*, bulg. *halina*;
- *cojocel*, *cojocuț*, *cojocică*, *cojocar*, *cojocărie* < sl. *kožuhŭ*;
- *rufușoară*, *rufișoară*, *rufoi*, *rufărie* < sl. *ruho*;
- *a îmbrobodi*, *îmbrobodeală* < bg. *podbradka*.

Atât din punct de vedere morfologic, cât și lexical sau fonetic, în terminologia portului popular din Valea Siretului descoperim forme vechi, conservatoare, care suscită un interes științific deosebit, întrucât o arie lingvistică păstrează întotdeauna, cu cât este mai îndepărtată de centru și mai izolată, lexeme vechi – în cazul de față, forme vechi românești sau chiar atât de apropiate de etimonul latinesc, cum în altă parte nu s-au mai păstrat. Este, de exemplu, cazul substantivului *frânghie* (< lat. *fimbria*), care circulă în tot spațiul lingvistic românesc, însă numai românii de pe Valea Siretului au păstrat formele arhaice *frâmbie* și *frâmbie*, apărute în urma unui accident fonetic, prin metateză.

Ca particularitate semantică: după cum am amintit deja, cuvântul *frânghie* denumeste nu numai o sfoară groasă, ci are și sensul vechi, de șnur pentru legat țării, izmenele, cioarecii sau nădragii, precum și sensul înnobilit, din sintagma *frâmbie cu stremțe* („fir cu franjuri”), care descrie o podoabă pentru ștergere, fețe de masă etc. Frânghiile și cingătorile sunt piese de port foarte vechi, reprezentate și pe monumentul de la Adamclisi. Culoarea cingătorilor și a frânghiilor este diferențiată pe vârste: copiii au cingători verzi sau albastre, flăcăii și fetele – roșii (simbolizând dragostea),

iar bătrânii – de culoare închisă.

O evoluție asemănătoare, de data aceasta din punct de vedere morfologic, a cunoscut-o substantivul *împrejurătoare* (< lat. in + per + gyrus + toare), care are sensul de „învelitoare” pentru partea inferioară a corpului. Cuvântul, format în popor prin dublă prefixare și sufixare (sau poate moștenit direct din latină în forma derivată) cunoaște următoarele variante fonetice:

- *împrejurătoare* (Pătrăuți, Cireș, Crasna, Ciudei);
- *preșitoare* (Cireș, Ciudei);
- *prișitoare* (Crăsnioara, Crasna).

În evoluția sensului lexical al terminologiei portului popular, precum și al unităților frazeologice în care intră diverșii termeni, întâlnim cazuri de lărgire sau de restrângere, de degradare sau de înnobilare a sensurilor. Amintim doar trei exemple:

- *zgărdă, zgărdiță* – podoabă, salbă, dar și curea sau lanț de purtat câinii;
- *cârpă* – accesoriu utilizat la realizarea pieptănăturii femeilor măritate, dar și rest de material vechi, fără valoare;
- *ciot, ciotușor* – canaf, nod, dar și parte rămasă dintr-un întreg ciuntit.

Este foarte interesant că astfel de sensuri coexistă aici, în Valea Siretului.

Ornamentele portului popular țin de zona artei adevărate, indiferent dacă este vorba de forme și culori apropiate peisajului terestru ori celest, de figuri geometrice care impresionează prin dispoziția formală, prin simbolismul lor și prin jocurile de culori ce au dat naștere la așa-numitele *curcubeie, râuri, vârste* sau *vrâste, pui* sau *puișori*, sau de peisaje de pe covoarele țărănești, care reflectă concepția românilor de aici despre viață și moarte, concepție înrăuită de credința lor creștin-ortodoxă. Astfel, prezența motivelor *Ciobănașul cu oile, Pomul cunoașterii, Calea robilor* ș.a. demonstrează că țeșăturile realizate în Valea Siretului reprezintă mai mult decât niște simple obiecte utile, fiind expresia unui mod artistic și lingvistic de a gândi și a trăi, care definește etnia românească de dincolo de hotarele patriei-mamă, cu atributele sale specific românești, conservate adânc în port și în limbă, stabile și unitare cu ale tuturor românilor.

Un alt semn al vitalității limbii române în Valea Siretului îl constituie prezența masivă a frazeologismelor formate pornind de la terminologia portului popular. În acest spațiu există sute de locuțiuni și expresii,²⁰⁸ care constituie o dovadă în plus că limba română este la ea acasă aici – atâta timp cât oamenii o stăpânesc nu doar la nivelul limbajului propriu-zis, direct și concret, ci și la nivel figurat, expresiv, ceea ce denotă existența unei

²⁰⁸ Noi am ales circa 200, cu extinderi. Vezi IV.3 și Anexa 1.

exprimări alese în baza stabilității și a continuității limbii române pe aceste meleaguri. Așadar, românii de la nord de graniță nu comunică numai de dragul comunicării, ci includ întotdeauna, în aceste unități frazeologice, experiența lor de viață și convingerile lor culturale, religioase și morale cele mai sănătoase, cu scopul cultivării și educării aproapelui lor. Ca atare, aceste locuțiuni și expresii dezvăluie existența unui cod moral sănătos în relațiile interumane și, mai mult, dorința cunoscătorilor acestuia de a-l transmite, din generație în generație, urmașilor.

*

Lucrarea de față demonstrează, pornind de la descrierea cadrului antropogeografic inerent pieselor de port popular din Valea Siretului și continuând cu analizarea terminologiei specifice acestei zone etnografice, că elementul lingvistic de origine latină este caracterizat printr-o vitalitate reală, în vreme ce elementul uman, ca entitate socială, reprezintă un promotor al culturii etnografice și etnolingvistice pe care a făurit-o și o făurește în continuare, definindu-și cu demnitate, prin specificul său românesc, identitatea istorică, lingvistică și culturală.

Cu toate că zona Văii Siretului din nordul Moldovei lui Ștefan cel Mare se află acum în Ucraina și, ca atare, a suferit și suferă influențe slave, putem spune că acestea nu sunt semnificative, întrucât specificul ei românesc a rămas neștirbit. Românii de aici, separați prin frontieră de patria-mamă, dar uniți cu frații lor prin limba maternă, prin tradițiile culturale românești, prin obiceiurile de suflet pe care le cultivă neîncetat și prin portul lor popular moștenit din moși-strămoși, rămân ceea ce au fost dintotdeauna: români.

Bibliografie

A. Volume

A.1. În limba română

Apolzan, Lucia, Portul și industria casnică textilă în Munții Apuseni, București, 1944.

Avram, Andrei (coord.), Antologia fonetică a limbii române, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1988.

Bălan, Teodor, Documente bucovinene. Vol. VI, Institutul de arte grafice și editură „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, 1942.

Bălan, Teodor, Sate dispărute din Bucovina, Institutul de arte grafice și editură „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, 1937.

Bănățeanu, T., Arta populară bucovineană, E.S.P.L.A., București, 1975.

Bănățeanu, Tancred, Focșa, Gh., Ionescu, Em., Arta populară în R.P.R. Port. Țesături-cusături, E.S.P.L.A., București, 1957.

Bîrleanu, Ion-Horia, Graiurile din Valea Șomuzului Mare. Vol. I. Formarea numelor de sate, Editura Sedcom Libris, Iași, 1999.

Bîrleanu, Ion-Horia, Graiurile din Valea Șomuzului Mare. Vol. II. Fonetica, Editura Sedcom Libris, Iași, 2000.

Bîrleanu, Ion-Horia, Jernovei, Gheorghe, Dialectologia limbii române. Partea I, Editura Ruta, Cernăuți, 2005.

Bîrleanu, Ion-Horia, Tradiție și tranziție la est de Carpați, Editura Sedcom Libris, Iași, 2001.

Blaga, Lucian, Spațiul mioritic, în: Trilogia culturii, Editura pentru Literatura Universală, București, 1969.

Brătianu, Elisa, Cusături românești, Editura Maravan, București, 1943.

Cantemir, Dimitrie, Descrierea Moldovei, E.S.P.L.A., București, 1973.

Caragiu-Marioțeanu, Matilda, Compendiu de dialectologie română (nord- și sud- dunăreană), Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1975.

Căruntu, Mihai-Aurelian, Bucovina în cel de al doilea război

mondial, Editura Junimea, Iași, 2004.

Ciobanu, Petru, Slănină, Vasile, Prelipcean, Reveca, Cupca, un sat din Bucovina. Partea I (anii 1429-1944), Editura Amadoros, Câmpulung Moldovenesc, 2004.

Cocuz, Ioan, Bucovina – file de istorie, Grupul editorial Mușatinii – Bucovina Viitoare, Suceava, 2000.

Cocuz, Ioan, Hulubei, Matei, Presa românească în Bucovina (1809 – 1944), Institutul poligrafic, Bacău, 1991.

Cocuz, Ioan, Partidele politice românești din Bucovina (1862-1914), Editura Cuvântul Nostru, Suceava, 2003.

Cocuz, Ioan, Unirea Bucovinei cu România (aspecte militare), Editura Suceava, Suceava, 1997.

Comșa, Dimitrie, Din ornamentica românească. Album artistic reprezentând 284 broderii și țesături după originale țărănești, întocmit din încredințarea Comitetului reuniunii agricole din Sibiu, Ed. și proprietatea Reuniunii, Sibiu, 1904.

Cornescu, Elena, Cusături românești, Editura Socec, București, 1906.

Costinean, Victoria și Ștefan, Valea Siretului – repere etnografice din zona Storojineț, Editura Artpress, Timișoara, 2007.

Covalciuc, Dumitru, Folclor românesc din nordul Bucovinei, Editura Augusta, Timișoara, 2001.

Covalciuc, Dumitru, Opișeni, un sat la răspântiile istoriei, Editura Zelena Bukovyna, Cernăuți, 2008.

Dimitriev, P. G., Moldova în epoca feudalizmului. Vol. VII, partea I. Recensămintele populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774, Editura Știința, Chișinău, 1975.

Documenta Romaniae Historica. A. Moldova. Vol. III, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1980.

Dr. Morariu, Aurel, Bucovina (1774-1918), București, 1915.

Dragomir, Laurențiu, Crasna, un colț de eternitate românească din Bucovina, Editura Coralia, București, 2004.

Drăganu, Nicolae, Românii în veacurile IX – XIV pe baza toponimiei și onomastice, București, 1933.

Drăghicescu, D., Din psihologia poporului român. Îngrijire ediție, note Elisabeta Simion. Studiu introductiv Virgil Constantinescu-Găliceni, Editura Historia, București, 2006.

Dumistrăcel, Stelian, Hreapcă, Doina, Bîrleanu, Ion-Horia, Ancheta dialectală ca formă de comunicare, Editura Academiei Române, Iași, 1997.

Dumistrăcel, Stelian, Influența limbii literare asupra graiurilor dacoromâne. Fonetica neologismului, Editura Academiei R.S.R., București, 1978.

Dumitriu, V. M., Zelenciuc, V. C., Costumul național moldovenesc.

Moldovschii naționalinâi costum, Chișineav, 1975.

Dunăre, Nicolae, Textilele populare românești, E.S.P.L.A., București, 1959.

Florescu-Florea, Bobu, Portul popular din Moldova de Nord, E.S.P.L.A., București, 1956.

Focșa, Gheorghe, Evoluția portului popular în zona Jiului de Sus. Studii de artă, E.S.P.L.A., București, 1957.

Formagiu, Hedvig-Maria, Portul popular din România, Muzeul de Artă al R.S.R., București, 1974.

Gonța, Alexandru I., Documente privind istoria României. A. Moldova. Veacurile XIV – XVII. Indicele numelor de locuri, Editura Academiei Române, București, 1990.

Gorovei, Artur, Meșteșugul vopsitului cu buruieni, Editura Cartea Românească, București, 1943.

Grămadă, Nicolai, Toponimia minoră a Bucovinei. Vol. I, Editura Anima, Iași, 1996.

Grigoraș, N., Instituții feudale din Moldova, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1971.

Grigorenko, A., Bucovina – ieri și azi, Editura pentru literatură politică a Ucrainei, Kiev, 1969.

Grigorovitza, Emanuil, Dicționarul geografic al Bucovinei, Societatea Geografică Română, București, 1908.

Grigoriuță, Mircea, Din istoria culturii în Bucovina (1775 – 1944), Editura didactică și pedagogică R.A., București, 1994.

Hristea, Theodor (coord.), Sinteze de limba română. Ediția a treia, revăzută și nou îmbogățită, Editura Albatros, București, 1984.

Iacobescu, Mihai, Din istoria Bucovinei. Vol. I (1774-1862), Editura Academiei Române, București, 1993.

Ieremiciuc, Radu, Bahrinești, sat trecut prin vremi de cumpănă, Editura Bukrek, Cernăuți, 2004.

Ilica, Vasile, Fântâna Albă – o mărturie de sânge, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 1999.

Iordan, Iorgu, Stilistica limbii române. Ediție definitivă, Editura Științifică, București, 1975.

Iordan, Iorgu, Toponimia românească, Editura Academiei Republicii Populare Romîne, București, 1963.

Ivănescu, Gheorghe, Istoria limbii române, Editura Junimea, Iași, 1980.

Lobiuc, Ioan, Contactele lingvistice ucraino-române, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2004.

Luchian, Dragoș, Un sat de pe Valea Siretului: Frătăuții Vechi, Editura Meridiane, București, 1986.

M. Costăchescu, Documente moldovenești de la Ștefan cel Mare, Iași, 1931.

Marian, Doina Silvia, Cusături artizanale, Editura Tehnică, București, 1980.

Marian, Simion Florea, Legende istorice din Bucovina, Editura Junimea, Iași 1981.

Marinescu, Marcela, Arta populară românească. Țesături decorative, Editura Tehnică, București, 1975.

Mihail, Zamfira, Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1978.

Monteoru, N., Bucovina. Pagini de enciclopedie. Vol. 1-3, Editura Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, Suceava, 2004.

Motrescu, Nicolae, Crasna Bucovinei. Vol. I, Folclor, Editura Bukovyna, Storjineț, 2006.

Neumann, Victor, Neam, popor sau națiune? Despre identitățile politice europene, Editura Curtea veche, București, 2005.

Niculică, Alis, Ion G. Sbiera. Viața și opera, Grup Mușatinii, Suceava, 2005.

Niculiță-Voronca, Elena, Datinile și credințele poporului Român adunate și așezate în ordine cronologică. Vol. I, Tipografia Isidor Wiegler, Cernăuți, 1903.

Nimigeanu, Dumitru, Însemnările unui țăran deportat din Bucovina, Fundația regală Universitară „Carol I”, Paris, 1958.

Nistor, Ion I., Problema ucraineană în lumina istoriei, Editura Septentrion, Rădăuți, 1997.

Nistor, Ion, Bejenarii ardeleni în Bucovina, Editura Glasul Bucovinei, Cernăuți, 1926.

Nistor, Ion, Istoria Bucovinei, Editura Humanitas, București, 1991.

Noica, Constantin, Pagini despre sufletul românesc, Editura Humanitas, București, 1991.

Olaru, Dragoș, Rei, Emanoil, Ropcea, un sat din Bucovina, Editura George Tofan, Suceava, 2010.

Onciul, Dimitrie, Din istoria Bucovinei, Editura Universitas, Chișinău, 1992.

Oprea, Ioan, Elemente de filozofie a limbii, Institutul European, Iași, 2007.

Oprea, Ioan, Nagy, Rodica, Istoria limbii române literare. Epoca modernă, Editura Universității Suceava, 2002.

Ovidiu, Tristele. Cartea V. Între barbari (Scrisori din exil), E.S.P.L.A., București, 1957.

Pamfile, Tudor, Sărbătorile la români, Academia Română, București,

1914.

Papiu Ilarian, Al., Tezaurul de monumente istorice pentru România, București, 1862-1864.

Pavel, Emilia, Portul popular din zona Iași, Editura Meridiane, București, 1975.

Pătruț, Ioan, Studii de limbă română și slavistică, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1974.

Petrescu, Paul, Costumul popular românesc din Transilvania și Banat, E.S.P.L.A., București, 1959.

Petrescu, Paul, Scoarțe românești, Editura Meridiane, București, 1966.

Philippide, Alexandru, Originea românilor. Vol. I, Ce spun izvoarele istorice, 1923; Vol. II, Ce spun limbile română și albaneză, 1927, Tipografia Viața Românească, Iași.

Popescu, Ilie, Pătrăuții pe Siret, Editura Mușatinii, Suceava, 2001.

Popescu, Ion, Ungureanu, Constantin, Românii din Ucraina între trecut și viitor. Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Primus, Oradea, 2009.

Posteucă, Ion, Stăneștii pe Siret, Editura Zelena Bukovyna, Cernăuți, 2006.

Prepeliță, Mihai, Din gulagul românilor, Editura Vasile Cârlova, București, 1998.

Pribac, Sorin, Orientări și curente în antropologia culturală, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2005.

Purici, Ștefan, Mișcarea național-românească din Bucovina între anii 1775-1918, Editura Hurmuzachi, Suceava, 1998.

Reguș, Corneliu, Influența limbii române asupra graiurilor ucrainene din R.S. România, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1971 [extras].

Rely, Simion, Satul Igești în vremuri vechi și noi, ediția a II-a, Editura Cernăuți, Hliboca, 1994.

Russu, I. I., Elemente autohtone în limba română. Substratul comun româno-albanez, Editura Academiei R.S.R., București, 1970.

Russu, I. I., Etnogenza românilor, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1981.

Satco, Emil, Enciclopedia Bucovinei. Vol. I – II, Editura Princeps Edit, Suceava, 2004.

Scauru-Teclu, Janeta, Teclu, Liviu, Studiu asupra covoarelor românești, Ed. autorilor, Cluj, 1938.

Schipor-Pițu, Viorica, Nunta contemporană în satele de pe Sirețel, Editura Carpați, Ujgorod, Cernăuți, 2005.

Skrehunetz, Bruno, Ghid pentru Bucovina și Cernăuți – Illustrierter

Führer durch die Bukowina und Czernowitz, Verlag H. Pardini, Czernowitz, 1925.

Șapcă, Nicolae, Iordănești: istorie și destine, Editura Cernăuți, Hliboca, 1997.

Tochiță, Dragoș, Folclor bucovinean de pe Valea Siretului Mic. Partea I, Poezia obiceiurilor de iarnă de la Cireș până la Oprișeni, Partea II, Orașii de nuntă, colocării, cântări și strigături de nuntă de pe Valea Siretului Mic, Editura Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, Suceava, 2006.

Tochiță, Dragoș, O vatră a românismului: Pătrăuții de Sus, Editura Augusta, Timișoara, 2003.

Tochiță, Dragoș, Românii de pe Valea Siretului de Sus, jertfe ale ocupației nordului Bucovinei și terorii bolșevice, Editura George Tofan, Suceava, 1999.

Ungureanu, Constantin, Bucovina în perioada stăpânirii austriece (1774-1918), Editura Civitas, Chișinău, 2003.

Ungureanu, Constantin, Învățământul primar din Bucovina (1774-1918), Editura Civitas, Chișinău, 2007.

Victoria și Ștefan Costinean, Valea Siretului – repere etnografice din zona Storojineț, Editura Artpress, Timișoara, 2007.

Zderciuc, Boris, Petrescu, Paul, Bănățeanu, Tancred, Arta populară în România, E.S.P.L.A., București, 1964.

Zmoșu, Valeriu, Pe-un picior de plai, Editura Kraj Herca, Herța 2009.

Zmoșu, Valeriu, Un sat bucovinean de pe Valea Siretului: Pătrăuții de Jos. Mărturii spirituale, Editura Alexandru cel Bun, Cernăuți, 2006.

A.2. *În limbile ucraineană și rusă*

Ареальные исследования в языкознании и этнографии (Язык и этнос): [сб. науч. трудов / отв. ред. Н.И. Толстой]. — Л.: Наука, 1983

Бабич Н.Д. Фольклорні матеріали як змістовий елемент наукового тексту (за працею Р.-Ф. Кайндля „Гуцули”) / Н.Д. Бабич // Вісн. Прикарпат. ун-ту. — Івано-Франківськ, 2008

Байка В., М. Українські народні традиції в сучасному одязі. К., 1970

Бевзенко С.П. Діалектні та інтердіалектні з походження морфологічні явища в сучасній українській мові / С.П. Бевзенко // Питання взаємодії української літературної мови та територіальних діалектів. — К.: Наукова думка, 1972

Бирляну, Хоріямб Жерновой, Г.Я., Діалектологія румунської мови, Частина I, Чернівці, Чернівецький Національний Університет імені «Юрія Федьковича», 2005

Бичко З. Назви одягу та взуття в наддністрянському говорі / З. Бичко // Діалектологічні студії. 1: Мова в часі і просторі / [відп. ред. П. Грищенко, Н. Хобзей]. — Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2003

Бігусяк М. Семантика обрядових символів у говірках Івано-Франківщини / Михайло Бігусяк // Семантика мови і тексту: Матеріали IX Міжнародної конференції. — Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ, 2006

Білецька В., Українські сорочки, їх типи, еволюція і орнаментация / Матеріали до етнології та антропології, Львов, 1929

Блинова О.И. Явление мотивации слов: Лексикологический аспект / О.И. Блинова. — Томск: Изд-во Томского ун-та, 1994

Бушіна, Т., І., Декоративно — прикладне мистецтво Радянської Буковини, Р., 1986

Вайнрайх У. Языковые контакты: Состояние и проблемы исследования / Уриэль Вайнрайх; [предисл. А. Мартине; пер. с англ. яз. и коммент. Ю.А. Жлуктенко; вступ. ст. В.Н. Ярцевой]. — К.: Вища школа, Изд-во при Киев. ун-те, 1979

Виноградова Л.Н. Вербальне компоненти обрядового комплексу (влияние фольклорного текста на структуру, семантику и терминологию обряда) / Л.Н. Виноградова // Язык культуры: семантика и грамматика / [отв. ред. С.М.Толстая]. — М.: Индрик, 2004

Войтів Г. Назви жіночих шийних прикрас у гуцульському говорі / Г.Войтів // Гуцульські говірки: лінгвістичні та етнолінгвістичні дослідження / [відп. ред. Я.В. Закревська (НАН України. Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича)]. — Л., 2000

Воропай О. Звичаї нашого народу: етнографічний нарис / Олекса Воропай. — К.: Оберіг, 1993

Гнатюк, В., Ткацтво у східній Галичині. Матеріали до українсько-руської етнології, Львів, 1900

Горбач О. Зібрані статті 8. Історія мови. Діалектологія. Лексикологія / Олекса Горбач — Мюнхен, 1997

Грабовіч, О., І., Традиційні мотиви в українській вишиванці і тканинах, New York, 1977

Гримашевич Г. Етнолінгвістичний аспект дослідження номінації одягу та взуття у говірках Середнього Полісся / Г. Гримашевич // Етнолінгвістичні студії. 1. — Житомир: Полісся, 2007

Гримашевич Г. З ареалогії назв одягу та взуття середньополіського діалекту / Г. Гримашевич // Волинь — Житомирщина: [істор.-філол. зб. з регіональних проблем / відп. ред.: В.

Єршов, В. Мойсієнко]. — № 11. — Житомир, 2003

Гримашевич Г. Лексичний атлас назв одягу та взуття середньополіського діалекту: спроба інтерпретації / Г. Гримашевич // Діалектологічні студії. 6: Лінгвістичний атлас – від створення до інтерпретації / [відп. ред. П. Грищенко, Н. Хобзей]. — Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2006

Грищенко П. Тексти як джерело дослідження українських говірок Румунії: [передм.] // Павлюк, М., Робчук, І. Українські говори Румунії: діалектні тексти / М. Павлюк, І. Робчук. — Канада, 2003

Гуйванюк Н. Архетипные предметы-символы в свадебных обрядах Северной Буковины / Н. Гуйванюк, Ю. Руснак // Тезисы Международного научного симпозиума „Актуальне тенденції в дослідженні слов'янських мов, літератур і культур”. — Клузь-Напоказ, Румунія, 19-20 червня 2008 р.

Гуйванюк Н.В. Межъязыковые связи в диалектных текстах русских „островных” говоров на Буковине / Н.В. Гуйванюк, Н.О. Руснак // Веснік Брєсцкага універсітєта. — Серія філалагічныя навукі. — №2. — Брєст, 2005

Гургула, І. Народне мистецтво західних областей України. — К., 1966

Гуслістий, К., Л., Вопросы истории Украина и отечество развития украинского народа, К., 1971

Дзендзелівський Й.О. Спостереження над народною етимологією в українській мові / Й.О. Дзендзелівський / Дослідження з української діалектології: зб. наук. пр. / АН України, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні; [відп. ред. П.Ю. Грищенко]. — К.: Наукова думка, 1991

Кожолянюк Г.К. Духовна культура українців Буковини. — Чернівці, 2007

Кожолянюк Г.К. Етнографія Буковини / Георгій Костянтинівич Кожолянюк. — Чернівці: Золоті литаври, 1999

Кожолянюк Г.К. Народознавство Буковини. Громадський і сімейний побут. — Чернівці: Рута, 1998

Кожолянюк О. Використання монет у весільній обрядовості Буковини / О.Кожолянюк, О. Паук // Р.Ф. Кайндль. Вікно в європейську науку: матеріали II Міжнар. наук. семінару „Кайндльівські читання” (Чернівці, 22-29 трав. 2005 р.). — Чернівці: Прут, 2005

Кожолянюк О. Доповнюючі елементи традиційного весільного костюма на Буковині / О. Кожолянюк // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології та етнології: зб. наук. пр. — Чернівці, 2006

Кожолянюк О. Жіночі весільні головні убори Буковини / О.

Кожолянюк // Іван Франко і Буковина: матеріали Міжнар. наук. — практ. конф. (Чернівці, 22 верес. 2006 р.). — Чернівці, 2006

Козаченко А.И. К истории великорусского свадебного обряда / А.И. Козаченко // Советская этнография. — № 1. — 1957

Костишина, М., В., Буковинські традиційні мотиви в сучасному вбранні. Народна творчість та етнографія, нр. 4, 1975

Кріжановський, Б., Українские и румынские килими. Ленінград, типография Иван Фиодоров, нр. 4, 1975

Кульчицька, О., Народний одяг західних областей УРСР, Київ, 1959

Купчанка, Л., Некоторые историко-географические сведения о Буковине, Киев, 1876

Матейко К.І. Український народний одяг / К.І. Матейко. — К.: Наук. думка, 1977

Матушенко В.Б. Сучасне весілля в контексті української обрядової культури / В.Б. Матушенко. — К.: Стилос, 2009

Онишкевич М.Й. До питання про українсько-румунські мовні зв'язки (на матеріалі даних бойківського діалекту) / М.Й. Онишкевич // Структура і розвиток слов'янських мов. Слов'янське мовознавство. / [відп. ред. О.С. Мельничук]. — К.: Наукова думка, 1967

Прокопенко В. Назви одягу, взуття та головних уборів у буковинських говірках / В.А. Прокопенко // Питання історії і діалектології. — Кн. 2, т. 42, вип. 11. — Львів, 1961

A.3. *În alte limbi*

Bally, Charles, Précis de stylistique. Esquisse d'une méthode fondée sur l'étude du français moderne, A. Eggiman, Genève 1905.

Basch-Ritter, Renate, Österreich-Ungarn in Wort und Bild. Menschen und Länder, Verlag Styria, Graz, Wien, Köln, 1989.

Cojolenko, I., Traditional Dress of Bukovyna, Saskatoon, Chernivtsi 1994.

Hausleitner, Mariana, Die Rumänisierung der Bukowina. Die Durchsetzung des nationalstaatlichen Anspruchs Grossrumäniens 1918 – 1944, R. Oldenbourg Verlag, München, 2001.

Wagner, Rudolf, Deutsches Kulturleben in der Bukowina, Verlag des Schutzvereines „Österr. Landsmannschaft“, Wien, 1981.

Werenka, Daniel, Topographie der Bukowina zur Zeit ihrer Erwerbung durch Oesterreich 1774-1785. Akten, Czernowitz 1895.

B. Articole

Bîrleanu, Ion-Horia, Geografia lingvistică românească fără prejudecăți, în: *Academica*, anul IV, nr. 12 (48), 1994.

Covalciuc, Dumitru, Atlas hlibocean, în: *Zorile Bucovinei*, Cernăuți, 2 decembrie 1999.

Covalciuc, Dumitru, Boierii, mazilii, ruptașii și alți proprietari de pământ în Bucovina la 1802, în: *Almanahul cultural-literar al românilor nord-bucovineni „Țara Fagilor”*, vol. VIII, Cernăuți – Târgu-Mureș, 1999.

Covalciuc, Dumitru, Comisia de delimitare și... toponimia, în: *„Codrul Cosminului”, publicație trimestrială a Cercului Cultural „Arboroasa” din Cernăuți*, anul III, nr. 7, iulie 1995.

Covalciuc, Dumitru, Limba română în școlile din raionul Hliboca, în: *„Codrul Cosminului”, publicație trimestrială a Cercului Cultural „Arboroasa” din Cernăuți*, anul IV, nr. 9, decembrie 1996.

Covalciuc, Dumitru, Românii nord-bucovineni în exilul totalitarismului sovietic, în: *Almanahul cultural-literar al românilor nord-bucovineni „Țara Fagilor”*, vol. XII, Cernăuți – Târgu-Mureș, 2003.

Covalciuc, Dumitru, Școala română în Bucovina: istorie și realitate, în: *Almanahul cultural-literar al românilor nord-bucovineni „Țara Fagilor”*, vol. I, Cernăuți – Târgu-Mureș, 1992.

Covalciuc, Victoria, Igești – străveche vatră răzeșească, în: *Almanahul cultural-literar al românilor nord-bucovineni „Țara Fagilor”*, vol. VIII, Cernăuți – Târgu-Mureș, 1999.

Covalciuc, Victoria, Ne-am împușinat? S-au ne-au împușinat?, în: *„Codrul Cosminului”, publicație trimestrială a Cercului Cultural „Arboroasa” din Cernăuți*, anul II, nr. 5, decembrie 1994.

Dr. Ungureanu, Constantin, Românii din fostul județ Storojineț deportați sau dispăruți în perioada 1940-1941, în: *Almanahul cultural-literar al românilor nord-bucovineni „Țara Fagilor”*, vol. IX, Cernăuți – Târgu-Mureș, 2000.

Focșa, Marcela, Motive antropomorfe pe scoarțele populare românești, în: *Revista muzeelor*, nr. 3, București, 1968.

Frunzetti, Ion, Motive originar naturaliste în geometrismul artei decorative, în: *Revista fundațiilor*, nr. 8, București, 1934.

Grămadă, Nicolai, Vechile peceti sătești bucovinene, în: *Codrul Cosminului. Buletinul Institutului de Istorie și Limbă*, vol. X, Cernăuți, 1940.

Grior, Petre, Dezmăț, teroare și moarte, în: *Almanahul cultural-literar al românilor nord-bucovineni „Țara Fagilor”*, vol. X, Cernăuți – Târgu-Mureș, 2001.

Hutu, Cătălin, Pagubele provocate de trupele sovietice Fondului

Bisericesc Ortodox din Bucovina, în: *Codrul Cosminului. Analele științifice de istorie*, Serie nouă, nr. I (II), Fundația Culturală a Bucovinei, Suceava, 1996.

Iordan, Iorgu, Atlase sau glosare?, în: *Fonetică și Dialectologie*, IX, București, 1975.

Lista persoanelor din satul Stănești, fostul județ Rădăuți, supuse represiunilor staliniste, în: *Almanahul cultural-literar al românilor nord-bucovineni „Țara Fagilor”*, vol. V, Cernăuți – Târgu-Mureș, 1996.

Lișcenko, N., Skorupski, A., O cotitură radicală în destinul istoric al Bucovinei, în: *Zorile Bucovinei*, Cernăuți, 20 martie, 11 aprilie și 12 aprilie 1990.

Marinescu, Marina, Țesături românești de ceremonie. Funcție și tipologie, în: *Studii și cercetări de istoria artei*, Seria Artă plastică, nr. 2, 17 (1970).

Morar, Magdalina, Deportați pe motive religioase, în: *Almanahul cultural-literar al românilor nord-bucovineni „Țara Fagilor”*, vol. VI, Cernăuți – Târgu-Mureș, 1997.

Nistor, Ion, Cehoslovacii și românii, în: *Codrul Cosminului*, nr. 6, Cernăuți, 1929-1930.

Opaiț, Arcadie, Să nu-mi uit limba, vorbeam cu brazi românește, în: *Almanahul cultural-literar al românilor nord-bucovineni „Țara Fagilor”*, vol. XVII, Cernăuți – Târgu-Mureș, 2008.

Petrovici, Emil, Simbioza româno-slavă în Transilvania, în: *Transilvania*, nr. 2-3, 1942.

Popescu, I., Partea românofonă a regiunii Cernăuți și zonele ei sociolingvistice, în: „*Glasul Bucovinei*”, revistă trimestrială de istorie și cultură, nr. 1, Cernăuți – București, 1994.

Popescu, Ilie, Din istoria luptei pentru revenirea la toponimia tradițională, în: „*Codrul Cosminului*”, publicație trimestrială a Cercului Cultural „*Arboroasa*” din Cernăuți, anul III, nr. 6, aprilie 1994.

Popescu, Ion, Lista localităților din regiunea Cernăuți, în care românii (moldovenii) alcătuiesc un procent considerabil, în: *Almanahul cultural-literar al românilor nord-bucovineni „Țara Fagilor”*, vol. II, Cernăuți – Târgu-Mureș, 1993.

Rebușapcă, Ioan, Modele poetice, simboluri și interconexiuni culturale universale, în: *Curierul ucrainean*, nr. 169-170, București, iunie 2010.

Statistică. Date selectate de Ion V. Popescu, în: *Almanahul cultural-literar al românilor nord-bucovineni „Țara Fagilor”*, vol. II, Cernăuți – Târgu-Mureș, 1993.

Ungureanu, Constantin, Exodul populației din Bucovina între anii 1814-1816, în: „*Glasul Bucovinei*”, revistă trimestrială de istorie și cultură,

nr. 4, Cernăuți – București, 1998.

*

Focșa, Marcela, Țesăturile, în: *Arta populară românească*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1970.

Jarcău, Gheorghe, Studiul geografic al orașului și zonei Siret, în: Ion Popescu-Sireteanu (coord.), *Siret – vatră de istorie și cultură românească*, Editura Omnia, Iași, 1994.

Mușlea, Ion, Importanța materialului folcloric din răspunsurile la Chestionarul Hasdeu și problema valorificării lui, în: Ion Mușlea, Ovidiu Borlea, *Tipologia folclorului. Din răspunsurile la chestionarele lui B. P. Hasdeu*, Editura Minerva, București, 1970.

Ostafi-Ost, George, Etnic și economic în Bucovina, în: Kazimierz Feleszko, Jerzy Molas, Vladislav Strutinski (ed.): *Bukowina. Blaski i cienie. „Europy w miniaturze“*, Energeia, Warszawa 1995.

Popescu-Sireteanu, Ion, Tereblecea, în: Ion Popescu-Sireteanu (coord.), *Siret – vatră de istorie și cultură românească*, Editura Omnia, Iași, 1994.

Rychlo, Peter, Zum Problem der Synthese der Bukowiner Multikultur, în: Andrei Corbea-Hoisie, Alexander Rubel (ed.), *„Czernowitz bei Sadagora“. Identitäten und kulturelles Gedächtnis im mitteleuropäischen Raum*, Editura Universității „Al. I. Cuza“, Iași – Hartung-Gorre Verlag, Konstanz, 2006.

C. Dicționare

Academia Română, *Dicționarul limbii române* (serie nouă), Editura Academiei, București, t. VI, litera M (1965-1968); t. VII/I, litera N (1971); t. VII/2, litera O (1969); t. VIII/1-5, litera P (1972-1984); t. IX, litera R (1975); t. X/1-5, litera S (1986-2004); t. XI, litera Ș (1978); t. XIII/1-3, litera V (1997-2005).

Bărbuț, Dorina, Nijloveanu, Ion, *Expresii populare românești și locuțiuni. Dicționar*, Editura Suflet Românesc, Craiova, 1995.

Bidu-Vrânceanu, Angela & alii, *Dicționar de științe ale limbii. Ediția a doua*, Editura Nemira, București, 2005.

Breban, Vasile, Bulgăr, Gheorghe & alii, *Dicționar de expresii și locuțiuni românești*, Editura Științifică, București, 1969.

Candrea, I. Aurel, Densusianu, Ovid, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elemente latine, Fascicula I-IV*, Atelierele grafice Socec, București, 1907-1914.

Colțun, Gheorghe, Dicționar frazeologic român-rus, Editura Arc, Chișinău, 1996.

Danilov, Ilie, Dicționar de mitologie slavă, Editura Polirom, Iași, 2007.

Dicționar Enciclopedic, vol. I-IV, Editura Enciclopedică, București, 2006.

Dicționar român-ucrainean – Румунсько-український словник, Editura Didactică și Pedagogică, București – Editura Alexandru cel Bun, Cernăuți, 1963.

Dumistrăcel, Stelian, Dicționar de expresii românești. „Până-n pânzele albe”. Expresii românești. Biografii-motivații. Ediția a II-a, revăzută și argumentată, Institutul European, Iași, 2001.

Grigorovitza, Emanuil, Dicționarul geografic al Bucovinei, Societatea Geografică Română, București, 1908.

Laurian, A. T., Massimu, J. C., Dicționarul limbei române, vol. I (1944-1972), vol. II (1973-1986), Editura M.A.S.T., București, 2003.

Mic dicționar enciclopedic. Ediția a II-a, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979.

Oprea, Ioan, Pamfil, Carmen-Gabriela, Radu, Rodica, Zăstroiu, Victoria, Noul dicționar universal al limbii române. Ediția a doua, Editura Litera Internațional, București, 2006.

Papahagi, Tache, Mic dicționar folkloric. Spicuri folklorice și etnografice comparate. Ediție îngrijită, note și prefață de Valeriu Rusu, Editura Minerva, București, 1979.

Stoica, Georgeta, Petrescu, Paul, Dicționar de Artă Populară, Editura Enciclopedică, București, 1997.

D. Atlase lingvistice

Atlasul lingvistic moldovenesc, redactat de R. Udler și V. Comarnițchi cu participarea lui V. Melnic și V. Pavel, vol. I, 1, 2, vol. II, 1, 2, Chișinău, 1968-1973.

Atlasul lingvistic român [II], serie nouă, vol. I-VII, București, 1956-1972.

Atlasul lingvistic român, pe regiuni. Basarabia, Nordul Bucovinei, Transnistria, de Ion-Horia Bîrleanu, Vasile Pavel, vol. I, Editura Știința, Chișinău, 1993.

Atlasul lingvistic român, pe regiuni. Basarabia. Nordul Bucovinei. Transnistria, de Vasile Pavel, Editura Știința, Chișinău, vol. I, 1993, vol. II,

1998.

Atlasul lingvistic român, pe regiuni. Transilvania, de Grigore Rusu, Viorel Bidian, Dumitru Loșonți, Editura Academiei Române, București, vol. I, 1992, vol. II, 1998.

Atlasul lingvistic român, pe regiuni. Transilvania. Date despre localități și informatori, de Grigore Rusu, Viorel Bidian, Dumitru Loșonți, Editura Academiei Române, București, 1992.

Noul Atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina, de Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Ion A. Florea, Ion Nuță, Adrian Turculeț, Editura Academiei Române, București, vol. I, 1987, vol. II, 1997.

Noul Atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina. Date despre localități și informatori, de Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Ion A. Florea, Ion Nuță, Adrian Turculeț, Editura Academiei R.S.R., București, 1987.

Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni. Banat, sub conducerea lui Petru Neiescu, de Eugen Beltechi, Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu, Editura Academiei Române, București, vol. I, 1980, vol. II, 1998.

Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni. Banat. Date despre localități și informatori, sub conducerea lui Petru Neiescu, de Eugen Beltechi, Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu, Editura Academiei R.S.R., București, 1980.

Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni. Moldova și Bucovina. Texte dialectale, culese de Stelian Dumistrăcel și publicate de Doina Hreapcă și Ion-Horia Bârleanu, vol. I, partea 1, Editura Academiei Române, Iași, 1993.

Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni. Moldova și Bucovina. Texte dialectale, culese de Stelian Dumistrăcel și publicate de Doina Hreapcă și Ion-Horia Bârleanu, vol. I, partea 2, Editura Academiei Române, Iași, 1995.

Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni. Moldova și Bucovina. Texte dialectale, culese de Ion-Horia Bârleanu și publicate de Doina Hreapcă și Ion-Horia Bârleanu, vol. II, partea 1, cu o prefață de Stelian Dumistrăcel, Editura Academiei Române, București, 2002.

E. Izvoare

Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți (ASRC), fond 1, inventar 1, dosar 656

ASRC, fond 1026, inventar 1, dosar 39

ASRC, fond 213, inventar 2, dosar 176, fila 6b

ASRC, fond 213, inventar 2, dosar 7, fila 30-32

ASRC, fond 3, inventar 1, dosar 68

F. Surse on-line

www.dexonline.ro

www.wikipedia.org

ANEXE

Anexa 1. Expresii și locuțiuni bazate pe terminologia portului popular¹

1. (în) costumul lui Adam – (în) pielea goală
2. (la) așa cap, așa **căciulă** / **pălărie** – cum este omul, așa este și purtarea lui
3. (nici) un **păr** (mai mult) – 1. cât de puțin; 2. nimic
4. a (i se) rupe cuiva **băierile** inimii – a simți / a produce cuiva o mare durere sufletească
5. a (se) face **puzderie** – a (se) sfârâma, a (se) distruge
6. a (se) găti **spelcă** – a (se) dichisi
7. a alerga după **catrință** / **catrințe** / **fuste** – a fi atras de fete sau de femei
8. a arde **cămașa** pe cineva – a fi foarte grăbit
9. a asculta (pe cineva) **teacă** la / de pământ – a asculta (pe cineva) într-o tăcere desăvârșită
10. a atârna de un **fir** de **păr** – a depinde de foarte puțin
11. a avea / a găsi / a afla ac de / pentru **cojocul** cuiva – a avea / a găsi mijlocul de a înfrânge / de a înfrâna pe cineva
12. a avea / a ține pe cineva / ceva în buzunarul de la **vestă** – a avea în puterea sa pe cineva / ceva
13. a avea / a-și strânge / a-și face gura / buzele **pungă** – a-și contracta buzele 1. din cauza unui aliment astringent; 2. în semn de nemulțumire
14. a avea **cârlig** la cineva – 1. a se simți atras de cineva; 2. a fi simpatizat de cineva
15. a avea casă / casa sub **cușmă** – a fi foarte sărac
16. a avea la **chimir** – a fi bogat
17. a avea nouă **băiere** la pungă – a fi foarte zgârcit
18. a avea **păr** pe limbă – 1. a fi prost; 2. a fi needucat
19. a bate apa în **piuă** – a vorbi mult și fără rost
20. a bate la **pingea** – 1. a întări pingea; 2. a umbla mult; 3. a cheltui multă energie într-un anumit scop
21. a bate pe cineva de să sară **peticele** de pe el – a bate zdravăn pe cineva
22. a călca pe cineva pe **opinci** – a jigni

¹ Expresiile sunt extrase din *Noul dicționar universal al limbii române*. Ediția a doua, Editura Litera Internațional, București, 2006 și sau din anchetele realizate pe teren.

23. a călca pe **tureatcă** – a fi neatent
24. a căuta / a căta în **coarne** pe cineva – a-i face cuiva pe plac, a-i face toate mofturile
25. a curge **obielele** / **zdrențele** / **cârpele** de pe / după cineva – a fi îmbrăcat sărăcăcios
26. a curge **pânză** – a curge neîncetat
27. a da (pe) **bete** – a da de gol
28. a da cu **căciula** în câini – 1. a fi cu chef; 2. a-și face de cap; 3. a fi foarte supărat
29. a da cu **melița** / din **meliță** a flecări
30. a da cuiva cu **opinca** în obraz – 1. păcăli; 2. a face de rușine; 3. a jigni
31. a da cuiva **papucii** – 1. a da pe cineva afară; 2. a părăsi pe cineva
32. a da de fundul **pungii** – a nu mai avea bani, a sărăci
33. a da pe **bete** – a da de gol, a descoperi, a dezvălui
34. a da pe **bete** (afară) – a alunga pe cineva îmbrâncindu-l
35. a descurca **ițele** – 1. a lămuri o chestiune; 2. a rezolva un conflict
36. a despica / a tăia **firul** (de **păr**) în patru – a analiza foarte minuțios (și inutil)
37. a face (ud) **ciuciulete** – a uda până la piele
38. a face / a strânge ceva **sul** – a înfășura în formă de cilindru
39. a face cuiva **chica** topor / măciucă – 1. a păru; 2. a bate
40. a face cuiva morișcă în **chică** – 1. a păru; 2. a bate
41. a face **ghem** – a mototoli
42. a fi (mai) cu **moț** (în frunte) – a fi (mai) deosebit, iscusit, grozav
43. a fi / a intra la **vătale** – a îndeplini / a începe să îndeplinească munca cea mai grea
44. a fi / a merge cu **traista-n băț** – 1. a nu avea o locuință stabilă; 2. a fi foarte sărac
45. a fi / a rămâne (gol) **pilug** / **chilug** – 1. a fi / a rămâne gol pușcă; 2. a fi / a rămâne foarte sărac
46. a fi / a se ști / a se simți cu musca pe **căciulă** – a se simți vinovat
47. a fi / a sta la **poala** / la **poalele** cuiva – 1. a sta la picioarele cuiva; 2. a fi la voia, la bunul plac al cuiva
48. a fi / a umbla cu cuțitul la **brâu** – a fi certăreț
49. a fi / a umbla **înzorzonat** de(-și) iese din pene – a fi / a umbla fudul, mândru
50. a fi gros la **pungă** – a fi bogat
51. a fi în doi **peri** – 1. a avea părul din fire amestecate, de două culori, sur, cărunț; 2. a fi între două vârste; 3. a fi beat; 4. a fi nehotărât, neclar, confuz
52. a fi om cu **chimir** mare – a fi bogat

53. a fi prost ca o **cizmă** / **ciubotă** – a fi foarte prost
54. a fi **pungă-spartă** – a fi cheltuitor
55. a fi **salba** dracului – a fi sâcâitor, rău, ticălos
56. a fi sub **papuc** – a fi condus de altcineva
57. a fi **tureată** – a fi nepregătit la lecție
58. a fierbe **mărgica** – a se sfătui
59. a i se încurca cuiva **pânza** – a nu-i reuși planurile
60. a i se ridica (tot) **părul** în cap / în vârful capului – a se îngrozi
61. a i se ridica / a i se face **părul măciucă** – a se îngrozi
62. a i se ridica / a-i cădea / a i se lua cuiva **pânza** de pe ochi – 1. a începe să înțeleagă lucrurile; 2. a-și reveni dintr-o eroare, a se lumina la minte
63. a i se ridica **părul în** cap – a se îngrozi
64. a îmbrăca **caftan** – a se ridica la rangul de domn sau de boier
65. a îmbrăca cu / în **caftan** pe cineva – a ridica pe cineva la rangul de domn sau de boier
66. a împleti **coadă** / **cosiță** albă – a rămâne nemăritată
67. a împovăra pe cineva cu mai mulți **desagi** – a da cuiva mai multe sarcini
68. a încurca **ițele** – 1. a complica lucrurile; 2. a strica un plan
69. a întoarce ceva pe față și pe **dos** – a analiza amănunțit
70. a întoarce pe **dos** pe cineva – 1. a-l impresiona foarte tare; 2. a-l face să-și schimbe radical opinia
71. a lăsa în **cămașă** pe cineva – a-i lua cuiva tot
72. a lăsa la / în **papuci** pe cineva – a sărăci complet pe cineva
73. a lega gura **pânzei** – 1. a lega firele de urzeală înainte de a începe țesutul; 2. a se înstări; 3. a se alege cu ceva
74. a lovi / a plezni pe cineva în **pălărie** 1. a atinge un punct sensibil; 2. a ironiza pe cineva
75. a lovi sub **centură** pe cineva – a aplica cuiva o lovitură neașteptată sau fatală
76. a lua / a apuca / a înhăța pe cineva de **piept** – 1. a cere cuiva socoteală; 2. a sări la bătaie
77. a lua / a apuca de **moț** – a trage de păr
78. a merge cum merge **sucala** – a merge repede
79. a merge **găitan** / **șnur** – a evolua, a se desfășura foarte bine
80. a nu avea (de-a face) nici în **clin**, nici în **mâncă** cu ceva / cineva – a nu avea nimic de-a face cu ceva / cineva
81. a nu avea / a nu ști pe unde să scoată **cămașa** – a nu găsi ieșire dintr-o încurcătură
82. a nu avea (nici) **cămașă** pe el – a fi foarte sărac
83. a nu avea ce scoate / da din **pungă** – a fi sărac

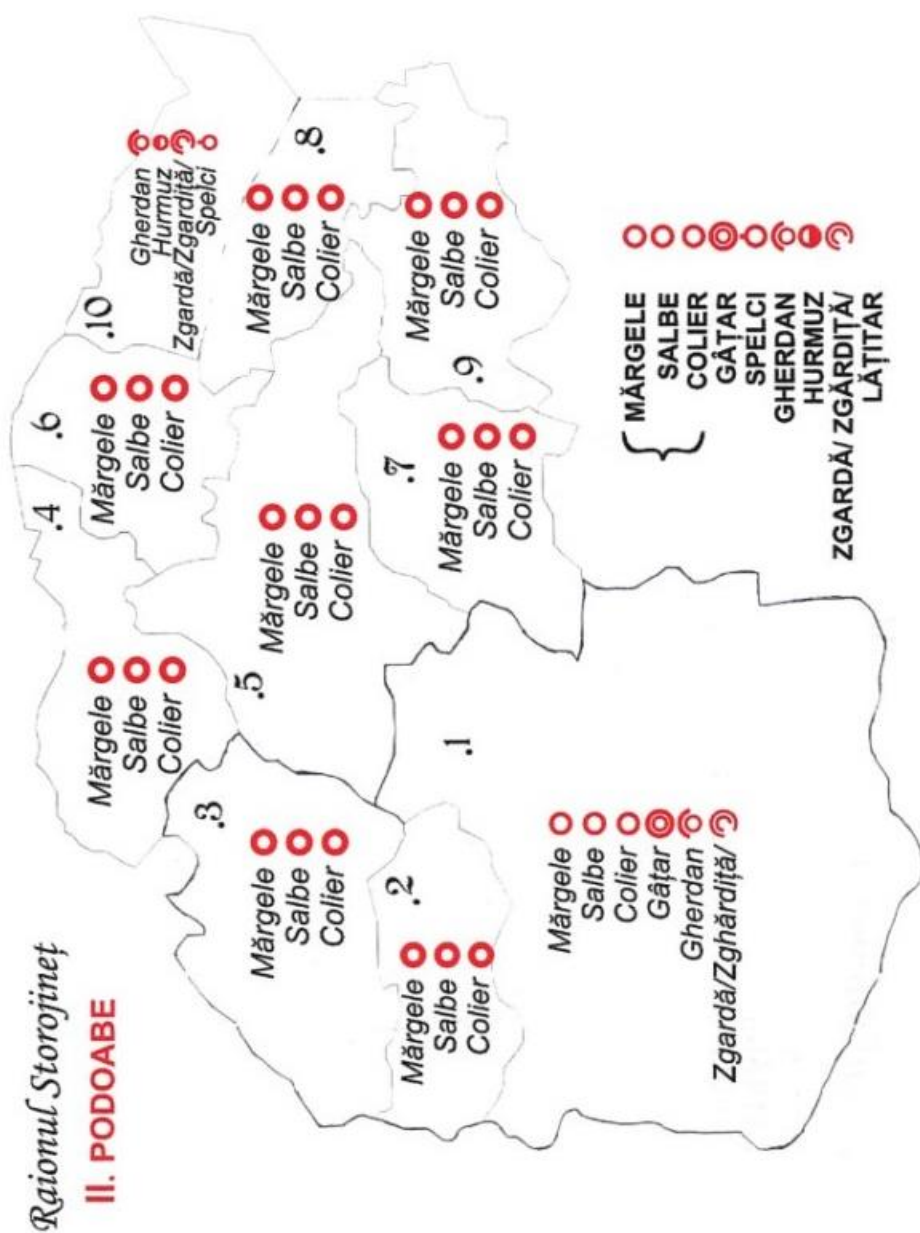
84. a nu avea **păr** în cap / în barbă cât... – foarte mult
85. a nu mai întreba pe cineva de ce-i e jocul – a lua repede pe cineva, a nu lăsa cuiva timp de gândire
86. a nu-l (mai) încăpea **cămașa** – 1. a fi înfumurat; 2. a o duce bine
87. a o lua / a o șterge la **papuc** – a o lua la fugă
88. a pune / a strânge la **chimir** – 1. a strânge bani; 2. a fi zgârcit
89. a pune cuiva **călușul** în gură – a împiedica pe cineva să vorbească
90. a pune cuiva **mantaua** – a păcăli pe cineva
91. a pune cuiva **opinca** în obraz – 1. a trage pe sfoară; 2. a face de rușine
92. a pune cuiva **pingeaua** – a înșela, a amăgi pe cineva
93. a pune **pânza în stative** cu cineva – a se asocia cu cineva
94. a purta **căciula** degeaba – 1. a nu fi un bărbat adevărat; 2. a fi prost sau netrebnic
95. a rămâne (gol) **teacă** – a rămâne gol pușcă
96. a rămâne în **cămașă** – a săraci, a pierde tot
97. a sări **cămașa** de pe cineva 1. a fi foarte agitat; 2. a tremura foarte tare
98. a săruta **poala** / **poalele** cuiva – 1. a se prosterna, a se umili; 2. a săruta poalele hainei unui suveran în semn de supunere și de respect
99. a scoate / a scăpa / a ieși **basma** curată – a scăpa cu bine dintr-o încurcătură
100. a scoate cuiva **peri** albi – 1. a pricinui cuiva neazuri; 2. a enerva pe cineva
101. a scoate limba de-un **cot** – a face un efort foarte mare
102. a scutura jocul / **nădragii** cuiva – a bate zdravăn pe cineva
103. a se crede cu **moț** (în cap) – a se considera mai grozav, mai iscusit, mai de soi decât ceilalți
104. a se da după **păr** – a se acomoda, a se conforma
105. a se face / a fi ud **ciuciulete** – a se uda / a fi ud până la piele
106. a se face **cârlig** – a se încovoia, a se ghemui
107. a se face **ghem** – a se ghemui
108. a se face **teacă** de / la pământ – a se face nevăzut, a se ascunde
109. a se face **vălătuc** – a se strânge, a se ghemui
110. a se lua / a se apuca / a se prinde de **păr** / de **piept** cu cineva – 1. a se împotrivi cuiva; 2. a se certa violent; 3. a se bate cu cineva
111. a se lua cu mâinile de **păr** / de cap – 1. a fi foarte supărat; 2. a fi disperat
112. a se pune / a fi pus la **șpiț** / la **ștaif** – a se dichisi / a fi dichisit

113. a se pune **piuă** – a se apleca, a se ghemui pentru a servi ca treaptă cuiva care vrea să ajungă la un loc înalt sau pentru a-l lua în cârcă
114. a se ține de **poala** / de **poalele** mamei – a sta mereu sub ocrotirea mamei
115. a slăbi **chinga** / din **chingă** pe cineva – 1. a elibera pe cineva; 2. a ușura suferința cuiva
116. a spune lucrurile cu **moț** – a exagera, a înflori cele spuse
117. a sta **băteală** (pe capul) cuiva – a se ține de cineva
118. a sta cu mâinile în **brâu** / în sân – a nu face nimic, a fi inactiv
119. a sta **ghem** – a sta ghemuit
120. a strânge banii la **ciorap** – a face economii
121. a strânge **băierile** pungii – 1. a răbda (de foame); 2. a face economii
122. a strânge **cureaua** – 1. a răbda (de foame); 2. a face economii
123. a strânge în **chingă** / în **chingi** pe cineva – a lua din scurt, a constrânge pe cineva
124. a tunde pe cineva **pilug** / **chilug** – a-l tunde „zero”
125. a țese **pânză** / **pânzele** – a țese intrigi
126. a ține / a pune pe cineva sub **papuc** – a ține / a pune pe cineva sub ascultare
127. a ține **fuior** cu cineva – a nu se lăsa intimidat de cineva
128. a ține pe cineva la **poala** / la **poalele** sale / de **poale** – a nu lăsa cuiva destulă libertate
129. a umbla cu **traista** – a cerși
130. a umbla cu **traista** goală – a fi prostănac
131. a vorbi fără **acoperământ** – a vorbi fără perdea, pe față, deschis
132. a zări ca printr-o **pânză** – a desluși greu, a vedea ca prin sită
133. a(-l) ține **cureaua** pe cineva – 1. a fi în stare; 2. a avea curaj
134. a(-și) da și **haina** de pe el – a face orice sacrificiu (pentru a obține ceva)
135. a-i bate cuiva vântul în **traistă** – a fi foarte sărac
136. a-i curge cuiva **obielele** (de pe el) – a fi îmbrăcat sărăcăcios
137. a-i face cuiva pielea cojoc – a bate zdravăn pe cineva
138. a-i ieși / a-i trece cuiva **părul** prin căciulă – 1. a face eforturi deosebite; 2. a aștepta foarte mult; 3. a o duce greu din cauza sărăciei
139. a-i lua cuiva și **cămașa** de pe el – a-i lua cuiva tot ce are
140. a-i mânca cuiva câinii din **traistă** – a fi bleg
141. a-i merge **melița** – a flecări
142. a-i mirosi cuiva a **catrință** – a fi atras de fete sau de femei
143. a-i sufla vântul în **pungă** – a nu mai avea bani, a săraci

144. a-i turti cuiva **fesul** – a face o prostie de care până și altul se rușinează
145. a-1 ține **chingile** pe cineva – a fi / a se simți în putere
146. a-1 ustura la **pungă** – a plăti ceva foarte scump
147. altă **căciulă** – altceva, o altă problemă
148. a-și băga în **traistă** / în cap – a-i veni mintea la cap
149. a-și bea (și) **cămașa** – a da totul pe băătură
150. a-și da **poalele** peste cap – 1. a se da în spectacol; 2. a da dovadă de un caracter josnic
151. a-și da și **cămașa** (de pe el) – a fi foarte darnic, milos, binevoitor
152. a-și dezlega / a-și desface **punga** / **pungile** – 1. a da cuiva bani; 2. a deveni generos
153. a-și dezlega **baierile** inimii – a face confidențe, a se destăinui cuiva
154. a-și găsi **mantaua** cu cineva – a o păți cu cineva
155. a-și întoarce **cojocul** pe cealaltă parte / pe **dos** – 1. a-și schimba (brusc) atitudinea sau părerea; 2. a se supăra
156. a-și lăsa / a-și lepăda **opincile** (la barieră) – 1. a ieși din rândurile țărânimii; 2. a se emancipa
157. a-și lua / a-și pune **poalele** în cap – 1. a se da în spectacol; 2. a dovedi un caracter josnic
158. a-și lua ale trei **fuioare** – a-și lua catrafusele (și a pleca)
159. a-și lua **papucii** – 1. a pleca, a-și lua tălpășița; 2. a părăsi domiciliul conjugal
160. a-și pune capul sub **comănac** – a se călugări
161. a-și pune **marama** / **baticul** (în cap) – a se mărita
162. a-și pune **poalele** în cap – 1. a se da în spectacol; 2. a face dovada unui caracter josnic
163. a-și scoate / a-și lua **căciula** (din cap) în fața / dinaintea cuiva – 1. a-și descoperi capul în semn de respect față de cineva; 2. a respecta pe cineva
164. a-și scoate / a-și ridica **pălăria** – a saluta respectuos
165. a-și smulge **părul** / **perii** din cap – 1. a fi foarte supărat; 2. a fi disperat
166. a-și teme / a-și păzi **cojocul** – a fi precaut
167. ca **păru-n** palmă / ca **părul** pe broască – nimic, deloc
168. când (mi-)o crește **păr** în palmă – niciodată.
169. cât îi poate **cojocul** – cât poate
170. cât **păr** / **câți peri** în palmă / pe broască – nimic, deloc
171. cât **păr în** cap / ca **părul** din cap – în număr foarte mare
172. cu / printr-un **sul** subțire – 1. pe ocolite; 2. cu istețime, cu abilitate

173. cu **poala** – în cantitate mare
174. cu un **sul** de vorbe – cu abilitate, cu viclenie
175. de la vlădică până la **opincă** – (din) toate clasele sociale
176. de-a vălătucul 1. de-a rostogolul; 2. în mare grabă.
177. din / de-a **fir** în / a **păr** – de la un capăt la altul, foarte amănunțit
178. din **baierile** inimii – din adâncul inimii, din suflet
179. iarnă cu șapte **cojoace** – iarnă grea
180. interesul poartă **fesul** – interesul primează (cerând unele concesi)
181. în **păr** – cu **toții**
182. în **sucală** – în spirală, în cercuri, în arcuri
183. în **zigzag** / în **zigzaguri** – în linie frântă
184. într-un **buc** – într-o clipă, foarte repede
185. jos **pălăria** – tot respectul, toată admirația
186. **manta** de vreme rea – persoană pe care nu o iei în seamă decât la nevoie
187. n-am **păr** în cap / în barbă – în număr foarte mare
188. nu încap două săbii / paloșe într-o **teacă** – două persoane autoritare nu se împacă
189. până-n **pânzele** albe – 1. până la moarte; 2. până la capăt
190. parcă i-a luat **pânza** de pe obraz / de pe ochi / de pe față – cineva e foarte palid sau slab, slăbit
191. **păr** de câine – șarlatan, secătură
192. pe **dos** – invers de cum ar fi normal sau de așteptat
193. pe unde și-a spart dracul **opincile** – foarte departe
194. **peri** răi – gene mai lungi, care irită globul ocular
195. **poala** / sânul lui Avram / lui Dumnezeu – Raiul
196. **podul** mortului – giulgiu
197. **rufele** (murdare) se spală în familie – certurile și neînțelegerile trebuie rezolvate în cadru restrâns
198. săptămâna **vârstată** – săptămâna dinaintea celei albe, din postul Paștelui, în care zilele de post alternează cu cele de frupt
199. **traistă-goală** – crivățul
200. tras de **păr** – 1. forțat, exagerat; 2. fals; 3. obținut cu mare greutate, cu intervenții
201. ține-te / să te ții **pânză** (să nu te rupi) — fă-ți curaj
202. vai de **cojocul** lui – vai de el

Anexa 2. Hărți

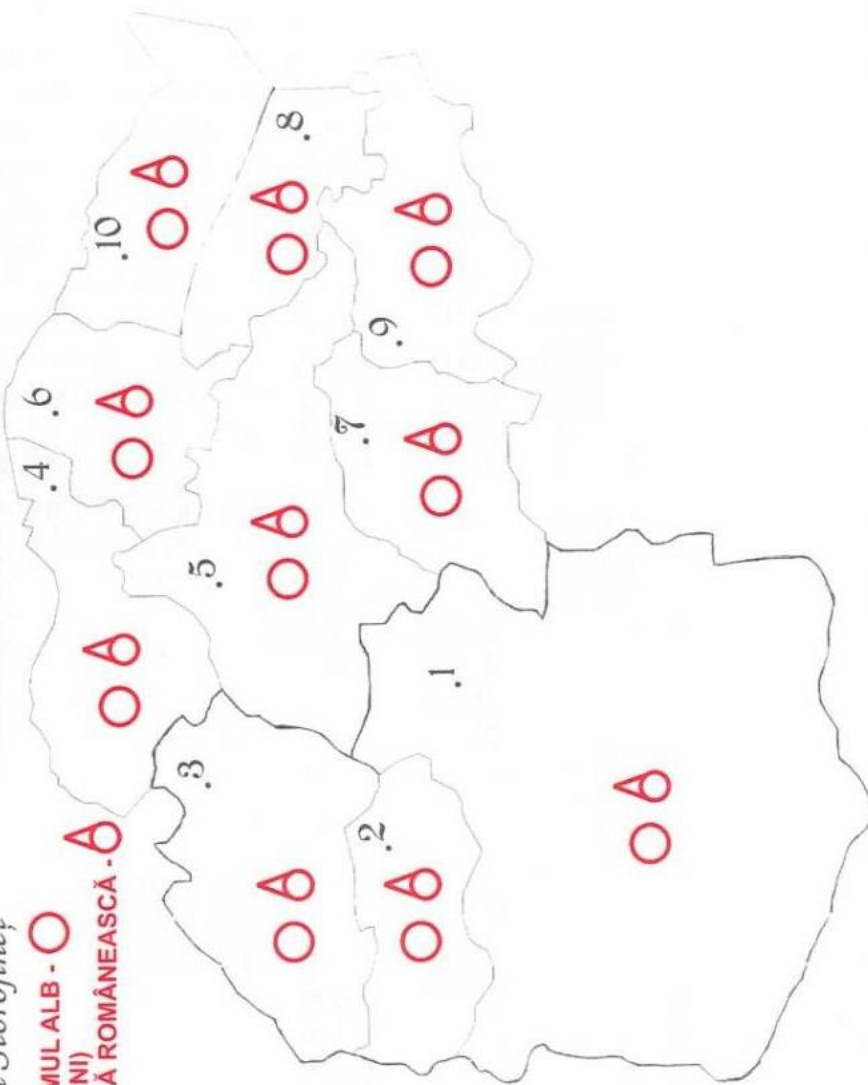

IV. COSTUME, CĂCIULI

Raionul Storojineț

1. COSTUMUL ALB - O
(BĂTRÂNI)

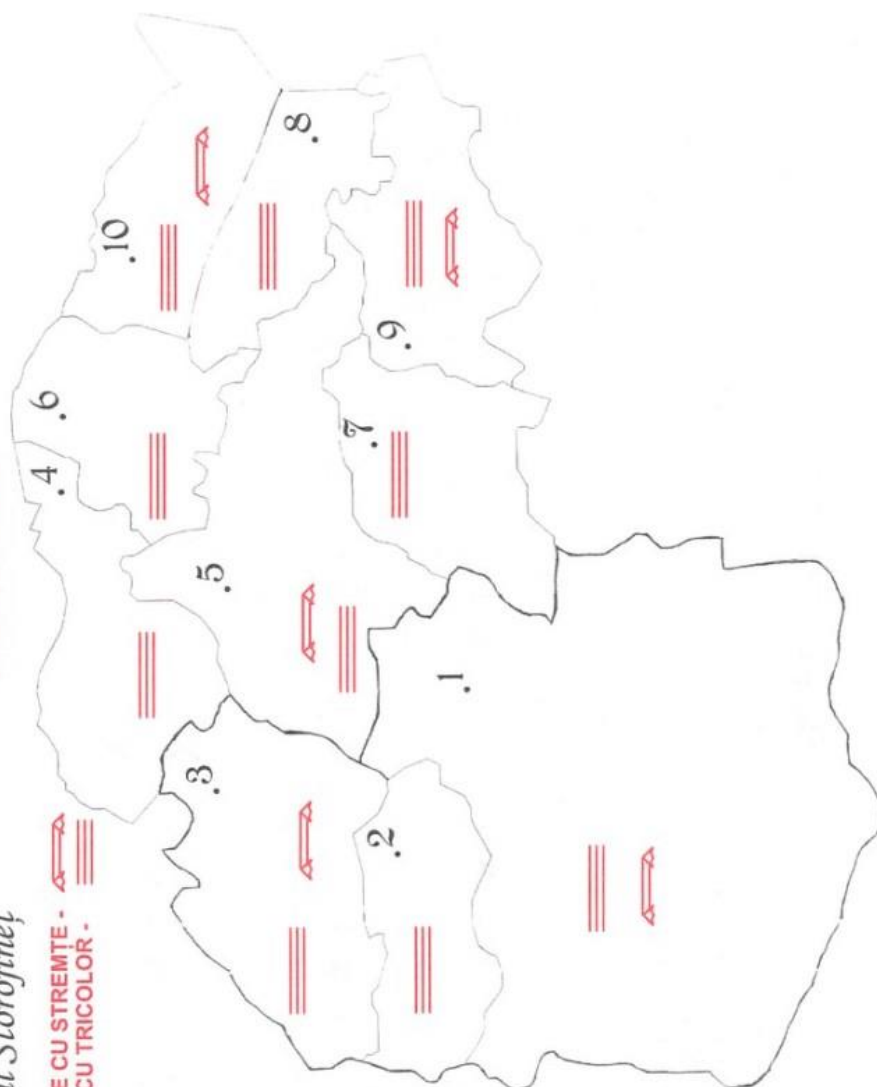
2. CĂCIULĂ ROMÂNEASCĂ - A

Raionul Storojineț

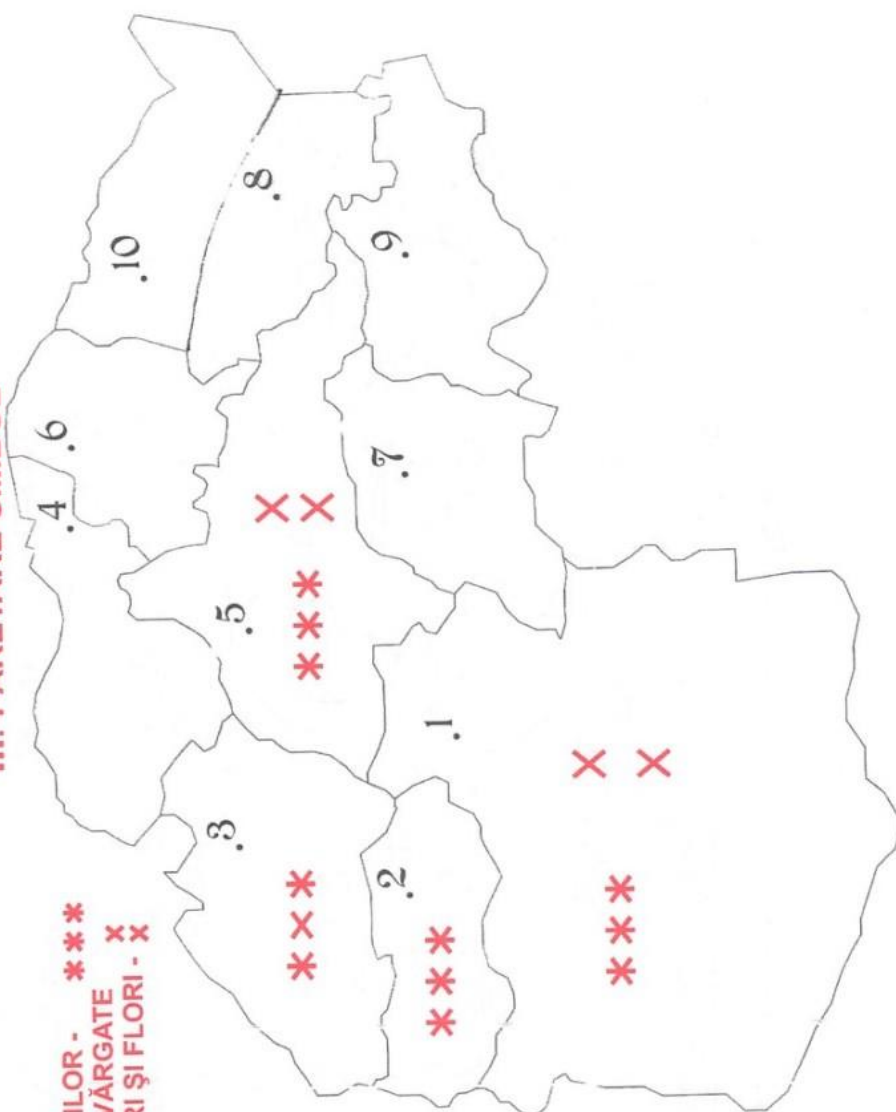
V. CINGĂTORI

1. FRÂNGHIE CU STREMTÈ -
 2. FRÂNGHIE CU TRICOLOR -

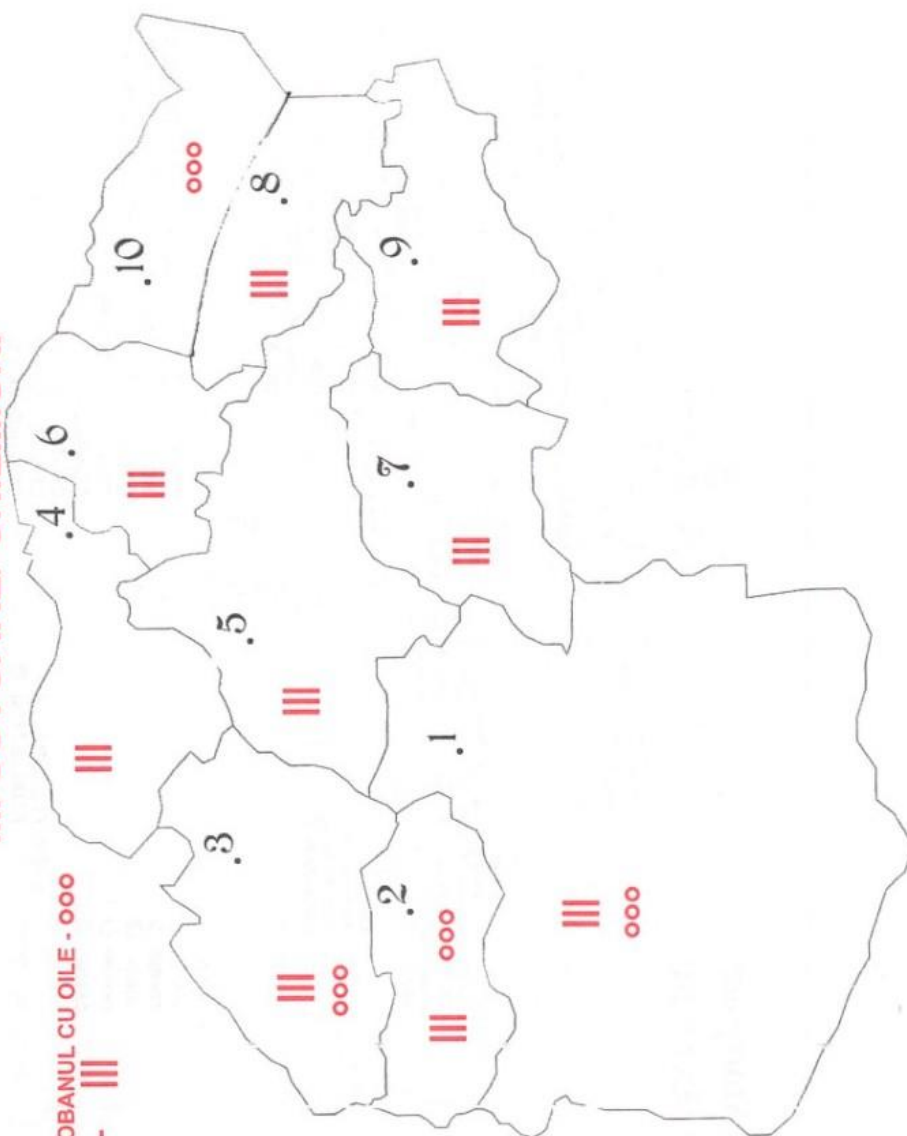
III. PĂRETARE SIMBOL

1. CALEA ROBILOR - ***
2. PĂRETARE VĂRGATE X
CU ROMBURI ȘI FLORI - X

III. COVOARE/ CHILIMURI

1. PĂSTORUL/CIOBANUL CU OILE - ooo
2. TRICOLORUL - |||

[illegible]

**NOTĂ: PIEPTĂNĂTURILE COARNE
ȘI CÂRPA SUNT COMUNE
ȘI SATELOR UCRAINE.**

FEM: TOP/MOT - e
 ÎNGĂȚI - 1,2,3
 COC - O 1-10
 CONCI/MOT/COC - e

BĂRB. FREZURĂ - 1-10: ▲
CHICĂ (RAR) - 3,4,6 ▲
FAUR (BĂRB) - 1-10 □
CANATCA - 5,6,7 □
CHILUG/PILUG/ 5,6,7,8

I REPARIȚIA REGIONALIS MELOR PE COMUNITĂȚI

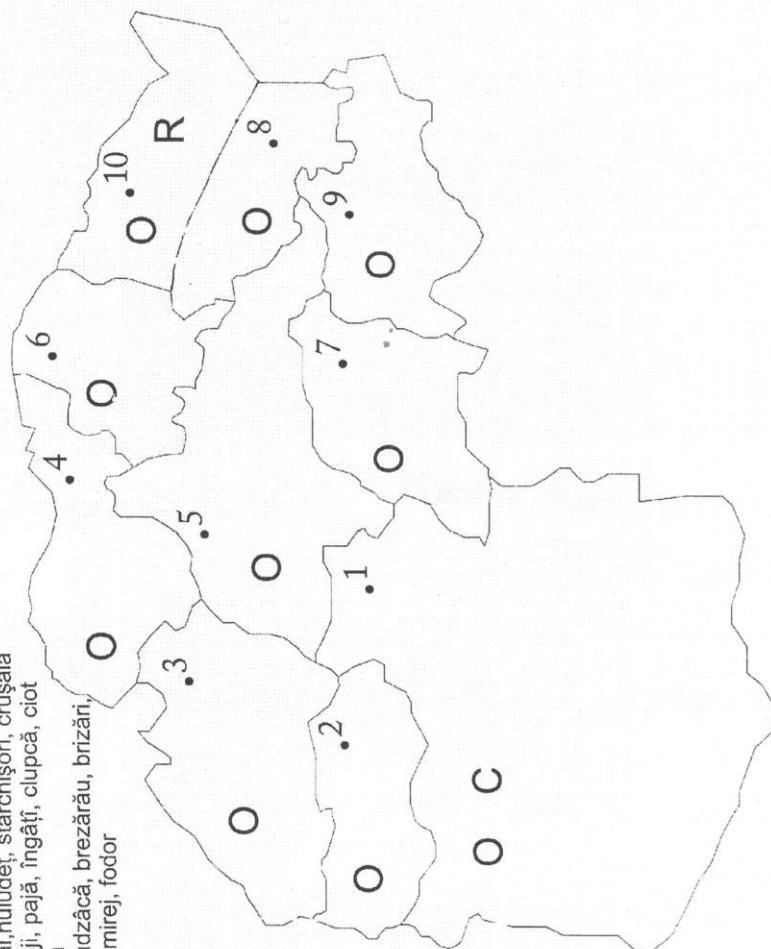
PESTE TOT: O - leancă, foșălăi, huludeț, stărchișori, crușală

CRASNA: C - rasadzăi, dalôji, pajă, îngăți, clupcă, ciot

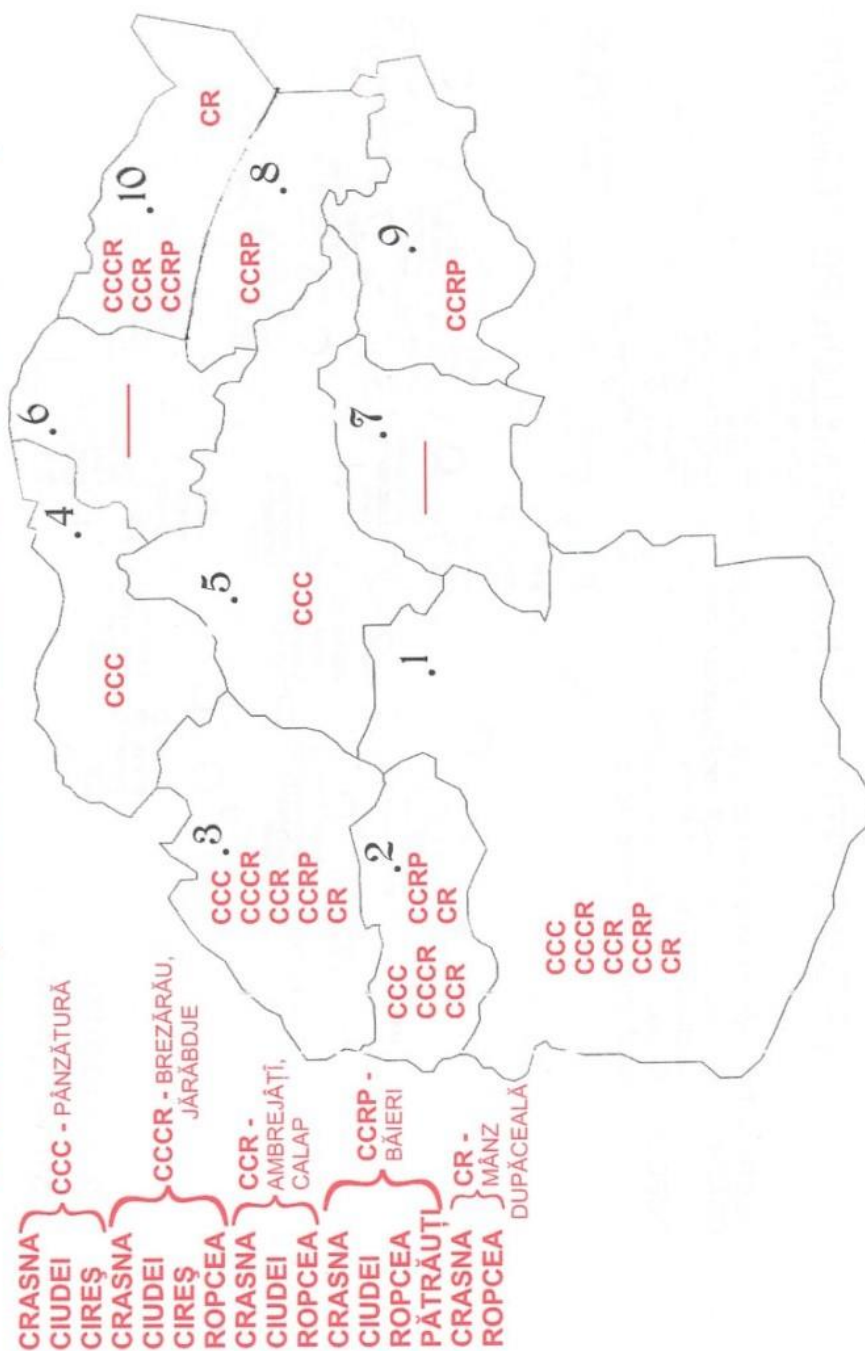
(ciotușori), veacă

ROPCEA: R - pachioaște, radzăcă, brezărău, brizări,

teară, contoman, mirej, fodor

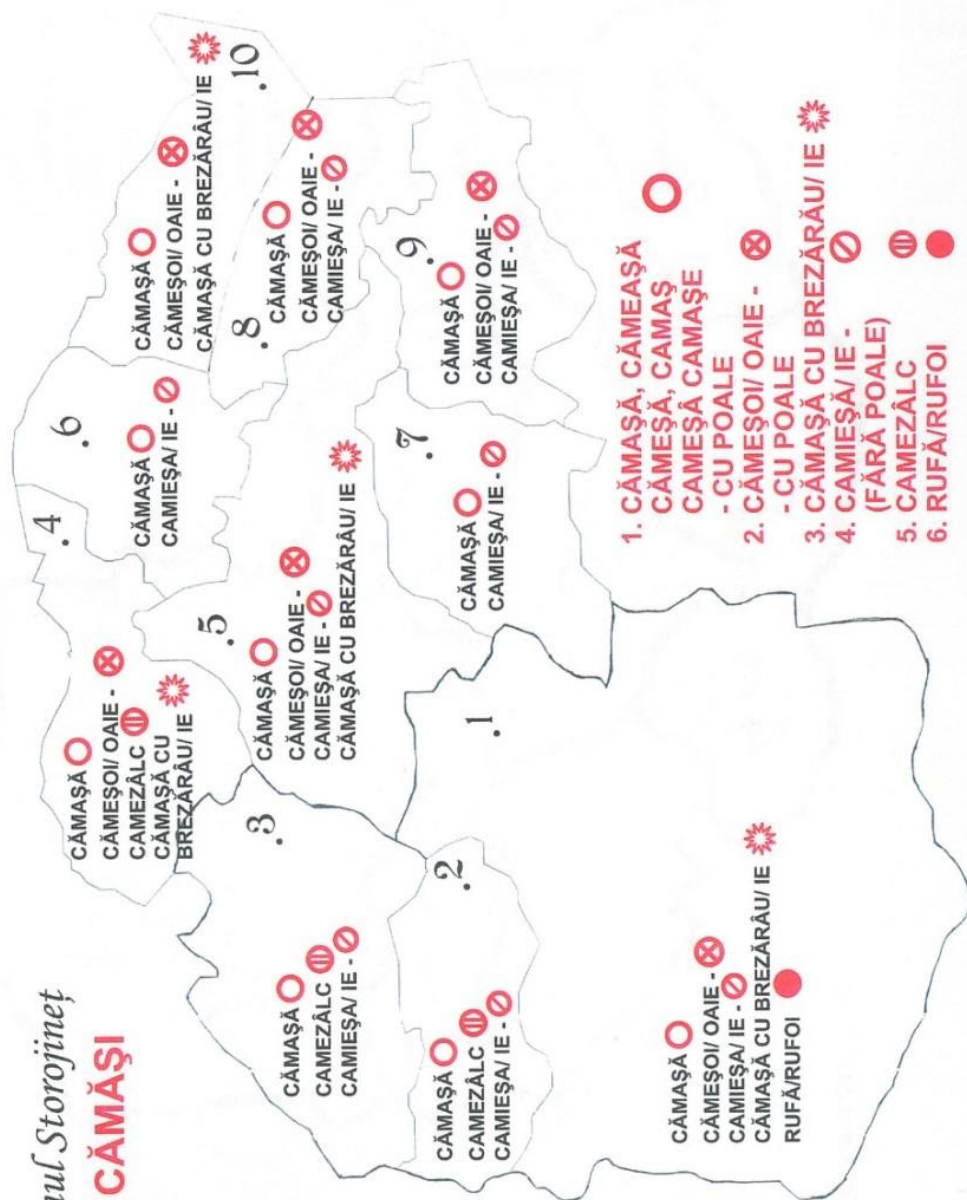

II. REPARTIȚIA REGIONALISMELOR PE COMUNITĂȚI

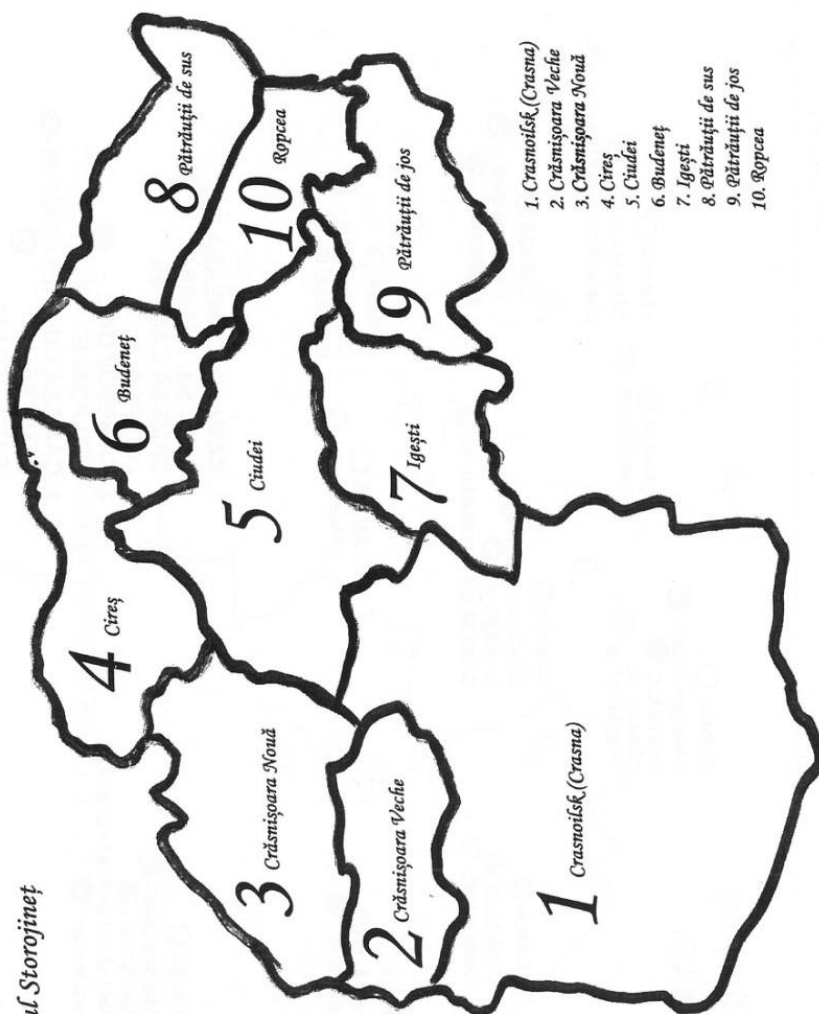

Raionul Storojineț

I. CĂMĂȘI

Raionul Storojineț

1. Crasnoîsk (Crasna)
2. Crâșnișoara Veche
3. Crâșnișoara Nouă
4. Cireș
5. Ciudei
6. Budeneț
7. Igești
8. Pătrăuți de sus
9. Pătrăuți de jos
10. Ropcea

Anexa 3. Lista informatorilor

Nr.	Nume	Sat	Vârsta în momentul desfășurării anchetei
1	Gherman Rahira	Crasna	64 ani
2	Ambros Anița a lui Crăciun	Crasna	48 ani
3	Antonescu Domnica a lui Ștefan	Crasna	68 ani
4	Solcan Veronica	Crasna	71 ani
5	Rohnean Constantin al lui Ion	Crasna-Huta	79 ani
6	Popescu Maria a lui Ion	Crasna	60 ani
7	Pleșca Maria a lui Anton	Crasna	38 ani
8	Pleșca Angelina	Crasna	78 ani
9	Marina Ana a lui Ion	Crasna-Trăgean	46 ani
10	Voloșciuc Vasile al lui Lazăr	Crasna-Huta	57 ani
11	Bandura Ștefan al lui Vasile	Ciudei	33 ani
12	Bandiu Floarea a lui Vasile	Ciudei	33 ani
13	Micailu Gheorghe al lui Nicolae	Ciudei	70 ani
14	Schipor Floarea a lui Sidor	Ciudei	71 ani
15	Velea Alina a lui Nicolae	Ciudei	26 ani
16	Velea Diana a lui Nicolae	Ciudei	26 ani
17	Bandura Floarea a lui Vasile	Igești	55 ani
18	Loghin Maricica a lui Aurel	Igești	53 ani
19	Loghin Maria a lui Ion	Igești	53 ani
20	Luchian Hannulina a lui Ilarie	Igești	78 ani
21	Popescu Aristia a Casandruțai	Igești	63 ani
22	Suhoverski Margareta a lui Ilie	Igești	45 ani
23	Suhoverski Reghina a lui Todirică al lui Tucă	Igești	78 ani
24	Frunză Ticuța a lui Liță	Igești	78 ani
25	Ionașcu Dumitru al lui Niconor	Igești	77 ani

26	Bobişteanu Raveca a lui Ilie	Ropcea	79 ani
27	Botezat Nadejda a lui Gheorghe	Ropcea	35 ani
28	Botezat Veronica a lui Traian	Ropcea	55 ani
29	Costinean Aurel al lui Ştefan	Ropcea	78 ani
30	Costinean Aurica a lui Ştefan	Ropcea	73 ani
31	Costinean Maria a lui Leon	Ropcea	83 ani
32	Gluşco Viorica a lui Nicolae	Ropcea	59 ani
33	Ionuţ Ana	Ropcea	73 ani
34	Ionuţ Raveca	Ropcea	65 ani
35	Irinici Doina a lui Valerian	Ropcea	33 ani
36	Lunguleac Domnica a lui Ion	Ropcea	80 ani
37	Luchianiuc Domnica a lui Gheorghe	Ropcea	65 ani
38	Topa Ghiorghina a lui Dumitru	Ropcea	33 ani
39	Ursulean Ileana a lui Ilie	Ropcea	53 ani
40	Vicovan Victoria a lui Ion	Ropcea	87 ani
41	Zbira Mariuţa a lui Chirilă	Ropcea	71 ani
42	Opaiţ Constantin	Cireş	53 ani
43	Dumitriuc Floarea a lui Dumitru	Cireş	73 ani
44	Ciobotar Aspazia a lui Istrati	Cireş	77 ani
45	Fedoreac Elena a lui Ilie	Budineţ	84 ani
46	Pojoga Elena a lui Vasile	Pătrăuţii de Jos	45 ani
47	Maliţki Maria a lui Benedict	Pătrăuţii de Jos	58 ani
48	Schipor Eleonora a lui Toader	Pătrăuţii de Jos	48 ani
49	Tochiţă Dragoş al lui Gheorghe	Pătrăuţii de Sus	63 ani
50	Ursulean Maria a lui Ion	Pătrăuţii de Sus	71 ani
51	Ursulean Traian al lui Gheorghe	Pătrăuţii de Sus	67 ani

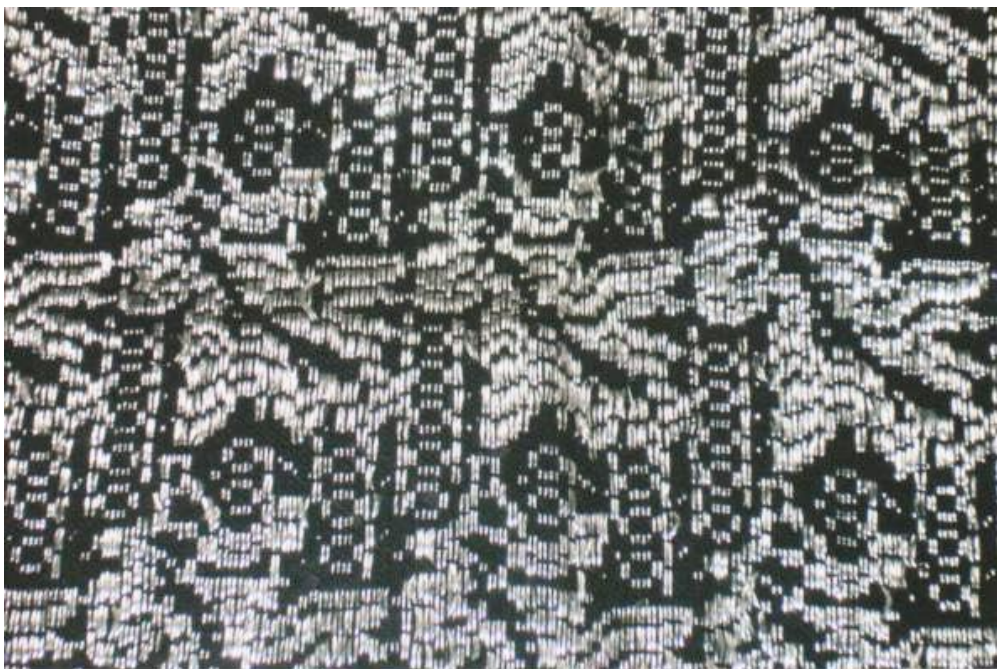
Anexa 4. Fotografii

Nuntă la Crasna

Zi de sărbătoare la Crăsnioara

Fotă din Budineț (detaliu)

Detaliu de altiță

\Cămașă cu brezărău

Catrință cu alesături, înflorată

Catrință cu „alesături” din fir metalic, Crasna

Catrință „clasică”, simplă, cu vărgi, pentru femei în vârstă

Portul românesc din Crăsnîșoara

Bondiță cu dihor

„Cașciamare” – o veritabilă expoziție a portului popular românesc

Cămașă cu poale lungi, baier și catrință

Cămașă cu brezărău (Ciudei)

Cingătoare pentru copii (Pătrăuții de Jos)

Brâu pentru adulți

Frânghie (Crasna)

Prosop de pus la icoană (Cireș)

Covor cu model geometric (Budineț)

Prosop (Ciudei)

Cingătoare cu motive florale (Ciudei)

Broderie în cruciulițe

Cămașă cu „fluturi” și brezărâu (Budineș)

Cămașă pentru băieți (Cireș). Detaliu

Cingătoare pentru copii (Cireș)

Pieptar pentru copii

Cămașă cu „fluturi”

Cămașă pentru bătrâni

Cămașă cu brezărău

Cămașă din Pătrăuți

Model în romburi pe ițarii de lână (Crasna)

Pieptar (chieptar) cu prim (Cireș)

Cămașă pentru flăcăi

Broderie cu motive florale pe bondiță (detaliu)

Cămașă cu ciupag și canafuri (canaci)

Curea de piele cu ținte metalice

Bondiță (Cireș)

Ițari (Crăsnîșoara)

Traistă în culori vii

Cămașă cu ciupag și canafuri (canaci)

Cămașă cu guler (Ciudei)

Perne cu motive florale (Ciudei)

Broderie „în cruciță”

Grup de gospodine din Raionul Storojineț

Ansamblul folcloric românesc din Storojineț

Gospodină din Crasna

Suman și căciulă (Ciudei)

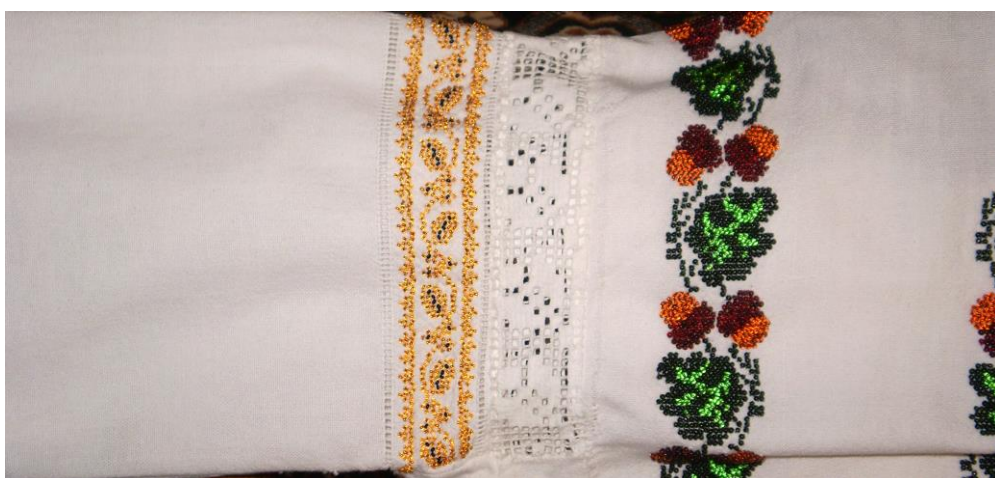
Bondiță cu prim

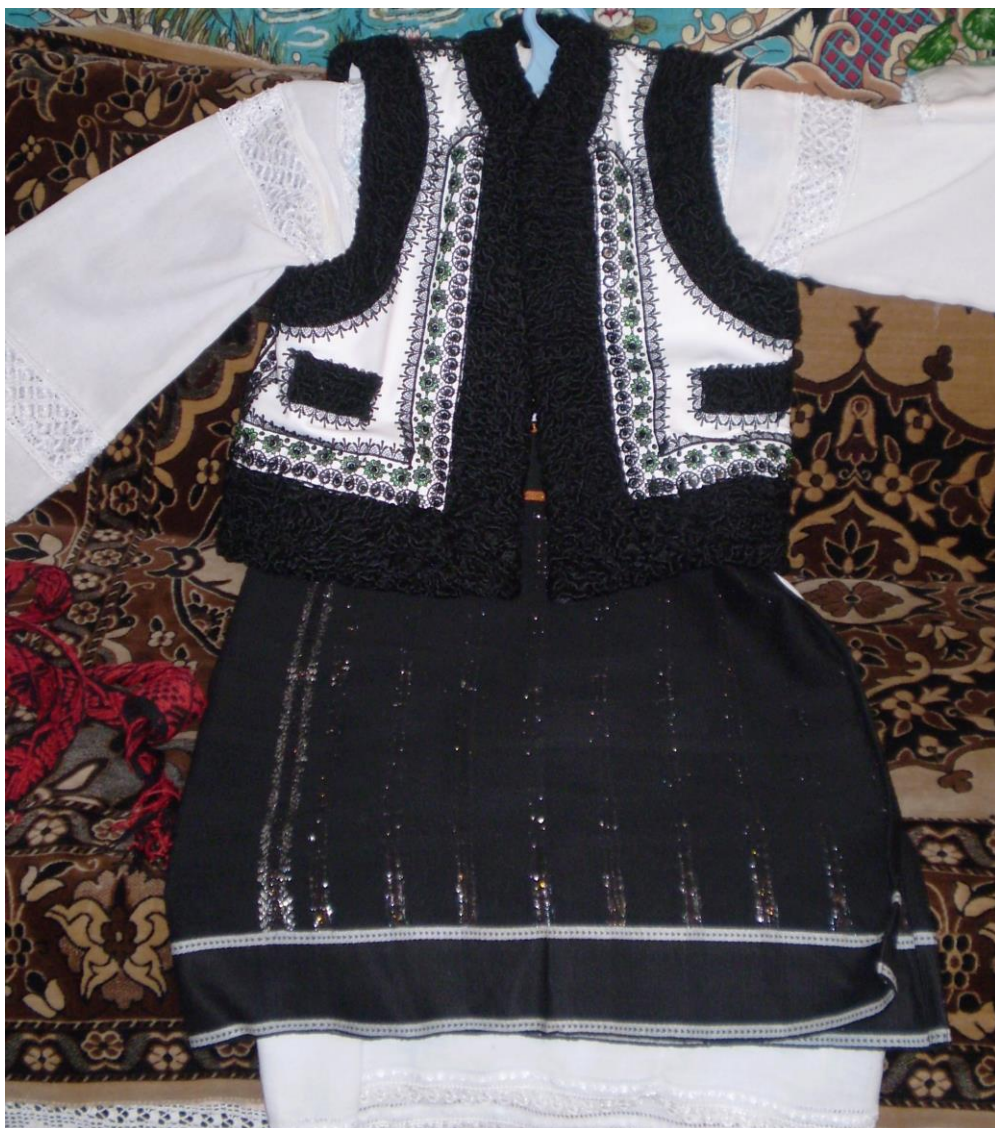
Cojoc pentru femei (Crasna)

Cămașă cu guler pătrat

„Hacluială” la mânecă

Costum alb cu negru

Costum pentru băieți

Cămașă modernă, cu guler „harmonică”

Cămașă bărbătească din Crasna

Cămașă în struguri de poamă

Cămașă în culori vii

Desagă

Model „Cernăuțiul”

Perne cu model floral

Covor cu romburi

Româncuță din Crasna

Tineri din Crasna

Tineri din Ropcea în costum popular

În zi de sărbătoare la Crasna

În zi de sărbătoare la Crasna

Costum popular din Crasna

Flăcăi în haine populare, Crasna

Hramul satului Crasna